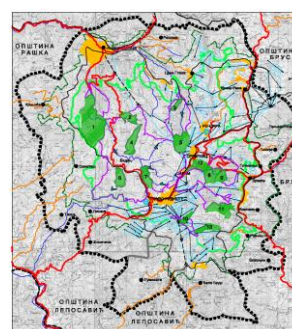

РЕПУБЛИКА СРБИЈА

Министарство грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре Републике Србије

ИЗМЕНЕ И ДОПУНЕ ПРОСТОРНОГ ПЛАНА ПОДРУЧЈА ПОСЕБНЕ НАМЕНЕ НАЦИОНАЛНОГ ПАРКА КОПАОНИК

ИЗВЕШТАЈ О СТРАТЕШКОЈ ПРОЦЕНИ УТИЦАЈА ИЗМЕНА И ДОПУНА ПРОСТОРНОГ ПЛАНА НА ЖИВОТНУ СРЕДИНУ

ИНСТИТУТ ЗА АРХИТЕКТУРУ И УРБАНИЗАМ СРБИЈЕ
INSTITUTE OF ARCHITECTURE AND URBAN & SPATIAL PLANNING OF SERBIA

јануар, 2016. године
Београд

ИЗМЕНЕ И ДОПУНЕ ПРОСТОРНОГ ПЛАНА
ПОДРУЧЈА ПОСЕБНЕ НАМЕНЕ
НАЦИОНАЛНОГ ПАРКА КОПАОНИК

*ИЗВЕШТАЈ О СТРАТЕШКОЈ ПРОЦЕНИ УТИЦАЈА
ИЗМЕНА И ДОПУНА ПРОСТОРНОГ ПЛАНА НА
ЖИВОТНУ СРЕДИНУ*

Наручилац

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
Министарство грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре Републике Србије

Извршилац

Институт за архитектуру и урбанизам Србије

Директор

др Саша Милијић, дип.просторни планер

Руководни тим за израду Извештаја:

др Марина Ненковић-Ризнић, дипл. просторни планер, одговорни планер,
лиценца 100 0190 11

др Бошко Јосимовић, дипл. просторни планер, одговорни планер
лиценца 100 0141 09

РАДНИ ТИМ ЗА ИЗРАДУ ИЗВЕШТАЈА О СТРАТЕШКОЈ ПРОЦЕНИ УТИЦАЈА ИЗМЕНА И ДОПУНА ПРОСТОРНОГ ПЛАНА ПОДРУЧЈА ПОСЕБНЕ НАМЕНЕ НАЦИОНАЛНОГ ПАРКА КОПАОНИК

*Руководни тим
Извештаја*

др Марина Ненковић-Ризнић, дипл.просторни.пл
др Бошко Јосимовић, дипл.просторни пл.

*Синтезни тим
Стратешке процене:*

др Марина Ненковић-Ризнић, дипл. просторни пл.
др Бошко Јосимовић, дипл.просторни пл.
др Саша Милијић дипл. просторни пл.

УВОД	1
I Полазне основе стратешке процене утицаја	3
1.1.Преглед предмета, садржаја и циљева плана и односа према другим планским документима	3
1.1.1. Предмет Просторног плана	3
1.1.2. Садржај Просторног плана	4
1.1.3. Циљеви заштите, развоја и уређења у Просторном плану	5
1.1.4. Однос према другим документима - стратегијама,плановима и програмима	8
1.2.Стање и фактори природе и животне средине на планском подручју и елементи животне средине за које постоји могућност да буду угрожени	12
1.2.1. Природа, биолошка разноврсност и природне вредности	12
1.2.2. Животна средина	19
1.2.3. Културно наслеђе	22
1.2.4. Становништво, мрежа насеља и јавне службе	22
1.2.5. Привреда	24
1.2.6. Саобраћај и технички системи	28
1.2.7. Комунална опремљеност	30
1.2.8. Елементи животне средине за које постоји могућност да буду угрожени	30
II Општи и посебни циљеви стратешке процене утицаја и избор индикатора	32
2.1. Општи циљеви стратешке процене	32
2.2. Посебни циљеви стратешке процене	32
2.3. Избор индикатора	32
III Процена могућих утицаја на животну средину	36
3.1. Разматрана питања и проблеми заштите природе и животне средине у Изменама и допунама Просторног плана и образложење разлога за изостављање одређених питања и проблема из поступка процене	36
3.2. Приказ варијантних решења Просторног плана	37
3.3. Планска решења заштите, уређења и коришћења простора	37
3.4. Претходне консултације са заинтересованим органима и организацијама	50
3.5. Процена алтернатива просторног развоја планског подручја без примене и са применом Просторног плана	51
3.5.1. Резултати процене	57
3.6. Приказ врсте и карактеристика утицаја планских решења на животну средину	58
3.6.1. Врста и предмет утицаја	58
3.6.2. Карактеристике утицаја – методологија и приказ оцене	59
3.6.3 Процена утицаја планских решења прве етапе реализације Измена и допуна Просторног плана на животну средину	60
3.6.4. Идентификација и евалуација стратешки значајних утицаја планских решења на животну средину и одрживи развој	68
3.6.5. Резиме значајних утицаја Плана	71
3.6.6. Вредновање планских решења која су предмет детаљне разраде Просторног плана	72

3.7. Опис мера за предупређење и смањење негативних и повећање позитивних утицаја на животну средину	75
IV Смернице за израду стратешких процена на нижим хијерархијским нивоима и процене утицаја пројеката на животну средину	78
V Програм праћења стања животне средине у току спровођења Плана	80
5.1. Мониторинг систем за контролу квалитета вода	81
5.2. Мониторинг систем за контролу квалитета ваздуха	81
5.3. Мониторинг систем за контролу квалитета земљишта	82
5.4. Мониторинг природних вредности	82
5.5. Мониторинг емисије	83
5.6. Права и обавезе надлежних органа	83
VI Приказ коришћене методологије и тешкоће у изради Стратешке процене утицаја	85
VII Приказ начина одлучивања	88
VIII Закључци стратешке процене	89

Списак табела

Табела 1. Национални и међународни референтни документи

Табела 2. Циљеви и индикатори СПУ

Табела 3. Биланс површина према зонама заштите

Табела 4. Биланс површина физичке намене подучја Националног парка по зонама заштите и општинама у ха

Табела 5. Биланс програма туристичких комплекса на подручју Националног парка у зимској сезони

Табела 6. Структура туристичких лежаја на подручју Националног парка

Табела 7. Варијанте просторног развоја планског подручја

Табела 8. Критеријуми за оцењивање величине утицаја

Табела 9. Критеријуми за оцењивање просторних размера утицаја

Табела 10. Скала за процену вероватноће утицаја

Табела 11. Критеријуми за евалуацију стратешки значајних утицаја

Табела 12. Процена величине утицаја планских решења на животну средину и елементе одрживог развоја

Табела 13. Процена територијално-просторних утицаја планских решења на животну средину и елементе одрживог развоја

Табела 14. Идентификација и евалуација стратешки значајних утицаја планских решења на животну средину и одрживи развој

Табела 15. Идентификација и евалуација стратешки значајних утицаја планских решења на животну средину и одрживи развој

Табела 16. Идентификација и евалуација утицаја планских решења датих кроз детаљну разраду на животну средину и одрживи развој

УВОД

Овај елаборат представља Извештај о Стратешкој процени утицаја Измена и допуна Просторног плана подручја посебне намене Националног парка Копаоник на животну средину (у даљем тексту: Стратешка процена утицаја - СПУ), која је урађена за потребе Нацрта Измена и допуна Просторног плана подручја посебне намене Националног парка Копаоник (у даљем тексту – Просторни план).

Достављена Стратешка процена утицаја урађена је у свему према постојећој законској регулативи, као и стручним захтевима и смерницама из званичних мишљења надлежних органа и организација.

Обавеза спровођења Стратешке процене утврђена је Одлуком о изменама Одлуке о изради Стратешке процене утицаја Просторног плана подручја посебне намене Национални парк Копаоник на животну средину („Службени гласник РС“, број 76/2015). Начин спровођења Стратешке процене утицаја и генерални садржај извештаја о СПУ дефинисани су Законом о стратешкој процени утицаја на животну средину ("Службени гласник РС", број 135/04 и 88/2010), а основ за доношење тог закона постављен је у Закону о заштити животне средине „Службени гласник РС“, број: 135/04 и 36/09, 36/09 - др. закон, 72/09 и 43/11 - одлука УС). Доношењем и применом Закона о стратешкој процени утицаја на животну средину извршено је благовремено и ефикасно усклађивање националне легислативе са европском Директивом 2001/42/ЕС о "процени утицаја одређених планова и програма на животну средину".

Просторни план који је предмет ове стратешке процене утицаја усклађен је са Законом о планирању и изградњи („Службени гласник РС“, бр. 72/09, 81/09-исправка, 64/10-УС, 24/11 и 121/12, 42/13-УС, 50/13-УС и 98/13-УС, 50/13-УС, 98/13-УС, 132/14 и 145/14), Правилником о садржини, начину и поступку израде планских докумената („Службени гласник РС“, бр. 31/10, 69/10 и 16/11), Законом о националним парковима ("Службени гласник РС", бр. 84/15), Законом о стратешкој процени утицаја на животну средину ("Службени гласник РС", 135/04 и 88/10.), Законом о заштити животне средине „Службени гласник РС“, број: 135/04 и 36/09, 36/09 - др. закон, 72/09 и 43/11 - одлука УС), Законом о заштити природе („Службени гласник РС“ бр. 36/09, 88/10 и 91/10-исправка, 84/15), Законом о туризму („Службени гласник РС“, 36/09, 88/10, 99/11 – др. закон и 93/12), одредбама Закона о Просторном плану Републике Србије од 2010. до 2020. године („Службени гласник РС“, бр. 88/10), Уредбом о еколошкој мрежи („Службени гласник РС“, број 102/10), Уредбом о утврђивању Водопривредне основе Републике Србије („Службени гласник РС“, бр. 11/02), Законом о водама („Службени гласник РС“, 30/10 и 93/12), Законом о регионалном развоју („Службени гласник РС“ бр. 51/09 и бр. 30/10) и другим нормативним актима који се односе на проблематику из предмета Просторног плана.

Стратешка процена утицаја планова и програма на животну средину представља значајан инструмент генералног, стратешког планирања и претходног усаглашавања еколошких и развојних интереса. Она се спроводи/врши ради обезбеђивања *вишег нивоа заштите животне средине* и интеграције еколошких/енвајронменталних захтева, мишљења и начела у планове и програме у циљу подстицања и унапређења *одрживог развоја*. Такође, кључно достигнуће и захтев у поступку стратешке процене је широко укључивање јавности и заинтересованих страна у процес планирања и одлучивања по питањима тих планова и програма који се односе на животну средину. На основу члана 5. Закона о стратешкој процени утицаја на животну средину, израда те процене обавезна је за планове у области просторног и урбанистичког планирања уколико њихова решења могу изазвати значајне, превасходно неповољне ефекте на животну средину.

Значај стратешке процене утицаја, између осталог, јесте у томе што она:

- укључује и спаја теме одрживости и заштите животне средине у процес израде планског документа у кључним фазама припреме и доношења тог документа,
- омогућава остваривање бољег, прихватљивог баланса између просторно-еколошких, социо-економских и политичких фактора,
- разматра значајне утицаје на животну средину варијантних планских опција и скенира/тестира/оцењује планска решења у односу на циљеве заштите;
- диже на виши степен обавезу планског документа да установи, примени и прати мере спречавања и ограничавања утицаја на животну средину,

- повећава транспарентност процеса израде планске документације и омогућава постизање ширег консензуса око циљева и решења планског документа, стварајући на тај начин и боље услове за његову примену;
- даје целисходне препоруке у вези нивоа и начина процене утицаја на животну средину за планове и програме, односно за активности на планском подручју, нижег хијерархијског нивоа.

Извештај о СПУ је документ којим се идентификују, описују, вреднују и процењују значајни утицаји на животну средину до којих може доћи имплементацијом планских решења и одређују мере за смањење негативних утицаја. Извештај, према члану 12. наведеног закона нарочито садржи:

- 1) полазне основе стратешке процене
- 2) опште и посебне циљеве стратешке процене и избор индикатора
- 3) процену могућих утицаја са описом мера предвиђених за смањење негативних утицаја на животну средину
- 4) смернице за израду стратешких процена на нижим хијерархијским нивоима и процене утицаја пројеката на животну средину
- 5) програм праћења стања животне средине у току спровођења плана
- 6) приказ коришћене методологије и тешкоће у изради стратешке процене
- 7) приказ начина одлучивања, опис разлога одлучујућих за избор датог плана са аспекта разматраних варијантних решења и приказ начина на који су питања животне средине укључена у план
- 8) закључци до којих се дошло током израде извештаја о стратешкој процени представљени на начин разумљив јавности и други подаци од значаја за стратешку процену.

Извештај о стратешкој процени мора задовољити *захтеве квалитета* који су утврђени у Прилогу II закона (Критеријуми за оцену извештаја о стратешкој процени). Одредба о квалитету извештаја (*sufficient quality*) установљена је и у Директиви 42/2001/ЕС (члан 12 - 2), с тим што је земљама чланицама препуштено да прецизирају и утврде меру тог квалитета.

Извештај о СПУ Измена и допуна Просторног плана подручја Националног парка Копаоник представља резултат провере, разјашњења и унапређења примене принципа одрживог развоја и заштите животне средине у изради Плана, уз уважавање услова и стручних препорука органа и институција и мишљења грађана који се односе на потребу елиминисања или ограничавања негативних ефеката на животну средину предметног подручја у складу са законом, ценећи при томе као кључне водиле следеће циљеве: очување изузетних природних вредности Копаоника, друштвено-економски препород и демографску обнову тог подручја, унапређење стандарда живота и здравља људи.

Закључак извештаја је да су ти циљеви оствариви и да изабрано и утврђена планска решења неће угрозити вредности природе и животне средине, уз јасну препоруку о доследној примени Просторног плана и смерница које се односе на очување животне средине, уређење простора и коришћење природних ресурса.

Правни и стручни оквир за спровођење СПУ и израду извештаја чини већи број прописа и других докумената који су наведени у Анексу I овог Извештаја.

I Полазне основе стратешке процене утицаја

Према члану 13. Закона о стратешкој процени утицаја на животну средину полазне основе стратешке процене утицаја обухватају:

- 1) кратак преглед предмета, садржаја и циљева плана и односа према другим планским документима;
- 2) преглед постојећег стања и квалитета животне средине подручја на које се извештај односи;
- 3) карактеристике животне средине у областима за које постоји могућност да буду изложене значајном утицају;
- 4) разматрана питања и проблеме заштите животне средине у плану и образложење разлога за изостављање одређених питања и проблема из поступка процене;
- 5) приказ и оцену припремљених варијантних решења у односу на заштиту животне средине у плану, укључујући варијантно решење нереализовања плана и најповољније решење са становишта животне средине;
- 6) резултате претходних консултација са заинтересованим органима и организацијама битне са за стратешку процену.

1.1 Преглед предмета, садржаја и циљева Плана и односа према другим планским документима

1.1.1 Предмет Просторног плана

Подручје Просторног плана подручја посебне намене Националног парка Копаоник (у даљем тексту: Просторни план) обухвата подручје Националног парка Копаоник (са зонама I, II и III степена заштите) и остало планско подручје ван граница Националног парка, на деловима територија општина Рашка, Брус и Лепосавић.

Национални парк Копаоник захвата северни део масива Копаоника, који се као највећа планина централне Србије пружа правцем северозапад - југоисток у облику разгранатог гребена дужине око 82 km и ширине 40-60 km, на површини од око 2.750 km². Источни обод масива представља границу између планинских система Динарида и Родопа. Окружен је масивима Голије на западу и нешто нижим планинама Жељин, Столови и Гоч на северу, а припада сливовима Ибра, Расине и Топлице. Подручје Просторног плана захвата северни, највиши и најшумовитији део масива Копаоника, са најзаступљенијим и најочуванијим планинским природним вредностима.

Сам Национални парк протеже се већим делом на релативно благо дисецираној планинској површи (названој и Равни Копаоник), просечне висине од око 1700 мнв, са највишим Панчићевим врхом (2017 мнв) и више других врхова. У ову површ најизразитије је усечен басен Самоковске реке, као највреднија предео на целина, а Национални парк захвата и горње делове планинских падина према долинама Ибра, Јошаничке, Гобелске и Брзећке реке, као и према изворишним притокама Топлице. Висинска диференцираност подручја парка је 1.217 m. Подручје Националног парка захвата делове територија општина Рашка (у оквиру Рашког округа) и Брус (у оквиру Расинског округа) у јужном делу централне Србије. Окружујући простор Националног парка обухваћен Просторним планом (ранија заштитна зона Националног парка) захвата делове територија општина Рашка, Брус и Лепосавић (у оквиру Косовко-митровачког округа у северном делу АП Косово и Метохија).

Даљи развој планинског туризма у оквиру Националног парка Копаоник у великој мери зависи од решења текућег конфликта са заштитом природе и природних вредности на најповољнијим алпским скијашким теренима у II степену заштите и у оквиру туристичких комплекса/ризорта у III степену заштите са интензивном и непланском изградњом. С друге стране, и даље треба инсистирати да тежиште смештајних капацитета буде ван Националног парка, претежно у оквиру постојећих насеља окружујуће зоне Парка. Решење текућег конфликта и креативна решења компромиса између одрживе заштите и одрживог туризма условљени су институционалним и организационим променама у управљању заштитом и туризмом, којима треба обезбедити интеграцију ове две главне активности Националног парка, тако да заштићене вредности Парка више мотивишу туризам (путем презентације вредности) а да туризам организационо и финансијски подржава заштиту.

Просторни план доноси се као дугорочни документ за период до 2019. године У зависности од резултата примене Просторног плана у тим временским етапама одредиће се даљи наставак имплементационе политике, односно наставак спровођења или ревизија утврђених планских решења.

1.1.2 Садржај Просторног плана

У изради Предлога плана примењен је савремени, про-активни приступ интегралног и континуалног планирања са нагласком на тражењу мере одрживости кроз интеграцију циљева и потреба друштво-економског развоја и заштите природних вредности, квалитета животне средине и културно-историјских обележја. Као кључни развојни ослоњци разматрани су туризам и пољопривреда, уз пуно уважавање осталих комплементарних активности, демографских, комуналних и инфраструктурних питања и проблема.

<i>УВОДНЕ НАПОМЕНЕ</i>
I ПОЛАЗНЕ ОСНОВЕ.
1. Обухват и опис граница подручја Просторног плана, границе целина и поделена посебне намене
2. Обавезе, услови и смернице из Просторног плана Републике Србије и других развојних докумената...
2.1. Просторни планови
2.2. Остали релевантни документи
3. Скраћени приказ и оцена постојећег стања (синтезни приказ потенцијала и ограничења просторног развоја подручја посебне намене)
3.1. Постојеће стање
3.2. Потенцијали и ограничења (синтезни приказ)
II ПРИНЦИПИ И ЦИЉЕВИ ПРОСТОРНОГ РАЗВОЈА ПОДРУЧЈА ПОСЕБНЕ НАМЕНЕ
1. Принципи просторног развоја
2. Општи и оперативни циљеви просторног развоја
3. Регионални положај и аспекти развоја подручја посебне намене
4. Концепција развоја подручја посебне намене
III ПЛАНСКА РЕШЕЊА ПРОСТОРНОГ РАЗВОЈА ПОДРУЧЈА ПОСЕБНЕ НАМЕНЕ
1. Заштита природних и предеоних вредности
1.1. Заштита подручја Националног парка
1.2. Заштита природних вредности на преосталом делу подручја Просторног плана..
1.3. Режији заштите природних вредности
1.4. Заштита предеоних вредности
2. Заштита непокретних културних добара..
2.1. Мере и услови заштите и коришћења НКД и њихове заштићене околине
3. Остале посебне намене .
3.2. Туризам и рекреација
3.3. Водопривреда.
4. Утицај посебне намене на развој појединих области
4.1. Природни системи и ресурси
4.2. Привредне делатности
4.3. Развој насеља, демографски и социјални развој
4.4. Развој саобраћаја инфраструктурних система
4.5. Заштита животне средине и организација простора од интереса за одбрану
4.6. Намена простора и биланс површина посебне намене
IV ПРАВИЛА УПОТРЕБЕ ЗЕМЉИШТА, УРЕЂЕЊА И ГРАЂЕЊА
1. Правила уређења и грађења за зоне са посебним режимом заштите
2. Правила уређења и грађења површина и објеката јавне намене
3. Правила уређења и грађења површина и објеката јавног скијалишта
4. Правила уређења и грађења за локацију „Хепако“
5. Правила уређења и грађења за објекте осталих намена
V ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА ПРОСТОРНОГ ПЛАНА
1. Институционални оквир имплементације и учесници у имплементацији
2. Смернице за израду урбанистичких планова и друге развојне документације за подручје плана
3. Приоритетна планска решења и пројекти
4. Мере и инструменти за имплементацију...
VI ЗАВРШНЕ ОДРЕДБЕ ПРОСТОРНОГ ПЛАНА

1.1.3 Циљеви заштите, развоја и уређења у Просторном плану

Општи циљеви

Општа начела, критеријуми, циљеви и задаци заштите, развоја и уређења подручја Националног парка Копаоник, засновани су на: легислативи која регулише заштиту животне средине, коришћење природних ресурса, планирање и уређење простора; на одредбама Просторног плана Републике Србије и другим стратешким документима; и на међународним стандардима и препорукама у вези одрживог развоја у заштићеним областима/подручјима.

- очување, унапређење и заштита природних вредности Националног парка и њихово коришћење за научна истраживања, едукацију, презентацију јавности, рекреацију и друге активности у складу с еколошким потенцијалима подручја; заштита природе од свих видова угрожавања, а нарочито заштита земљишта од ерозије, квалитета свих изворишта вода, квалитета шуме и пашњака, и заштита од пожара и других елементарних непогода;
- организована презентација природних вредности и културних добара на подручју Просторног плана и његовог окружења;
- интеграција функција заштите природних вредности и функција развоја (пре свега туризма и других комплементарних привредних активности), у циљу одрживог развоја подручја, уз укључивање и координацију свих релевантних субјеката и локалног становништва; заустављање депопулације, демографски опоравак и заштита егзистенцијалних интереса локалног становништва омогућавањем њиховог квалитетнијег живота и привређивања, као и изградњом инфраструктуре и јавних сервиса;
- одрживи развој активности које су компатибилне са режимима заштите Националног парка (у првом реду туризам и пољопривреда, и друго);
- одрживи развој туризма прилагођен ограничењима режима заштите Националног парка и савременим захтевима туристичке тражње;
- обезбеђење услова за функционалну и просторну интеграцију Националног парка и туристичке понуде Копаоника са окружењем;
- плански и контролисан развој свих активности на подручју Просторног плана подржан институционално-организационим аранжманима и координацијом свих актера.
- ревитализација руралних насеља у контексту очувања народног градитељства и оригиналне туристичке понуде засноване на афирмацији традиционалних вредности и делатности као услов очувања аутентичности и културног идентитета подручја Копаоника;
- едукација посетилаца Националног парка и локалног становништва о природним вредностима, мерама и ефектима њихове заштите;
- формирање и развој информационих и мониторинг система о простору, природним вредностима, животној средини и туризму на подручју Просторног плана.

Посебни циљеви, развоја, коришћења и уређења подручја

За операционализацију општих циљева одрживог развоја и заштите, коришћења и уређења подручја посебне намене у Просторном плану су утврђени следећи секторски циљеви:

а) Заштита природе и природних вредности

- одржање специјске разноврсности дивље флоре и фауне и њено повећање реинтродукцијом несталих аутохтоних врста животиња и биљака;
- очување станишта, јачање, бројчано снажење и просторно ширење популација заштићених, односно ретких, угрожених и критично угрожених биљних и животињских врста;
- идентификација међународно значајних еколошких подручја односно станишта од значаја за заштиту европске дивље флоре и фауне по програму NATURA 2000;
- одржање екосистемске разноврсности и заштита природних и агроекосистема од инвазивних врста биљака и животиња, као и од других врста, сорти и раса које уносе непожељне промене у природни и агробiodиверзитет;
- очување и унапређење квалитета животне средине у зонама посебних природних вредности, умерено повећање површине под шумом, очување и унапређење разноврсности и аутохтоности дендролошког састава, побољшање структуре шумских састојина;
- конзервација делова подручја у затеченом, приближно изворном стању ради заштите интегритета и спонтаног функционисања њиховог укупног природног комплекса за научне, образовне и културне потребе;
- очување, уређење и одрживо коришћење локалитета, природних објеката и појава који својим геолошким, геоморфолошким, хидрографским или другим обележјима представљају истакнуте, ретке и привлачне вредности геонаслеђа;
- очување старих, по димензијама и врсти репрезентативних и у другом погледу значајних стабала дрвећа и њихових групација;
- заштита старих стабала агрокултуре;
- санација и рекултивација површина деградираних људским активностима;
- управљање развојем и уређењем предела интегрисано са заштитом природних и културних вредности и одрживим развојем подручја;
- одрживо коришћење природних ресурса, предеоних, биолошких и других вредности у циљу социо-економског развоја и стварање услова да се ти ресурси и вредности учине доступним људима ради уживања у природи, одмора

(туризма и рекреације), бављења науком, образовањем и спортом, имајући првенствено у виду добробит локалне аједнице и

- контролисање утицаја развоја на предео, пре свега у погледу задржавања и очувања постојеће структуре и повезаности међу стаништима.

б) Заштита животне средине:

- заштита свих елемената животне средине (земљиште, воде, ваздух, флора, фауна и друго) на подручју Националног парка и Просторног плана;
- санација загађења од нерегулисаних отпадних вода на делу Националног парка и ван њега;
- санација и ревитализација загађених, деградираних и неплански изграђених простора (бомбардованих локација, рударских копова, каменолома и позајмишта, деградираних пашњака, површина под израженом ерозијом на ски-стазама и другим површинама, непланске изградње и доградње објеката и др.);
- превентивна и завршна заштита површина „осетљивих“ на деградацију, пре свега, шумских земљишта, ливада и пашњака очувањем способности земљишта да инфилтрира и задржи воду од јаких киша и отапања снега, без појаве брзог површинског отицаја, стабилизацијом ерозијом угрожених деоница ски-стаза и евакуацијом подземних вода, рестаурацијом вегетације на еродираним површинама, заштитом и рехабилитацијом угрожених површина током једне грађевинске сезоне и др.

в) Заштита непокретних културних добара:

- истраживање, евидентирање, проглашење, техничка заштита, уређење и презентација НКД и њихове заштићене околине;
- одрживо коришћење НКД уз очување њихове аутентичности и интегритета, као објеката у одговарајућој функцији сходно карактеристикама и основној намени тих објеката и као места посеђивања;
- укључивање културног наслеђа у европске и националне путеве културе.

г) Развој туризма и рекреације

- туризам и рекреација, као активности најизразитије комплементарне заштити, ревитализацији и културолошком коришћењу природних вредности и културних добара Националног парка, представљаће водећу привредну грану одрживог развоја подручја Просторног плана, агенс развоја других комплементарних активности и главни фактор социо-економског и културног развоја подпланинских села у окружењу Националног парка;
- туризам и рекреација на подручју Просторног плана биће функцијски подређени и прилагођени захтевима заштите, очувања, ревитализације и културолошког коришћења природе, природних вредности, непокретних културних добара и животне средине; а са захтевима и потребама туризма и рекреације биће усклађене све остале економске активности подручја;
- туризам и рекреација ће представљати главне факторе заштите, ревитализације и презентације природних вредности и културних добара подручја, којима ће обезбедити значајну економску подршку;
- целогодишња понуда туризма и рекреације подручја Просторног плана, заснована на природним условима, ресурсима и вредностима, и на потенцијалној понуди потпланинских насеља ван Националног парка (са балнеолошким функцијама, здравствено безбедном храном, етно-вредностима и другим) анимираће и задовољавати тражњу претежно у стационарном и излетничком спортско-рекреативном туризму, а делом и у транзитном туризму;
- просторна организација и развој, изградња и реконструкција постојећих и нових туристичких комплекса одвијаће се у три функцијска ранга: у рангу примарног Туристичког центра Копаоник (комплекси Сувог Рудишта, Јарма, Сребрнца и Рендаре) искључиво у зони III степена заштите Националног парка, у рангу секундарних туристичких центара за већа постојећа насеља и у рангу сеоско-туристичких насеља за мања села по ободу Националног парка; док ће се остала насеља удаљена од границе Националног парка развијати посредно у функцији туризма (смештај запослених у туризму, производња за непосредно туристичко тржиште и друго);
- санација непланске туристичке изградње на подручју Националног парка (у Сувом Рудишту, Гвоздацу и Циганској реци) и подручју Просторног плана ван Националног парка (у Лисини/Чајетини, Брзећу и Јошаничкој Бањи);
- саобраћајна интеграција туристичких комплекса и насеља на подручју Просторног плана међусобно, са скијалиштем и окружењем - друмским и железничким саобраћајницама и средствима вертикалног транспорта (жичарама);
- планирање и наставак изградње повезаног система алпског скијалишта по скијашким секторима, са жичарама и стазама у III степену заштите Националног парка и ван њега;
- формирање диференциране мреже зимских нордијских ски-стаза и летњих излетничких и планинарских стаза у зонама II и III степена заштите Националног парка и ван њега;
- организовање јединствене туристичке понуде Националног парка и подручја Просторног плана; утврђивање модалитета интеграције туристичке понуде подручја Просторног плана са постојећом и планираном туристичко-рекреативном понудом примарне туристичке дестинације Копаоник и њеног окружења у оквиру туристичког кластера Средишна и Западна Србија.

д) Развој пољопривреде

- укључивање пољопривреде у формирање заокруженог система заштите, презентације и економске валоризације природних, културних, туристичко-рекреативних и других вредности подручја Плана, уз услов њеног производног стимулисања дугорочном гаранцијом профитабилног пласмана производа;
- усклађивање намена и начина коришћења пољопривредног земљишта са режимима заштите НП, са једне, и природним погодностима и ограничењима, са друге стране, уз приоритетно установљење прагова агроеколошког капацитета различитих категорија пољопривредних површина;
- чување површина и плодности пољопривредног земљишта, напоредо са унапређивањем структурних, техничко-технолошких, организационих и инфраструктурних услова за економски рационалну производњу хране високе здравствене вредности, претежно у планском подручју ван зоне НП;
- заштита земљишта атара од стихијске викенд и друге изграње и нерегулисана трговине земљиштем;
- прилагођавање структуре пољопривредне производње потребама туристичке тражње и другим могућностима пласмана тржишних вишкова пољопривредно-прехранбених производа;
- побољшање економских и социјалних услова живљења и рада пољопривредног становништва, са ослонцем на потпуније и рационалније активирање расположивих пољопривредних фондова, уз истовремено коришћење могућности запошљавања у еколошки прихватљивим производним делатностима туризма, мале привреде и др. на селу.

ђ) Развој шумарства и ловства

- газдовање шумама НП са тежиштем на очувању биолошког диверзитета, уз минималне интервенције (дозвољене само активности контроле дивљачи, контроле напада болести/инсеката, јавног приступа, противпожарне интервенције, истраживања и коришћење ресурса за опстанак локалног становништва, без негативних утицаја на природу);
- одрживо управљање и коришћење шума и шумских подручја, којим се континуирано одржавају њихов биолошки диверзитет, регенеративни капацитети и виталност, без доношења штете другим екосистемима;
- установљење опште корисних, као доминантних функција шума на територији НП; заштита и очување биодиверзитета у целини НП, посебно у природним резерватима; заштита и очување заштићених реликтних, ендемичних, ретких и угрожених врста шумске флоре и фауне; вишенаменско рекреативно коришћење укупног потенцијала шумских подручја НП; заштита и унапређење природних амбијенталних површина; противерозиона заштита земљишта шумом; заштита изворишта и водотока шумом; издвајање и наменско коришћење научно-истраживачких површина шуме; производња дрвета и осталих производа из шуме ради полифункционалне оптимизације стања; заштита шума од негативних угрожавајућих утицаја биотичког и абиотичког порекла;
- унапређење стања постојећих шума НП и увећање површина под шумом;
- реализовање плана научно-истраживачке делатности у шумама НП;
- природи блиски узгој и заштита дивљачи и остале фауне у НП; репатријација основних врста дивљачи у НП.

е) Развој мале привреде (производног и услужног занатства и домаће радиности)

- оживљавање старих етно-заната у функцији израде сувенира, употребних и украсних етно-предмета;
- организовање домаће радиности у функцији бањског и сеоског туризма;
- организовање занатства и домаће радиности за производњу и прераду етно- и еко- хране и пића из домаће пољопривреде;
- унапређење трговине, угоститељства и техничких сервиса.

ж) Становништво

- задржавање и насељавање млађих контингената становништва, посебно женске популације, подстицањем локалног запошљавања и samozapošljavanja уз побољшање образовне структуре у функцији развоја туризма и комплементарних активности на подручју Просторног плана;
- подстицање просторне и професионалне мобилности и флексибилности радно активног становништва;
- унапређење и повећање доступности услуга здравствене и социјалне заштите и програма помоћи старачким домаћинствима;
- увођење и остваривање стимулативних политика демографског и социо-економског развоја на регионалном и локалном нивоу, уз отварање нових радних места и тржишта туризма и рекреације, пољопривредних производа и прерађевина и др;
- стимулисање улоге локалног становништва као домаћина НПК, кроз одржавање пољопривреде и других традиционалних активности, као услова очувања етно-идентитета, природних и културних вредности планинских руралних подручја.

з) Развој саобраћаја и саобраћајне инфраструктуре

- реконструкција постојећих и изградња нових приступних и интерних саобраћајница у функцији Националног парка, развоја туризма, комплементарних активности и насеља
- изградња нових саобраћајница у функцији обилазница око постојећих урбаних комплекса и насеља на Сувом Рудишту и приступа планираним туристичким садржајима на простору Јарам-Марине воде, као и пословно-стамбеном комплексу са хелидромом и хангаром у насељу Чајетина и других пунктова;

и) Водорегулација и изградња водопривредне инфраструктуре

-заштита водотока на подручју Националног парка у планираним класама квалитета, као водног екосистема од значаја за очување биолошке разноврсности и природна регулација неопходних деоница водотока на подручју Просторног плана ван НП „Копаоник“;

-санитација постојећих туристичких комплекса, насеља и планираних садржаја, као услов очувања водних ресурса подручја; изградња сепарационих канализационих система са обавезним прикључивањем за све потрошаче који су прикључени на водовод и са прописним постројењима за пречишћавање отпадних вода низводно од потрошача; изградња атмосферске канализације, ради заштите земљишта и вода НП „Копаоник“ од сливања са изграђених површина туристичких комплекса и саобраћајница, уз регулисање осталих атмосферских вода на подручју отвореним каналима.

-изградња вишенаменских малих акумулација за регулацију водног режима, водоснабдевање, противпожарну заштиту, вештачко оснежавање скијашких стаза, рибарство и спортски риболов и рекреацију на води, у складу са режимима заштите НП „Копаоник“, односно ван НП „Копаоник“;

-коришћење расположивих хидроенергетских потенцијала на подручју Просторног плана зависно од еколошког капацитета водотока, са хидроелектранама искључиво ван НП „Копаоник“.

-реконструкција постојећих и изградња нових водовода у насељима (уз увођење мерења потрошње воде, свођење губитака на вредности мање од 20% и прихватање економске цене воде);

ј) Развој електроенергетске мреже

- одржавање, ревитализација, модернизација и доградња електроенергетске инфраструктуре (у првом реду трафостаница 110/35 kV и далековада 110 kV) у складу са режимима заштите Националног парка и захтевима заштите животне средине, за довољно, сигурно, квалитетно и економично снабдевање енергијом свих потрошача на обухваћеном подручју;
- повећање производње енергије засновано на већем коришћењу локално расположивих обновљивих извора, за децентрализовану производњу електричне енергије и задовољавање аутономних и локалних топлотних потреба, у оквиру тзв. мале енергетике;
- повећање енергетске ефикасности код производње, преноса, дистрибуције и потрошње енергије ;
- гасификација подручја Просторног плана;

к) Развој поштанског и телефонског саобраћаја и осталих телекомуникација

- изградња и организација савремене телекомуникационе мреже која ће обезбедити универзални фиксни сервис свим корисницима и широкопојасни приступ мрежи свим привредним субјектима, јавним установама и грађанима који то затраже,
- потпуна доступност мобилне телефоније на подручју Просторног плана; и
- доступност најмање 7 РТВ канала, у дигиталном облику, до свих корисника на подручју Просторног плана.

л) Развој комуналних објеката и служби

- организовано сакупљање отпада из туристичких комплекса, са скијалишта и постојећих насеља, и његово одвожење ван подручја Просторног плана на планирану регионалну депонију;
- затварање и санација постојећих сметлишта комуналног отпада;
- изградња ватрогасне станице у Националном парку; и
- организовано уређење и одржавање јавних зелених површина у туристичким комплексима, насељима и пунктовима.

1.1.4 Однос према другим документима - стратегијама, плановима и програмима

а) Однос према домаћим документима (националним и локалним)

Просторни план Републике Србије

Законом о Просторном плану Републике Србије („Службени гласник РС”, број 88/10 – у даљем тексту ПП Републике Србије) утврђена су основна стратегијска одређења, планска решења, смернице и пропозиције, а за подручје Просторног плана релевантне су следеће одредбе ПП Републике Србије:

- Економска повезаност и интерактивност треба да обезбеди да Република Србија у периоду до 2020. године буде просторно структурирана и економски развијена. У том циљу нужно је умрежавање или кластерисање на нивоу развојних региона који ће имати капацитет, обавезу и одговорност унапређења регионалног развоја. У том смислу издваја се централна Србија са високим планинама и високопланинским туризмом.
- У погледу квалитета и разноврсних потенцијала предњаче високопланинска подручја са непосредним средњепланинским окружењем. Међу високопланинским подручјима од националног значаја, истиче се Копаоник (у централној Србији са Жељиним, Столовима и Гочом, и у АП Косово и Метохија јужни део планине). Основни циљ просторног развоја високопланинских подручја Републике Србије је заштита и уређење ових простора као изузетних природних вредности Републике уз одржив социо-економски развој који ће омогућити квалитетнији

- живот и привређивање локалног становништва, као и стварање услова за одмор и рекреацију домаћих и иностраних turista, у складу са капацитетима природних система и елемената.
- Концепт управљања заштитом и развојем високопланинских подручја захтева установљавање фондова развоја, и/или дефинисање других извора финансирања заштите природе, изградње путева, комуналне и туристичке инфраструктуре, јавних сервиса и др. У зависности од брзине превазилажења развојних ограничења створиће се услови за: одрживи развој еколошки прихватљивих традиционалних делатности; санацију, реконструкцију и даљи развој и заштиту високопланинских подручја са изграђеним или иницираним туристичким центрима, што се у првом реду односи на Копаоник.
 - Копаоник је издвојен као стратешки приоритет развоја и заштите високопланинских подручја до 2014. године (одрживи развој туристичког центра, туристичке, саобраћајне и техничке инфраструктуре, уз интегрисање понуде са потпланинским селима; унапређење пољопривреде и других комплементарних активности; унапређење заштите и одржавање статуса Националног парка према европским мерилима).
 - Од укупног квалитетног и разноврсног потенцијала за развој високопланинских подручја Србије, активиран је само мали део. Уз отклањање сталног конфликта између заштите природе и развоја туристичких и других активности и уз одговарајуће комунално опремање, могла би се спровести адекватна заштита и презентација ових простора, уз поштовање принципа одрживости, који би могли да омогуће стварање услова за развој целогодишњег туризма и квалитетнији живот и привређивање локалног становништва.
 - На подручјима угрожене животне средине са мањим утицајима на човека, у која спада и туристички центар Копаоник (као туристичка зона са прекомерним оптерећењем простора), треба спречити даљу деградацију као ограничавајући фактор развоја и обезбедити побољшање постојећег стања животне средине. Потребно је одредити најадекватнији начин коришћења природних ресурса и простора са циљем очувања природних вредности и унапређења животне средине.
 - На просторима веома квалитетне животне средине (подручја заштићених природних добара, мочварна подручја, подручја заштићена међународним конвенцијама, планински врхови и тешко приступачни терени, водотоци I класе) у којима доминирају позитивни утицаји на човека и живи свет треба обезбедити таква решења којима се задржава постојеће стање квалитета животне средине и штите природно вредни и очувани екосистеми. У ову категорију спадају заштићена природна добра, уз напомену да подручје Копаоника убрзано губи прерогативе неопходне за национални парк услед бесправне изградње, неодговарајућег комуналног система и угрожене природе претераним грађењем.
 - У планском периоду, НП Копаоник задржава статус проглашених заштићених подручја и са својим тресавама и потоцима предлаже се за упис у Рамсарску листу. Основни циљеви заштите и одрживог коришћења природног наслеђа су: очување и унапређење биолошке разноврсности, вредности геонаслеђа и предела и развој јавних функција заштићених подручја, првенствено у области научно-истраживачког и образовног рада, културе, спорта и рекреације; одрживи развој заштићених подручја и остварење добробити локалних заједница кроз планско, контролисано и ограничено коришћење природних ресурса и простора као грађевинске категорије, развој туризма и пољопривреде; повезивање и усклађивање националног са међународним системом заштите природе.
 - Стратешки приоритетна подручја за које је обавезна израда посебних пилот пројеката „Карактеризације предела”, као основа за заштиту, планирање и управљањем њиховим развојем, су подручја посебних природних и/или културних вредности (као што је НП Копаоник) и простори у којима су квалитет предела и физичке структуре насеља од посебног значаја (као у туристичкој дестинацији планинског подручја Копаоника).
 - У погледу просторног развоја туризма у Србији, туристички ресурси нису довољно валоризовани. Једно од ограничења представља структура смештаја у коме преовлађују основни капацитети (хотели, апартмани и друго), затим незадовољавајућа саобраћајна доступност и опремљеност туристичких простора туристичком и комуналном инфраструктуром, што умногоме успорава развој планинских туристичких места. Релативно скромна туристичка изградња није изазвала велике колизије са заштитом природе, сем на неким локалитетима у заштићеним природним добрима (посебно у Националном парку Копаоник), што је условило потребу за хитним мерама санације.
 - Издвајањем примарних туристичких дестинација (као регионалних целина интегрисане понуде унутар туристичких кластера) према критеријумима учешћа целогодишње туристичке сезоне Копаоник је издвојен као дестинација са комплетном целогодишњом понудом.
 - Селекцијом укупних приоритета за период до 2020. године, уз давање предности просторима са формираном понудом, међу приоритетима сврстан је и Копаоник (осавремењавање скијашке инфраструктуре, изградња туристичких места и места за одмор, комплетирање, саобраћајно повезивање и интегрисање понуде са окружењем).

Уредба о утврђивању Регионалног просторног плана за подручје Шумадијског, Поморавског, Рашког и Расинског управног округа

Уредба о утврђивању Регионалног просторног плана за подручје Шумадијског, Поморавског, Рашког и Расинског управног округа („Сл. гласник РС”, број 39/14 – у даљем тексту РПП ШПРР управног округа), има за циљ: утврђивање дугорочне концепције развоја, организације, уређења, заштите и коришћења подручја РПП ШПРР управног округа; рационално коришћење и очување пољопривредног земљишта, водних и осталих природних ресурса; развој, изградња и реконструкција инфраструктурних система и објеката јавних служби; развој мреже насеља; развој и размештај секундарних и терцијарних делатности на планском подручју; обезбеђење саобраћајне, економске, социјалне и других облика интеграције планског подручја и ширег окружења; заштита и унапређење животне средине, заштита природних и непокретних културних добара и заштита биодиверзитета. За подручје Просторног плана релевантне су и следеће одредбе РПП ШПРР управног округа: у погледу туристичке привреде као најзначајнија дестинација у домену планинског туризма издваја се Копаоник у оквиру Националног парка и његове заштитне зоне; Копаоник представља туристичку дестинацију са целогодишњом туристичком понудом; у погледу заштите природних вредности планира се повећање броја природних добара Републике Србије који ће бити

номиновани за Рамсарска подручја, међу којима су и тресаве на Копаонику; просторна организација привреде/индустрије обухвата развојне зоне уз стратешке комуникацијске правце и центре различитог ранга; Копаоник се сврстава у VI ранг, као центар са специфичним производним и услужним развојним потенцијалом; на Копаонику постоји ловиште за које је донета Ловна основа по којој су у оквиру Националног парка предвиђени ловни резервати „Суво рудиште - Јарам” и „Равниште” на 11.219,53 ha; од ловне дивљачи, у Националном парку су као гајене врсте присутне: срна, дивља свиња, зец, пољска јаребица и јаребица камењарка; у будућности се планира реинтродукција нових врста, али су прихватљиве само ишчезле аутохтоне врсте (медвед, европски јелен, рис, дивокоза, велики тетреб), а не и друге (муфлон, јелен лопатар) и то само ако се обезбеде станишни услови; просторно функционалним структурисањем туристичке привреде формирани су туристички кластери/зоне; у примарну туристичку дестинацију са комплетном целогодишњом понудом убраја се Копаоник уз градске и бањске туристичке центре, манастире, кружне туре и друго; за социо-економске, просторно-еколошке и културолошке прилике релевантни су следећи туристички производи: тоулинг (кружна и линеарна туристичка путовања на мотивима градова, села, манастира и других културних добара, Националног парка Копаоник и других природних добара) и планински туризам на Копаонику; према диференцирању туристичког простор на целине (туристичке зоне и правце), које се разликују по природним карактеристикама, расположивим туристичким ресурсима, географско-саобраћајном положају и планираним садржајима, Копаоник се сврстава у планинску зону првог реда; јужни део Копаоника обухваћен заштитном зоном Националног парка, а административно припада општини Лепосавић, предмет је фокусиране заштите у планском периоду; приоритетна планска решења до 2015. године су: пројекат „Трансформација бањских места у модерне spa wellness центре”. Традиционална бањска места, у делу, или потпуно биће прилагођена модерним туристичким потребама; овакви јединствени комплекси имали би у свом саставу комбинацију здравственог, спортско-рекреативног и забавног садржаја; ово подразумева реализацију другог пројекта и нову детаљнију разраду, у складу са европским токовима, са циљем да се повећа број туриста, смањи просечна старост туриста и делимично промени циљна група туриста. Ово се односи и на дуго неразвијене бањске центре (на пример Јошаничка Бања) и на оне које активно раде, али на конвенционалан начин.

Поред Просторног плана Републике Србије и Регионалног просторног плана за подручје Шумадијског, Поморавског, Рашког и Расинског управног округа, у току израде овог Просторног плана консултовани су и уважени (у меродавном логичком и стручном оквиру) следећи национални и локални документи:

- 1) Стратегија развоја туризма Србије
- 2) Водопривредна основа Републике Србије
- 3) Стратегија развоја пољопривреде
- 4) Стратегија развоја шумарства
- 5) Ловне основе и програми унапређења рибарства подручја Националног парка
- 6) Студија заштите природе (Завода за заштиту природе Србије) намењена ревизији зонинга режима заштите НП Копаоник
- 7) Национална стратегија одрживог развоја („Службени гласник РС“, број 57/08); Извештај о напретку у спровођењу и Извештај о напретку у примени Акционог плана за спровођење Националне стратегије одрживог развоја за период од 2009-2017. године – за 2010. годину („Службени гласник РС“, број 59/11);
- 8) Национални програм заштите животне средине („Службени гласник РС“, број 12/10);
- 9) Стратегија управљања отпадом Републике Србије 2010-2019. („Службени гласник РС“, број 29/10);
- 10) Национална стратегија за апроксимацију у области животне средине за Републику Србију („Службени гласник РС“, број 80/11);
- 11) Национална стратегија заштите и спасавања у ванредним ситуацијама („Службени гласник РС“, број 86/11);
- 12) Национални акциони план за коришћење обновљивих извора енергије Републике Србије („Службени гласник РС“, број 53/13);

б) Однос националних и међународних докумената

Документи су издвојени на основу тематских области које заступа СПУ и чине основни оквир у поступку формулације циљева СПУ.

У Табели 1. приказан је тематски удео националних и међународних референтних докумената у СПУ.

Табела 1. Национални и међународни референтни документи

Планови, програми и остали документи	Удео у СПУ
Документи обавезни или препоручљиви у процесу планирања према Закону о планирању и изградњи, Закону о заштити животне средине и другим законима	
Просторни план Републике Србије (2010.)	биодиверзитет, флора, фауна, одрживи развој, становништво, људско здравље. земљиште, вода, ваздух, културно наслеђе, предео, социјализација, економски развој
Национални програм заштите животне средине	биодиверзитет, флора, фауна, одрживи развој, становништво, људско здравље. земљиште, вода, ваздух
Стратегија управљања отпадом Републике Србије 2010.-2019. године	одрживи развој, становништво, људско здравље. земљиште, вода, ваздух, развој инфраструктуре
Стратегија развоја пољопривреде за период 2014.-2024. године	биодиверзитет, флора, фауна, одрживи развој, становништво, људско здравље. земљиште, вода, ваздух, предео, економски развој
Стратегија развоја шумарства (2006.)	биодиверзитет, флора, фауна, одрживи развој, земљиште, вода, ваздух, предео
Стратегија развоја туризма (2006.)	економски развој, културно наслеђе, одрживи развој
Водопривредна основа Републике Србије (2002.)	биодиверзитет, флора, фауна, вода, предео, одрживи развој
Међународни планови, програми, конвенције и остали документи	
Агенда 21	одрживи развој
Рио Декларација о животној средини и развоју (1992.)	одрживи развој
Програм за даље спровођење Агенде 21	одрживи развој
Европска стратегија за одрживи развој	одрживи развој
Самит у Јоханесбургу о одрживом развоју (2002.)	биодиверзитет, флора, фауна
Конвенција о биолошкој разноврсности (1992.), СОР	биодиверзитет, флора, фауна
Конвенција о међународном промету угроженим врстама дивље флоре и фауне (Вашингтон, 1973.), СИТЕС	биодиверзитет, флора, фауна
Конвенција о очувању европске дивљачи и природних станишта (Берн, 1979.), у току процес ратификације (по основу ове конвенције, а на основу уговора са Европским Саветом, Република Србија је израдила пројекат Емералд мреже - еколошки значајних подручја, у којој је и Копаоник)	биодиверзитет, флора, фауна
Конвенција о очувању миграторних врста дивљих животиња (Бон, 1979.) у току процес ратификације конвенције	биодиверзитет, флора, фауна
Директива о дивљим птицама 1979/409/ЕС- још увек не обавезује, али је посредно узета у обзир	биодиверзитет, орнитофауна
Директива о стаништима 1992/43/ЕС, не обавезује, али је посредно узета у обзир (ове две директиве су основ за програм Натура 2000 који реализују земље чланице или у поступку придруживања ЕУ)	биодиверзитет, флора, фауна
UNESCO MAB PROGRAMME (Програм "Човек и биосфера"), Копаоник је кандидат за упис у Европску мрежу резервата биосфере	биодиверзитет, флора, фауна, одрживи развој локалних заједница
ИВА Програм (Орнитолошки значајна подручја по програму International birds life)	биодиверзитет, флора, фауна
ИРА Програм (Међународно значајна биљна подручја по програму Plantlife international)	биодиверзитет, флора, фауна
Европска конвенција о пределу	предеона разноврсност
Конвенција о грађанској одговорности за штете настале услед активности које су опасне по животну средину (Лугано, 1993.)	становништво, људско здравље
Стокхолмска конвенција о дуготрајним органским загађивачима (Стокхолм, 2001.)	вода и земљиште
Конвенција о прекограничном загађивању ваздуха на великим удаљеностима (Женева, 1979.)	ваздух
Кјото протокол (1997.)	климатски фактори
Европски програм о климатским променама	климатски фактори
Конвенција УН о климатским променама (1992.)	климатски фактори
Архуска конвенција о доступности информација, учешћу јавности и доношењу одлука и правосуђа у областима које се тичу животне средине (1998)	становништво, људско здравље, доступност информацијама и учешће јавности
Конвенција о заштити светске културне и природне баштине (Париз, 1972.)	културно-историјско и природно наслеђе
Европска конвенција о заштити археолошке баштине (1969.)	културно-историјско наслеђе
Европска конвенција о заштити археолошког блага (1985.)	културно-историјско наслеђе

1.2 Стање и фактори природе и животне средине на планском подручју и елементи животне средине за које постоји могућност да буду угрожени

1.2.1 Природа, биолошка разноврсност и природне вредности

1) Геолошке карактеристике и рудно богатство

Подручје Просторног плана обухвата северне, највише делове масива Копаоника, највеће планине централне Србије, укључујући и Панчићев врх (2.017 m н.в) као његову највишу тачку. Копаоник припада шумадиско-вардарској зони геотектонске јединице унутрашњих Динарида. Са источне и западне стране ограничен је дубинским разломима. Карактеристике са хетерогена геолошка грађа условљена интензивном геолошком активношћу, посебно у периодима горње креде и терцијара, што је резултирало стварањем моћног комплекса магматско-еруптивних стена, које су истиснуте или изливане преко палеозојске метаморфне серије. У геолошкој грађи подручја НПК доминира „копаонички плутон“ састављен од варијетета магматских стена (посебно гранодиорита, кварцдиорита, кварцмонзонита и гранита), чијим су разарањем и обликовањем створени блокови и остеоњаци карактеристични за копаонички. На источном ободу плутона карактеристичан је „термоконтактни ореол“, створен интрузијом магме у карбонатне стене и палеозојске шкриљце и састављен од бројних метаморфита, међу којима су посебно интересантне појаве скарнова (најчешће гранит и воластонит), корнита, мермера и шкриљаца. Од рудних богатстава на подручју НП „Копаоник“ има гвожђа (исцрпљене рационалне резерве и затворени рудници „Сува Руда“ на локалитетима Суво рудиште-Панчићев врх и Барска река), воластонита на Јарму и грађевинског камена (није предвиђена експлоатација због режима НП „Копаоник“). Испод југоисточног дела НП „Копаоник“ на територијама општина Брус и Лепосавић још увек је делимично активно подземно експлоатационо поље рудника „Бело Брдо“ (олово и цинк), а на западном делу подручја Просторног плана ван НП „Копаоник“ су напуштени копи „Бадањ“ и „Кижевак“.

2) Геоморфолошке карактеристике

Рељеф Копаоника, као веначне планине, чине планински врхови, темена флувијалних површи и коса, у које су усечене речне долине и други облици флувио-денудационих процеса. Асиметрично по својој уздужној оси, главно било Копаоника има приближно меридијански правац пружања. Његове западне стране и њихови нагиби последица су различитог геолошког састава и неједнаких услова у којима су се одвијали процеси ерозије. Подручје НП „Копаоник“ простире се већим делом на централној планинској површи Равног Копаоника, високој око 1700 m н.в., оивиченој врховима и узвишењима - Панчићев врх (2017 m н.в.), Караман (1936 m н.в.), Гобелја (1934 m н.в.) и друго. Северно од централне површи је комплекс Бањског Копаоника (са врхом Вучак, 1718 m н.в.), чије северне стране се стрмо спуштају према Јошаници, док се североисточне стране постепено рашчлањују у сливу Расине. Основне морфолошке структуре Копаоника на подручју НП „Копаоник“ формиране су интензивним ендегеним процесима (тектоника, магматизам, вулканизам), са врхунцем у терцијару, када је највероватније дошло до стварања плутонског тела централног Копаоника, које се пружа у правцу СЗ - ЈИ, са најинтензивнијим уздицањем на простору Панчићевог врха. Ово тело се и данас постепено уздиже, што је праћено сеизмичком активношћу и благим променама у рељефу. Савремене морфолошке структуре Копаоника обликоване су етзогеним утицајима елувијалних, падинских и флувијалних процеса, чијим деловањем су створени ерозиони и акумулациони облици. Елувијалним процесом, као физичко-хемијским процесом распадања основне гранодиоритске масе, ствара се на подручју НП „Копаоник“ грус дебљине од једног метра и више, на коме се формира педолошки слој, а испод кога је дробински слој различите дебљине. Падински процеси (посебно пролувијални, затим делувијални и колувијални) условљени су интензитетом елувијалних и флувијалних процеса, а њихови облици присутни су на целом подручју НП „Копаоник“. Најдоминантнији савремени геоморфолошки процес на Копаонику је флувијални, везан за мрежу сталних и повремених водотока. Испољава се првенствено као линијска ерозија, вертикална (јаружење), или бочна, што условљава неправилности уздужних профила водотока, са каскадним преломима, клисурастим сужењима, као и V-облик попречног профила водотока (карактеристичан посебно за Самоковску, Гобелјску, Брзећку и Дубоку реку). Флувијални процес условљава и појаву клизишта и одрона (у токовима Самоковске, Паљевштичке и Јошаничке реке). Ипак, веће површине „бедлендс-а“ условљене флувио-денудационим процесима, заступљене су само у ултрамафитском комплексу по ободима гранодиоритског масива (посебно на западним падинама Копаоника). Поједини делови стена, захваљујући саставу и положају, остали су неразорени у виду остеоњака различитих димензија и облика (компактне камене фигуре које подсећају на животиње и предмете, на локалитетима Маркова стена, Лисичја стена, Бабин гроб, Јанков брег, Речица, Суви врх, гребен Карамана и друго, или некомпактни облици облутака и плоча). Интересантни су и облици стеновитих изданака на огољеним стеновитим профилима планинских падина, или као засебни остеоњаци, са карактеристичном микронаборном структуром, састављени од скарнова, корнита, мермера и шкриљаца у склопу метаморфита контактне ореола Копаоника (Велика стена, Оштри крш, Јелица, Шилча и друго). Највиши делови Копаоника били су током плеистоцена захваћени глацијацијом слабијег интензитета, чији су морфолошки трагови очувани у виду остатака малих циркова и то на источној страни Гобелје (највећи), на Крчмару, Широком долу и Леденицама.

3) Хидрогеолошке и хидрографске карактеристике

Сложен геолошки састав условио је и сложене хидрогеолошке појаве унутар, са разноврсним типовима издани и појавом термоминералних вода. Збијени тип издани јавља се у алувијалним наслагама водотока (Шутановачка, Самоковска, Барска река и други мањи водотоци, са изворима издашности до 1,0 l/s), као и унутар елувијалних, пролувијалних и делувијалних наслага различите дебљине и састава, са функцијски значајним, али релативно скромним укупним капацитетом. Пукотински тип издани означава подручје богато водом и заступљен је унутар гранодиорита и њихових варијетета на „копаоничком плутону“, са 165 регистрованих извора, два поткопа и два бунара (од тога у категорији за регионално водоснабдевање десет извора и за локално водоснабдевање 25 извора; у новије време има доста нестручно

каптираних извора овог типа). Пукотински тип издани у серпентинима и хидротермално измењеним стенама заступљен је по северном и западном ободу копаоничког масива, на подручју које је знатно сиромашније водом (мањи број извора издашности испод 1,0 l/s), са дренарањем најчешће ван истражног подручја, или са ниским резервама воде. Карсно-пукотински тип издани у мермерима и мермерисаним кречњацима заступљен је са релативно мањим бројем извора у североисточном и источном делу копаоничког масива. Присуство кречњака унутар гранодиоритског масива, или дуж обода контакта, условило је појаву неколико веома јаких врела којима се дренара карсно-пукотинска издан (Урлан, око 15 l/s, каптиран, каптирано разбијено извориште у Белој реци, око 10 l/s, Црно врело на десној обали Мраморске реке, око 15 l/s, три извора у Миниој реци укупне издашности око 14 l/s, Гвоздачко врело испод Жљеба, 9-35 l/s, врело Дубока, око 40 l/s, подземне воде из извозне јаме рудника Суво Рудиште, 10,5-48 l/s). Сложени тип издани (пукотински и карстно-пукотински) присутан је у дијабаз-рожњачкој формацији и флишним седиментима, састављеним од пешчара, глинаца и глиених шкрљаца, рожњаца и кречњака. Мало су заступљени на подручју (са изворима издашности до 0,1 l/s). Геотермалне карактеристике копаоничког масива нису довољно изучене, али се претпоставља да температуре у гранитоидном масиву износе на дубини од 1 km око 55, на 2 km око 95, на 3 km око 140°C (до 400°C на дубини од 10 km). На подручју Просторног плана, хидрогеотермалне појаве регистроване су само у Јошаничкој Бањи (бањски извори и Сланиште низводно од Бање, као извори преосталог дела високотемпературног палеохидрогеотермалног система који се простирао на подужном раседу од Кремића до Јелакца, са температуром подземног резервоара од 130 до 140°C). Укупна искористива топлотна снага извора у Јошаничкој Бањи процењује се на око 8,3 MW (рачунајући са укупном издашношћу до 38 l/s и температурама од 22 до 78,5 степени Целзијуса). Ове термалне воде су делом ендеогеног, а делом вадозног порекла и припадају хидрокарбонатно, хлоридно-натријумском типу. Степен искоришћености ових вода, како у балнеолошком, тако и у енергетском смислу, још увек је веома низак. На мањим, попречним раседима, у оквиру подручја НП „Копаоник“ јављају се мањи извори радиоактивне воде (Марина вода -113,13 Вq, Крчмар вода - 966,63 Вq, извор на Пајином преслу - 191,24 Вq и извор код Казновских бачија - 158,25 Вq). Генеза ових радиоактивних вода указује на растварање минерала урана у бикарбонатним и карбонатним водама са неутралном или базном реакцијом (pH<7.0). С обзиром на разноврсност физичко-географских и биолошких услова, површинске воде Копаоника су променљивих карактеристика. Највећи део ових вода припада сливу Ибра, мањи сливу Расине (оба у сливу Западне Мораве) и најмањи сливу Топлице (у сливу Јужне Мораве). Водотоци Копаоника располажу великом ерозивном снагом, што условљава појаве интензивног спирања, поготову на деловима терена где је одређени геолошки састав комбинован са стрмим нагибима и обешумљеношћу. На подручју НП „Копаоник“, с обзиром на протицај, водотоци имају карактер сталних (речице и потоци) и повремених (мањи потоци). На режим водотока утиче топљење снега, које се обавља углавном равномерно и у дужем временском периоду. Зато се повећани протоци јављају крајем зиме, достижу максимум у пролеће, али се одржавају и у летњем периоду због киша и прихрањивања подземним водама. Најмањи протоци су у јесен и почетком зиме. Најзначајнији речни токови су Самоковска, Барска, Гобелска, Брзећка и Дубока река. Њихови уздужни профили су на појединим деоницама тока изузетно стрми, тако да водотоци формирају брзак и слапове (Самоковка испод Козјих стена и др.) и мање каскаде (водопад на Барској реци) или су разломљени градећи веће водопаде (Јеловарник). Од хидрографских појава посебно је интересантно Семетешко језеро, ван подручја НП „Копаоник“ (на 875 мнв, површине око 0,75 хектара, са два мања, виша језера), као реликт сталних природних језера у Србији. Иако су од великог научног значаја, ова језера нису ни довољно заштићена ни развојно валоризована.

4) Климатске карактеристике

Зависно од узајамног деловања фактора географског положаја, хипсометрије, експозиција, морфометријских облика рељефа и вегетације, Копаоник има специфичну мезо-климу, са великом микроклиматском диференцијацијом. По Кепеновој класификацији климата и његовој модификацији на наше услове, Равни Копаоник припада Df_wx типу. Приликом климатске рејонизације Србије, поједини аутори су издвојили Копаоник као посебан климатски рејон, који има просечно најхладније и најдуже зиме у Србији, најниже средње годишње температуре и просечно трајање снежног покривача од 150 дана у години. По температурама ваздуха, пролећа су на врху Копаоника хладнија од јесени за 4 степена Целзијуса, лета су прохладна (просечна летња температура је 9,6 степени), а зиме хладне (просечна зимска температура је -6,0 степени). Најтоплији месец на Копаонику је јул, а на већим висинама август. Најхладнији месец је јануар, док просечне месечне температуре испод нуле на Равном Копаонику трају од новембра до марта, а на Панчићевом врху од новембра до априла (са варијацијама зависно од тога да ли преовлађују поларне и арктичке, или океанске и тропске ваздушне струје). Годишња температурна амплитуда опада са висином и на врху износи 17,6 степени Целзијуса (више у топлијим него у хладнијим месецима). Копаоник има нижу температуру од подгорине просечно за 9,3 до 7,4 степени у летњој половини године и 7,5 до 4,9 степени у зимској половини године. Вредност вертикалног термичког градијента за Копаоник износи просечно 0,56 степени на сваких 100 m висине, већа је на југозападу него на североистоку планине, највећи је у априлу, а најмањи у децембру и јануару. Најнижа средња минимална температура на Копаонику је у јануару, а годишње колебање средњих минималних температура је 18,2 степена, док средње минималне температуре испод нуле трају шест месеци. Највећа средња дневна температурна амплитуда на Копаонику је у септембру. На Копаонику годишње има 83,9 ледених дана (редовно од октобра до априла, највише у јануару и фебруару). Мразних дана има просечно 180,7 годишње и могући су редовно од септембра до маја (од децембра до фебруара сваки дан). Летњих дана има просечно два годишње, а појава тропских ноћи је изузетно ретка. Влажност ваздуха на Копаонику већа је него у подгорини, већа дању него ноћу, највећа у децембру и јануару, а најмања у августу, с тим што опада од севера ка југу планине. Месечне вредности релативне влажности просечно су веће за 5-13% од подгорине, а годишње колебање за 1-2% веће него у подгорини. Највећа разлика током године настаје у октобру (до 17%), а најмања од јула до септембра (до 11%). Облачност на Копаонику по годишњем ходу поклапа се са годишњим током релативне влажности ваздуха, јер је претежно условљена кретањем циклона и антициклona. Зато се Копаоник одликује већом облачношћу у зимском него у летњем периоду. Средња годишња облачност на Копаонику већа је него у подгорини за 0,3 до 1,0 десетине покривености неба (у летњим месецима за вредности до 1,8 десетине, због узлазног струјања ваздуха). Међутим годишње колебање облачности је између вредности мањих од 0,2 до 1,1 десетине. Број тмурних дана највећи је у децембру, а најмањи у јулу и августу, мање на источном и западном, а више на северном и јужном делу планине. Трајање сијања сунца сведено на средњу вредност на идеалном хоризонту највишег дела

Копаоника износи око 1.900 сати годишње. Годишња осунчаност најмања је на северу и истоку, а највећа на јужном делу планине и постепено се смањује са повећањем висине. У односу на подгорину, осунчавање на Копаонику је знатно краће од априла до октобра, у фебруару, марту и новембру је готово изједначено, а у децембру и јануару је дужи (када Копаоник спада у најсунчаније пределе Србије). Падавине на Копаонику су веће него у подгорини, с тим што сума падавина опада од севера ка југу и од истока ка западу планине. Максималне месечне суме падавина показују најмање одступање од вишегодишњих просека у зимском, а највеће у летњем периоду, док минималне месечне суме падавина имају мања одступања од максималних месечних вредности. Копаоник има претежно континентално-планински плувиометријски режим. Падавине приближно расту са висином, на подручју НПК и осталом подручју плана континуално само у сливу Јошанице. Просечно трајање периода са снежним падавинама на Копаонику је 233 дана годишње. Удео снега у укупној годишњој суми падавина расте за око 3% на сваких 100 m висине, тако да на 2000 mнв достиже 54% падавина. Средњи годишњи број дана са снежним покривачем за подручје Копаоника износи 92,9 дана (минимум 65, максимум 122 дана), али се ове вредности повећавају са висином, односно од југа ка северу и од запада ка истоку, тако да на скијалиштима достижу просечно 150 дана годишње (на врху и до 180 дана). Снежни покривач формира се од 5-ог до 29-ог дана после првог снега и нестаје од 14-ог до 27-дана пре последњег снега. Ветрови на самој планини дувају чешће и јаче него у подгорини. По учесталости доминира југозападни, а затим североисточни ветар. Најветровитији је широко отворени простор Равног Копаоника, а посебно се по својој нази и саобраћајним и другим проблемима које изазивају у зимском периоду истичу ветрови на превоју Јарам. Најјачи ветар је из јужног правца, а затим из југоисточног, североисточног и северног правца. Најјачи ветрови дувају у децембру и јануару, а највећа средња месечна брзина износи 8,1 m/s. Ветрови из западног и југозападног правца најчешће доносе падавине, а ређа струјања из јужног и југоисточног правца доносе топао ваздух који у зимском периоду утиче на топљење снега. Доминантни југозападни ветар чини западну страну Копаоника (слив Ибра) богатијом падавинама и влагом, док је североисточна и источна страна (сливови Расине и Топлице) изложена фенском ефекту, са топлијом и сувљом климом. На Копаонику има магле, претежно у зимском периоду, чешће у нижим него у вишим појасевима.

5) Земљиште

Вертикални распоред педолошких типова земљишта на Копаонику претежно се поклапа са вертикалном зоналношћу вегетације. До 800 m нв (термофилне храстове шуме на алувијуму) јављају се сирозем на серпентину, органогено и органоминерално хумусно силикатно земљиште на серпентину и посмеђено хумусно и силикатно земљиште на серпентину. Од 800 до 1100 m нв (мезофилне храстове и букове шуме) јављају се углавном посмеђено и смеђе земљиште на серпентину и кисело смеђа земљишта на силикатним стенама. Од 1100 до 1500 m нв (шуме букве, букве и јеле, те смрче и јеле) типови земљишта су: хумусни варијетет киселог смеђег земљишта, лесивирано смеђе земљиште на серпентину и смеђа земљишта на кречњацима. Од 1500 до 1800 m нв (мешовите шуме букве, јеле и смрче, те букве и смрче) типови земљишта су: смеђа подзоласта земљишта, кисела хумусносиликатна земљишта и органоминералне и посмеђене црнице на кречњацима. Изнад 1800 m нв (на горњој граници шуме и у алпском појасу (прогаљене фитоценозе смрче, боровнице и полегле клекe, високопланински пашњаци и сувати) срећу се смеђа подзоласта земљишта, калкомелансол и хумусно силикатна земљишта.

6) Биљни и животињски свет, биодиверзитет

Флора подручја Просторног плана и НП „Копаоник“ веома је богата врстама, са рефугијалним стаништима терцијарних и глацијалних реликата. Утврђивањем површина у I и II степену заштите НП „Копаоник“, обухваћена су станишта највећег броја ретких или угрожених врста. Сумирајући резултате досадашњих флористичких истраживања, на ширем подручју Копаоника утврђено је присуство 1350 биљних таксона сврстаних у 111 фамилија и 457 родова, а новијим истраживањима (Д. Лакушић, 1995) утврђено је да је флора подручја НП „Копаоник“ представљена са 825 биљних таксона високопланинске флоре, сврстаних у 292 рода и 80 фамилија, од чега 91 ендемичне и 82 субендемичне биљке (или петина биљних таксона, што указује на фитогеографску специфичност високопланинске флоре Копаоника). Високопланинску флору Копаоника у оквиру НП „Копаоник“ чине флора појаса смрчевих шума, субалпске жбунасте вегетације и планинских рудина, са 58% врста флоре на око 4% површине укупног масива Копаоника, а на нижим деловима НП „Копаоник“ бројне друге флористичке заједнице. Подручје НП „Копаоник“ један од најзначајнијих центара флористичког диверзитета код нас и на Балкану. Велики број ендема и субендема објашњава се историјским развојем флоре и вегетације Копаоника и садашњим еколошким условима на одређеним стаништима и микростаништима. На Копаонику су утврђена три стеноендема који живе само на Копаонику (*Semprevivum kopaonikensis* Panč., *Viola kopaonikensis* Panč. и *Cardamine panicii* Hayek.) , један ендемичан род и један субендемичан балкански род. Дистрибуција у односу на тип вегетације указује на постојање два центра биодиверзитета ендемичних биљака на Копаонику - у високопланинском делу (вегетација рудина на кречњацима и серпентинима) и у подгорини (термофилни серпентински камењари). За време глацијације, Балкан је био рефугијум терцијарне флоре, где су се многе врсте очувале као реликти (док су у Европи биле уништене глацијацијом), посебно на великим рефугијалним површинама какве су средњи планински појасеви и дубоке клисуре, што објашњава присуство терцијарних и глацијалних реликата (*Acer heldreichii*, *Ostrya carpinifolia*, *Taxus baccata*, *Asyneuma trichocalycinum*, *Trolius eugoraeus*, *Vaccinium uliginosum*, *Eriophorum latifolium*, *Eriophorum angustifolium*, *Leontopodium alpinum* и друге). Најнижи делови НП „Копаоник“ (зона букових и буково-јелових шума) фитогеографски припадају средњоевропској регији холарктичког флористичког царства, а зона смрчевих шума представља енклаву циркумбореалне регије. На основу анализе фитогеографских карактеристика ендемичне флоре, утврђено је да она има изразито прелазан фитогеографски карактер и да су приближно равноправно заступљене три основне групе ендема (у мезијској девет, у илирској девет и у скардопиндској пет врста). На листи Правилника о проглашењу и заштити строго заштићених и заштићених дивљих врста биљака, животиња и гљива („Службени гласник РС”, бр. 5/10 и 47/11) налази око 50 строго заштићених биљних врста које расту на Копаонику, колико их има и на прелиминарној листи за Црвену књигу флоре Србије (*Acer heldreichii* Orph., *Gentiana kochiana* Perr. et Song. *Kernera saxatilis* (L.) Rechb., *Saxifraga aizoon* Jacq., *Achillea lingulata* W. et K., *Gentiana lutea* L., *Gentiana tergestina* (Beck) Fritsch, *Orchis laxiflora* Lam., *Lycopodium annotinum* L., *Taxus baccata* L., *Corylus colurna* L., *Silene asterias* Griseb., *Dianthus pinifolius* Benth. et Sm., *Hesperis dinarica* Beck, *Salix pentandra* L., *Salix rosmarinifolia* L., *Pirola rotundifolia* L.,

Primula minima L., Daphne blagayana Freyer., Daphne cneorum L., Daphne oleoides Schreb., Daphne laureola L., Daphne alpina L., Potentilla visiani Panč., Potentilla palustris (L.) Scop., Genista radiata (L.) Scop., Genista subcapitata Panč., Bupleurum longifolium L., Panchia serbica Vis., Menyanthes trifoliata L., Verbascum adamovichii Vel., Pedicularis hoermanniana K. Maly., Stachys imbricata Vis. et Panč., Aster alpinus L., Leontopodium alpinum Cass., Allium paniculatum L., Lilium martagon L., Gladiolus imbricatus L., Tozzia alpina L., Dactylorhiza sambucina (L.) Soo, Dactylorhiza incarnata (L.) Soo, Dactylorhiza cordigera (Fries) Soo, Leucorchis albida (L.) Rich., Spiranthes spiralis (L.) K. Koch., Listera cordata (L.) Rchb., Arctostaphylos uva-ursi (L.) Spreng., Chamaecytisus jancaea (Velen.) Rothm.). На Међународној Црвеној листи (European Red List, UNESCO, New York, 1991.) налазе се четири врсте које расту на подручју НП Копаоник (Pedicularis heterodonta Pančić, Stipa mayeri Martinovsky, Alyssum markgrafii O.E. Schulz. и Viola elegantula Schott, две у групи ендемичних васкуларних биљака и две у групи неендемичне флоре. По категоризацији степена угрожености биљних врста Међународне асоцијације за заштиту природе (IUCN), врсте на Копаонику категорисане су на следећи начин: у категорији врста које су у опасности да ишчезну три; у категорији рањивих врста (V) које у блиској будућности могу бити угрожене шест; у категорији I(Ex) неодређене и вероватно ишчезле врсте три; у категорији I(R) неодређене и ретке врсте две; у категорији R ретке врсте 60, од тога 14 ендема и две субендема. Око 50 биљака Копаоника налази се на листи Уредбе о стављању под контролу сакупљања и промета дивљих биљних и животињских врста („Службени гласник РС”, број 31/05). На Копаонику су присутни сви вегетацијски појасеви карактеристични за високе планине централног Балкана, бореално-континентални балкански и српско-бугарски тип зонирања вегетације на вертикалном профилу, који на овој планини показује изузетну правилност. До 800 мнв, ван граница НП „Копаоник“, развијене су термофилне храстове шуме, као и њихови деградациони облици. Од 800 до 1100 м н.в. јављају се мезофилне храстове и букове шуме. Од 1100 до 1500 м н.в. доминирају шуме букве (различити типови монтажних букових шума са четири основна типа заједница), уз мешавине букве и јеле, те смрче и јеле. Од 1500 до 1800 м н.в. доминира појас смрчевих шума (најразвијенији на Равном Копаонику са гранитном подлогом и у Брзећкој и Дубокој реци на кречњацима, у Самоковској реци са реликтним шумама на серпентинима), уз разноврсне мешавине са субалпском буквом, горским јавором и јелом. Изнад 1800 м н.в. на горњој граници смрчеве шуме јављају се заједнице субалпске жбунасте вегетације типа тундре са прогањеним фитоценозама смрче, боровнице и полегле клеке, уз појаву субалпског екотипа смрче, као и са појавом заједница боровнице и ушате врбе на подводној подлози. На највишим врховима, али и нешто ниже, у зони субалпске жбунасте вегетације, на експонираним и нагнутим теренима развијене су високопланинске рудине и пашњаци, алпског и субалпског типа, диференцирани на две вегетацијске класе (зависно од подлоге - силиката или кречњака и серпентинита). Основни тип вегетације силикатних рудина који доминира читавим високопланинским пределом, у великој мери је деградиран и на појединим местима замењен сиромашнијим заједницама. Вегетација кречњачких рудина и рудина на високопланинским серпентинитима знатно је разноврснија и флористички богатија од оне на силикатима. Од осталих потенцијалних облика вегетације, који се јављају као азоналне и интразоналне појаве биљних заједница, интересантна је вегетација стена (на кречњацима и серпентинитима, као и у пукотинама силикатних стена), високих зелени и тресава (на отвореним стаништима, око потока, у оквиру смрчевих шума). Поред тога, забележен је и већи број секундарних заједница зељастог типа различитих деградационих облика вегетације. Међу травним заједницама највећи економски значај имају ливадске заједнице секундарне природе на отвореним стаништима у оквиру појаса букових шума и делом у смрчевом и храстовом појасу. Мањи економски значај имају травне заједнице пашњака и рудина на отвореним стаништима у оквиру смрчевог појаса, са већим бројем асоцијација и субасоцијација. На највишим деловима планине економски значај има само нардетум у оквиру смрчевог појаса и на већим висинама (до 1900 м н.в.). Синтаксономским прегледом фитоценоза Копаоника до данас је установљено 118 асоцијација и 39 субасоцијација, сврстаних у 62 свезе, 41 вегетацијски ред и 24 класе. Од тога, на подручју НП „Копаоник“ је заступљено 60% забележених синтаксона, односно 65 асоцијација и 25 субасоцијација сврстаних у 35 свеза, 26 вегетацијских родова и 18 класа, по чему се НП „Копаоник“ издваја у односу на друга подручја Србије и Балкана, као подручје са врло високим вегетацијским диверзитетом. Квалитативна анализа основних физиогномских типова вегетације показује да, међу 125 вегетацијских јединица, у НП „Копаоник“ изразито преовлађују заједнице зељастог типа (74%), у односу на шумске заједнице (26%). Квалитативна анализа основних сингенетских стадијума показује да је 85% фитоценоза на подручју НП „Копаоник“ примарног, односно потенцијалног карактера, док су осталих 15% заједнице секундарног или терцијарног карактера. Реални вегетацијски диверзитет Копаоника већи је за 15% од потенцијалног стања, односно данашњи диверзитет вегетације, и поред своје природне разноврсности, под значајним је утицајем антропогеног фактора.

Животињски свет. Фауна Копаоника и подручја НП „Копаоник“ одликује се респективним диверзитетом, мада је знатно мање истражена од биљног света. Најбројнија је класа инсеката у којој је најбоље истражена група дневних лептира, представљена са 138 врста (од укупно око 200 констатованих у Србији), међу којима и ендемична и реликтна врста дневног лептира *Colias balcanica* Rebel. У батрахо и херпето фауни на Копаонику и на подручју НП „Копаоник“ утврђено је 14 врста и то 6 врста водоземаца и 8 врста гмизаваца (водоземци: *Salamandra salamandra* – шарени даждевњак, *Triturus alpestris* – алпски мрмољак, *Bombina variegata* – жутогрби мука, *Rana ridibunda* – велика зелена жаба, *Rana dalmatina* – ливадска жаба, *Rana temporaria* – риђа жаба; гмизавци: *Lacerta viridis* – зелембаћ, *Zootoca vivipara* – живородни гуштер, *Podarcis muralis* – зидни гуштер, *Natrix natrix* – белоушка, *Natrix tessellata* – рибарица, *Elaphe longissima* – обични смук, *Vipera ammodytes* – поскок, *Vipera berus* – шарка). На листи Правилника о проглашењу и заштити строго заштићених и заштићених дивљих врста биљака, животиња и гљива („Службени гласник РС”, бр. 05/2010) налази се 12 врста, од чега је њих 8 строго заштићено.

Богатство фауне птица - орнитофауне знатно је веће и условљено је величином планинског трупа, као и јасно дефинисаним вегетацијским појасевима, који се правилно висински смеђују. На највишим деловима планине, у оквиру пашњака и рудина су и голети са камењарима, посебно израженим на Сувом рудишту, Гобели и Кукавици. До данас је на Копаонику констатовано 173 врста птица (претпоставља се да је тај број већи и да износи око 210). Повећана је бројност „опортунистичких” врста, међу којима има и оних које су се на планини настаниле у 50 последњих година, услед брзих промена природних услова, као и оних које су у том периоду нестале са планине, прилагодљивих на измене станишта, а смањена бројност грабљивица, али и других врста уско везаних за осетљиве биотопе. Ипак, диверзитет фауне птица на Копаонику, у односу на друге планине Србије и Балкана, може се сматрати веома богатим. Са 125 врста (80%) доминирају гнезарице, од којих се десет врста последњих 6-7 деценија више не гнезди (велики тетреб - *Tetrao urogallus*, црвенкољуна галица - *Ruphocolaptes ruphocolaptes*, жутокољуна галица - *Ruphocolaptes graculus*, белоглави суп - *Gyps fulvus*, црни лешинар - *Aegypius monachus*, патуљаста орао - *Hieraetus pennatus*, пузгавец - *Tichodroma muraria* и златоврана - *Coracias garrulus*). На

листи Правилника о проглашењу и заштити строго заштићених и заштићених дивљих врста биљака, животиња и гљива је 100 врста (од тога је нестало 13 врста, а више се не виђа девет врста). На Европској Црвеној листи заступљено је пет врста регистрованих у НП „Копаоник“, од којих се на Копаонику гнезди само још једна врста. На светско Црвеној листи (Word Red List), 1996.) налазе се три врсте, од којих су две по IUCN категоријама сврстане у VU (vulnerable) - рањиве врсте (од којих се једна гнезди на подручју Просторног плана ван НП „Копаоник“, а остале су нестале). Више пажње у истраживању и заштити посвећено је птицама грабљивицама (програм хранилишта, који се реализује од 1996. године). Према досадашњим подацима, фауну сисара Копаоника чини 39 врста и то: девет врста бубоједа, пет врста слепих мишева, једна врста пагلودара, 14 врста глодара, осам врста месождера и две врсте папкара. Све врсте су аутохтоне (сем америчке ондатре која је пре 40 година продрла уз долину Ибра). У прошлом веку истребљени су медвед, рис, дивокоза, јелен и видра (која се јавља ван НП „Копаоник“), а угроњени су дивља мачка и дивља свиња. На европској Црвеној листи су и две врсте са подручја НП „Копаоник“, обе са знаком (V) рањиве врсте. Посебно значајне дивље врсте сисара на подручју НП „Копаоник“ су: *Erinaceus concolor* M a r t i n - белогруди јеж, *Sorex minutus* L. - мала ровка, *Sorex araneus* L. - шумска ровка, *Sorex alpinus* S c h i n z. - алпнска ровка, *Neomys fodiens* P e n n. - водена ровка, *Neomys anomalus* C a b r. - прибрежна ровка, *Crocidura suaveolens* P a l l. - баштенска ровка, *Crocidura leucodon* Herm. - пољска ровка, *Talpa europaea* L. - европска кртица, *Nyctalus noctula* S c h r e b. - рани вечерник, *Pipistrellus pipistrellus* S c h r e b. - патуљаста нетопир, *Plecotus austriacus* F i s c h e r - сиви дугоушан, *Miniopterus schreibersi* K u h l. - дугокрили крилаш, *Sciurus vulgaris* L. - европска веверица; *Clethrionomys glareolus* S c h r e b. - шумска, риђа волухарица; *Arvicola terrestris* L. - водена волухарица и *Muscardinus avellanarius* L. - пух орашар. Од иктиофауне, најзначајнија и највише заступљена врста је поточна пастрмка (*Salmo trutta* L.), чије су популације задњих година знатно повећане планским порибљавањем и мерама заштите.

б) Заштићене природне вредности

На основу националних прописа из области заштите природе, међународних конвенција и програма и других документа, природне вредности на подручју Просторног плана стекле су статус заштићених природних добара, као заштићена подручја и заштићене врсте дивље флоре и фауне, и/или статус подручја и врста од међународног значаја за заштиту природе.

Заштићена подручја су:

1) Национални парк „Копаоник“, проглашен први пут посебним законом 1981. године, када су утврђене његове границе, затим Законом о националним парковима 1993. године, којим су потврђене и детаљно описане раније границе и заснован садашњи систем управљања тим подручјем, али нису одређене зоне са режимима заштите (већ су у управљачкој пракси примењиване границе зона режима заштите утврђене просторним планом националног парка из 1989. године) и Законом о националним парковима из 2015. године, којим су утврђене границе просторних јединица са режимима заштите I и II степена;

2) Три дендролошка споменика природе, установљена одлукама општина Рашка и Брус из 1997. године, и то:

- Стабло смрче, Гобелска река, старости око 300 година, у ГЈ „Гобелска река“, одељење 28, одсек „а“, на 1.400 мнв, у планинској шуми букве, у зони II степена заштите НП „Копаоник“

- Стабло јеле, Гобелска река, старости око 250 година, у ГЈ „Гобелска река“, одељење 75, одсек „а“, на 1.400 мнв, у планинској шуми смрче, јеле и букве, у зони II степена заштите НП „Копаоник“, КО Црна Глава, општина Рашка;

- Два стабла јавора, Крива Река, старости око 300 година, у порти цркве Св. Петра и Павла (1.170 мнв), КО Крива Река, општина Брус, ван НП „Копаоник“.

3) Резерват природе „Равница“, КО Кремиће, општина Рашка, одељење 9, одсек а, б, ц и 1, ГЈ „Кремићке шуме“, површине око 13 ha, ван Националног парка, установљен Просторним планом Националног парка Копаоник из 1989. године („Службени гласник РС“, број 4/89) и од тада третиран одговарајућим шумарским документима као строги природни резерват иако за њега није утврђен формални статус резервата природе на основу закона који уређује заштиту природе; обухвата аутохтони црноборви шумски екосистем редак за подручје Копаоника; на површини резервата извршена је сеча пре његовог установљења наведеним просторним планом.

Заштићене врсте су:

- врсте дивље флоре и фауне утврђене Правилником о проглашењу и заштити строго заштићених и заштићених дивљих врста биљака, животиња и гљива („Службени гласник РС“, бр. 5/10 и 47/11). Строго заштићене су ишчезле дивље врсте биљака, животиња и гљива са територије Републике Србије које су враћене програмима реинтродукције, крајње угроњене, угроњене, реликтне, локално ендемичне, стеноендемичне, међународно значајне и заштићене дивље врсте од посебног значаја за очување биолошке разноврсности Републике Србије. На подручју Просторног плана налази се укупно око 240 врста биљака (као и гљива, лишјајева и маховина) и животиња из наведеног правилника, највише птица (око 100 врста), затим водоземаца и гмизаваца (10 врста) и сисара (око 20 врста), док је за инсекте чија фауна није довољно истражена и позната тешко утврдити које врсте из списка насељавају ово подручје. Њихова заштита се спроводи забраном коришћења, уништавања и предузимања активности које могу да угрозе ове врсте и њихова станишта, као и предузимањем мера на управљању популацијама. Изузетно, те врсте могу се користити под условима и на начин прописан Законом о заштити природе („Службени гласник РС“, бр. 36/09, 88/10 и 91/10) и на основу дозволе министарства надлежног за послове заштите природе. Заштићене су и рањиве, ендемичне, индикаторске, кључне и кишобран врсте, реликтне, међународно значајне и заштићене дивље врсте, као и врсте које нису угроњене, али се због њиховог изгледа могу лако заменити са строго заштићеним врстама. Заштићене врсте могу се користити под условима и на начин прописан Законом о заштити природе на основу дозволе министарства, а заштићене дивље врсте рибљег фонда и ловна дивљач у складу са прописима из области ловства и рибарства;

- контролисане врсте утврђене Уредбом о стављању под контролу сакупљања и промета дивљих биљних и животињских врста („Службени гласник РС“, број 31/05), од којих се на подручју Просторног плана налази око 50 врста биљака, десетак врста гљива, неколико врста лишјајева и четири представника фауне;

- врсте дивљачи и риба чије су коришћење или излов забрањени или ограничени на основу Закона о дивљачи и ловству („Службени гласник РС“, број 18/10) (већи број врста сисарске и пернате дивљачи под трајном заштитом лова или под ловастајем) и Закона о заштити и одрживом коришћењу рибљег фонда („Службени гласник РС“, број 36/09) (сезонска или трајна забрана риболова, забрана излова испод прописане величине), односно прописима донетим на основу тих закона.

Подручја са међународним заштитним статусом су:

- Међународно значајна подручја за птице - ИВА подручја (Important Bird Areas): установљена по програму BirdLife International под именом Копаоник, које обухвата простор Националног парка и део масива планине Копаоник јужно од НП;
- Међународно значајна биљних подручја – IPA подручја (Important Plant Areas), установљена по програму Plantlife International - PlantEurogra под именом Копаоник;
- Одабрана подручја за дневне лептире – РВА подручја (Prime Butterfly Areas) по програму *Butterfly Conservation Europe*, установљена под именом Копаоник;
- Резерват биосфере – Национални парк Копаоник, као једно од осам подручја у Србији која су, са наше стране, планирана за установљење резервата биосфере по програму UNESCO „Човек и биосфера” (МаВ);
- EMERALD подручје идентификовано/установљено под именом Национални парк Копаоник, као део мреже подручја (*Emerald Network of Areas of Special Conservation Interest - AsCI*) значајних са становишта примене Конвенције о очувању европске дивље флоре и фауне и природних станишта (Бернска конвенција) у Србији; ИВА и EMERALD подручја представљају окосницу европске еколошке мреже NATURA 2000 кроз коју се врши примена кључних аката Европске уније у области заштите природе - Директива о стаништима (*Council Directive 92/43/EEC of 21 May 1992 on the conservation of natural habitats and of wild fauna and flora*) – на основу које се идентификују и штите тзв. *Special Areas of Conservation (SACs)* и Директива о птицама (*Council Directive 79/409/EEC of 2 April 1979 on the conservation of wild birds*) - на основу које се идентификују и штите тзв. *Special Protection Areas (SPAs)*; идентификација и успостављање мреже еколошки значајних подручја NATURA 2000 (*Special Areas of Conservation-SACs* и *Special Protection Areas-SPAs*), вршиће се према посебним пројектима, сходно меродавним европским директивама у процесу приступања Европској унији, уз процену да та подручја неће значајније повећати обухват заштите простора са природним вредностима на подручју Просторног плана.

Врсте са међународним статусом заштите су:

- CITES врсте – Представници дивље флоре и фауне обухваћени Међународном конвенцијом о трговини угроженим биљним и животињским врстама, којих на подручју Просторног плана има неколико десетина, и чији су услови извоза ближе прописани Правилником о прекограничном промету и трговини заштићеним врстама („Службени гласник РС”, број 99/09);
- Миграторне врсте дивљих животиња и европска дивља флора и фауна - Врсте биљака и животиња обухваћене Конвенцијом о очувању миграторних врста дивљих животиња (Бонска конвенција) и Конвенцијом о очувању европске дивље флоре и фауне и природних станишта (Бернска конвенција) које се налазе на подручју Просторног плана (вук од крупних карнивора и знатан број птица).

Локалитети од значаја за заштиту бидиверзитета. На подручју Просторног плана, највише у Националном парку Копаоник, налазе се локалитети од посебног значаја за очување бидиверзитета, као станишта ретких и ендемичних биљних и животињских врста и хранилишта некрофагих врста птица, и то:

- локалитет Гарине, станиште природне реткости линцуре (*Gentiana lutea* ssp. *simhyandra*) и ретке врсте перунике (*Iris graminea*), на површини секундарних ливада, на стрмим источним падинама Гарина изнад Брзећа;
- локалитет Маринковац, станиште природне реткости линцуре (*Gentiana lutea* ssp. *simhyandra*), на површини секундарне ливаде уз границу Националног парка наспрам Палежа;
- локалитет Јарам - Беле стене, једино познато станиште ендемореликтне врсте дневног лептира (*Colias suacasicus*, Staudinger, 1871.) у Србији; прехрамбена биљка за гусенице лептира је *Chamaecytisus tommasinii* (Vis.) Rothm. (fam. Papilionaceae), а главно природно угрожавање станишта представља обрастање пашњака смрчом;
- локалитети врсте *Calosoma inquisitor* (Linnaeus, 1758.); врло корисна врста која прати градације штетног лептира мразовца; осим у резервату „Самоковска река”, станиште је и у клисури Самоковке и у листопадним шумама целог подручја;
- локалитети врсте *Calosoma sucophanta* (Linnaeus, 1758.); корисна врста која прати градације велике штеточине губара; станиште је у клисури Самоковке и у листопадним шумама целог подручја;
- локалитети врсте *Carabus ullrichi* subs. nov.; нова - ендемична врста на Копаонику, станишта су на Бачишту и на Трески;
- локалитети врсте *Carabus curtulus koschanini* Csiki, 1904.; стеноендемит Копаоника; станишта су на Панчићевом врху, Сребрцу, Крсту и Трески;
- локалитети врсте *Carabus cancellatus intermedius* Dejean, 1826.; ендемична балканска подврста; станиште су на Сребрцу и Трески;
- локалитети врсте *Carabus montivaagusblandus* Frivaldszkyi, 1865.; ендемична балканска подврста; станишта су на Гобељи и Панчићевом врху
- локалитети врсте *Carabus cavernosus* Frivaldszkyi, 1837.; балкански ендемит; сем у резерватима „Козје стене”, „Гобеља” и „Беле стене”, станишта су на Панчићевом врху, Шиљачи и Трески;
- локалитети врсте *Carabus convexus gracilior* Gehin, 1885.; ендемична врста за Србију; заштићено станиште је на Панчићевом врху;
- локалитети врсте *Carabus intricatus intricatus* Linnaeus, 1761.; номинативна подврста на IUCN листи и европској Црвеној листи; осим у резервату „Самоковска река”, заштићена станишта су у клисури Самоковске реке, на Бабином гробу, Панчићевом врху Трески;
- локалитети врсте *Carabus croaticus* subsp. nov.; нова подврста - стеноендемит Копаоника; заштићена станишта су у резервату „Јелак”, Белој реци и на Трески;
- локалитети врсте *Carabus violaceus* subsp. nov.; нова - стеноендемична подврста широко распрострањена у НП „Копаоник”; заштићена станишта су у резерватима „Гобеља”, „Беле стене”, „Јелак”, „Јеловарник” и „Суво рудиште”, на Кукавици, Бабином гробу, Панчићевом врху и Јарму;
- локалитети врсте *Carabus cognatus hopffgarteni* Kraatz, 1878.; ендемична подврста за централну и источну Србију; станишта су у резерватима „Самоковска река”, „Гобеља”, „Беле стене”, „Јелак”, „Јеловарник” и „Суво рудиште”, на Кукавици, Бабином гробу, Панчићевом врху и Јарму;
- локалитети врсте *Procerus gigas* Creutzer, 1799.; балкански ендемит; нађен на слапу Лисинске реке;
- локалитети врсте *Osmoderma eremita* Scopoli, 1863.; ретка врста на IUCN листи и европској Црвеној листи; станиште је на Шанцу;

- локалитети врсте *Lucanus cervus* Linnaeus, 1758.; станиште је на Кукавици;
- локалитети врсте *Rosalia alpina* Linnaeus, 1758.; врста на IUCN листи и европској Црвеној листи; станиште је на Сребрцу;
- локалитети врсте *Poecilimon affinis* sup. nov.; нова подврста; осим у резервату „Беле стене”, станиште је на Јарму и у Белој реци;
- локалитети врсте *Poecilimon spec. nov.*; вероватни стеноендемит Копаника; станиште је на Петровој равни и у Белој реци;
- локалитети врсте *Metrioptera arnoldi* Ramme, 1933., ендемична врста за Србију и Бугарску; осим у резервату „Беле стене”, станиште је на Петровој равни и у Белој реци;
- хранилиште на локалитету Јастребац, источно од Брзећа;
- хранилиште на локалитету Средњи брег, западно од гребена Јадовника;
- хранилиште на локалитету Калевац, северозападно од села Шипачина.

7) Геонаслеђе

Геонаслеђе. На подручју Просторног плана, пре свега Националног парка идентификован је већи број природних објеката и појава са обележјима која им дају карактер значајног геонаслеђа. Они ће неформално имати својства споменика природе, и као такви ће бити означени, и то:

1) Споменици природе - геолошки

- Скарнови са развијеном комплетном зоном метасоматских промена. Утискивање гранодиоритског масива изазвало је метаморфне промене првобитних стена. Добро развијен контактни ореол, где се директно могу пратити метасоматски процеси од самог контакта до непромењених стена, биће, након детаљних истраживања, утврђен у зони I и/или II степена заштите на ширем локалитету Јарма. У овом контактном појасу издвојене су: унутрашња зона на самом контакту са гранитоидом, изграђена од скарнова и скарноида; средња зона изграђена искључиво од скарнова и спољна зона од мермерисаних кречњака и доломита. Скарнови су изразито тракасте грађе која се у средњој зони смењује сочивима властонитских стена.
- Гранодиорити са кором распадања. Терцијарне старости, гранодиоритски масив Копаника има зонарну дистрибуцију стенских варијетета са кварцдиоритима, гранодиоритима, порфиرويدним гранодиоритима, кварцмонцитонитима и друго. Након детаљнијих истраживања издвојиће се по један репрезентативни профил од сваког варијетета, у оквиру зона I и/или II степена заштите.
- Мермерисани кречњаци и доломити у контактном појасу. Мермерисане кречњаке и доломите који изграђују спољну зону контактне ореола карактерише нагло опадање степена метаморфизма, што се огледа на гранобластичним мермерима на контакту са средњом зоном, који даље прелазе у нечисте карбонате и калкшисте, па у неизмењене карбонатне и филитоидне стене. Ове стене распрострањене су на источном делу Националног парка, а репрезентативни профили биће издвојени у оквиру природних резервата „Метође” и „Јелак”.
- Корнити у контактном појасу. Са варијететима зелене боје и тракастом текстуром, као продукти вулканских стена на контакту са магматском интрузијом односно гранодиоритима, корнити имају посебне естетске вредности. Као карактеристичан биће издвојен профил корнита у оквиру природног резервата „Гобела”.
- Акордеон набори. Акордеон набори у сјајним шкриљцима представљају репрезентативан структурни пример настао у примарној структури. Карактеристичан профил биће издвојен у природном резервату „Дубока”.

2) Споменици природе - геоморфолошки

Трагови плеистоценске глацијације. Иако су слабо изражени и једва уочљиви, трагови плеистоценске глацијације на Копанику су изузетно значајни за природне науке као ретки примери ледничке ерозије. Трагови глацијације изражени су облицима констатованих циркова (дна, стране и остаци моренског материјала по дну и на излазима из циркова), од којих се посебно истичу: а) цирк Крчмар, на северној страни Панчићевог врха, у оквиру природног резервата „Суво рудиште”; б) цирк Широки до, између Вучака и Леденица на Караману, као школски пример глацијалног рељефа, и в) цирк на источној страни Велике Гобеле, просторно највећи, али и најизложенији могућим антропогеним утицајима услед уређења алпског скијалишта.

Камене фигуре гранодиорита. Представљене су гранодиоритским остеоњацима и чине битне, атрактивне елементе и симболе копаоничког пејсажа, од значаја за туризам. Настали су денудацијом и селективном ерозијом гранодиоритских стена као остеоњаци, блокови и громаде. Посебно су изражени и познати на локалитетима: 1. Маркова стена, 2. Лисичја стена, 3. Пајин гроб, 4. Суви врх I, 5. Суви врх II, 6. Високи део, 7. Јанков брег и 8. Бабин гроб.

3. Споменици природе - хидролошки

Водопади: а) Водопад Јеловарник, у природном резервату „Јеловарник”, генералног пада од 65-70 степени и висине 75 m (1215-1290 mнв). Представља сложени каскадни тип водопада и спушта се у казан Јеловарског потока низ који даље отиче. Настао је у терену различите геолошке грађе, превасходно у метаморфним стенама (шкриљци, мермери), а његова генеза условљена је тектонском предиспонираношћу, са израженим речним регресивним процесом, потпомогнутим физичко-хемијским процесима распадања стена; б) Водопад на Барској, изван подручја Националног парка, каскадног карактера, висине око 50 метара.

Језера. Најзначајније природно језеро на подручју Просторног плана је Семетешко језеро, непосредно изнад центра села Семетеш, на 900 mнв, ван подручја Националног парка. Језеро се храни из два обалска извора и из атмосферских падавина, а празни се отицањем преко два мања поточића и испаравањем. Овалног је облика са пречником од око 60 m и дубином до 5 m, а обале су му обрасле хидрофилним растињем. Посебну атракцију представљају једно веће и неколико мањих плутајућих тресетних острва са развијеном вегетацијом. Спада у групу језера са изразитом тресетном вегетацијом. Присутан је убрзан процес еутрофикације језера и процес напредовања тресаве која постепено смањује површину воденог огледала. Физиогномски и биолошки карактер језеру даје присуство врста из рода *Sphagnum* и *Nyctopus*, са којима се меша *Carex*. Аутохтону врсту хидрофауне чини ендемска врста тритона (врста репатах водоземаца из породице саламандера са слабо развијеним ногама, народног назива „семетешка ала”). Иако је учињена грешка са порибливањем неаутохтоним врстама (које су у великој мери

истребиле тритона), локално становништво насеља Семетеш има креативан однос према заштити језера (организирање изградње, одвођење отпадних вода ван слива језера, чему погодује конфигурација локалитета насеља, жеља за презентацијом језера и друго). Изнад овог језера налазе се два мања урвинска језера, на удаљености од око 650 m североисточно, између узвишења Орловац и Горње брдо, на висинама од 1.030 и 1.040 m н.в. (једно окружено пашњачком вегетацијом, друго шумом, са трском и напредовањем тресаве, укупне површине 0,8 ha).

Врела и извори: а) Врело Дубока, највеће у Националном парку, на контакту мермера и хлоритских шкриљаца, издашности до 65 l/s., у клисури истоимене реке, на 1.115 m н.в., у оквиру резервата „Дубока”. На врелу се појављују воде подземног тока Дубоке, која понире скоро у целини у речном кориту око 1 km узводно. Врело одражава сву сложеност хидролошких односа и механизма циркулације вода у карбонатним теренима, што се посебно карактерише односом минималне и максималне издашности. Заштитом врела биће обезбеђено функционисање хидрогеолошког система (понор - подземни ток - врело). Поред непосредних простора око понора и врела, заштитом ће бити обухваћен и појас речног корита између ова два објекта у ширини од 50 m; б) Врело Урлан, на контакту мермера и хлоритских шкриљаца, издашности до 15 l/s., ван НП „Копанник”; в) Црно врело, карстни извор на десној страни Мраморске реке, оријентационе издашности од 25 l/s., ван Националног парка; г) Врело Гвоздац у Брзећкој реци, разбијено извориште гравитационог типа на контакту мермера и гранодиорита, просечне издашности од 19 l/s., у оквиру резервата „Метође”; д) Гејзир Гвоздац у Брзећкој реци, пулсирајући излив воде из напуштене бушотине у гранодиоритима, са висином млаза до 5 m, издашности око 2 l/s., у оквиру резервата „Метође”; иако је антропогеног порекла, гејзир је интересантан због неуобичајене појаве воде под притиском, режима издани и туристичке атрактивности; њ) Извор Крчмар вода у резервату „Суво рудиште” на северним падинама Панчићевог врха, формиран у стенама контактано-метаморфног ореола, са слабо минерализованом водом радиоактивности од 966,63 Bq; е) Извор Марина вода, постојан, импровизовано каптиран извор издашности од 0,5 l/s., значајан по генези и хемијском саставу, са водом радиоактивности од 113,13 Bq, угрожен непланским просецањем пута према планинарском дому „Ртањ”.

Предео. На основу геоморфолошких и вегетацијских карактеристика и врсте и обима антропогених промена, на подручју Просторног плана могу се издвојити следеће основне групе предела:

- 1) Речни басени, шумовити, мирне, заталасане морфопластике, са остечањима гранодиорита, ненасељени, са мало објеката, првенствено путне инфраструктуре, оазе полудивљине у националном парку (басен Самоковке – тзв. Равни Копанник и басен Барске реке);
- 2) Речне клисуре, стрмих страна, често оперважене стеновитим литицама, са брзим, бујичним водотоцима, углавном под шумом, оазе дивљине у националном парку (клисура Самоковке испод Козјих стена, изворишни делови Гобелске и Брзећке реке, клисура Дубоке, Јеловарник);
- 3) Планински врхови, превоји, гребени и косе, претежно под пашњацима, мање под шумском вегетацијом, са живописним и егзотичним контурама рељефа, без или са мало објеката скијашке и друге инфраструктуре, оазе релативно мало измењене природе у националном парку (Мала Гобелја - Мека преседла – Вучак, Кукавица – Јадовник, Војетин – Небеске столице и др.);
- 4) Голети, еродовани терени типа bed-lands-a, са оскудним травним покривачем и чуперцима дрвећа и жбуња, избраздани густим сплетом вододерина и јаруга (југозападна страна Јадовника, јужне стране гребена на линји Панчићев врх – Небеске столице – Војетин);
 - 5) Травни Копанник, питоми терени под бујним ливадама и пашњацима, са мањим шумским забранима, ненасељени, са остацима бачишта (Рендара-Циганска река-Беле чуке, Мунцело-Ливађе, Кадиевац и др.);
- 6) Рурални ратарско-воћарски предели, са њивама, вештачким и природним ливадама и воћњацима, са малим парцелама обрадивог земљишта, групама кућа (махалама/засеоцима) и сеоским центрима (Крива Река, Црна Глава, Семетеш, Тиоце, Кремићи и др.);
- 7) Урбанизоване зоне старих ценатара насеља и нових зона туристичке изградње (Јошаничка Бања, Лисине-Чајетина, Брзеће),
- 8) Урбанизована зона туристичког центра Копанник са објектима смештаја, инфраструктуре и пратећих услуга (Суво Рудиште, Јарам, Сребрнац),
- 9) Зона скијалишта, са жичарама, ски стазама и другим објектима.

1.2.2 Животна средина

Животна средина и ризик појаве елементарних непогода на подручју Плана условљени су природним и антропогеним факторима. Природни фактори су геолошка грађа, хидрогеолошке, сеизмичке, морфолошке, климатске, хидролошке и биолошке особености копаоничког масива. Антропогени фактори су у нескладу заштите и развоја НП, као и међу актерима заштите и развоја, у дисконтинуитету и фрагментарности управљања Парком, неостваривању мултисекторског и вишедимензионалног приступа у управљању заштитом и развојем Парка, не спровођењу и неостваривању планских докумената, па и у непоштовању законских одредби, у нескладу изградње супраструктуре и инфраструктуре, у сукобу интереса приватног власништва и јавног интереса, у недовољној свести локалне и шире друштвене заједнице о вредностима и потенцијалима Парка, у НАТО агресији и новом статусу АП Косово и Метохија ван надлежности Републике Србије и др.

1) Геосеизмичност

Геосеизмичност Копанника, са плитким огњиштем и зато концентрисана на релативно уском простору, представља најзначајнију потенцијалну елементарну непогоду за подручје НП и још више за остало подручје плана. У земљотресима

који су се раније дешавали највише су страдала насеља на алувијуму у осталом подручју плана, са слабијим (амортизованим) грађевинским фондом. а неупоредиво мање солидне, новије грађевине на стенској подлози високог Копаоника у оквиру НП. Мањи југоисточни део НП и осталог подручја плана налази се у зони од 9 степени Меркалијеве скале, док је највећи део НП и осталог подручја плана у зони од 8 степени Меркалијеве скале. Највише су угрожени простори око епицентра и раседа, на већим нагибима, потенцијалним клизиштима, испод стенских одсека, на теренима са високим нивоом подземних вода, претежно у осталом подручју плана .

2) Радионуклиди

Према досадашњем испитивању радионуклида на Копаонику, нису утврђене повећане вредности јонизујућег зрачења из природних извора. Зрачење далековода, ТВ предајника и антенских уређаја мобилне телефоније је у дозвољеним границама. Након употребе муниције са осиромашеним уранијумом у НАТО агресији, постоји сумња у повећану вештачку радиоактивност.

3) Рецентни геоморфолошки процеси

Међу савременим геодинамичким процесима и појавама, животну средину НП и осталог подручја плана угрожавају клизишта, јаружења, одрони, суфозије, спирање, бујице, ерозија, транспорт наноса, површинско разарање тла, замочвареност, грусификација, тресаве и др. Ове појаве и процеси су делом природног порекла (зависно од састава тла, подземних вода, рељефа, климе, хидрографије, вегетације и др.) и још више антропогеног порекла (несанирани рудокопи, неадекватни поступци изградње путева, ски-стаза и објеката супраструктуре, сеча шума, позајмишта материјала, нерегулисано отицање атмосферских вода и др.). Ови процеси и појаве резултирају неповољним и делимично неповољним инжењеријско-геолошким својствима терена, без услова за изградњу и јако ограниченим условима за остале видове коришћења, али често са значајним, изворним природним вредностима (Јанкове баре, Барска река, Црвене баре, Самоковска река, Шутановачка река и др.).

4) Остале природне непогоде и пожари

Од осталих природних елементарних непогода, најзначајније су биљне штеточине које изазивају сушење шума (без већих објективних изгледа за елиминисање ових штеточина), а затим и животињске шумске штеточине. Присутне су и климатске појаве невремена, преко зиме са јаким ветровима, сметовима, снеголомовима, ветроизвалама и др., а преко лета са електричним пражњењима, олујама, бујицама и др. Њихове се последице отежано уклањају само на одређеним локалитетима у зимском периоду (посебно завејавање регионалног пута од Сребрнца до Јарма), док у летњем периоду углавном нема екстремних проблема. *Пожари* су такође врло значајни фактори потенцијалног угрожавања животне средине на Копаонику, посебно у шумама. По установљеној категоризацији према угрожености од пожара, у 1. категорији најјаче угрожености су црни и бели бор, а у 2. категорији јаке угрожености су ксеротермални и мезотермални лишћари и густа приземна вегетација на топлијим експозицијама (обе категорије претежно у осталом подручју плана). У 3. категорији средње угрожености су мезофилни и фригорифилни четинари (смрча, јела и др.), као и мезотермални лишћари и густа приземна вегетација, све на хладнијим експозицијама, а у 4. категорији слабе угрожености су мешовите шуме четинара и лишћара, мешовите шуме лишћара, као и ретка приземна вегетација, све претежно на хладнијим експозицијама (ове две категорије су заступљене претежно у НП). Погодност је у чињеници да је категоријом 3. обухваћено 47% шуме, а категоријама 1. и 2. само 13%. Фактори пожара су: неодговорно понашање човека, атмосферска електрична пражњења, као и геолошке, морфолошке, климатске и вегетационе карактеристике простора. Последњи велики узрочници пожара били су НАТО бомбардовање и покушаји отклањања његових последица. За време бомбардовања горели су објекти и шума у Сунчаној долини и на Ђурчијској равни, а травна вегетација и објекти на Панчићевом врху и Гобељи. Активирањем неексплодираних касетних НАТО бомби од стране КФОР-а на северним падинама Панчићевог врха (Суво рудиште) изазван је пожар у коме је изгорела површина од 70 хектара (3 хектара у I степену заштите НП и 67 хектара у II степену заштите НП).

5) Последице бомбардовања

Последице НАТО бомбардовања 1999. године на природу и животну средину НП су комплексне. За 21 дан пала су 72 пројектила и 10 контејнера касетних бомби на локалитете Гобеље, Панчићев врх, Сунчана долина (хотел Бачиште), Суво рудиште и Ђурчијска раван у оквиру НП, као и на локалитете Треска, Небеске столице и Равниште у осталом подручју плана. Бомбардовањем је створено 62 кратера, али је највише уништена травна и жбунаста субалпска вегетација и доведен у питање опстанак ретких и ендемичних биљних и животињских врста (већина са националне и Европске црвене књиге и листе), затим смрчева шума, животињски свет и др. Промењен је предеони лик простора, оштећен маузолеј Ј. Панчића и др., са непосредним и посредним последицама у земљишту, водама и ваздуху. Постоји још један број неексплодираних касетних бомби које прете посетиоцима и природи. У неколико кампања, укључујући и обимне радове на размнирању простора у оквиру стаза Крчмар и Дубока у 2006. години, касетне бомбе су уклоњене са највећег дела подручја који је у зони активног туристичког коришћења.

6) Угроженост земљишта

Земљиште на подручју НП и осталог подручја плана деградирано је рударским радовима (напуштени, несанирани површински коп Суво Рудиште на јужним падинама Панчићевог врха са поткопима на Сувом рудишту и подземни коп Сува Руда у Барској реци, експлоатационо поље полуактивног подземног рудника Бело Брдо - Запланина испод мањег југоисточног дела НП и осталог подручја плана, са последицама у променама рељефа, ерозији, уништавању вегетације, промени нивоа и режима подземних вода, могућем слегању тла и сл.), као и каменоломима и позајмиштима у долини Самоковске реке, уз путеве Јошаничка Бања - Копаоник и Брзеће - Копаоник и др.). Земљиште је угрожено и:

- дивљим депонијама комуналног и грађевинског отпада и камено-земљаног материјала дуж путева (на Сувом рудишту, Репушким бачијама, Сребрнцу, Рендари и др.), јер нема организованог сакупљања, селекције и адекватне елиминације (посебно у викенд насељу Лисина, али и на Сувом Рудишту и у насељима осталог подручја плана);
- непрописном изградњом алпских ски-стаза и жичара, са последицама у неадекватном просецању шуме и стварању нових, нестабилних шумских рубова, у делимичној измени конфигурације терена, поспешивању бујица, уништавању ниског растиња, а посебно у ерозији због запостављање потребне ревитализације и неге педолошког и травног покривача, због употребе табача на снегу недовољне дебљине, уз неадекватну употребу хемијских средстава за продужено трајање снега са негативним утицајем на тло и вегетацију; изградњом жичаре и ски - стазе условљена је редукција површине природног резервата у I степену заштите на локалитету Суво рудиште;
- непланском изградњом садржаја супраструктуре у центру Суво Рудиште и посебно викенд насеља Лисина, често уз непромерено уковавање, засецање и неадекватно препланирање природног терена, без довољно пажње према педолошком покривачу и вегетацији;
- изградњом путева (посебно на релацији Брзеће - Јарам) без санирања и ревитализације терена и са депоновањем материјала по косинама и проширењима коридора, уз назаштићеност деонице пута Сребрнац - Јарам од ветра и сметова; изградњом других инфраструктурних објеката (водовода, канализације, електрике, ПТТ) без адекватног санирања и ревитализације терена;
- неадекватним заснивањем вештачких ливада (на Беђировцу и Рендари), неконтролисаним подизањем кромпиришта (на подинама Јадовника), разоравањем ливада без антиерозионе заштите (на Белим чукама), све на територији НП, неконтролисаним сакупљањем дивљих плодова, лековитог и ароматичног биља, коришћењем пољопривредних површина на већим нагибима у осталом подручју плана и др.;
- непосредним загађивањем земљишта од нерегулисаних и непречишћених или недовољно пречишћених отпадних и атмосферских вода, бацањем отпадака од стране несавесних скијаша и летњих излетника на целој територији НП, као и посредно, преко ваздуха (од извора из окружења).

7) Воде, ваздух и бука

Воде на подручју НП и осталог подручја плана угрожене су:

- природним загађивачима, тј. органским материјама насталим труљењем биљних и животињских остатака, као и изливним водама из рудника гвожђа - у НП и осталом подручју плана;
- отпадним водама из садржаја Туристичког центра Копаоник (највећим делом са Сувог Рудишта и мањим делом са Сребрнца због недовољног капацитета, мржњења, неодржавања и др.) - мањим делом у НП, а већим делом у осталом подручју плана;
- отпадним водама из насеља у осталом подручју плана - загађење осталог подручја плана, посебно из насеља Лисина, затим из Брзеће и Јошаничке Бање, а у мањој мери и из свих осталих насеља, будући да нема канализације (сем у Брзећу где још нису у функцији уређаји за пречишћавање), већ се користе непрописне септичке јаме или директни изливи у водотоке;
- атмосферским водама које се сливају са изграђених, посебно коловозних и површина паркинга у садржајима Туристичког центра Копаоник (посебно опасно за изворишни слив Самоковске реке изнад кога је центар Суво Рудиште) и из насеља у осталом подручју плана;
- факторима загађења земљишта и ваздуха који се преносе на воде - рударским радовима (промена нивоа и режима подземних вода), дивљим депонијама комуналног и грађевинског отпада, загађењима од хемијских средстава за одржавање снега на ски-стазама, повећаним ремећењем конфигурације, педолошког и биљног покривача изградњом на Сувом Рудишту и у Лисини, сечом шума, разоравањем ливада и сл., засипањем водотока при изграђи путева и других објеката, коришћењем заштитних хемијских средстава и минералних ђубрива у пољопривреди (у осталом подручју плана), загађењима из окружења путем ваздуха и др.

Природна загађења вода на подручју НП (посебно физичка и биолошка) манифестују се код већине водотока, али не утичу битно на њихове класе (I и II). Антропогена загађења пресудна су за угроженост река у осталом подручју плана - Велике реке (која прихвата непречишћене отпадне воде из центра Суво Рудиште) и Лисинске реке (у коју су испуштане уљане фенолне материје, а и данас из рудничких јама у њу утиче гвожђевита вода, тако да је у горњем току још без фауне бескичмењака). У овим рекама нема ни риба. Присуство поточне пастрмке као индикатора чистоће воде изразитије је заступљено само у Самоковској, Барској и Гобелској реци.

Изворишта националног и регионалног значаја на подручју НП и осталог подручја плана е нису довољно заштићена, што важи и за локална изворишта. Посебан проблем представљају промене у водним билансима изворишта (чиме се доводи у питање планирани систем водоснабдевања), због дивљег каптирања извора, уз нерешену канализацију фекалних вода. Фабрика воде на Копаонику због неодговарајуће опремљености и руковања није у могућности да адекватно преради потребне количине воде за Суво Рудиште, како због прекорачивања планираног капацитета овог центра, тако и због знатне оптерећености воде органским материјама у тиролоским захватима.

Ваздух на подручју НП и осталог подручја плана загађују:

- саобраћај на приступним путевима и другим саобраћајним површинама, посебно на Сувом Рудишту (издувни гасови и бука);
- грејање центра Суво Рудиште на течно гориво и угаљ, као и слични системи грејања у Јошаничкој Бањи и Брзећу, без филтарских уређаја, а у мањој мери и индивидуална ложишта домаћинстава у насељима у осталом подручју плана;
- делатност рудника Бело Брдо у осталом подручју плана;
- утицај великих производних комплекса на релативно малој у даљености у АП Косово и Метохија преко регионалног транспорта токсичних полутаната (емисије из извора рафинерије олова Треча у Косовској Митровици, термоелектране Косово у Обилићу и топионице Фероникл у Глоговцу), на чији рад и загађења Република Србија данас нема утицаја; угљендиоксид, натријумдиоксид и сумпордиоксид из ових извора кондензују се у вишим појасевима Копаоника у одговарајуће киселине које се депонују са каљицама кише или као кисели аеросоли; с тим у вези је и кисела депозиција у облацима изнад 1.500 мнв, управо у појасевима смрчевих шума; при јужно-југозападном струјању ваздуха нађене су и повишене концентрације олова, пропорционално јачини ветра која се повећава са висином (тима се објашњава повишена

концентрација олова испод Панчићевог врха); из правца југа-југозапада и севера-северозапада, при малим брзинама ветра запажена је дисперзија дима из локалних извора, која има карактеристике депозиције са интензивним наношењем пропорционално брзини ветра и са благом седиментацијом.

Континуирано праћење загађености ваздуха (концентрације сумпордиоксида, натријумдиоксида, чађи и суспендованих честица са тешким металима и другим елементима) на подручју Плана се не врши, али повремено долази до значајнијег угрожавања ваздуха.

Бука у оквиру НП такође није мерена. Главни извори буке су саобраћај на главним друмским саобраћајницама Парка и угоститељски објекти у комплексу Сувог Рудишта (неконтролисана јачина музике која компромитује туристички центар).

1.2.3 Културно наслеђе

Непокретна културна добра у оквиру Националног парка и осталог подручја Плана мањег су ранга од природних вредности и њих представљају археолошка налазишта средњевековних рудишта, споменици из ослободилачких ратова, објекти и просторне целине народног градитељства у селима и бачиштима, сакрални објекти и друге културно-историјске вредности.

Културне вредности подручја Просторног плана изражене су првенствено кроз материјалне садржаје непокретних културних добара (НКД) међу којима доминирају археолошки локалитети са траговима античког и средњевековног рударења, објекти народног градитељства и грађанске или сакралне архитектуре. Већина локалитета и објеката са обележјима, вредностима и утврђеним или потенцијалним статусом НКД налази се ван граница Националног парка, у рубним, периферним деловима подручја Просторног плана. Истраживање, вредновање, евидентирање, проглашење и техничка заштита НКД су у заостатку за утврђеним потребама и циљевима заштите, очувања и презентације културног наслеђа. Само четири (4) објекта односно локалитета стекли су званични статус утврђеног и категорисаног НКД, и то: 1) Место стрељаних жртава са гробницом и црквом у Кривој Реци, општина Брус, утврђен и категорисан као споменик културе од великог значаја („Службени гласник РС” број 14/79); 2) Старо купатило у Јошаничкој Бањи, општина Рашка, утврђено за споменик културе („Службени гласник РС” број 27/97); 3) Ново купатило у Јошаничкој Бањи, општина Рашка, утврђено за споменик културе („Службени гласник РС” број 27/97); и 4) Локалитет Зајачак у Кремићима, општина Рашка, утврђен за археолошко налазиште.

На подручју Просторног плана, поред претходно наведених, пописано је 100 места/локалитета и објеката са одређеним културним вредностима и садржајима, од тога свега 19 на подручју националног парка (НПК). На територији општине Рашка је 60, општине Брус – 35 и Лепосавић – 5 пописаних локалитета.

Основно ограничење у заштити и презентацији НКД је непотпуна истраженост археолошких локалитета и објеката народног градитељства која се манифестује и кроз велики застој у њиховом вредновању, евидентирању за претходну заштиту и утврђивању коначне правне заштите; од сто пописаних, само два локалитета (на подручју Белог Брда, општина Лепосавић) имају статус званично евидентираних културних добара, што значи да за већину других локалитета и објеката није одређена заштићена околнина или не постоји документација са прецизно утврђеним просторним и имовинско-правним подацима о земљишту на коме се налазе; материјални културни садржаји, посебно у домену градитељског наслеђа, често су изложени оштећивању и пропадању, а простор на коме се налазе односно њихова околнина, заузећу изградњом или другим активностима; радови на конзервацији, рестаурацији уређењу и презентацији су изузетно ретки и по обиму крајње недовољни, како због недостатка финансијских средстава и техничке документације, тако и због чињенице да идентификовани локалитети и објекти нису стекли статус културних добара; слична ограничења, нешто мање изражена, важе и за проглашена НКД (њих четири); међу проглашеним и идентификованим добрима, према прелиминарним проценама, нема културних вредности изузетног или великог значаја (осим споменика културе у Кривој Реци), а посебно је у погледу броја локалитета и њихове вредности ускраћен Национални парк, што објективно доприноси смањеном нивоу активности и улагања субјеката заштите природе, заштите културних добара и развоја туризма у очување, презентацију и одрживо коришћење културних вредности НПК и подручја Просторног плана.

1.2.4 Становништво, мрежа насеља и јавне службе

1) Становништво и домаћинства

Према Попису 2011. године, у деветнаест насеља обухваћених Просторним планом живело је око 2811 становника (Статистички подаци за насеља која се налазе на територији Косова и Метохије нису доступни). Основна карактеристика је изузетно ниска просечна густина насељености која износи око 9 ст./km². Највећу просечну густину насељености имају насеља Јошаничка бања (29 ст./km²) и Раковац (17 ст./km²) што је далеко испод републичког просека (81 ст./km²). Са друге стране у најнижу просечну густину насељености има Копаоник (1 ст./km²) Кремиће, Тиоце (2 ст./ km²) и Паљевштица (3 ст./km²). Подручје обухваћено Просторним Планом карактерише изразита депопулација. Опадање броја становника последица је ниског природног прираштаја и интензивних миграција становништва ка општинским и већим урбаним центрима. У периоду од 1948.-2011., у већини насеља број становника је континуирано растао све до 1961. године. Након тога долази до опадања броја становника у свим насељима на подручју Просторног плана изузев насеља Крива Река и насеља Јошаничка Бања у којима до депопулације долази тек након 1971. године. Насеље Брзеће бележи мали популациони раст 2002. године након чега је настављен процес депопулације. У последњем међупописном периоду, према Новој методологији Пописа, укупан број сталних становника смањен је за 814, односно за око 23%. На основу просечне старости становништва (54,7 година), ово подручје се налази у стадијуму најдубље демографске старости, где категорија старог становништва (преко 60 година) бележи релативно највеће учешће у укупној популацији (око 38%). Учешће младог становништва (до 19 година) на подручју Просторног Плана износи око 16%, при чему је најповољнија ситуација у насељима Брзеће (24%), Јошаничка Бања (20%) и Крива Река (18%). У насељима Тиоце, Бадањ и Кремиће 2011. године није било младог становништва, док је учешће старог становништва било веће од 70%. У периоду након 1948. године укупан

број домаћинстава континуирано је растао у већини насеља до 1991. године када услед интензивирања процеса депопулације долази до његовог смањења. Према подацима Пописа из 2011. евидентирано је 1057 домаћинстава, што је 202 домаћинства мање у односу на 2002. годину, а просечна величина домаћинства је смањена са 2,7 на 2,4 чл./домаћинству. Укупан број станова на подручју Просторног плана 2011. године износио је 4500, од тога станови за стално становање чинили су око 34% односно 3538 станова укупног стамбеног фонда. Око 29% (1040 станова) станова је настањено, док је око 2498 (око 70%) ненастањено.

2) Мрежа насеља

Просторним планом обухваћено је деветнаест насеља на деловима територија општина Рашка (десет насеља), Брус (седам насеља) и Лепосавић (два насеља). Мрежу насеља на подручју Просторног плана карактерише доминација изразито малих (патуљастих) и малих сеоских насеља, изузев Јошаничке бање која захваљујући развијеној туристичкој функцији има статус градског насеља. То су потпланинско/планинска насеља на висинама од 500 мнв (Јошаничка Бања) до 1.600 мнв (Лисина - Чајетина), претежно разбијене морфолошке структуре. Депопулација, старење становништва, концентрација становништва у градским насељима ван подручја плана, резултирали су повећањем броја патуљастих насеља у периоду од 1948. до 2011. године Просторна и функцијска трансформација мреже насеља одвијала се под утицајем развоја општинских центара Рашке и Бруса односно центара националног значаја Крушевца и Новог Пазара. Мрежа насеља на подручју Просторног плана представља фрагменте мрежа насеља у оквиру општина Рашка, Брус и Лепосавић и треба да буде третирана у контексту наведених општина, али и у контексту ТЦ „Копеоиник“.

Развој туристичког центра „Копеоиник“ (са језгром на Сувом Рудишту и пратећим подцентрима - започетим на Сребрцу и Јарму, формираним у Брзећу и Јошаничкој Бањи, као и са аморфном насељском целином Лисина - Чајетина) имао је утицај на промену мреже насеља и система локалних центара на подручју Просторног Плана.

Већина насеља остварује слабе саобраћајне и функционалне везе, како са општинским центрима, тако и са ТЦ „Копеоиник“. Функције центара заједнице насеља, у овом контексту на одређен начин већ врше Копеоиник/Суво Рудиште, Јошаничка Бања, Брзеће и Крива Река.

Остала насеља у на подручју Просторног плана (Бадањ, Кремиће, Раковац, Семетеш и Тиоце у општини Рашка, Бозољин, Кнежево, Гочманци, Ливађе, Паљевштица и Равниште у општини Брус и Гувниште у општини Лепосавић), практично још нису под утицајем туризма на Копеоинику, слабо су саобраћајно повезана са ТЦ „Копеоиник“ и општинским центрима, без јавних служби и комуналне опреме, са одумирањем становништва и привреде.

3) Сервиси и јавне службе

Већину услуга јавних служби становништво са подручја Просторног плана задовољава у општинским центрима. С обзиром на периферни положај и слабу повезаност насеља са општинским центрима, мрежа јавних служби на подручју Просторног плана није развијена. Вртићи се углавном налазе у општинским центрима и насељима Јошаничка Бања, Крива Река и Брзеће, предшколско образовање организовано је оквиру предшколских установа у општинским центрима и насељима Јошаничка Бања и ТЦ „Копеоиник“. Подручје је релативно добро покривено објектима основног образовања. У насељима Крива Река и Јошаничка Бања постоје објекти осмогодишњег основног образовања. Издвојена одељења четворогодишњег образовања налазе се у Брзећу, Шипачини и Копеоинику и Црној Глави. Специјализован превоз ученика (виших разреда) није организован. На подручју Просторног плана нема објеката средњег образовања. Мрежу објеката примарне здравствене заштите, поред домова здравља који су смештени у општинским центрима чине здравствена станица у Јошаничкој бањи и сеоске амбуланте насељима Копеоиник и Крива Река. У Јошаничкој Бањи функционише специјализована болница.

Социјална заштита организована је у оквиру центара за социјални рад у који се налазе у општинским центрима. Мрежа објеката културе је релативно развијена са концентрацијом објеката у општинским центрима. У комплексу/подцентру Суво Рудиште изграђени су садржаји сервиса који претежно служе туристима, а делом и локалном становништву. Ту су пошта, садржаји трговине, угоститељства и техничких сервиса, чијем квантитету недостаје разноврсност и комплетност (код трговине је недовољно заступљена понуда локалних производа здраве хране и етно-производа, а код угоститељства диверзификација за различите циљне групе туриста). У оквиру заступљених садржаја јавних служби (управа НПК - ЈП „Национални парк Копеоиник“, здравствена станица, основна школа, милиција са противпожарном заштитом, горска служба спасавања, садржаји културе и едукације, забаве, спорта и рекреације и друго), није довољно посвећена пажња комплетирању центра НПК (без еколошког едукационо-информативног центра, еколошке инспекције, летњих едукативних школа и радионица, организованих културних манифестација, музеја и друго), опремању здравствене станице, банкарским услугама, разноврсности спортско-рекреативних садржаја прилагођених разним циљним групама туриста и слично.

У Брзећу, а посебно у Јошаничкој Бањи као афирмисаним центрима заједница насеља, јавне услуге и јавне службе су претежно у функцији гравитирајућег становништва, а недовољно и у функцији НПК и ТЦ Копеоиник. Посебно недостају спортско-рекреативни садржаји за одрасле и децу, садржаји социјалне заштите, културе, едукације и забаве, традиционалне културне и спортске манифестације, али и садржаји администрације, трговине, техничких сервиса и друго. У друга два центра заједница насеља - Крива Река и Бело Брдо нема ни неопходних садржаја услуга и јавних служби који одговарају формалном статусу ових централних места. Остала сеоска насеља на подручју Просторног плана нису опремљена јавним садржајима за свакодневне потребе, а још увек веома лоша саобраћајна повезаност са центрима отежава или онемогућава коришћење централних јавних садржаја, или увођење мобилних служби. Услуге трговине, угоститељства и техничких сервиса развијеније су само у комплексима и насељима са израженим туристичким функцијама, првенствено на Сувом Рудишту, а затим у Јошаничкој Бањи и делом у Брзећу, док су у осталим насељима само елементарно заступљене. Јавне службе су такође развијеније само у оквиру туристичке понуде Сувог Рудишта и донекле Брзећа, као и у оквиру мешовитог насеља Јошаничка Бања.

1.2.5 Привреда

1) Шумарство

Под шумом у НП је укупно 7.427,24 хектара, од чега под државном, најквалитетнијом шумом НП 7.077,02 хектара и под приватном, осталом шумом 350,22 хектара. Необрасле површине државног шумског земљишта НП износе укупно 2.311,16 хектара, од чега 1.694,26 хектара шумског, 286,28 хектара неплодног и 727,82 хектара осталог и туђег земљишта. Државним шумама и приватним шумама у оквиру НП газдује ЈП НП Копаоник у газдинским јединицама Барска река, Самоковска река и Гобелска река на територији општине Рашка и Брзећка река на територији општине Брус, по одредбама Опште шумске основе НП из 1994. године (подела на газдинске јединице и шумска одељења задржана је и у предлогу нове Опште шумске основе НП од 2004. године). У Општој шумској основи не постоје категорије грађевинског земљишта, ни земљишта под жичарама и ски-стазама, чак ни испод изграђених објеката и површина (уместо тога, у оквиру једног броја шумских одељења установљена је наменска целина 12 - рекреативно-туристички центар укупне површине од око 418 хектара).

Површински, најзаступљеније су шуме смрче (37,89%), затим шуме букве (25,35%), шуме смрче, јеле и букве (14,04%), шуме смрче и букве (10,58%), шуме смрче и јеле (8,56%) и шуме јеле и букве (3,45%).

Стање шума НП по мешовитости је осредње до неповољно, јер чисте састојине чине 64,45% укупно обрасле површине, при чему је затечено стање претежно у складу са природним потенцијалом у коме доминирају комплекси чистих смрчевих и чистих букових шума. Стање мешовитости шума релативно је повољно само код строгих природних резервата (58,83% мешовитих састојина), а неповољно је на осталим површинама, посебно код шума рекреативне намене са само 4% мешовитих шума.

Стање шума по пореклу и очуваности указује на квалитетан и очуван фонд државне шуме у НП, са просечном запремином од 341 м³/ха и текућим запреминским прирастом од 6,71 м³/ха годишње. Доминирају са 91,68% шуме високог природног порекла, уз вештачки подигнуте састојине од 6,46% и само 1,86% изданачке шуме. Очуване састојине доминирају са 70%, али је значајно учешће разређених састојина (25%), уз учешће деградираних форми (5%). У очуваним шумама су највећи производни ефекти са запремином до 372 м³/ха и запреминским прирастом од 7,55 м³/ха, док се производни потенцијал у разређеним састојинама користи са 80%, а у деградираним само са 30%, уз знатно умањену биолошку стабилност ове две последње категорије. У односу на наменске целине, најнеповољније стање очуваности је код заштитних шума земљишта (са 32,63% разређених и 13,69% деградираних састојина), а најповољније стање код природних резервата (без изданаčkih шума и са 2,13% вештачки подигнутих састојина).

У НП је регистровано 26 врста дрвећа, од чега су три врсте уништене. У дрвном фонду доминирају смрча са 58%, буква са 33% и јела са 8%, док све остале врсте учествују са 1%.

Најзначајнији абиотички фактори штета у шумама НП су снег, мраз, ветрови и пожари. Највеће штете од снега (посебно влажног) настају преоптерећењем круна четинара, због чега долази до снеголомова, ветроизвала и савијања стабала. Штете од ветра комбинују се са штетама од снега, а ветар сам утиче на прекомерну транспирацију биљака и на преношење спора паразитних гљива. Пожар је потенцијално највећа опасност за ове шуме, посебно у четинарима за време летњих месеци. Међу биотичким факторима штета најзначајније су болести проузроковане паразитским гљивама - микозама, а у мањем степену болести изазване вирусима, бактериозама и паразитним цветницама. Највећи непријатељ природних састојина четинарских шума је паразитна гљива *Хетеробасидион анносум*, која узрокује сушење стабла и труљење корена и дрвета (лишћари су отпорни на ову гљиву, али јој служе као транзитни домаћини), а знатне штете причињава и гљива на шумским културама белог бора и смрче. Међу бројним паразитским и сапрофитским биљкама које нападају лишћаре, изразитије су штетне оне које се јављају на кори букве. Од штеточина, најзначајнији су штетни инсекти и ситни глодари. У шумским културама смрче највећи проблем представљају инсекти смрчини хермеси, а у шумским културама белог бора боров савијач, борове золье и сипци. У природним састојинама смрче, штеточине су осмозуби и шестозуби смрчин поткорњак и пругасти дрвенар, а у састојинама букве - буквине муве галице, буквин сурлаш минер, буквин минер и др.

Приватне шуме на подручју НП заступљене су претежно на малим парцелама по ободу НП, са просечном запремином дрвне масе од 279,46 м³/ха и просечним годишњим прирастом од 5,58 м³/ха, а намењене су заштити земљишта (у оквиру III степена заштите НП). У овим шумама доминирају газдинске класе букве (64,70%), смрче (18,57%) и смрче-букве (8,51%). По пореклу, са 96,58% површине доминирају високе шуме, готово у потпуности очуване, према 3,42% изданаčkih шума које су на више од 1/3 деградиране. По смеси преовлађују чисте састојине са 86,70%, док су 13,30% мешовите састојине. Међу врстама дрвећа доминира буква са око 76%, а затим смрча са око 23%. Здравствено стање шума је доста добро, а угржене су највише од пожара.

У осталом подручју плана, државним и приватним шумама газдује ЈП "Србијашуме". За сечу приватних шума при изградњи жичара и ски-стаза, далеководна, путева и других инфраструктурних објеката, власницима нису обезбеђиване адекватне компензације.

2) Ловство и рибарство

Према Ловној основи ловишта Копаоник за период 2000-2010. године у оквиру НП предвиђени су ловни резервати Суво рудиште-Јарам и Равниште на укупној површини од 1.392 ха, а укупна ловно-продуктивна површина ловишта обухвата 11.219,53 ха. У осталом подручју плана лов је организован у локалним ловачким друштвима удруженим у Ловачки савез Србије.

Од ловне дивљачи, у НП су као гајене врсте по процени за 2003. годину присутне: срна 68 (по Ловној основи капацитет ловишта је 200, а економски капацитет 250), дивља свиња 12 (30 и 44), зеца 326 (400 и 680), јаребица пољска 216 (300 и 480) и јаребица камењарка 42 (200 и 320). Више него скромно стање гајених врста крупне дивљачи праћено је и неповољном узрасном структуром. Зато Ловном основом није био предвиђен комерцијални одстрел за срну и дивљу свињу до 2006/07. године, за зеца до 2005/06. године, а за јаребице у току важења Ловне основе (до 2010. године). Према

критеријумима IUCN, од гајених врста дивљачи на Копеонику у категорију рањивих спада јаребица камењарка, док остале врсте нису угрожене, зависно од заштите (а дивља свиња и без обзира на заштиту). У будућности се планира реинтродукција нових врста, али су прихватљиве само ишчезле аутохтоне врсте (медвед, европски јелен, рис, дивокоза, велики тетреб), а не и друге (муфлон, јелен лопатар) и то ако могу да се обезбеде станишни услови. Значајан негативни фактор за бројност дивљачи је и криволов, како у НП, тако и у осталом подручју плана. Према свему наведеном, ловству у НП не придаје се значај изразитије комерцијалне делатности, већ се више рачуна са повећањем бројности врста које ће употпунити богатство НП, од значаја за културолошку и туристичку презентацију (истраживања и едукација, фотосафари, посматрање дивљачи, мали зоо-врт и др.). Истовремено треба водити рачуна да неке од постојећих и могућих врста дивљачи могу бити опасне за посетиоце НП и туристе (вук, дивља свиња, медвед, рис). Развој туризма са понудом у центрима и у простору, као и широко дисперзована понуда природних и културних вредности НП за презентацију посетиоцима нису у складу са развојем ловства, али свакако имају над њим предност.

Рибарство на подручју НП и на осталом подручју плана још је мање развијено од ловства. Воде НП припадају салмонидном, пастрмском региону, са релативно скромним рибљим насељима поточне пастрмке. Због сиромаштва водом у НП или угрожености отпадним водама у осталом подручју плана, у већини водотока на подручју Плана нема значајнијих услова за већу популацију поточне пастрмке, изузев у Самоковској и Гобељској реци (као чистим водотоцима са значајнијим протоком), односно у Барској реци и Циганском потоку (као природним плодиштима). Поточна пастрмка представља семимиграторну, реофилну врсту, која се не налази на националној листи заштићених врста, али је стављена на Прелиминарни списак за Црвену листу кичмењака Србије (будући да је њен статус у Европи од рањиве врсте до врсте у опасности, за разлику од критеријума IUCN који је третирају у ниској вероватноћи опасности, или као скоро угрожену). Најбогатија поточном пастрмком је Самоковска река (у средњем и доњем току до 440 примерака већих од 10 cm по дужном километру), а затим Барска и Гобељска река (220-260 примерака по км). Рибарством се у НП управља на основу Средњорочног програма унапређивања рибарства на подручју НП за период 2006-2010. године и годишњих програма унапређења рибарства које доноси и спроводи ЈП НП Копеоник. У осталом подручју плана постоје и друге аутохтоне врсте риба - поточна мрена, клен, уклија, такође са скромном популацијом, али са могућностима да се она повећа и обогати, под условом да се и овде плански управља (негативан пример нестручног порибљавања Семетешког језера неаутохтоним врстама, које су уништиле део заштићене аутохтоне фауне). У осталом подручју плана направљен је један број малих приватних рибњака који указују на солидне услове узгоја и това рибе.

3) Пољопривреда

Потенцијали пољопривреде Копеоника нису искоришћени, посебно сточарства, планинског воћарства и домаће радиности на производњи здравствено безбедне хране у оквиру развоја туризма, при чему режими заштите природе могу да представљају више предност него ограничење.

У односу на нагибе терена, на подручју НП доминирају пољопривредне површине нагиба од 30 до 60%, на којима није могуће механизовано кошење, сакупљање и транспорт сена, те се редуковано користе у прегонској испашци уз традиционално кошење ливада, а због запуштености изложене су површинској и делом јаружној ерозији. У осталом подручју плана доминирају пољопривредне површине нагиба од 15 до 30% са пашњацима, ливадама и ораницама (делом деградираним и претвореним у оскудне травњаке), изложене свим степенима површинске ерозије и са ограниченом применом механизације (претежно специјализоване за брдско-планинске терене). Најмање су заступљене пољопривредне површине са нагибима већим од 60% (искључиво пашњаци, угрожени свим видовима ерозије и денудације) и мањим од 15%(у нижим зонама, претежно под насељима).

По педолошким карактеристикама, земљиште на подручју Плана има јасно изражен распоред по висинским појасевима: земљишта доњег брдског појаса (до 750-800 мнв) по плодности зависно од дубине хумусног хоризонта и степена посмеђености; земљишта вишег брдског појаса (до 1100 мнв), скромне плодности, зависно од дубине и биолошке активности хумусног хоризонта; земљишта планинског појаса (1100-1400/1500 мнв) као шумска земљишта високе еколошко-производне вредности, али неподесна за пољопривредну обраду због тешког механичког састава, присуства камења, слабог ваздушног капацитета и др.; земљишта предалског појаса (1400/1500-1800 мнв) на скоро читавом централном Копеонику, ограничене агро-еколошке производне вредности, мале дубине и ниског присуства хранљивих елемената, осим азота; земљишта подалског и алпског појаса (1700/1800 мнв до врха Копеоника) индикована су аутохтоним биљним заједницама које на њима расту и у пољопривреди су значајна за квалитетније врсте трава. Поред наведених специфичних еволуционо генетских серија земљишта, појављују се и друге педолошке јединице, а међу њима су најзначајнија алувијална земљишта и тресетишта. Алувијална земљишта формирана су у приобалним деловима водотока, а агроколошка вредност најповољнија им је код песковито-иловастих и иловастих варијанти, уколико дужина задржавања подземне воде у профилу не ограничава обраду. Појава тресетишта везана је за акумулирање неразложених или полуразложених трава и маховина у анаеробним условима. Тресаве се разликују по геоморфолошким и хидролошким условима постанка и већим делом су под вегетацијом ливадског типа. Не само педолошки покривач, већ и остале природне карактеристике и производне могућности ливада и пашњака, као веома значајних фактора очувања специфичне разноврсности биљног и животињског света Копеоника, још увек нису комплексно изучени.

Бонитет земљишта истражен је само за подручје НП, а не и у осталом подручју плана (где није извршена диференцијација у односу на морфометријске облике). Земљишта Копеоника сврстана су у категорије од VI до VIII бонитетне класе, изузев малих површина у V класи, са следећим ограничењима: на петој класи, која је претежно за травњаке и шуме, могу се гајити само неке ратарске културе, под условом веома обазриве антиерозионе обраде; на шестој класи су плитка земљишта на већим нагибима и нису погодна за обраду због претње уништења биљног покривача, а уз умерена ограничења могу се користити под травњацима и шумом; у седмој класи су плитка земљишта на изразито великим нагибима и изложена водној и еолској ерозији, те се могу користити само под травњацима и шумом; у осмој класи су камењари, земљишта загађена отпадним водама и смећем, односно врло плитка земљишта на екстремно стрмим нагибима, те се искључиво могу користити под травњацима и шумом. У оквиру велике већине планинских села и засеока постоје дубља земљишта на заравњеним или благо нагнутим теренима, која се условно могу сврстати у IV класу, као вртна, антропогена земљишта сачувана од деградације и оплемењена дуготрајном обрадом и органским ђубрењем. Применом мера заштите од ерозије могу се користити у ратарској производњи до нагиба од 16% а у воћарској производњи до 30%. На пливим

профилима неопходно је увођење заштитних плодореда и контурне обраде већ на нагибима изнад 3%. Задржавање ових земљишта у функцији пољопривреде представља важан фактор успостављања оптималних односа између биљне и сточарске производње и опстанка планинских села (али и због очувања биотопа, предела и укупне заштите природе и животне средине).

Укупне пољопривредне површине на подручју Плана износе 17.140 ха, највише на територији општине Рашка (око 49%), затим на територији општине Брус (око 38%) и на територији општине Лепосавић (око 13%). Под пољопривредним земљиштем је 52,5% подручја Плана, највише у осталом подручју плана, док је на територији НП по заступљености иза шума и шумског земљишта. У структури пољопривредног земљишта изразито доминирају природни травњаци са 14.361 ха или 84% (од тога 9.429 ха пашњака, или 55% и 4.932 ха ливада, или 29%). Од укупних пашњака и ливада, на територији НП је 3.214 ха, или 22,4%. Због режима НП и гашења потпланинских села, травњаци који доминирају у пољопривредном земљишту НП практично се економски не користе, што доводи до деградације и измена аутохтоних травних састојина. Ситуација није осетније боља ни у осталом подручју плана, где нису искоришћене погодности травњака за сточарство (на територији општине Брус претежно за говедарство и коњарство, на територијама општина Рашка и Лепосавић претежно за овчарство и делом козарство). На подручју Плана је око 2.309 ха ораница (13,5% од укупног пољопривредног земљишта) и око 460 ха воћњака (2,7%), с тим што оранице имају готово исто процентуално учешће у општинама Брус и Рашка, воћњаци су нешто изразитије заступљени у општини Рашка, док је у општини Лепосавић најмања заступљеност ораница и воћњака. Оранице и воћњаци су претежно око сеоских насеља, а продукционе могућности ораница нису у складу са могућностима пашњака и ливада у односу на потенцијале сточарства. На територији НП оранице заузимају непуних 12 ха (претежно кромпиришта).

Број грла стоке на подручју Плана по Попису 2002. године (6.200 оваца, 1.600 говеда, 48 коња и 53 козе) указује на јаку запуштеност сточарства. Ограничења режимима НП овде нису пресудна, будући да се ни у осталом подручју плана не користе потенцијали за развој сточарства. Према процени потенцијала локалне крмне основе и минималним агроеколошким нормативима одржавања природних травњака, број постојећих условних грла стоке на подручју Плана бар четири пута је мањи од минимално могућег и потребног броја условних грла. Амбициозни покушаји са друштвеним фармама (на Лисинцу, Сребрцу, Мрамору и Рендари, добрим делом на подручју НП), иако на најбољим ливада и пашњацима Копаоника, пропали су после пословања са губитком или на граници рентабилитета. Зато су као главни носиоци сточарства на подручју Плана остала локална пољопривредна газдинства, оптерећена бројним ограничењима.

Пољопривредна газдинства као основни носиоци пољопривреде на Копаонику све мање су у стању да врше ту функцију, због све неповољнијих демографских обележја (смањивање укупног броја становника без значајних промена у броју домаћинства, што је резултирало смањењем просечног броја чланова домаћинства, уз старење укупног, а посебно пољопривредног становништва, односно уз све интензивније смањење удела радно способних, драстично смањење фертилитета и природног прираштаја, емиграцију младе, посебно женске популације и др.). По домаћим статистичким критеријумима (знатно нижим у погледу величине поседа од европских критеријума), више од 90% домаћинства располаже материјалним фондовима који их категоришу у пољопривредна домаћинства, али се број пољопривредних домаћинства /сеоских газдинстава перманентно смањује (посебно у малим насељима, највише у периоду 1991-2002.). Од укупног броја газдинстава на подручју Плана, око 61% је на територији општине Рашка, око 31% на територији општине Брус и око 8% на територији општине Лепосавић, са најмањим поседом по газдинству у општини Рашка. Међу домаћинствима са поседом, преовлађују она са просечним земљишним поседима од 3-8 ха, са доминантним уделом пашњака и скромним производним потенцијалом земљишта, механизације и др.

Актуелна структура домаћинства према изворима прихода на подручју Плана указује на одумирање пољопривредних домаћинства/газдинстава, стагнацију мешовитих домаћинства и пораст непољопривредних домаћинства (ових последњих са нереално високом стопом, с обзиром на раније ниско учешће категорије непољопривредних), али и на незанемарљиви утицај развоја туризма на формалну и неформалну запосленост локалног становништва. Тај тренд истовремено указује и на одрживост насеља са преовлађујућим статусом мешовитих и непољопривредних, чак и у односу на пољопривреду, која у овом случају представља пожељни, инегрални сегмент егзистенције и развоја планинских села (у садејству са туризмом и потенцијалном малом привредом). У односу на нормативе развијених западних земаља, у пољопривреди подручја Плана са просечно 26,3 ха по активном пољопривреднику (рачунајући да највећи део ове просечне површине чине пашњаци и ливаде) може се говорити о недовољној аграрној запослености, што значи да, и поред врло неповољне старосне и полне структуре становништва, постоји довољан квантитет радне снаге у пољопривреди, наравно уз подизање нивоа знања, механизације и, што је најважније, знатно активнијег и кретаивнијег односа државе према пољопривреди и селу (уместо наслеђеног, често нереалног промовисања урбаног као јединог ваљаног начина живота и рада). У том контексту, ни данашњи транзициони актери развоја Србије не сагледавају креативне могућности планинске пољопривреде као интегралног сегмента развоја запостављених планинских подручја Републике (заједно са заштитом и културолошким коришћењем природне и културне баштине, са туризмом, малом привредом и друштвеним стандардом села), као средине која је алтернативна животу и раду у граду. Уз солидне потенцијале пољопривредног земљишта, нека насеља издвајају се и по демографском потенцијалу, посебно по учешћу радно способних у пољопривреди (Јошаничка Бања, Крива Река и Шипачина).

4) Рударство

Некад развијено рударство на Копаонику данас више не представља значајнију привредну активност на подручју Плана. Због исцрпљивања рудних резерви, нерационалности и некурентности рударске производње, политичких проблема у АП Косово и Метохија и ограничења режимима проглашеног НП (посебно за намеру експлоатације волостонита), затворени су најпре сви рудници са подземним, а затим и са површинским копом, сем рудника олова и цинка Бело Брдо који ради са редукованим капацитетом.

Међутим у планираној санацији напуштених рудокопа ни на подручју НП није урађено практично ништа. На Сувом Рудишту није завршена рекултивација истоименог поткопа, као ни рудника Сува Руда у Барској реци на ивици НП. Иако је урађена одређена документација, још увек се није приступило рекултивацији површинског копа на јужној страни Панчићевог врха. Зато су ови објекти изложени пропадању, чиме се стално умањују њихови потенцијали да се после санације приведу новим наменама (топла вода загрејана у соларним колекторима на површинском копу и депонована у

подземним рударским окнима, истраживачки пилот - пројект рађен у ИАУС, музеј рударства, склоништа и др. у рударским окнима, коришћење техничке воде из рудника и сл.) Уместо тога из рударских окана у површинске водотоке нерегулисано отичу загађујуће подземне воде, ерозија напада незаштићене каскаде површинских копова и др.

5) Туризам

Главни туристички комплекси и припадајући садржаји туристичке супраструктуре и инфраструктуре Копаоника реализовани су на подручју Националног парка. Доминантни реализовани комплекс је Суво Рудиште, као језгро Туристичког центра Копаоник, на територији општине Рашка, са главном, најизграђенијом подделином Суво Рудиште - центар/Крст и са подделинама Сунчана долина, Репушке бачије и Марина вода, са језгром скијалишта ТЦ Копаоник на територијама општина Рашка и Брус. На подручју Националног парка започети су планирани туристички подцентар Сребрнац, са једним хотелом и скијалиштем, као и Јарам са апартманским насељем.

Ван Националног парка гради се секундарни туристички центар Брзеће (у оквиру истоименог традиционалног насеља, са смештајем, пратећим садржајима и скијалиштем Бела река, општина Брус), а иницирана је изградња секундарног туристичког центра Јошаничка Бања са значајним бањско-рекреативним садржајима на термоакватичким потенцијалима (општина Рашка). У току је и иницирање развоја будућег секундарног туристичког центра Крива Река (задружно организовање села за пољопривреду и туризам). Уз саму границу Националног парка изграђено је огромно непланско викенд-насеље Лисина/Чајетина, које се у последње време све више комерцијализује адаптацијом викенд кућа у пансионе и изградњом апартманског смештаја, уз постепено подизање нивоа опремљености садржајима јавних служби и сервиса. На тај начин, насеље се квалификује за четврти секундарни туристички центар ван Националног парка „Копаоник“, уз услов да се значајно смањи његов притисак на Суво Рудиште изградњом новог скијалишта изнад насеља, као и садржаја јавних служби и сервиса.

Као најразвијенији, туристички комплекс Суво Рудишта са преко 10.000 лежаја већ је превазишао планирани капацитет по ППППН НП Копаоник из 2009., а његово преоптерећење посебно изазива тржишна рента афирмисаног имица Туристичког центра и, у вези с тим, и непланирани раст викенд-насеља Лисина/Чајетина на мотивима јефтинијег смештаја и коришћења оближњих скијалишта и садржаја јавних служби и сервиса Суво Рудишта. Еколози и њихова медијска подршка у јавности генерализовали су проблем угрожавања Националног парка претераном и непримереном изградњом. Ова изградња, сем на Сувом Рудишту (које представља само око 1,5% укупне површине Националног парка) и још много мањим делом на Јарму и Сребрцу, као и на Гвоздацу и у Циганској реци (мања непланска викенд градња на територији општине Рашка), није значајније заступљена на подручју Националног парка, а ни у ван њега, изузев непланског викенд-насеља Лисина/Чајетина и неопходних инфраструктурних објеката. Узроци овакве изградње физичких структура нису у планским документима, већ у њиховом неспровођењу и чак игнорисању (прекорачење капацитета супраструктуре без одговарајуће изградње инфраструктуре, посебно канализације на Сувом Рудишту, десетоструко пробијање планираних капацитета викенд-насеља Лисина/Чајетина, толеранција непланске викенд изградње у Националном парку и друго). У секундарном туристичком центру Јошаничка Бања треба интензивирати посебно садржаје на потенцијалу термо-минералне воде, уз интегрисање са понудом ТЦ Копаоник у целогодишњој сезони. Секундарни туристички центар Брзеће са Гочманцима треба боље повезати са скијалиштем и комплексима ТЦ путем садржаја вертикалног транспорта. Развој туристичке функције будућег секундарног туристичког центра Крива Река условљен је изградњом скијалишта (повезаног са скијалиштем на Сребрцу), што важи и за будући секундарни туристички центар Бело Брдо у општини Лепосавић.

Главну понуду у простору Туристичког центра Копаоник представља постојеће алпско скијалиште у оквиру Националног парка, на потезу од Панчићевог врха и Суво Рудишта до Гобеље и Сребрца. На скијалишту постоји 25 жичара и једна покретна трака. Укупна дужина жичара (у хоризонталној пројекцији) је 22.684 m, укупна висинска разлика жичара је 5.433 m, а њихов укупни капацитет је 36.779 особа/час, што би задовољавало око 18.000 једновремених скијаша (без знатнијег чекања), под условом да капацитет алпских ски-стаза може да прими најмање 9.000 једновремених скијаша. Међу жичарама доминирају стране инсталације са 13 објеката укупне дужине од 12.839 m, са капацитетом од 25.010 особа/час, саграђене у периоду 2005. до 2014. године. Постојеће жичаре домаће израде датирају из периода 1980 - 1990. године, са укупном дужином од 9.854 m и капацитетом од 11.769 особа/час, а чини их 10 ски-лифтова (укупне дужине 7.008 m и капацитета од 9.369 особа/час) и 2 двоседежнице (укупне дужине 2.846 m и капацитета од 2.400 особа/час). Од страних жичара постоје три ски-лифта (укупне дужине од 1.354 m и капацитета од 2.326 особа/час), 7 четвороседа (укупне дужине 7.191 m и капацитета од 14.884 особа/час) и 3 шестоседа (укупне дужине 4.285 m и капацитета од 7.800 особа/час). Домаће жичаре су старе 25 до 35 година те их све треба заменити (по европским стандардима обавезно се мењају после 20 година). Стране жичаре су квалитетне, али нису увек у складу са капацитетом алпских ски-стаза.

На скијалишту ТЦ Копаоник у Националном парку саграђено је око 40 km алпских ски-стаза што начелно одговара капацитету жичара под условом равномерне дистрибуције стаза по жичарама. Но, уз поједине жичаре као што су старе Бела река I и II и Кнежевске баре, као и нове Гвоздац и Крчмар, капацитет жичара је већи од капацитета стаза, чије проширење је ограничено захтевима заштите природе и природних вредности у Националном парку. Овај проблем упућује на неопходност да у Националном парку најпре треба утврдити могући капацитет алпских стаза у односу на режиме заштите природе и природних вредности, па у складу с тим одређивати врсту и капацитет жичара.

Претходна искуства на изградњи скијашке инфраструктуре на Копаонику (ски-стазе: "Панчићев врх", "Караман гребен Б", "Дубока 2"; полазна станица жичаре "Дубока 1"; међустанци жичаре "Дубока 1"; локалитет "Суво Рудиште"; шумски пут-траса инсталације за вештачки снег, који пресеца ски-стазу "Караман гребен"; водоакумулације за производњу вештачког снега: "Мали Караман" и "Дубока 2") показују да је изградња скијашке инфраструктуре генерисала читав низ негативних ефеката на животну средину, током извођења радова и касније експлоатације објеката. Грађевинске активности на просецању и обликовању ски-стаза, формирању коридора и постављању стубова за ски-лифтове, изазвале су бројна оштећења терена током извођења и после завршетка радова. Стабилне шумске састојине и ливадске формације, претворене су у деградирани површине после чистих сеча и употребе тешких машина, услед разарања површинског слоја земљишта и стварања великих количина ерозионог материјала, који је брзо доспео до локалних водотокова. Радови су, поред естетских, имали функционалне последице на простор дуж и око свих новоформираних ски-стаза. Извлачење трупаца, обимни ископи и земљани радови на стрмим падинама, проузроковали су појаву бразда, јаруга, осулина и плитких клизишта, нарочито у периоду април-октобар. Појава површинског отицаја (услед кратких киша јаког интензитета, отапања снега или њиховом

коинциденцијом) условила је брзо спирање плитког земљишног покривача, угрожавање инсталација и путне инфраструктуре

Остали садржаји зимске туристичке инфраструктуре у простору обухватају релативно скромно нордијско скијалиште, претежно на постојећим шумским и пољским путевима и стазама у заравњеном северном залеђу комплекса Суво Рудиште (део Равног Копаоника), као и неки садржаји у овом комплексу - санкалиште за децу, клизалиште, јахачки мањез и др.).

Летња понуда у простору ограничена је на излетничке и планинарске стазе, делом на трасама нордијских стаза, са маркацијом, али без довољно уређености и пратећих садржаја (одморишта, уређених видиковца и др.), као и на садржаје у комплексу Суво Рудиште (терени за мале спортове, дечија игралишта, јахачки мањез и др.).

1.2.6 Саобраћај и технички системи

Окосницу саобраћајне мреже подручја Просторног плана чине следеће деонице постојећих државних путева (у даљем тексту ДП) II реда:

- ДП IIа број 207 (стара ознака Р-119а), деоница број 0492 Јошаничка бања-Грчак и деоница број 0493 Јошаничка бања-Биљановац, укупне дужине од око 6,9 km.
- ДП IIа број 210 (стара ознака Р-119а), деоница број 0495 Копаоник-Рудница, укупне дужине од око 35,7 km.
- ДП IIа број 211 (стара ознака Р-218а), деоница број 0742 Брус-Брзеће, укупне дужине од око 21,2 km.
- ДП IIа број 212 (стара ознака Р-218), деоница број 0743 Брзеће-Блажево, укупне дужине од око 6,9 km.
- ДП IIб 446 Лепосавић-Дрен-Бело Брдо, укупне дужине од око 6,1km.

Укупна дужина ових деоница је око 76,8 km, од чега је на подручју НП „Копаоник“ око 34,6 km. На ДП II реда надовезују се општински, категорисани и некатегорисани путеви. Укупно је на подручју Просторног плана око 121,4 km општинских путева, од чега укупна дужина деоница која пролазе кроз НП „Копаоник“ износи око 28 km.

Саобраћајну мрежу употпуњују бројни шумски и службени путеви, планинарске, излетничке и рекреативне стазе.

На подручју Просторног плана водоснабдевање насеља врши се преко следећих водоводних система и локалних изворишта:

1. Водоводни систем ППСВ „Самоковска река“ - Суво Рудиште - Јарам - Сребрнац обухвата сва насеља у граници НП „Копаоник“ има 3 подсистема: „Суво Рудиште – Јарам“; „Лисина - Шипачина“; и „Сребрнац - Рендара“. Овај систем користи постојеће водозахвате из отвореног тока на Самоковској реци, потоку испод Казановског Бачишта и Драганском потоку у количини од око 40-50 l/s, из којих се вода допрема до постројења за прераду сирове воде код Јелачића стругаре (у даљем тексту ППСВ), а одатле примарним водом Суво Рудиште - Јарам - Сребрнац до потрошача. Сiroва вода је проблематичног квалитета (велико органско загађење) и постојећи систем пречишћавања не даје задовољавајући квалитет воде за пиће. Из тих разлога сада је у фази реконструкција постојећег постројења за пречишћавање воде, као и налажење нових потенцијалних изворишта за будуће водоснабдевање. На овај водоводни систем се прикључују и туристичка насеља: „Сунчана долина“, „Треска“, „Чајетина“, „Лисина“ и „Рендара“ који захтевају знатне количине додатне воде.
2. Водоводни систем „Паљевштица“ (водовод Бруса и околних насеља) се развија као групни систем, који постепено добија одлике заокруженог и засебног подсистема у оквиру Расинско-поморавског регионалног система. Овај систем користи извориште „Вигњиште“ (Паљевштица), састављено од више каптираних извора, где се захвата 30-50 l/s воде. Положај изворишта омогућава да се водовод развија као гравитациони, без пумпних станица. Квалитет воде на изворишту је такав да је довољно да се вода третира само дезинфекцијом.
3. Водоводни систем „Брвеница“ има 8 подсистема од којих је 4 на подручју Просторног плана и то: „Јошаничка Бања“ (обухвата и насеља Морићи и Раковац), „Чамагића Врело“ (обухвата и насеља Бадањ и Семетеш), „Кравиће“ (обухвата и насеље Тиоце) и „Кремиће“. Подсистеми „Чамагића Врело“, „Кравиће“ и „Кремићи“ снабдевају и друга околна сеоска насеља ван подручја Просторног плана.
4. Локални водовод насеља Брзеће има извориште врло квалитетне воде довољних капацитета, тако да може у потпуности да подмирује потребе насеља, уз обнову мреже, смањење губитака на доводу и у мрежи на мање од 20% и уз модернизацију управљања.
5. Индивидуални водоводни систем Ђорђевићи – Црна Глава.
6. Насеља општине Лепосавић снабдевају се из локалних извора.

Одвођење отпадних вода на подручју Просторног плана врши се преко следећих канализационих колектора:

1. Канализациони систем у оквиру НП „Копаоник“ изграђен је на Сувом Рудишту, са фекалним колектором довољног капацитета, уз потребу појачавања секундарних колектора (због непланиране изградње туристичких капацитета) и стављања у функцију уређаја за пречишћавање код Репушких бачија чији је постојећи капацитет 6.000 ЕС.
2. Хотел „Сребрнац“ такође има канализациони колектор до уређаја за пречишћавање капацитета од 600 ЕС у Циганској реци (који је још ван функције).
3. На подручју Просторног плана, а ван НП „Копаоник“ делимично изграђену фекалну канализацију има само Брзеће, (без функционисања уређаја за пречишћавање капацитета од 1.000 ЕС на низводном улазу у насеље, због запушености главног колектора)

Одвођење атмосферских вода са грађевинских површина на подручју НП „Копаоник“ још није решено, док се у осталим насељима фекалне воде упуштају у водотоке, најчешће директно, ређе преко септичких јама. Нигде није комплетније решено одводњавање атмосферских вода.

Генерално, конфигурација терена као и разбијен тип сеоских насеља отежавају њихово каналисање и захтевају значајне инвестиције за реализацију система.

На подручју Просторног плана надлежност над електродистрибутивном мрежом имају ЈП „Електропривреда Србије“, ОДС „ЕПС Дистрибуција“ - Регионални центар „Електросрбија“, и то у оквиру електродистрибутивних предузећа: ЕД „Крушевац“ Крушевац, погон „Брус“ (осим насељеног места Копаоник) и ЕД „Краљево“ Краљево, погон „Лепосавић“, „Рашка“ и „Брус“ (насељено место Копаоник).

Мрежа 35 kV напаја се из две трафостанице (у даљем тексту ТС): ТС 110/35kV „Александровац“ и ТС 110/35kV „Рашка“ (ван граница Просторног плана).

На подручју Просторног плана мрежу трафостаница чине: 4 (четири) ТС 35/10 kV „Брзеће“, „Јошаничка Бања“, „Копаоник“ и „Бело Брдо“.

Мрежу далековода 35 kV (у даљем тексту ДВ) чини 5 деоница и то: ДВ бр. 1189 „Брус”- „Брзеће” (напојни далековод је изграђени за 110 kV напон), „Рашка”-„Копаоник”, „Рудница”- „Копаоник”, „Рашка”-„Јошаничка Бања” и „Лепосавић”- „Бело Брдо”. До ТС „Копаоник” постоји и кабл 35 kV од Белог Брда који није у функцији.

Од ТС 35 kV „Копаоник” разведено је око 30 km кабловских далековода 10 и 20 kV до 36 трафостаница 10(20)/0,4 kV на Сувом Рудништу, Јарму, скијалишту и другим локацијама. Из ТС у Брзећу са око 11,5 km кабловских далековода 10 и 20 kV повезано је пет трафостаница 10(20)/0,4 kV на Сребрнци и у Брзећу (Бела река-Камариште).

Насеља на подручју Просторног плана, а ван НП „Копаоник” повезана су далеководима 10 kV од ТС 35/10 kV у Брзећу (54 km ДВ и 23 ТС 10/0,4 kV), Јошаничкој Бањи (19 km ДВ и 19 ТС 10/0,4 kV), Брвенику (5km ДВ и 2 ТС 10/0,4 kV), у Рашки (25 km ДВ и 14 ТС 10/0,4 kV), Рудници (19 km ДВ и 10 ТС 10/0,4 kV), Лешку (18 km ДВ и 6 ТС 10/0,4 kV) и Белом Брду (14 km ДВ и 8 ТС 10/0,4 kV).

На подручју Просторног плана није изграђена гасоводна мрежа.

Топлификација објеката у НП „Копаоник” врши се претежно индивидуално, а као гориво се користи мазут, електрична енергија и дрво. У насељима на подручју Просторног плана, а ван НП „Копаоник” туристички садржаји загревају се разним енергентима, а домаћинства традиционалним чврстим горивима (дрво и угаљ).

Мрежа електронских комуникација на подручју Просторног плана састоји се од: јавне комуникационе мрежу (коју чине фиксна и мобилна мрежа), дифузна радио-телевизијска мрежа и телекомуникационе мреже осталих корисника (Војска Србије, МУП Србије, ЈП „Електропривреда Србије”, ЈП „Национални парк Копаоник”, ЈП „Скијалишта Србије”, Горска служба спашавања, службе обезбеђења, и др.)

Подручје Просторног плана припада мрежним групама 036 Краљево (територија општине Рашка), 037 Крушевац (општина Брус) и 028 Косовска Митровица (општина Лепосавић).

Услуге фиксне јавне мреже на подручју врши оператор „Телеком Србија”. Корисници се прикључују на телекомуникациону мрежу преко приступних комутационих чворова, а чворови се помоћу оптичких каблова, или радиорелејних веза, и транспортних система повезују на одговарајућу комуникациону централу вишег ранга у оквиру националне мреже.

У оквиру мрежне групе 036 Краљево у раду су следећи комутациони чворови (Мултисервисни приступни чворови - МСАН, од енг. „multi-service access node-MSAN”): „Јошаничка Бања”, која покрива Јошаничку Бању и Раковац, „Рудница” (ван подручја Просторног плана) која покрива Тиоце и Шипачину и „Копаоник” која покрива Суво Рудниште, а заједно са својим истуреним приступним чворовима типа „Мини ИПАН” (Интернет протокол приступни чворови, од енг. IP Access Node - IPAN) који су смештени на локацијама „Викенд насеље”, „Краљеви чардаци”, „Зонед”, „Марина”, „Видик” и „Милмари” обухвата све туристичке капацитете на територији општине Рашка.

У оквиру мрежне групе 037 Крушевац у раду су комутациони чворови (МСАН): „Крива Река”, која покрива Криву Реку, „Брзеће” која покрива Брзеће, Гочманце, Ливађе и део Кнежева, а који заједно са приступним чворовима типа „МИПАН” покрива и „Брзеће Јанковић”, „Брзеће Дејзор”, „Грашевце” (ван подручја Просторног плана) и Паљевштицу.

Насеља Црна Глава, Кремиће, Бадањ, Семетеш у оквиру мрежне групе 036 Краљево, затим Равниште, Бозољин и део Кнежева у оквиру мрежне групе 037 Крушевац, нису покривена жичном мрежом, већ им је омогућено инсталирање бежичних фиксних телефонских прикључака са ограниченим приступом интернету. Насеља Бело Брдо и Гувниште из мрежне групе 028 Косовска Митровица нису покривена фиксном мрежом

За повезивање поменутих комутационих чворова на јавну комуникациону мрежу изграђена је значајна мрежа оптичких каблова (ОК) на следећим релацијама : Брус – Брзеће, Брус – Крива Река – Копаоник, Казновиће – Копаоник (привод са ОК Рашка – Косовска Митровица) и Биљановац – Јошаничка Бања (привод са ОК Краљево –Рашка).

Ови оптички кабови омогућили су да се на подручју Просторног плана користе сви савремени комуникациони сервиси, укључујући и широкопојасни приступ мрежи. Преко њих се подручје повезује у телекомуникациону мрежу Србије савременим транспортним системима преко комутационих чворишта Рашка и Брус. На ове оптичке каблове већ је изграђен значајан број приводних оптичких каблова у приступној мрежи, посебно у туристичким комплексима ТЦ „Копаоник” и Брзећа.

Подручје Просторног плана покривају сва три оператора мобилне телефоније „Telenor”, „Telekom Srbija MTS” и „VIP” преко 36 (тридесетшест) базних станица (БС) и то: „MTS” 16 БС, „Telenor” 10 БС и „VIP” 10 БС. Покривеност сигналом је добра, а изградњом оптичких каблова омогућено је да се оптички кабови доведу и до неких БС мобилне мреже чиме се додатно побољшава покривеност квалитетним сигналом мобилне телефоније.

Током НАТО бомбардовања 1999. године телевизијска мрежа на подручју Просторног плана је потпуно уништена рушењем зграда и антенског стуба на Великој Гобељи. Овај локалитет је представљао значајну станицу у телевизијској мрежи, јер се одавде виде Јастребац, Гоч, Голија, Рогозна, Хум и многи значајни врхови на територији Косова и Метохије. „Радио-телевизија Србије” је обновила ову станицу, изградила је знатно мањи објекат и антенски стуб мањих димензија од претходног. У наставку активности извршена је потпуна дигитализација телевизијске мреже, а на локацију Велика Гобеља доведен је оптички кабл и сада су у раду следеће емисионе станице: „Велика Гобеља”, „Панчић”, „Јошаничка Бања 1” и „Јошаничка Бања 2”. Наведене емисионе станице, заједно са репетиторима „Блажево” и „Баљевац” обезбеђују добро покривање подручја радио-телевизијским сигналом.

На територији националног парка постоје потребе за комуникационим мрежама других корисника као што су: Војска Србије, МУП Србије, ЈП „Електропривреда Србије”, ЈП „Национални парк Копаоник”, ЈП „Скијалишта Србије”, ЈП „Србијашуме”, Горска служба спашавања, службе обезбеђења, и др. Ове мреже су углавном затворене (приватне) и најчешће користе инфраструктуру јавних мрежа. План треба да их региструје да постоје и да њихове захтеве, уколико негде морају да изграде сопствену инфраструктуру, третира на исти начин као и инфраструктуру јавних мрежа.

На подручју Просторног плана у раду су следеће поштанске јединице ЈП „Пошта Србије” „Копаоник”, „Јошаничка Бања” и „Брзеће”.

1.2.7 Комунална опремљеност

Комунални садржаји и службе на подручју Просторног плана су недовољно развијени или неадекватни. Планирана елиминација смећа из НП „Копеоник“ није остварена. Прикупљање отпада са територије НП „Копеоник“ је у надлежности комуналног предузећа из Рашке, које нередовно одвози смеће са Сувог Рудишта на неуређену депонију код Рашке. Мања рурална подручја су изостављена из циклуса сакупљања отпада, што за последицу има постојање локалних сметлишта, односно дивљих депонија у многим селима. Селективно одвајање отпада врши се једино за РЕТ амбалажу. Сем делимично у Јошаничкој Бањи и Брзећу, организовано сакупљање не постоји у осталим насељима ван НП „Копеоник“.

Пијаца у НП „Копеоник“ изграђена је на Сувом Рудишту (уз Конаке). Ван НП „Копеоник“ пијаца постоји у Јошаничкој Бањи, а у Брзећу и на неколико локација поред пута из правца Бруса формиране су мали продајни пунктови домаће радиности (углавном природна храна и пића). На подручју НП „Копеоник“ сахрањивање се обавља углавном на општинским и сеоским гробљима, при чему су општинска гробља у надлежности јавних комуналних предузећа и плански су грађена, док су сеоска гробља ван ингеренција општинске управе, односно у надлежности месних заједница. Стање и начин на који се гробља одржавају је незадовољавајући. Углавном немају спроведену кишну канализацију. Неопходна је планска документација за њихово ширење или евентуалну изградњу нових гробаља на другим локацијама. Уређеност гробаља је на ниском нивоу, а јавне зелене површине боље су уређене само уз значајније туристичке објекте. Од планираних јавних сервиса, поред постојећих, формиране су противпожарна служба на Сувом Рудишту (у саставу станице полиције) и путна база на Репушким бачијама. Гробља за угинуле животиње као и депоније кланичног отпада не постоје на подручју НП „Копеоник“.

1.2.8 Елементи животне средине за које постоји могућност да буду угрожени

Као елементи/вредности животне средине у којима су индиковани (могући) значајнији утицаји и промене на планском подручју идентификовани су:

- **биолошка разноврсност, геодиверзитет и предео**, чије је стање на највећем делу подручја добро или веома добро - са могућим утицајем техничко-грађевинских интервенција, боравка људи и неадекватног вршења делатности и активности (пољопривреде, шумарства, ловства, риболова, туризма и др);

- **земљиште**, чије је стање углавном добро у односу на присуство штетних хемијских материја, али је претежно лошег и средњег бонитета и са присуством или могућим/очекиваним утицајем природних и антропогених процеса (појава процеса ерозије, промена нивоа и режима подземних вода, деградираност рударским радовима, депоније комуналног и грађевинског отпада, неадекватна изградња и одржавање алпских ски стаза, заузеће објектима и грађевинским радовима, неадекватна обрада и заснивање вештачких ливада и кромпиришта, загађивање отпадним водама у осталом подручју Плана и др.);

- **воде**, чије је стање у погледу квалитета подземних вода углавном добро; у погледу квалитета и режима површинских вода стање је лошије, а код водотока у осталом подручју Плана незадовољавајуће у односу на потребну и захтевану класу бонитета, са могућим утицајем изградње објеката супраструктуре, саобраћаја и транспорта, пројеката водоснабдевања и нерешених комуналних проблема отпадних вода и чврстог отпада;

- **ваздух**, чије је стање добро и релативно добро (изузев урбанзованих комплекса туристичког центра и саобраћајних коридора) - са могућим погоршањем квалитета у зонама нове изградње и услед очекиваног повећања фреквенције моторних возила;

- **сеизмичка несигурност**, која се одликује високим степеном вероватноће појаве потреса веће јачине због плитког огњишта везаног за релативно узак простор, и самим тим представља значајан чинилац смањења сигурности посетилаца и поштравања геомеханичких и статичких услова изградње објеката;

- **културно историјско наслеђе**, са релативно лошим стањем у погледу степена конзервације и уређености, са могућим утицајима услед изградње објеката у околини непокретних културних добара и очекиване туристичке посете и градитељског притиска у селима.

Еколошки осетљивим и потенцијално изложеним значајнијим активностима које утичу на животну средину, на подручју Просторног плана оцењују се следеће области и зоне:

1) **Планински појас пашњака, ливада и шума**, са опасношћу по специјски и екосистемски диверзитет, естетичност предела и интегритет шумског покривача, услед неадекватне изградње и одржавања скијашке инфраструктуре, физичког утицаја повећаног броја посетилаца (бука, узнемиравање, гажење, брање, хватање и друге интеракције са флором и фауном, стварање отпадака), могућег генерисања процеса интензивније ерозије земљишта, неконтролисаног обрастања, односно природног обнављања шумске и жбунасте вегетације услед смањене испаше и др.

2) Грађевинска подручја туристичких центара/локалитета и насељених места, са опасношћу појачања неповољног утицаја на ваздух, воде, естетичност амбијента и непокретна културна добра као и са могућношћу стварања прекомерне буке, све као последица неблаговременог и неадекватног урбанистичког планирања, непланске изградње и неефикасне контроле изградње објеката, изостанка или непоштовања пројеката водоснабдевања и пречишћавања отпадних вода, грејања, управљања отпадом и др,

3) Коридори саобраћајница, са опасношћу загађења ваздуха и стварања прекомерне буке, могућим акцидентним ситуацијама у вези са транспортом штетних и опасних материја, неконтролисаног одлагања отпада, противправне изградње објеката и др.

4) Коридори водотока и других водних објеката, са опасношћу загађења, односно погоршања квалитета вода и деструкције обала и непосредног амбијента услед непланске изградње саобраћајница, водозавата и миниакумулација, туристичких објеката, миниелектрана, као и услед нерешених питања управљања отпадом и отпадним водама у традиционалним насељима и туристичким центрима, ускраћивања гарантованог протока вода (биолошког минимума) услед превођења вода, електроенергетског коришћења и др.

5) Нижи брдски и долински појас пољопривредног земљишта, у осталом подручју плана, са опасношћу неповољних промена квантитета и квалитета вода и земљишта услед неконтролисане употребе хемијских средстава у пољопривреди.

II Општи и посебни циљеви стратешке процене утицаја и избор индикатора

Према члану 14. Закона о стратешкој процени утицаја на животну средину општи и посебни циљеви стратешке процене дефинишу се на основу захтева и циљева у погледу заштите животне средине у другим плановима и програмима, циљева заштите животне средине утврђених на нивоу Републике и међународном нивоу, прикупљених података о стању животне средине и значајних питања, проблема и предлога у погледу заштите животне средине у плану или програму. На основу дефинисаних циљева врши се избор одговарајућих индикатора који ће се користити у изради стратешке процене.

2.1. Општи циљеви стратешке процене

Општи циљеви стратешке процене дефинисани су на основу захтева и циљева у погледу заштите животне средине у другим плановима и програмима, циљева заштите животне средине утврђених на нивоу Републике и циљева у области заштите животне средине релевантних секторских докумената. На основу захтева и циљева у погледу заштите животне средине наведених у плановима и стратегијама дефинисани су општи циљеви СПУ који се доминантно односе на превенцију, смањење и/или компензацију негативних утицаја рударско-енергетских и привредних активности које се одвијају на Планском подручју на следеће области животне средине: заштита основних чинилаца животне средине, одрживо коришћење природних и културних вредности, унапређење управљања отпадом са циљем смањивања притисака од људских активности у простору, социо-економски развој и јачање институционалних капацитета за заштиту животне средине.

2.2. Посебни циљеви стратешке процене

За реализацију општих циљева утврђују се посебни циљеви стратешке процене у појединим областима заштите. Посебни циљеви стратешке процене (Табела 2) представљају конкретан, делом квантификован исказ општих циљева дат у облику смерница за промену и акција (мера, радова, активности) уз помоћ којих ће се те промене извести. Посебни циљеви стратешке процене чине, првенствено, методолошко мерило кроз које се третирају/проверавају ефекти Плана на животну средину. Они треба да обезбеде субјектима одлучивања јасну слику о суштинским утицајима Плана на животну средину, на основу које је могуће донети одлуке које су у функцији заштите животне средине и реализације основних циљева одрживог развоја.

2.3. Избор индикатора

Планирање је кључна карика у систему управљања променама у животној средини, а почетни и најважнији корак у процесу планирања је формирање базе података (информационе основе) ради идентификације те исте средине. На основу идентификованог стања могу се предузети адекватне мере у планском процесу у циљу ефикасне заштите животне средине. Саставни део информационог система представљају показатељи (индикатори).

Показатељи управљања животном средином представљају веома битан сегмент у планирању и један ниво у оквиру комплексног просторног информационог система. Сврха њиховог коришћења је у усмеравању стратешких решења ка остварењу циљева који се постављају.

Показатељи су веома прикладни за мерење и оцењивање планских решења са становишта могућих штета у животној средини и за утврђивање неповољних утицаја које треба смањити или елиминисати. Представљају један од инструмената за систематско идентификовање, оцењивање и праћење стања, развоја и услова средине и сагледавање последица. Они су средство за праћење извесне променљиве вредности у прошлости и садашњости, а неопходни су као улазни подаци за свако планирање (стратешко, просторно, урбанистичко и др.).

У Републици Србији постоји стална оскудица података о стању животне средине, тако да није увек једноставно извршити квалитетну анализу стања. Информациони систем треба да омогући ефикасно пружање информација и података који су обрађени и анализирани у складу са међународном и европском методологијом.

Информациони систем о животној средини који води Агенција за заштиту животне средине још не располаже свим потребним подацима иако је у последњим годинама значајно унапређен. У Агенцији за заштиту животне средине прикупљају се подаци о емисијама у ваздух, емисијама у воде и управљању отпадом. Поред тога, нису разрађени системи показатеља животне средине примерени потребама планирања, као ни методологија њиховог коришћења при изради и спровођењу планских докумената.

У области просторног планирања у Републици Србији није идентификован специфичан систем еколошких показатеља, већ се поједини просторно-еколошки показатељи могу наћи у оквиру система показатеља друге намене. Овакво стање, свакако, у великој мери утиче на неефикасност управљања животном средином и на недовољну ефикасност просторног планирања уопште. У важећој законској регулативи такође није стандардизован систем индикатора животне средине који је примењив (мерљив) у процесу просторног планирања.

Када је реч о показатељима одрживог развоја, они су потребни како би се утврдила кретања која указују на приближавање или удаљавање од одрживости, као и да би се поставили циљеви ради унапређења општег благостања. Немогуће је међутим говорити о показатељима и критеријумима одрживости уколико се претходно не дефинише шта одрживи развој подразумева и који су основни принципи одрживог развоја.

Република Србија је 2008. године усвојила Националну стратегију одрживог развоја („Службени гласник Републике Србије“, бр. 57/08) којом су дефинисани принципи и приоритети одрживог развоја и 76 индикатора да прате напредак Србије ка одрживом развоју. Ови индикатори су изабрани из сета индикатора УН, али се сви индикатори не прате у Србији.

Индикатори су дефинисани и у Закону о Просторном плану Републике Србије („Службени гласник Републике Србије“, бр. 88/10). Такође, Правилник о Националној листи индикатора заштите животне средине („Службени гласник Републике Србије“, бр. 37/2011) прописује листу индикатора који се односе на животну средину који су овде коришћени.

Индикатори Стратешке процене утицаја (Табела 2) су изабрани у складу са напред наведеним циљевима СПУ, а на основу индикатора Просторног плана Републике Србије и Стратегије одрживог развоја Републике Србије, а који су у складу са «Основним сетом УН индикатора одрживог развоја». Овај сет индикатора заснован је на концепту «узрок-последича-одговор». Индикатори “узрока” означавају људске активности, процесе и односе који утичу на животну средину, индикатори “последича” означавају стање животне средине, док индикатори “одговора” дефинишу стратешке опције и остале реакције у циљу промена “последича” по животну средину.

Табела 2. Циљеви и индикатори СПУ

Област СПУ	Циљеви СПУ	Индикатори
1. БИОДИВЕРЗИТЕТ, ФЛОРА И ФАУНА	1.1 Очување и унапређење специјске, генетичке и екосистемске разноврсности 1.2 Спречавање уношења и ширења алохтоних инвазивних врста 1.3 Повећање агробiodиверзитета	<ul style="list-style-type: none"> - број таксона (врста и подврста) аутохтоне дивље флоре и фауне; - величина, здравствено стање и структура популација и површина ареала ретких, угрожених и у другом погледу значајних врста; - број биљних и животињских заједница и типова станишта и њихова површина; - број инвазивних врста, величина популација и површина станишта; - број врста, сорти и раса биљних култура и домаћих животиња; - број и површина просторних јединица са режимом заштите I и II степена.
2. ШУМЕ	2.1 Увећање опште користи од шуме, посебно еколошких функција шуме 2.2 Заштита, унапређење и санација деградираних површина под шумом	<ul style="list-style-type: none"> - шумовитост/површина под шумом; - обраслост; - структура дебљинских разреда; - структура узгојних типова; - здравствено стање; - дендролошки састав; - прираст; - запремина и квалитет дрвне масе.

Област СПУ	Циљеви СПУ	Индикатори
3. ГЕО-ДИВЕРЗИТЕТ	3.1 Очување, презентација и одрживо коришћење природних вредности геоморфолошког, хидрографског и геолошког карактера	<ul style="list-style-type: none"> - број идентификованих и регистрованих објеката геонаслеђа; - интегритет обележја и функција; - врста и мера на обележавању и техничкој заштити; - врста и обим радова на уређењу и презентацији; - врста и обим активности на одрживом коришћењу.
4. ПРЕДЕО	4.1 Очување разноврсности предеоних типова 4.2 Очување и унапређење главних (природних, културних и других антропогених) елемената предеоног лика 4.3. Организовање адекватног управљања чврстим отпадом	<ul style="list-style-type: none"> - број, површина и просторна дистрибуција типова предела; - степен уредности и чистоће предела; - врста и обим активности на санацији оштећења и рекултацији деградираних предела; - врста и обим активности на уређењу предела; - број и површина просторних јединица на којима су успостављене посебне мере и услови очувања предела.
5. КУЛТУРНО-ИСТОРИЈСКО НАСЛЕЂЕ	5.1 Очување, презентација и адекватно коришћење непокретних културних добара 5.2 Очување етнографско-фолклорног наслеђа 5.3. Очување објеката народног градитељства	<ul style="list-style-type: none"> - број евидентираних, категорисаних и проглашених непокретних културних добара; - очуваност главних обележја и вредности објеката, других садржаја и простора непокретних културних добара; - врста и обим интервенција на конзервацији и уређењу; - врста и обим мера и радова на презентацији и коришћењу; - број евидентираних, рестаурираних и стављених у функцију објеката народног градитељства; - врста и број традиционалних предмета, опреме и алата сакупљених, конзервираних и стављених у функцију; - врста и обим активности на очувању фолклорних тековина и народних умотворина.
6. СТАНОВНИШТВО И ЉУДСКО ЗДРАВЉЕ	6.1. Заштита здравља становништва 6.2 Смањење буке и вибрација у оквиру изграђених простора 6.3. Задржавање становника и подстицај насељавања у сеоским срединама	<ul style="list-style-type: none"> - очекивано трајање живота новорођених; - Квалитет воде за пиће* - % становника прикључених на јавни водовод*; - % становништва са адекватним системима прикупљања и пречишћавања отпадних вода; - % становништва обухваћен системом прикупљања отпада; - % становништва са приступом објектима основне здравствене заштите; - број људи који је под утицајем буке; - пропорција мирних простора; - % становника који мигрира у општинске центре; - минимално потребан број становника за одрживи развој насеља.
7. ВОДА И ЗЕМЉИШТЕ	7.1 Очување и унапређење квалитет површинских и подземних вода 7.2 Смањење ризика загађења и очување и побољшање бонитета земљишта 7.3 Умањење ефеката водне ерозије тла 7.4 Очување физичког и биолошког интегритета водних објеката и посебних хидролошких феномена	<ul style="list-style-type: none"> - количина/губици у земљишту/уништена земљишта; - Serbian Water Quality Index (SWQI) * - Емисије загађујућих материја из тачкастих извора у водна тела* - Промена квалитетне класе водотока (%) - Загађене (непречишћене) отпадне воде* - Постројења за пречишћавање отпадних вода из јавне канализације * - Становништво прикључено на канализацију(%)- број и дужина водотока и извора у природном стању.
8. ВАЗДУХ	8.1 Смањење степена изложености становника загађеном ваздуху 8.2 Смањење нивоа емисије штетних материја у ваздуху до нивоа који не угрожава животну средину 8.3 Унапређење енергетске ефикасности применом чисте енергије, првенствено гаса, као и геотермалне, соларне, електричне и друге енергије.	<ul style="list-style-type: none"> --Промена емисије и апсорпције CO₂ (%) - процентуална употреба електричне енергије и гаса и алтернативних извора енергије.
9. СОЦИО-ЕКОНОМСКИ РАЗВОЈ	9.1. Унапређење приступа знању и вештинама и повећање улагања у људе, опрему, инфраструктуру и др.	<ul style="list-style-type: none"> - % запослених и % незапослених; - улагања у развој пољопривреде и туризма (квантитатив-но изражено); - % становника која поседује основна знања из области пољопривредног и другог привредног развоја.

Област СПУ	Циљеви СПУ	Индикатори
10. ЈАЧАЊЕ ИНСТИТУЦИОНАЛНЕ СПОСОБНОСТИ ЗА ЗАШТИТУ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ	10.1 Унапређење информисаности јавности о питањима животне средине и успостављање система сталног мониторинга свих параметара квалитета животне средине у НП (земљишта, воде и ваздуха, по европским стандардима за оваква заштићена природна добра)	<ul style="list-style-type: none"> -Систем управљања заштитом животне средине* -Успешност спровођења законске регулативе* -Издаци из буџета* -Инвестиције и текући издаци* -Број мерних тачака у системима мониторинга

* дефиниција и опис овог индикатора, као и методологија израчунавања дати су у Прилогу Правилника о националној листи индикатора заштите животне средине (2011).

III Процена могућих утицаја на животну средину

Процена могућих утицаја Плана на животну средину, према Закону о стратешкој процени утицаја на животну средину, члан 15, садржи следеће елементе:

- 1) приказ процењених утицаја варијантних решења плана повољних са становишта заштите животне средине са описом мера за спречавање и ограничавање негативних, односно увећање позитивних утицаја на животну средину;
- 2) поређење варијантних решења и приказ разлога за избор најповољнијег решења;
- 3) приказ процењених утицаја плана на животну средину са описом мера за спречавање и ограничавање негативних, односно увећање позитивних утицаја на животну средину;
- 4) начин на који су при процени утицаја узети у обзир чиниоци животне средине, укључујући податке о: ваздуху, води, земљишту, клими, јонизујућем и нејонизујућем зрачењу, буци и вибрацијама, биљном и животињском свету, становништву, здрављу људи, градовима и другим насељима, културно-историјској баштини, инфраструктурним, индустријским и другим објектима, или другим створеним вредностима;
- 5) начин на који су при процени узете у обзир карактеристике утицаја: вероватноћа, интезитет, сложеност/реверзибилност, временска димензија (локација, географска област, број изложених становника, прекогранична природа утицаја, кумулативна и синергијска природа утицаја).

3.1 Разматрана питања и проблеми заштите природе и животне средине у Изменама и допунама Просторног плана и образложење разлога за изостављање одређених питања и проблема из поступка процене

У Изменама и допунама Просторног плана подручја НП Копаоник разматрана су питања и проблеми заштите животне средине у односу на следеће области:

- природне услове и ресурсе (шуме, воде, земљиште, дивљач и рибе, лековито и јестиво биље),
- природне вредности, живи свет, биолошку разноврсност, геодиверзитет и предео,
- ваздух и буку,
- културно наслеђе,
- становништво, насеља, јавне службе и здравље,
- шумарство, ловство и риболов, пољопривреда и рударство,
- туризам,
- саобраћај и техничке системе,
- управљање чврстим комуналним и осталим типовима отпада.

На основу процене стања животне средине на подручју Просторног плана, посебно су разматрана следећа питања:

- потенцијални земљотреси на подручју Плана (у зонама са 8 и 9 степени МКС скале), којима потенцијално могу бити угрожена насеља са грађевинским фондом неадекватних антисеизмичких конструктивних карактеристика, на алувијуму у осталом подручју Плана,
- угроженост подручја природним и осталим појавама и процесима (поспешених антропогеном деструкцијом) - ерозија, клизишта, јаружње, одрони, суфозије, спирање, бујице, транспорт наноса, површинско разарање тла, замочвареност, грусификација, тресаве, биљне и животињске штеточине, као и климатске појаве невремена: зими јаки ветрови, сметови, снеголонови, ветроизвале, а лети електрична пражњења, олује и бујице,
- угроженост подручја пожарима: у 1. категорији најјаче угрожености (црни и бели бор); у 2. категорији јаке угрожености (ксеротермални и мезотермални лишћари и густа приземна вегетација на топлијим експозицијама - обе категорије претежно у осталом подручју Плана); у 3. категорији средње угрожености (мезофилни и фригорифилни четинари, мезотермални лишћари и густа приземна вегетација, све на хладнијим експозицијама); у

4. категорији слабе угрожености (мешовите шуме четинара и лишћара, мешовите шуме лишћара, као и ретка приземна вегетација, све претежно на хладнијим експозицијама),
 -могућа вештачка радиоактивност услед употребе муниције са осиромашеним уранијумом током НАТО бомбардовања 1999.године,
 -недовољна истраженост геотермалних карактеристика подручја,
 -недовољна истраженост, евидентираниост и проглашеност непокретних културних добара,
 -пропадање објеката народног градитељства,
 -земљиште претежно ниског бонитета - са могућим утицајем природних и антропогених процеса ерозије, загађивања водом, хемијским материјама и отпадом (у заштитној зони НП),
 -неадекватно управљање заштитом животне средине на пољопривредним површинама,
 -распрострањеност криволова и кривосече, неконтролисано сакупљање шумских плодова,
 -смањење броја становника и неравномерно учешће старосних група,
 -хетерогеност у величини насеља,
 -велика концентрација стационарних туриста и туристичке изградње на малом делу подручја НП (у зони III степена заштите - Суво Рудиште),
 -непостојање интегралног стратешког оквира развоја туризма у погледу истовремене заштите природне и културне баштине, развоја одрживог туризма, и позитивног утицаја на комплементарне активности,
 -непостојање саобраћајних и функционалних веза у мрежи центара насеља,
 -недовољно обезбеђење квалитетне воде за пиће,
 -недовољна инфраструктура за одвођење и пречишћавање отпадних вода на подручју НП,
 -недостатак канализације у насељима осталог подручја Плана,
 -лоша инфраструктура за прикупљање, третман и одлагање комуналног отпада на подручју НП,
 -непостојање организованог сакупљања, транспорта и одлагања отпада у сеоским насељима,
 -недовољно инвестирање у заштиту животне средине,
 -неразвијен мониторинг животне средине и промена у простору, уз непостојање информационог система.

Сходно члану 6. Закона о стратешкој процени утицаја, извештај о СПУ може се изјаснити о томе зашто поједина питања из области заштите животне средине нису била меродавна за разматрање. У конкретном случају као таква питања оцењени су:

- а) климатске промене и девастација озонског омотача - с обзиром да садашња и очекивана продукција CO₂ и других (пет) гасова са ефектом стаклене баште, или са утицајем на озонски омотач, на планском подручју није меродавна у негативном или позитивном смислу са становишта обавеза које наша земља има у односу на одговарајуће, релеванте међународне споразуме у вези климатских промена и заштите озонског омотача;
- б) нејонизујуће зрачење - с обзиром да утицај постојећих и планом предвиђених објеката који су извор таквог зрачења није идентификован као значајан на нивоу овог плана и СПУ, нити је заштита од тог зрачења законом уређена; процена утицаја тих објеката вршиће се, на основу наших прописа и међународних искустава и стандарда, на нижим хијерахијским нивоима планирања и пројектовања;
- в) јонизујуће зрачење - с обзиром да досадашња истраживања и сазнања о природном и другом зрачењу те врсте и садржају радионуклида не индикују опасност по здравље људи, уз поштовање прописа и обавеза из тих прописа у вези постојања и руковања материјалима и опремом која је извор зрачења; планским решењима се не предвиђају мере и радови којима би се стање у овој области животне средине могло погоршати.

3.2 Приказ варијантних решења Просторног плана

У поступку израде Измена и допуна Просторног плана НП Копаоник, у фази припреме Нацрта плана, нису разматрана варијантна решења која су од значаја за заштиту животне средине и одрживи развој планског подручја, већ је у Стратешкој процени утицаја на животну средину вршено вредновање и коментар планских решења датих Изменама и допунама *ПППН*.

3.3 Планска решења заштите, уређења и коришћења простора

Са становишта циљева заштите животне средине и циљева стратешке процене утицаја, значајним и меродавним сматрају се планска решења која се односе на зонирање планског подручја, физичку намену простора и, тиме, на начин његовог коришћења, развој туризма, изградњу супра и инфраструктуре и решавање основних комуналних питања.

а) Зонирање заштите

Просторним планом се ближе одређују и потврђују следеће зоне заштите Националног парка Копаоник, утврђене Законом о националним парковима:

1) зона са режимом заштите I степена са тринаест (13) засебних просторних јединица означених као локалитети, које обухватају простор највреднијих и најочуванијих делова Националног парка (репрезенте вегетације Копаоника, као и најрепрезентативнији објекти геонаслеђа)

- „Барска река”, на територији општине Рашка, површине 87,04 ha, на државном земљишту; основну вредност локалитета чини велика разноврсност и богатство типова орографски и хидролошки условљене вегетације, са мозаично распоређеним шумским, ливадским и мочварним биљним заједницама; карактеристично је вертикално смењивање вегетације од смрчевих, буково-смрчевих, буково-јелово-смрчевих до чистих букових шума; посебно се истичу букове планинске шуме *Fagetum montanum luzuletosum* и *Fagetum montanum festucetosum drumeiae*; на локалитету се налази кратка деоница водотока Барске реке, а на јужној ивици локалитета, изван његове границе је подигнута шумарска кућа;

- „Козје стене”, на територији општине Рашка, површине 485,24 ha; обухвата клисуру Самоковке, са обе стране реке, укључујући и стеновите одсеке Козјих стена са леве стране; истиче се сложеност флористичког и фитоценолошког састава, богатством ретких биљних врста и заједница и изузетном лепотом предела; хрптови и увале са различитим нагибима, експозицијама и педолошким покривачем омогућавају развој разноврсних шумских, пашњачких и ливадских фитоценоза, као и вегетације камењара; од посебне важности су реликтна заједница *Erico-Abieti-Piccetum*, затим већи број реликтних биљних врста, вегетација стена и травна вегетација на гребену Кукавице, са локалним ендемом *Viola koronicensis*; срећу се и бројне ретке птице и инсекатске врсте, што локалитет квалификује као место од посебног орнитолошког значаја и станиште значајних инсеката; кроз локалитет протиче Самоковска река поред које је уређена шетна стаза; на локалитету су део Мијатовића јаза и археолошки локалитети Градина-Ђоров мост, део остатака средњовековног пута на Кукавици и трагови рударења у Самоковској реци.

- „Јанкове баре”, на територији општине Рашка, површине од 106,67 ha, на државном земљишту; обухвата највећу тресаву на Копаонику, коју окружује смрчева шума; одликује се тресавским заједницама са маховинама рода *Sphagnum*; тресави је истовремено станиште ретких, ендемичних и реликтних биљних врста заштићених као природне реткости (*Potentilla palustris*, *Menyanthes trifoliata*, *Dachylorehiza bosnica* и друге); изузетну вредност представља заједница посебног екотипа смрче са тресетницом (*Sphagno-Piccetum*); на локалитету се налазе камене фигуре под називом Јанков брег; кроз локалитет и његовим ивицама пролази неколико некатегорисаних (шумских) путева;

- „Самоковска река” – на територији општине Рашка, површине од 72,74 ha, на државном земљишту; основну вредност локалитета чине чисте смрчеве шуме и вегетација тресава; присутна су три најважнија типа шуме чисте смрче: *Piccetum abietis oxalidetosum*, *Piccetum abietis myrilleetosum* и *Piccetum abietis hylacomietosum* која је од посебног научног значаја; локалитет представља станишта значајних инсеката (посебно из *Familia Carabidae*: *Trechus picipus serbicus* Apfelbeck, 1903., стеноендемична подврста Копаоника, *Trechus cardioderus balcanicus* Jeannel, 1927., балкански ендемит и *Trechus centralis* Nonveiller et Pavičević et Popović, 1994., стеноендемична подврста Копаоника, из *Familia Staphulinidae*: *Gabrius* spec. nov., претпоставка о ендемичној врсти за Копаоник, истраживања у току и из *Familia Cerambycidae*: *Morimus funereus* Mulsant, 1863., на IUCN листи, у европској Црвеној листи, републичкој Уредби и књизи биодиверзитета бивше Југославије; у оквиру локалитета (одељење 96, одсек „б”) је огледна површина Института за биолошка истраживања „Синиша Станковић” наиз Београда; североисточном ивицом локалитета протиче Самоковска река, југозападном ивицом иде државни (регионални) пут, а на северној ивици, ван граница локалитета, налазе се објекти постројења за пречишћавање вода за водоснабдевање туристичког центра;

- „Вучак” – на територији општине Рашка, површине од 66,28 ha, на државном земљишту; основну вредност локалитета представља мешовита шума смрче и јеле (заједница *Abieti-Piccetum serbicum*) која је научно значајна због чињенице да јела даје одређени индикаторски значај овој шуми, а смрча је изван свог висинског појаса на Копаонику (1550-1750 мнв), у појасу букве и јеле, градећи заједницу са јелом без букве (којој не одговарају неки еколошки фактори); овај тип шуме погодан је за научно упоређивање са сличним типовима шуме на другим, еколошки различитим стаништима на Копаонику и Златару;

- „Мркоње” – на територији општине Рашка, површине од 29,88 ha, на државном земљишту; основну вредност локалитета представља климарегионална мешовита шума смрче, букве и јеле (*Piceo-Fago-Abietum*); као историјски најстарија у средњепланинском појасу, ова заједница представља рефугијум флоре, вегетације и читавих екосистема на високим планинама Србије; поред локалитета, на његовој северној страни, протиче Гобељска река;

- „Гобеља”, на територији општине Рашка, површине 127,69 ha, на државном земљишту; локалитет се одликује високопланинским климарегионалним заједницама и специфичним заједницама остенака, које се постепено смењују (од шумске преко жбунасте до пашњачке), уз изразиту фитоценолошку разноврсност и већи број реликтних и ретких биљних врста; локалитет представља типичан рефугијум у коме своје станиште има глацијална реликтна врста рунолист (*Leontopodium alpinum*), уз друге бројне ендемичне и реликтне биљне врсте, као и разноврсне биљне заједнице (шумске, жбунасте, ливадске, пашњачке и заједнице камењара, сипара и стена); такође, представља и станиште значајних инсеката (посебно из *Familia Carabidae*: *Trechus picipus serbicus* Apfelbeck, 1903., стеноендемична подврста Копаоника и из *Familia Cerambycidae*: *Morimus funereus* Mulsant, 1863., на IUCN листи, у европској Црвеној листи); на локалитету се налази и објекат геонаслеђа - профил корнита контактног појаса;

- „Беле стене”, на територији општине Брус, површине 59,70 ha; већи део на државном земљишту, мањи део (ливаде и остенаци северно од старог пута Брзеће – Копаоник) на друштвеном земљишту у поседу ПТК „Копаоничанка”, које треба да се пренесе на коришћење НПК); локалитет обухвата узвишење Жљеб и стрме стране и одсеке Белих стена које се спуштају ка Гвоздачкој реци; представља један од најочуванијих и најатрактивнијих природних амбијената Копаоника са значајним геоморфолошким, геолошким, еколошким, орнитолошким, флористичким и фитоценолошким карактеристикама; његова основна обележја су изворност и очуваност природних станишта високопланинских предела са фрагилним екосистемама приоритетним у стратегији заштите биодиверзитета, богатство биљних врста и разноликост биљних заједница - ливада (*Brometum erecti*), камењара (*Carici humilis*, *Helianthemo-Ceclerietum latifoliae*), стена (*Edriantho-Sahifragetum rogorophullae helianthemocum cani*), шума (*Piccetum abietis moesiaca*), суббалпијске жбунасте (*Vaccinio-Juniperetum nanae*) и високе зелени (*Adenosilletea*), на различитим, мозаично распоређеним типовима станишта високопланинских предела (стене, сипари, камењари и планинске ливаде богате биљним врстама, као и ретким и ендемичним животињским врстама; на стенама се некад гнездио сиви соко и вероватно пузгавац, а са локалитета су ишчезли дивокоза и рунолист; на локалитету се налазе и станишта значајних инсеката (посебно из *familia Scarabaeidae*: *Geotrupes pinculatus* Jekel, 1865., балкански ендемит и из *Familia Tettigonidae*: *Anterastesrbicus* Brunner, 1882., балкански ендемит).

- „Метође”, на територији општине Брус, површине од 117,62 ha, на државном земљишту; основне вредности локалитета су екосистемска разноликост биљних заједница, као и флористичка сложеност; због сложености и мозаичности микрорелефа, јавља се већи број различитих и веома интересантних смрчевих и букових заједница, вегетација остенака,

као и низ ретких и реликтних врста; на локалитету су објекти геонаслеђа - профил мермерисаних кречњака и доломита, врело Гвоздац и гејзир Гвоздац; на локалитету се налази култно место Метође;

- „Јелак” (Панићки јелак), на територији општине Брус, површине од 60,39 ha, на државном земљишту; основну вредност представља мешовита шумска заједница тисе и јеле (Tahus-Abietum); значај шумског екосистема је у аутохтоности настанка и микрорефугијалном станишту тисе (Tahus baccata), реликтне биљне врсте која се у НПК налази само на овом месту; локалитет је и станиште значајних инсеката (посебно из Familia Cerambucidae: Morimus funereus Mulsant 1863., на IUCN листи, у европској Црвеној листи); на локалитету се налази објекат геонаслеђа - профил мермерисаних кречњака и доломита;

- „Дубока” - општина Брус, површине од 144,03 ha, на државном земљишту; основну вредност локалитета чини богатство биљних заједница, међу којима се издваја реликтна заједница букве са шашиком (Seslerio-Fagum), у оквиру које су издвојене две субасоцијације (turicum и ostruetosum); за науку је посебно интересантна заједница са црним грабом (Ostruo-Seslerio-Fagetum, на Копаонику нађена једино на овом локалитету) и реликтна заједница планинског јавора са субалпском буквом (Aceri heldreichii-Fagetum subalpinum, ретка не само на Копаонику већ и у Србији); на локалитету су објекти геонаслеђа: профил са акордеон наборима и врело Дубоке, као и део археолошког локалитета Дубока; на локалитету се налази и деоница по норског водотока Дубоке;

- „Јеловарник” – територија општине Брус, површине од 66,69 ha, на државном земљишту; главно обележје локалитету даје истоимени каскадни водопад висине 75 m; око водопада су шуме букве (Fagetum montanum), букве и смрче (Piceo fagetum), букве, смрче и јеле (Piceo-Fago-Abietatum) и смрчеве шуме (Piceetum ehelsae), које су климазонално условљене; изнад њих развијена је климарегионална заједница боровнице, ниске клеке и субалпске смрче, као и заједнице типца и метличасте власуље; на локалитету расте љиљан (Lilium martagon), заштићена биљна врста, као и орхидеја; карактеристичне птице на локалитету су планинска плиска (Motacilla cinerea), бела плиска (Motacilla alba), воденкос (Cinklus cinklus), сива сеница (Parus palustris), руси сврчак (Lanius collurio), царих (Troglodytes troglodytes), зимовка (Purthula purthula) и друге; представља и станиште значајних инсеката; на локалитету је објекат геонаслеђа - водопад Јеловарник;

- „Суво Рудиште”, територија општине Брус, површине од 48,59 ha, на државном земљишту; локалитет представља типичан високопланински предео изнад зоне смрчевих шума са климарегионалном жбунастом заједницом боровнице, ниске клеке и субалпске смрче и заједницом типца и метличасте власуље; представља станиште значајних инсеката (посебно из Familia Carabidae: Trechus priapus serbicus Apfelbeck, 1903., стеноендемична подврста Копаоника и из Familia Staphulindae: Lathrobium kopaunikanum Rambousek, 1928., ендемит Србије); на локалитету су објекти геонаслеђа - цирк Крчмар и извор Крчмар вода.

2) зона II степена заштите са следећим просторним јединицама: 1 предеона целина са три подцелине, 2 локалитета и 1 локалитет са две подцелине; углавном обухвата делове речних басена, односно изворишне челенке, речне долине и клисуре водотока у Националном парку, као и мање делове подручја НП на високим планинским странама и гребенима; и то:

1. Предеона целина „Сливови Барске и Самоковске Реке, Речице и Гобелске Реке”, са три подцелине, на територији општине Рашка, укупне површине 3.061,1 ha, са три подцелине:

а) Подцелина 1а (Клисуре Самоковке), површине 201,8 ha, обухвата клисуру Самоковске реке на делу који није под режимом заштите I степена у оквиру локалитета „Козје стене”;

б) Подцелина 1б (Гобелска река), површине 305,3 ha, обухвата долину Гобелске реке низводно од локалитета са режимом заштите I степена „Гобела”, са којим се непосредно граничи на јужној страни, а окружује и локалитет „Мркоња” са режимом заштите I степена;

в) Подцелина 1в (Басен Самоковске и Барске реке), површине 2.560 ha, обухвата изворишни део слива односно басен Самоковске реке, односно Равни Копаоник и басен Барске реке;

2. Локалитет „На Панчићевом врху”, на територији општине Брус и Рашка, површине 28,9 ha, обухвата високопланинске пашњаке на северним падинама Сувог рудишта, североисточно од Панчићевог врха;

3. Локалитет „Дубока”, на територији општине Брус, површине 167,5 ha, обухвата средњи део долине реке Дубоке који није под режимом заштите I степена у оквиру истоименог локалитета „Дубока”;

4. Локалитет „Јарам - Брзећка река”, на територији општине Брус, са две подцелине, укупне површине 268,6 ha:

а) Подцелина 4а (Јарам), површине 59,1 ha, обухвата изворишни део клисуре Брзећке реке, између локалности Гвоздац, Широки до и Велики до; насеверу и истокуграничи се са локалитетима „Беле стене” и „Метође” под режимом заштите I степена;

б) Подцелина 4б (Брзећка река), површине 209,5 ha, обухвата доњи део клисуре Брзећке реке, између Оштре чуке на десној и Врлетнице и Брегова на левој страни долине; на југозападној страни граничи се са локалитетом „Јелак” под режимом заштите I степена;

5. Локалитет „Панчићев врх”, на територији општине Брус, површине 56,80 ha, обухвата планинске пашњаке на североисточној страни Сувог рудишта, источно од Панчићевог врха, изнад изворишне челенке потока Јеловарник.

3) зона III степена заштите, обухвата преостали део Националног парка (који није обухваћен зонама I и II степена заштите), површине **7019,4 ha**;

Ова зона располаже вредностима предеоног, биолошког и геодиверзитета, првенствено је у функцији обезбеђења целовитости подручја Националног парка, и на којој се предвиђају селективно и ограничено коришћење природних ресурса, активности на развоју функција, очувању и презентацији вредности Националног парка, очувању и унапређењу животне средине и културно-историјских вредности, изградња и одржавање туристичке инфраструктуре и супраструктуре, изградња друге пратеће инфраструктуре, побољшање економског стања и услова живота локалног становништва, развој других делатности заснованих на принципима одрживости.

Укупна површина под режимом заштите I степена износиће 1470,9 ha (12% простора под заштитом природних вредности), са режимом заштите II степена 3588,9 ha (30%), док ће доминантни део заштићеног простора, на површини 7019,4 ha (58%) бити у режиму заштите III степена.

Табела 3 Биланс површина према зонама заштите Националног парка

Зоне заштите	%	Површина у ha
I- степен	12,2	1470,9
II- степен	29,7	3588,9
III- степен	58,1	7019,4
УКУПНО	100,00	12079,2

4) заштита природних вредности на преосталом делу подручја Просторног плана.

На преосталом делу подручја Просторног плана (ван обухвата Националног парка¹) под заштитом остаје Споменик природе „Два стабла јавора - Крива Река”, старости око 300 година, у порти цркве Св. Петра и Павла (1.170 мнв), КО Крива Река, општина Брус, проглашен општинском одлуком 1997. године.

Резерват „Равница”, на територији општине Рашка, одељење ГЈ нема статус званично проглашеног заштићеног подручја, већ је установљен просторним планом националног парка из 1989. године. ЈП „Србијашуме” се у шумским основања и пракси газдовања опходи са том површином као резерватом. Предлаже се да се статус овог локалитета реши у поступку предвиђеном законом који уређује заштиту природе, на основу стручне валоризације и вредновања које ће обавити надлежна установа – Завод за заштиту природе.

б) Физичка намена простора

Концепт физичког зонирања простора подручја НП Копаоник заснован је на опредељењима за приоритетну заштиту природних и културних добара наднационалног и националног значаја, по установљеним зонама заштите. Тај приоритет даје у физичкој намени простора на подручју НП предност главним природним вредностима, природним одликама предела, односно општекорисним функцијама шума, уз изградњу садржаја супраструктуре и инфраструктуре у функцији заштите подручја и његове презентације кроз активности туризма, рекреације и одређених комплементарних активности, али без изразитијег повећања грађевинског земљишта. У осталом подручју просторног плана простор је, зависно од природних услова и ресурса, намењен бројним активностима, без посебних ограничења.

Постојећа употреба простора на подручју Плана (површине 324,84 km²) има следећу структуру:

- пољопривредно земљиште око 114,47 km² (око 35%),
- шуме и шумско земљиште око 199,14 km² (61%),
- неплодне површине око 11,23 km² (4%), од чега у обухвату НП 120,79 km². (око 37%)

Планирана употреба простора на подручју Плана (површине 324,84 km²) има следећу структуру:

- пољопривредно земљиште око 110,98 km² (око 34%),
- шуме и шумско земљиште око 196,99 km² (61%),
- неплодне површине око 16,87 km² (5%), од чега у обухвату НП 120,79 km². (око 37%)

в) Туризам

Развој, уређење и коришћење подручја Просторног плана приоритетно су условљени критеријумима, условима и режимима заштите и културолошког коришћења Националног парка Копаоник. Критеријуми, услови и режими заштите и културолошког коришћења Националног парка засновани су на одрживом капацитету простора заштићеног подручја, у чијој евалуацији се синтетизују еколошке, културолошке, социјалне и економске компоненте одрживог развоја подручја Просторног плана. Одрживи капацитет у наведеном смислу представља максимални степен коришћења простора којим се минимизирају утицаји на природне и традиционално створене средине, а уз оптимално очување, унапређење и ревитализацију природних и непокретних добара, али исто тако и здравља и квалитета живота локалног становништва, његовог етно-идентитета, етно-традиције и производње у контексту развоја савременог планинског туризма и комплементарних активности.

Одрживи капацитет простора Националног парка мери се максималним бројем једновремених корисника који се у тренутку могу наћи у овом простору. Полазећи од осетљивости природних вредности на притиске туризма, планско опредељење је остварење већег капацитета простора у зимском периоду у односу на летњи период.

Одрживи капацитет простора Националног парка изражен је максималним збиром главних корисника - стационарних туриста/туристичких лежја, дневних излетника (са подручја Просторног плана ван граница Националног парка и из ближег окружења) и запослених. Остали корисници - особље ЈП „Национални парк Копаоник”, истраживачи и др., малобројни су и уклапају се у главне кориснике. У зимском периоду, стационарни туристи деле се на алпске скијаше (који учествују са 70%) и нескијаше са нордијским скијашима (који учествују са 30%), дневни излетници се деле такође на алпске скијаше (70%) и нескијаше са нордијским скијашима (30%), а запослени се рачунају са 20% од броја стационарних туриста, уз додатни број запослених ван смештаја. Капацитет алпских скијаша у Националном парку одређен је на основу плана алпског скијашишта.

У летњем периоду, стационарни туристи и дневни излетници претежно су монолитни, а број запослених рачуна се са 15% од броја стационарних туриста, уз додатни број запослених ван смештаја.

За одређивање граничног капацитета подручја Националног парка у зимском периоду усвојени су следећи нормативи: 1 корисник по хектару у зони са режимом заштите I степена ; 1,5 корисник по хектару у зони са режимом заштите II степена ; и 5,9 корисника по хектару у зони са режимом заштите III степена . Наведени нормативи су спроводиви ако се кретање корисника (нордијских скијаша и ходача на крпљама) у режиму I степена заштите врши под надзором водича, док ће у режиму II степена заштите главни корисници бити нордијски скијаша, уз део корисника на крпљама, на запрежним саоницама и скијаша које вуку коњи. Алпско скијалиште није планирано у режиму II степена заштите (са изузетком кратких деоница ски-стаза и жичара на локалитету Панчићев врх), а у овом степену заштите није дозвољено ни коришћење моторних санки (сем за службене потребе). У режиму III степена заштите дозвољене су све планиране активности у оквиру прописаног капацитета простора. Применом наведених норматива, утврђени су следећи гранични капацитети простора у зимском периоду по установљеним зонама заштите Националног парка: у зони заштите I степена, на укупној површини од 1.470,88 ha - до 1.471 једновремени корисник; у зони заштите II степена на укупној површини од око 3.588,94 ha - до 5.384 једновремених корисника; у зони заштите III степена на укупној површини од 7.019,37 ha - до 41.145 једновремених корисника; укупно до 48.000 корисника. Кориснике подручја Националног парка у зимском периоду чиниће: 18.500 стационарних туриста/лежача у комплексима примарног Туристичког центра Копаоник (од тога 12.950 алпских скијаша, или 70% и 5.550 нескијаша и нордијских скијаша, или 30%); 25.500 дневних излетника са подручја Просторног плана ван граница Националног парка и из ширег окружења (од тога 17.850 алпских скијаша, или 70% и 7.650 нескијаша и нордијских скијаша, или 30%); 4.000 запослених (20% од броја лежача и запослени ван туристичког смештаја).

У зимском периоду Национални парк ће користити укупно 30.800 алпских скијаша (капацитет из плана алпског скијалишта је 30.704 једновремених скијаша) и 13.200 нескијаша и нордијских скијаша. У Националном парку биће смештено 5% запослених (200, у оквиру туристичког смештаја). На подручју Просторног плана ван граница Националног парка биће смештено око 20.000 дневних излетника (у секундарним туристичким центрима и туристичким селима), а око 5.500 долазиће из ширег окружења. Туристички смештај на подручју Просторног плана ван граница Националног парка са око 70% чиниће комплементарни садржаји, исплативи за рад и у полусезони, а са 30% капацитети основног смештаја.

За одређивање граничног капацитета подручја Националног парка у летњем периоду усвојени су следећи нормативи: 0,5 корисника по хектару у зони са режимом заштите I степена; 1 корисник по хектару у зони са режимом заштите II степена; и 4,1 корисник по хектару у зони са режимом заштите III степена. Наведени нормативи применљиви су ако се кретање корисника у режиму заштите I степена (пешаци и планински бицилисти) врши искључиво под надзором водича, а у режиму заштите II степена (пешаци, планински бицилисти и јахачи) искључиво организовано (са или без водича), без употребе моторних возила са унутрашњим сагоревањем (сем за службене потребе, где такође треба тежити употреби возила са електромотором). У режиму заштите III степена дозвољене су све планиране активности у оквиру прописаног капацитета простора. Применом наведених норматива, утврђени су следећи гранични капацитети простора у летњем периоду по установљеним зонама заштите Националног парка: у зони заштите I степена, на укупној површини од 1.470,88 ha - до 736 једновремених корисника; у зони заштите II степена на укупној површини од 3.588,94 ha - до 3.589 једновремених корисника; у зони заштите III степена на укупној површини од 7.019,37 ha - до 28.675 једновремених корисника; укупно до 33.000 корисника. Кориснике подручја Националног парка у летњем периоду чиниће: 18.500 стационарних туриста/лежача у комплексима примарног Туристичког центра „Копаоник“; 11.500 дневних излетника на подручју Просторног плана ван зоне Националног парка и ширег окружења; 3.000 запослених (15% од броја лежача и запослени ван туристичког смештаја).

Туристички смештај од 18.500 лежача на подручју Националног парка (постојећих и планираних) биће дистрибуиран на следећи начин (Табела III-1): Суво Рудиште - 12.000 (све у општини Рашка), Јарам - 800 (200 у општини Рашка и 600 у општини Брус), Сребрнац - 3.000 (све у општини Брус), Рендара - 2.500 (300 у општини Рашка и 2.200 у општини Брус), и пункт Запланина - 200 (све у општини Брус). У летњем периоду Национални парк ће користити укупно 30.000 туриста. У Националном парку биће смештено 5% запослених (150, у оквиру туристичког смештаја).

На подручју Просторног плана ван граница Националног парка биће смештено око 9.000 дневних излетника (у секундарним туристичким центрима и туристичким селима), а 2.500 долазиће из ширег окружења. Већину туристичког смештаја на подручју Просторног плана ван граница Националног парка чиниће основни капацитети (Табела III-2)

Биланси програма комплекса примарног Туристичког центра Копаоник на подручју Националног парка приказани су на следећим табелама:

Табела 5. Биланс програма туристичких комплекса на подручју Националног парка у зимској сезони

Локалитети	Број лежача			Број дневних излетника на гравитирајућем скијалишту комплекса			Једновремени скијаша	Дистрибуција скијаша по секторима скијалишта	Запослени	Служб. леж.
	укупно	скијаша.	нескијаша	укупно	скијаша	нескијаша				
Суво Рудиште	12.000	8.400	3.600	5.288	3.702	1.586	12.102	1, 2, 4, 5, 7	2.680	600
Јарам	800	560	240	2.580	1.806	774	2.366	6, 8	100	40
Сребрнац	3.000	2.100	900	5.327	3.729	1.598	5.829	6, 8	700	200
Рендара	2.500	1.750	750	7.619	5.333	2.286	7.083	9, 10	470	150
Запланина	200	140	60	4.686	3.280	1.406	3.420	1, 3	50	25
Укупно	18.500	12.950	5.550	25.500	17.850	7.650	30.800		4.000	1.015

Табела 6. Структура туристичких лежаја на подручју Националног парка

Општина	Туристички лежајеви															
	укупно		хотели		хот. -апарт. садржаји*		апартмани		одмаралишта		пансионски		етно-село		спортско село	
	број	%	број	%	број	%	број	%	број	%	број	%	број	%	број	%
Рашка	12.500	67,6	2.400	72,7	-	-	7.200	85,7	1.000	95,2	1.700	79,8	-	-	200	100
Брус	6.000	32,4	900	27,3	2.774	100	1.200	14,3	50	4,8	429	20,2	647	100	-	-
Укупно	18.500	100	3.300	100	2.774	100	8.400	100	1.050	100	2.129	100	647	100	200	100

* у хотелско-апартманске саджаје укључено је и 224 лежаја здравствено-рекреативног центра на Јарму у општини Брус

Главне садржаје туристичке инфраструктуре на подручју Националног парка и његове окружујуће зоне чиниће туристичка понуда у простору (ван центара/комплекса, насеља и пунктова), пре свега алпског и нордијског скијалишта, а затим и летњих планинарских и излетничких стаза и других летњих садржаја.

Локације, односно правци пружања и техничке перформансе жичара, алпских и нордијских ски-стаза које су дате у текстуалном делу и графичком приказу Просторног плана, представљају генерално решење, које се не мора сматрати стриктно обавезујућим уколико се, у складу са законом, на појединачним примерима детаљне разраде утврди значајан неповољан утицај на природне вредности и животну средину, који се не може успешно отклонити или компензовати (у складу са Проценом утицаја конкретних пројеката – детаљније у Стратешкој процени).

На основу валоризације природних и створених услова подручја Просторног плана, алпско скијалиште је конципирано као главни садржај туристичке понуде простору Копаоника. С обзиром на трајање и квалитет снега, као и на морфометријске услове, највећи део алпског скијалишта налази се у висинској зони планине, односно на подручју Националног парка, а мањи део у окружујућој зони Националног парка (уз најмањи део скијалишта ван подручја Просторног плана).

Алпско скијалиште конципирано је као јединствен, повезани систем жичара и ски-стаза, од Ђорђевића, ЦрнеГлаве и Криве Реке на северу, до Лисине и Белог Брда на југу, односно од Јошаничке Бање на западу, до Брзећа и Палежа на истоку, на територијама општина Рашка, Брус и Лепосавић.

На подручју Националног парка предвиђено је укупно 30.704 једновремена скијаша, од тога 7.446 постојећих и 23.258 планираних. На подручју Просторног плана предвиђено је укупно 40.034 једновремена скијаша, од тога постојећих 7.446 постојећих (све у НП) и 32.556 планираних (23.258 у НП и 9.298 у окружујућој зони НП).

Број жичара и капацитети скијалишта су оријентациони/приближни, те нису егзактно обавезујући за детаљније планске документе разраде скијалишта, али су индикативни за укупни капацитет простора мерен бројем корисника, од значаја за заштиту Националног парка, утврђивање супраструктуре и инфраструктуре и друго.

У случајевима већег оптерећења скијалишта у висинској зони (на подручју Националног парка) дневни излетници ће бити усмерени на улазе у скијалишта у заштитној зони Националног парка.

У наведеним секторима на подручју Просторног плана предвиђено је 95 жичара (24 постојеће и 71 планиране, међу којима пет кабинских) укупне дужине од око 118,9 km (21,17 km постојећих и 97,73 km планираних).

Према валоризацији терена Копаоника, за нордијско скијање су најпогодније зоне Равног Копаоника и Криворечке равни. На овим просторима и у њиховом окружењу конципирана је мрежа нордијских ски-стаза укупне дужине од око 60 km и површине од око 18 ha, од чега на подручју Националног парка око 20 km и око 6 ha, а у окружујућој зони Националног парка и ширем окружењу око 40 km и око 12 ha. Стазе у оквиру Националног парка предвиђене су претежно у зони III степена заштите, а мањим делом у зони II степена заштите. За нордијске стазе се претежно користе постојећи шумски и пољски путеви и стазе, односно пашњаци и необрасло шумско земљиште, те се због њих не сече шума, а при уређењу стаза потребне су само минималне интервенције (прелази преко водотока, маркација).

Кроз зону Равног Копаоника (између падина Карамана и Гобелје на истоку, падина Бањског Копаоника и Вучака на северу, Јадовника и клисуре Самоковске реке на западу и падина гребена Суво рудиште - Треска на југу) предвиђени су следећи главни правци нордијских стаза: кроз Барску реку; Доњи Бабин гроб - Рватске бачије - Ибровска раван; Кадијевац - Жиловити лаз; Греда - Хајдучица; Суво рудиште - Јелачића стругара - Јанкове баре - Хајдучица; Јарам - Ибровска раван; Кадијевац - Греда; Кадијевац - Паљевштица и други. Нордијске стазе ове зоне директно су доступне

комплексима примарног Туристичког центра - „СувоРудиште” и „Јарам”, као и секундарном туристичком центру Лисина - Чајетина.

Кроз зону Криворечке равни (пашњачки простори који се протежу од Сребрнца преко Криве Реке у окружујућој зони Националног парка и Осредаца до Карауле и Жељина ван подручја Просторног плана) предвиђени су следећи главни правци нордијских стаза: кроз Циганску реку; Сребрнац - Рендара - Крива Река; Чисто брдо - Шаклман и друго. Стазе ове зоне непосредно су доступне комплексима примарног Туристичког центра Копаоник - „Сребрнац” и „Рендара”, као и секундарном туристичком центру Крива Река и сеоско-туристичком насељу Црна Глава.

У оквиру ових зона, мањим делом у зони III степена заштите Националног парка и већим делом у окружујућој зони Националног парка, формираће се ограничени полигони за моторне санке и мото-ски-сафари.

На нордијским стазама је предвиђена прописна маркација, а даље од туристичких комплекса склоништа од невремена. У оквиру мреже нордијских стаза у зони III степена заштите Националног парка уредиће се такмичарске стазе за ланглауф и стазе за спортски бијатлон.

в) Саобраћајна инфраструктура

Развој путне мреже на подручју НП „Копаоник“ биће усклађен са потребама заштите природе и природних вредности НП „Копаоник“ и са режимима саобраћа у складу с основним функцијама саобраћајница: а) Јавне саобраћајнице - државни путеви II реда, општински/локални путеви, планирана планинска железница и жичаре); б) Контролисане правци кретања туриста коришћењем постојећих и планираних локалних путева и стаза - скијашког, пешачког, бицикличког и јахачког кретања посетилаца НП „Копаоник“ по утврђеним итинерерима и у складу са распоредом вредности НП „Копаоник“ и туристичких садржаја; и в) Службене правце моторизованог и осталог кретања за потребе презентације вредности НП „Копаоник“, туризма, рекреације и спорта (снабдевање, техничко опслуживање и слично), шумарства (шумски путеви), специјалне и посебне намене и др.

Окосницу развоја и уређења путне мреже подручја НП „Копаоник“ и подручја Просторног плана чини доградња, модернизација, реконструкција и појачано одржавање појединих деоница ДП II реда. Овим Изменама и допунама Просторног плана потврђује се планско решење којим се резервише потенцијални коридор кружног пута око границе НП „Копаоник“ у висинској зони од око 1000 до 1200 m н.в., који ће настати повезивањем постојећих шумских, локалних и ДП II реда, а мањим делом изградњом нових деоница. Траса кружног пута има укупну дужину од око 86 km, од чега је око 68 km или 80% ван НП „Копаоник“. Процењује се да око 80 km или 93% трасе кружног пута чине постојећи категорисани и некатегорисани путеви, док само око 6 km пута чине нове деонице и то ван НП „Копаоник“.

Траса кружног пута пружа се од Криве Реке и Црне Главе преко Шакламана до Ђорђевића, па падином Бањског Копаоника до Кокоровца, где се укључује у ДП II реда 210 Јошаничка Бања-Копаоник до Вележ-Паљевштице, затим од Вележ-Паљевштице пут наставља трасом старог пута Јошаничка Бања-Рашка, преко Плакаонице и седла између Јадованика и Кремићских планина, до Чомага и Семетеша, а даље наставља преко локалитета Кижевак, Лисине и ДП II реда 210 Рудница-Копаоник до Костовца, потом води преко Јасала и седла Треска, изнад села Гувниште и Бело Брдо за Запланину, Челиће и Мрамор до ДП II реда 212 Брзеће-Блажево, потом од Мрамора води преко Брзеће до Гочманца, где се одваја од ДП II реда 211, настављајући као планирана деоница пута изнад села Ливађе и Паљевштица и долином Мраморске реке преко засеока Симићи и Јанковићи до засеока Пршићи и потом до центра Криве Реке. Кружни пут повезује десет села и више засеока, а гравитира му још шест села са засеоцима.

Поред планираног кружног пута мрежа постојећих путева биће употпуњена изградњом нових деоница и то:

- Од ДП II реда 211 кроз подцентар Суво Рудиште планирана је изградња паралелне саобраћајнице на деоници од „Крагујевачког одмаралишта“ до хотел „Путник“ која ће бити у функцији решавања проблема загушења саобраћаја. у дужини од око 1,1 km.
- Од ДП II реда број 211 на Јарму планирана је изградња саобраћајнице до локалитета Црни јелак у функцији планираних спортских и туристичких садржаја, у дужини од око 1,1 km.
- Брзеће/Мрамор - Дубока/полазиште жичаре Крчмар, у дужини од око 4,5 km.
- Од планираног кружног пута до Тиоца, у дужини од око 2,7 km.

Боља проходност ДП II реда број 211 у зимским условима обезбедиће се изградњом заштитних шумских појасева и грађевинских галерија, приоритетно на деоници од Шиљаче до Јарма, као и применом мера појачаног одржавања.

Контрола уласка на подручје НП „Копаоник“ обезбедиће се стављањем у функцију улазних станица као информативно-контролних пунктова и то: главних, на ДП II реда број 211 (постојећа „Брзеће” изнад Брзећа) и ДП II реда број 210 („Кокоровац” уместо постојеће „Вележ-Паљевштица” изнад Јошаничке Бање), односно помоћних на ДП II реда број 210 („Костовац” изнад Лисине) и на планираном путу Караула - Гочманци („Шиљача”), као и службених улаза на ДП II реда и

општинским путевима („Мрамор” -Брзеће, „Вучкас” изнад Паљевштице, „Јурковица” изнад Криве Реке, „Шиљаковац” изнад Црне Главе и др.).

Развој железничког саобраћаја на подручју Просторног плана усмерен је на побољшање приступа подручју мреже изградњом прилаза и кружне железнице око НП „Копаоник”.

Планирана траса електричне зупчасте-планинске кружне железнице око подручја НП „Копаоник”, која се највећим делом налази у коридору планираног кружног пута око НП „Копаоник” имала би две главне станице у: Кривој реци и Јошаничкој Бањи. Траса кружне железнице се пружа од планиране железничке станице Крива Река (на прузи Стопања-Биљановац) до Ђорђевића у коридору кружног пута, а потом иде гребеном преко Осредака и Марића до планиране железничке станице Јошаничка Бања (на прузи Стопања-Биљановац), након чега се изнад Вележа пење ка гребену Кремићких планина, а даље до Плакаонице налази се у коридору кружног пута, даље води падинама Јадовника и трасом старог рударског пута до Кадијевца где улази у коридор ДП Па број 210 Јошаничка Бања -Копаоник - Рудница до Костовца, даље води преко Белог Брда, Мрамора, Брзећа и Гочманаца до Криве реке у коридору кружног пута.

Реализацијом кружне железнице са возом на електрични погон око подручја НП „Копаоник” омогућиће доступност подручју у свим временским условима, смањење аутомобилског саобраћаја, повезивање села, туристичких насеља и центара са улазима у скијалиште, чиме ће се значајно унапредити комуницирање преко територије НП „Копаоник” без угрожавања животне средине и природних вредности.

За брзо и ефикасно повезивање туристичких локалитета и улаза у скијалишта, у свим временским условима и без угрожавања природне средине, унутар подручја НП „Копаоник” предвиђена је изградња деонице зупчасте-планинске железнице на правцу Лисина/Суво Рудиште - Јарам - Сребрнац – Рендара/Вучкас у дужини од око 8 km, у коридору ДП Па број 211 од Сувог рудишта до Рендаре, уз повезивање са кружном железницом око НП „Копаоник”.

Оптималан железнички прилаз подручју НП „Копаоник” може се остварити из правца постојеће пруге Крушевац - Краљево, изградњом нове деонице пруге нормалног колосека на правцу од Стопање, преко Милентије и Велике Грабовнице до Биљановца (пролазећи кроз подручје Просторног плана од Пршића у Кривој Реци, Раковца и Јошаничке Бање). На овај начин би се комплетирао приступ железничким пругама

Развој ваздушног саобраћаја у функцији туризма и презентације НП „Копаоник” условљен је изградњом локалног аеродрома на локацији Блажевска Долина (општина Брус, ван подручја Просторног плана), хелдрома у склопу туристичких комплекса Суво Рудиште, Рендара и хелидрома са хангаром у оквиру стамбено пословног комплекса Чајетина – Хепако.

Развој комбинованог саобраћаја оствариће се повезивањем функција даљинског друмског, ваздушног и железничког са локалним друмским и железничким видовима саобраћаја, као и средствима вертикалног транспорта.

2) **Коришћење и заштита вода**

На подручју Просторног плана развијаће се два система водоснабдевања: систем за обезбеђивање воде највишег квалитета за снабдевање водом туристичких и сеоских насеља и систем за обезбеђивање воде за техничке потребе и заштиту вода. Основна изворишта за оба наведена система су водотоци и мале акумулације у зонама II и III степена заштите на подручју НП „Копаоник” као и ван НП „Копаоник”. Поред коришћења за водоснабдевање, већина малих акумулација намењена је регулисању отицаја и коришћењу воде за остале планиране потребе (оснежавање ски-стаза, противпожарна заштита, рекреација и др).

Будуће потребе за водом туристичких комплекса и насеља на подручју НП „Копаоник” и подручја Просторног плана, у односу на распоред постојећих и могућих изворишта и конфигурације услове, упућују на потребу и оправданост етапног реализовања јединственог водоводног система. Планирана потрошња воде највишег квалитета по локалитетима и насељима на подручју Просторног плана утврђена је на основу усвојених норми по категоријама корисника и то: за хотеле 400 l по кориснику дневно (l/к/д), за одмаралишта, пансионе, апартмане и викенд куће 250 l/к/д, за туристичке пунктове 100 l/к/д, за запослене 100 l/к/д, за излетнике 10 l/к/д, за села 250 l/к/д и за крупну стоку 50 l по грлу дневно. Укупне прогнозиране потребе за водом износе око 300 l/s, од чега је око 85 l/s или 29% на подручју НП „Копаоник” и око 210 l/s или 71% ван НП „Копаоник”.

Комплекси ТЦ „Копаоник” и остала насеља имају потенцијална изворишта за планирано водоснабдевање, уз услов њиховог уређења, капирања и рационалног коришћења. Подручја Јошаничке бање, Раковца, Црне Главе, Кремића, Семетеша, Кнежева, Равништа, Бозољина, Гувништа и Белог Брда ван НП „Копаоник” немају довољно воде за водоснабдевање из сопствених, блиских изворишта, те се за њих морају обезбедити нова изворишта.

Капацитети изворишта планирани за потребе реализације система за снабдевање водом највишег квалитета туристичких и сеоских насеља износе од 271 l/s до 391 l/s.

Планским решењима снабдевања водом садржаја на подручју НП „Копаоник”, у оквиру јединственог система водоснабдевања, предвиђају се три подсистема који се етапно развијају, као и један број малих, локалних система. Подсистеми водоснабдевања су:

1. *Подсистем ППСВ „Самоковска река” - Суво Рудиште - Јарам – Сребрнац.* Овај подсистем користи реализовани водозахват из отвореног тока десних притока Самоковске реке, Драганског и безименог потока испод Казновског бачишта (тиролским захватима, без претходно исталоженог вученог материјала, који отежава прераду воде). У другој фази систем ће користити искључиво водозахвате из малих акумулација „Црвено Језеро”, „Казновско Бачиште” и „Драгански поток” до ППСВ (реализација акумулације „Драгански поток” условљена је измештањем Рватских бачија ван слива, према Мекој преседли). Од ППСВ „Самоковска река”, вода се потискује кроз примарни цевовод на 300 m висине до резервоара треће зоне, одакле се разводном мрежом гравитационо дистрибуира до потрошача у висинској зони Копаоника. ППСВ „Самоковска река”, црпна станица и потисни цевовод пројектовани су за капацитет од 90-100 l/s, од чега је изграђена прва фаза постројења капацитета 40-50 l/s. Постојеће ППСВ „Самоковска река” нема задовољавајући капацитет и квалитет воде и захтева модернизацију технолошког процеса, као и реализацију друге фазе постројења до пројектованог капацитета. Неопходно је реализовати другу фазу развоја водозахвата из планираних

малих акумулација, за потребе развоја примарног ТЦ „Копоаник“ граничног капацитета од 18.500 лежаја на подручју НП „Копоаник“, као и за потребе већег броја насеља и туристичких лежаја ван НП „Копоаник“. За обезбеђивање неопходних количина услед часовне неравнотежности потрошње воде изграђени су резервоари укупне запремине од 3.000 m³. Планирана је изградња резервоари запремине 2x500 m³ на падинама „Караман-гребена“, код прекидне коморе (ПК2) на 1770 m н.в., контрарезервоар запремине 500 m³ на локацији „Крст“ и резервоар на локалитету „Високи део“ на око 1610 m н.в. запремине 2x750 m³. Повезивање ових објеката обезбедиће се изградњом нових деоница дистрибутивног ценовода пречника 250 mm између планираних резервоара на „Караман гребену“ и „Крсту“ (дужине око 800 m) и потисног ценовода од рудника до резервоара на „Крсту“ (дужине око 200 m и висинске разлике од 40 m), са планираним ППСВ капацитета 20-30 l/s (које ће користити воде из поткопа рудника - извориште „Рудничка вода“), односно од постојећег ППСВ у Самоковској реци до резервоара „Високи део“ (дужине око 1.000 m и висинске разлике од 70 m). Вишак воде из овог подсистема пребациваће се у подсистем Сребрнац - Рендара и даље гравитационо ка насељима ван НП „Копоаник“ (ценоводом од резервоара „III Караман“, преко Јарма до Сребрнца) и у локалне системе „Крст“ - Лисина и „Високи део“ - Лисина (ценоводом од планираних резервоара на „Крсту“ и „Високом делу“) гравитационо ка Лисини, комплексу Чајетина-Хепако и Шипачини, а у другој фази и ка осталим насељима ван НП „Копоаник“ на западним падинама Копоаника: Тиоце, Семетеш, Бадањ и Кремиће. Такође, из овог подсистема, преко подсистема Црно врело - Рендара, допуњаваће се и локални систем Крива Река - Црна Глава – Раковац.

2. *Подсистем ППСВ Брзећка река - Сребрнац – Рендара.* Овај подсистем ће у првој фази користити воде из каптажа Гвоздачког врела и извора Минина вода, без пречишћавања се у подсистем Сребрнац - Рендара и из водозахвата из горњег тока Брзећке реке и потока Леденице, до планираног ППСВ у Брзећкој реци, на локацији шумског лагера изнад Леденице (1450 m н.в.). Од изворишта, односно од ППСВ, вода ће се потискивати црпним станицама кроз ценовод (дужине око 1.300 m и висинске разлике од око 335 m) до резервоара треће зоне на Гобелји (око 1788 m н.в.) код Сребрнца, укупне запремине од 2.000 m³, а од тог места гравитационим ценоводом ка туристичким локалитетима на Сребрнцу и Рендари (са планираним резервоаром од 500 m³ и црпном станицом), као и према нижим насељима ван НП „Копоаник“. Услед осцилације издашности ових изворишта (са минимумом од укупно око 25 l/s, док је 35 l/s потребно у нормалној потрошњи овог подсистема за висинску зону, а још око 95 l/s је потребно за нижа насеља ван НП „Копоаник“), планирана је допуна подсистема довођењем воде из алтернативних изворишта, врела и/или водозахвата из мале акумулације у изворишту Шаклманске реке, односно, по потреби, и коришћењем резерви воде из подсистема Суво Рудиште - Јарам – Сребрнац. Вишак воде из овог подсистема пребациваће се у подсистем Црно врело – Рендара.

3. *Подсистем Црно врело – Рендара.* Овај подсистем користиће воде из каптаже Црног врела и извора Урлан код Новчића (ван НП „Копоаник“) укупног капацитета од око 40 l/s, без пречишћавања (сем хлорисања), уз довођење воде црпним станицама до резервоара Крива река (изнад насеља Јанковићи и Трифуновићи) укупне запремине од 2.000 m³, а одатле ценоводом ка туристичком комплексу Рендара и насељима у заштитној зони НП „Копоаник“. По потреби користиће и резерве воде из подсистема Самоковска река - Суво рудиште - Јарам - Сребрнац и Брзећка река - Сребрнац - Рендара, преко водовода дужине око 1.500 m од хотела „Сребрнац“ према планираном резервоару „Јелица“ капацитета 2x750 m³ (на 1670 m н.в.) и даље ка насељима у заштитној зони НП „Копоаник“ на северним падинама Копоаника. Из подсистема Црно врело - Рендара, са коришћењем већине капацитета каптаже Црног Врела у сливу Мраморске реке, а по потреби и каптаже извора Урлан код Новчића, снабдеваће се подручје Криве Реке, а преко локалног система Крива Река - Црна Глава - Раковац обезбедиће се резервна допуна водоснабдевања Црне Главе и Раковаца. Остали садржаји на подручју НП „Копоаник“ снабдеваће се малим, локалним гравитационим системима из каптажа извора и врела који задовољавају планиране капацитете. Коришћење вода из локалних извора вршиће се без пречишћавања, уз хлорисање.

Планиран је развој локалних система водоснабдевања и то:

1. *Крст - Лисина*, који користи подземну воду из поткопа рудника Суво Рудиште, која се након третмана у планираном ППСВ, из резервоара на Крсту постојећим разводним ценоводом гравитационо дистрибуира до планираног резервоара запремине од 750 m³ на Репушким бачијама, као и ка осталим низводним насељима на западним падинама Копоаника.
2. *Високи део - Лисина*, који користи вишак воде из ППСВ „Самоковска река“ (након реализације друге фазе подсистема Самоковска река - Суво рудиште - Јарам - Сребрнац), која се, након потискивања до резервоара на Високом делу, планираним разводним ценоводом дужине од око 2.500 m преко Сувог јелака гравитационо дистрибуира до контрарезервоара на Репушким бачијама (1 610 m н.в.) и даље планираним ценоводом ка насељима ван НП „Копоаник“ на западним падинама Копоаника. Испитаће се могућност водоснабдевања из овог система за насеља ван НП „Копоаник“ на јужним падинама Копоаника, разводним ценоводом дужине од око 10 km од резервоара на Репушким бачијама, преко Гувништа до Белог Брда.
3. *Брзеће - Гочманци - Ливађе*, који у првој фази користе каптирани извор Бела Река, а у другој фази, по потреби, укључује и воде из каптажа врела Дубока; може се користити и гравитациона веза ППСВ Брзећка река - Брзеће (вишкови прерађене воде); испитаће се могућности повезивања овог система са подсистемом Самоковска река - Суво Рудиште - Јарам - Сребрнац на подручју НП „Копоаник“.
4. *Паљевитица - Брус*, овај систем се у перспективи може повезати са системом Брзеће - Гочманци – Ливађе.
5. *Кнежево - Равниште - Бозољин*, који ће користити каптаже извора изнад Запланине, а по потреби и врело Дубока. Овај систем се у перспективи може повезати са системом Брзеће – Ливађе.
6. *Крива река - Црне Глава - Раковац*, који ће користити каптаже Црног Врела, а по потреби и каптаже извора Урлан (Новчићи). Истражиће се могућност реализације водовода од планираног резервоара „Јелица“ - Беле чуке - планирани резервоар „Црна Глава“ - планирани резервоар „Брусна“, у дужини од око 8 km и даље ка насељима на северним падинама Копоаника. Овај водовод перспективно ће се повезати са постојећим подсистемом „Јошаничка бања“.
7. *Шаклман - Ђорђевићи - Јошаничка Бања*, који ће у првој фази користити водозахвате из водотокова Шаклманске реке и Гобелске реке, а у другој фази из малих акумулација „Шаклман“ у сливу Шаклманске реке и „Гобелја“ у сливу Гобелске реке. Испитаће се могућност повезивања система са подсистемом Сребрнац - Рендара на подручју НП „Копоаник“ (путем разводног ценовода у дужини од око 7 km на правцу Јарам - Ђорђевићи) и са локалним системом Крива река - Црна Глава – Раковац. Овај водовод ће се, такође, перспективно повезати са постојећим подсистемом „Јошаничка бања“.
8. Даљи развој локалних подсистема „Јошаничка бања“, „Чамагића Врело“, „Кравиће“ и „Кремиће“.

Поред ових изворишта се планира и захватање воде из: дела изворишне челенке Брзећке реке (Леденица-Гвоздац) и Сребрничке реке (изворишта Минине реке). у укупном капацитету од око 35-50l/s.

На подручју Просторног плана предвиђена је изградња осам вишенаменских малих акумулација, од чега седам на подручју НП „Копаоник“. Мале акумулације на подручју НП „Копаоник“ намењене су за водоснабдевање, противпожарну заштиту, снабдевање снежних топова, потребе регулације водотока (задржавање наноса, оплемењавање малих вода у периоду суше и одбране од поплава низводних подручја), контролисану рекреацију и енергетско коришћење, а ван НП „Копаоник“, поред наведених функција, још и за привредно рибарство и спортски риболов. Користи од малих акумулација вишеструко ће компензовати губитке мањих потоњених површина пашњака и шума. На подручју НП „Копаоник“ и у заштитној зони НП „Копаоник“ предвиђено је и више микро водозахвата, првенствено намењених за оснежавање ски-стаза.

Мале акумулације на подручју НП „Копаоник“ предвиђене су на локацијама „Црвено језеро“, „Казновско бачиште“, „Драгански поток“ и „Кадијевац“ (у сливу Самоковске реке), „Јабланова равана“ (у сливу Барске реке), „Шаклман“ и „Гобелја“ (у сливу Гобелјске реке).

Ван НП „Копаоник“, могуће је изградити више малих акумулација (од којих само на Кривој реци, низводно од планиране акумулације „Кулинеј“ до реке Јошанице још шест).

Локације малих акумулација условљене су морфолошким и хидролошким условима, као и режимима заштите природе и природних вредности НП „Копаоник“, што ће бити истражено посебним студијама пре пројектовања и изградње сваке појединачне акумулације.

У складу са условима и режимима заштите НП „Копаоник“, економским разлозима и условима градње на планини, за мале акумулације предвиђене су бране од локалног насута материјала (камен и земља), уз уграђивање водонепропусног екрана, са косинама прекривеним хумусом и озелењеним аутохтоним растињем.

Предвиђени су следећи оквирни хидротехнички параметри планираних акумулација:

1. акумулација „Црвено Језеро“ на Црвеној реци (десна притока Самоковске реке) испод локалитета Црвене баре, на око 1630 m н.в., намењена је првенствено за водоснабдевање, противпожарну заштиту и контролисану рекреацију, висина насуте бране са централним глиеним језгром је 15 m, запремина акумулације на koti нормалног успора (КНУ) је око 214.000 m³, а њена површина око 5 ha. За изградњу бране припремљена је пројектна документација.
2. акумулација „Казновско бачиште“ на безименом потоку (десна притока Самоковске реке) испод локалитета Казновско бачиште, у непосредној близини постојећег ППСВ, на око 1580 m н.в., намењена је првенствено за водоснабдевање, затим за противпожарну заштиту и друге техничке потребе, висина насуте бране је 15 m, запремина акумулације на КНУ је око 300.000 m³, а површина око 7 ha. За изградњу бране постоји пројектна документација рађена за потребе ППСВ.
3. акумулација „Драгански поток“ на истоименом потоку (десна притока Самоковске реке) на око 1600 m н.в., намењена је првенствено за водоснабдевање, затим за противпожарну заштиту, рекреацију и друге техничке потребе; висина насуте бране је 12 m, запремина акумулације на КНУ је око 150.000 m³, а њена површина око 5 ha.
4. акумулација „Кадијевац“ на Самоковској реци у ДП II реда 210 на око 1420 m н.в. намењена је претежно за рекреацију, противпожарну заштиту, хидроенергетско коришћење и друге техничке потребе, као и за регулацију водног режима водотока, висина насуте бране од каменог набачаја је 15 m, запремина акумулације на КНУ је око 1.000.000 m³, а њена површина око 16 ha.
5. акумулација „Јабланова равана“ на Барској реци, на око 1420 m н.в. намењена је за снабдевање водом, рекреацију, противпожарну заштиту и друге техничке потребе; висина насуте бране од каменог набачаја је 15 m, запремина акумулације на КНУ је око 900.000 m³, а њена површина око 17 ha.
6. акумулација „Шаклман“ на Шаклманској реци (десна притока Гобелјске реке) на око 1200 m н.в. намењена је за снабдевање водом, рекреацију, противпожарну заштиту, хидроенергетско коришћење и друге техничке потребе, висина насуте бране од каменог набачаја је 15 m, запремина акумулације на КНУ је око 112 000 m³, а њена површина око 2,5 ha.
7. акумулације Гобелја на Гобелјској реци на надморској висини од око 1 200 m н.в. намењена је за снабдевање водом, рекреацију, противпожарну заштиту и друге техничке потребе; висина насуте бране од каменог набачаја је 15 m, запремина акумулације на КНУ је око 180000 m³, а његова површина око 4 ha.
8. акумулација „Крива река – Кулинеја“ на Кривој реци, ван НП „Копаоник“, на око 1100 m н.в. је у потпуности вишенаменска акумулација намењена за регулацију водног режима, противпожарну заштиту, рекреацију, за рибарство, спортски риболов, хидроенергетско коришћење и друге видове техничке употребе. Висина насуте бране од каменог набачаја је 20 m, запремина акумулације на КНУ је око 2 милиона m³, а њена површина око 16 ha.

Микро водозахвати на подручју НП „Копаоник“ предвиђени су на локацијама „Мали Караман“ (постојећи), на реци Дубока (испод полаза жичаре „Крчмар“) и други, првенствено у функцији противпожарне заштите у вештачког оснежавања.

Основни систем обезбеђивања ефикасне заштите вода подразумеваће: а) Фазни развој централизованог система канализације и евакуације отпадних вода, као и изградње постројења за пречишћавање отпадних вода (ППОВ) од постојећих и планираних ППОВ за туристичке центре и насеља на подручју Плана до планираних централних ППОВ на Ибру код Руднице и Биљановца, односно на Расини код Бруса (све ван подручја Просторног плана), са сепаратним третманом муља на појединим локацијама; б) Коришћење, односно захватање само дела вода из отворених водотока, како би се обезбедила одговарајућа проточност низводно од захвата; и в) Оплемењавање малих вода (повећавање протока у периоду маловођа) коришћењем малих/микро акумулација, из којих ће се испуштати гарантовани еколошки протоци.

Наведени систем за заштиту вода неопходан је због чињенице да су постојеће воде највишег квалитета и да је њихова количина недовољна да би могле да преузму функцију реципијента за транспорт пречишћених отпадних вода.

У прогнози количина отпадних вода са подручја НП „Копаоник“ рачуна се око 90% употребљених вода (под условом спречавања продора подземних вода).

Према распореду садржаја и до сада изграђене канализационе мреже и ППОВ, на подручју НП „Копаоник“ предвиђена су два сепаратна канализациона система (са могућношћу заједничког коришћења и за насеља ван НП „Копаоник“ у коначној фази развоја), уз више парцијалних канализационих система, и то:

1. *Сепаратни гравитациони систем Јарам - Суво Рудиште - Репушке бачије - Лисина - Шипачина – Рудница.* Овај систем је већим делом изграђен на деоници од Сувог Рудишта до Репушких бачија, где је изграђено ППОВ капацитета 6.000 ЕС за механичко-биолошко пречишћавање (које ће се приоритетно реконструисати и доградити за капацитет од 15.000 ЕС). У првој фази изградње се колектор од постојећег ППОВ до планираног централног ППОВ на Ибру код Руднице. Овај систем са висинском разликом од око 1340 m покриваће сва насеља и садржаје од Јарма до долине Ибра, решавајући и питање евакуације отпадних вода из Лисине-Чајетине (до реализације коначног решења изградње се ППОВ Лисина на локацији 1.000 m низводно од постојећег ППОВ у Репушким бачијама) и осталих насеља у заштитној зони НП „Копаоник“ на југозападним падинама Копаоника. У коначној фази изградње се колектор од Руднице преко Рашке и Баљевца до Биљановца и локације централног ППОВ.
 2. *Сепаратни гравитациони систем Сребрнац - Рендара - Крива Река (Пришићи) - Јошаничка Бања – Биљановац.* Формиран је мањи део ове мреже, од хотела „Сребрнац“ до постојећег ППОВ у Циганској реци капацитета 600 ЕС (које је недовољно и предвиђено је његово измештање). У првој фази изградње се колектор од Сребрнца до планираног ППОВ за механичко-биолошко пречишћавање у Циганској реци (ван НП „Копаоник“, уз његову непосредну границу), а у другој фази цевовод и ППОВ за механичко-биолошко пречишћавање испод Криве Реке (Пришићи, ван НП „Копаоник“), одакле ће се пречишћене воде упуштати у Криву реку. Капацитет. Овај део система, који ће се изградити у коридору планираног локалног пута Крива Река - Ђурковица - Рендара, имаће висинску разлику од 760 m и покриваће садржаје од Сребрнца до Криве Реке капацитета 8000 ЕС, решавајући и питање евакуације отпадних вода из туристичких подцентра Сребрнац и Рендара на подручју НП „Копаоник“ и из насеља Крива Река ван НП „Копаоник“. У коначној, трећој фази изградње се колектор од Криве Реке преко Јошаничке Бање до Биљановца и локације централног ППОВ, чиме ће се решити и питање евакуације отпадних вода из насеља на северним падинама Копаоника (Ђорђевићи, Вележ, Паљевштица, Мориће, Раковац и Црна Глава). До реализације коначног решења у Јошаничкој Бањи ће се изградити посебни систем и ППОВ. *Сепаратни гравитациони систем Брзеће - Брус* са постојећом мрежом од јужног дела Брзећа до постојећег ППОВ северно од насеља (капацитета од 1.000 ЕС, које је недовољно и које ће се етапно проширивати до капацитета 12000 ЕС, обухватајући Брзеће и Гочманце). Системом ће бити решена и питања евакуације отпадних вода осталих насеља у заштитној зони НП „Копаоник“ на североисточним падинама Копаоника. У завршној фази изградње се колектор од Брзећа, долином Грашевачке реке до централног ППОВ на Расини код Бруса.
 3. *Сепаратни гравитациони систем Бело Брдо са планираним ППОВ.* У завршној фази изградње се колектор од Белог Брда до ППОВ на Ибру код Лепосавића, са обухватањем Гувништа и осталих низводних насеља.
 4. *Парцијални, локални гравитациони системи* са индивидуалним, преносивим и компактним уређајима за пречишћавање, за мање садржаје ван постојећих и планираних траса колектора (пункт „Запланина“ са изливом у Запланинску реку, пункт „Ђоров мост“ са изливом у Паљевштичку реку и друго).
 5. *Посебна ППОВ* за насеља Тиоце, Семетеш, Бадањ и Кремиће (у сливовима Барске, Лисинске и Рудничке реке), Паљевштица, Ливађе, Гочманци, Кнежево, Равниште и Бозољин (у сливовима Брзећке, Сребрначке и Дубоке реке) и Раковац, Црна Глава, Ђорђевићи и друга насеља (у сливовима Криве реке и Јошанице) и за садржаје ван траса планираних колектора, уз могућност перспективног прикључења на неки од наведених сепаратних гравитационих система (првенствено насеља која гравитирају планираним цевоводима Рудница - Биљановац и Крива Река - Биљановац).
- До реализације завршних фаза канализационих система, неопходно је у реципијентима на подручју НП „Копаоник“ у које се упуштају пречишћене отпадне воде обезбедити следеће класе вода: за хидролошке споменике - строго заштићене водотоке Самоковске, Гобелске, Барске и Брзећке реке, Дубоке и Речице I класу воде, а за све остале водотоке II класу. За отпадне воде које се пречишћене упуштају у реципијенте у I класи вода, предвиђено је и терцијарно пречишћавање.
- У склопу ППОВ (код два сепаратна и свих парцијалних система) предвиђена је технологија за производњу биогаса за грејање и производњу електричне енергије. Такође, на погодним локацијама у близини ППОВ предвиђени су примарни пречишћивачи, таложници и муљна поља за сазревање муља до употребне функције (ђубрива за пошумљавање, пољопривреду и слично).
- Ради заштите подручја НП „Копаоник“ од угрожавања земљишта и вода са изграђених површина туристичких комплекса, саобраћајница и друго предвиђена је изградња потребног броја система за канализацију атмосферских вода, са одговарајућим уређајима за пречишћавање пре упуштања у водотоке (првенствено дуж прилазних ДП IIа реда 210 и 211, као и планираних праваца).
- Према распореду насеља и пунктова на подручју Просторног плана, а ван НП „Копаоник“ и конфигурацији терена, решење евакуације и пречишћавања отпадних воде вршиће се, где је могуће заједничким коришћењем наведена два гравитациона сепаратна канализациона система са подручја НП „Копаоник“, а где за то нема услова посебним сепаратним системима и индивидуално, преко локалних система канализације отпадних вода са механичко-биолошким системима за пречишћавање, технологијом производње биогаса за грејање и производњу електричне енергије и са испуштањем пречишћене воде у реципијенте који ће имати најмање IIа класу воде.
- Санитација сеоских насеља, која не могу да буду обухваћена малим групним системима са ППОВ, посебно у планинским подручјима (код дисперзованих и неприступачних насеља) обављаће се по принципима руралне санитације на нивоу домаћинства или групе кућа, путем прописних сенгрупа и резервоара за сакупљање отпадних вода. Могу се градити и већи групни системи са одвођењем отпадних вода у групне водонепропусне објекте (таложнице) у комбинацији и са секундарним биолошким пречишћавањем, уз оперативну организацију даљег поступка са отпадним водама, односно, уклањања и коришћења у пољопривреди на санитарно безбедан начин, како не би дошло до загађења површинских и подземних вода.

д) Енергетска инфраструктура

Развој енергетске инфраструктуре на подручју Просторног плана засниваће се на: успостављању ефикасног система управљања и коришћења енергетских објеката и мреже,

гасификацији, повезивању малих хидроелектрана у електроенергетски систем, као и на коришћењу алтернативних извора енергије. Међутим, развој енергетске инфраструктуре на подручју НП „Копаоник“ и Просторног плана условљен је одређеним интервенцијама ван подручја Просторног плана које обухватај проширење и реконструкцију ТС 110/35 kV „Рашка“ и ТС 35/10 kV „Рудница“.

За обрачун вршне потрошње електричне енергије усвојени су следећи параметри по врстама корисника и локалитетима: 3,5 KW по стационарном кориснику за туристичке локалитете у висинској зони НП „Копаоник“; 2,5 KW по становнику, односно 1 KW по лежају за одмаралишта, пансионе и викенд куће ван НП „Копаоник“ и 0,1 KW по излетнику. Укупна инсталирана снага електроенергије обрачуната по наведеним нормативима износи за гранични капацитет подручја Просторног плана око 118 MW, и то за: подручје НП „Копаоник“ укупно око 56 MW, а за подручје Просторног плана ван НП „Копаоник“ укупно око 62 MW.

За обрачун вршне потрошње електричне енергије за потребе жичара усвојен је параметар од 60 KW на 100 метара висинске разлике инсталације. Укупна инсталирана снага електроенергије за потребе жичара, обрачуната по наведеном нормативу за 84 жичаре (24 постојеће и 60 планираних, укључујући и четири кабинске жичаре), укупне висинске разлике од око 25.000 m износи око 15 MW. За све кабинске и друге жичаре предвиђени су и резервни дизел агрегати.

Планиране су следеће активности развоја електроенергетске мреже и објеката:

- изградња 2 (две) ТС 110/35/x kV „Копаоник“ и „Брзеће“, 4 (четири) ТС 35/10 kV („Црна Глава“, „Лисина“ и „Јарам“, „Крива Река“);
- изградња 3 (три) ДВ 110 kV („Брус“- „Брзеће“, „Брзеће“- „Копаоник“ и „Копаоник“-„Рашка“), 6 (шест) ДВ 35 kV („Брзеће“-„Крива Река“, „Крива Река“- „Црна Глава“, „Црна Глава“-„Јошаничка бања“, „Копаоник“-„Јарам“, „Јарам“- „Црна Глава“ и „Копаоник“-„Бело Брдо“).
- реконструкција постојећих и/или изградња нових трафостаница и далеководна 10/0,4 kV и 20/0,4 kV.

ДВ и ТС 20 kV представљаће основу далеководне мреже подручја НП „Копаоник“. С обзиром да већина постојећих ДВ 10 kV већ може да прими напон од 20 kV, увођење овог напона неће захтевати велике материјалне трошкове (од 45 постојећих кабловских деоница, 36 је припремљено за напон од 20 kV). Сви нови далеководи у овој категорији биће на 20 kV и радиће се као кабловски, са степеном изолације од 24 kV и са обавезном четвртном (резервном) жилном по сваком воду. Од постојећих кабловских ДВ 10kV треба реконструисати, односно заменити следеће ДВ: „Депаданс“, „Војни дом - Марина вода - Јарам - ТВ стара“ и направити прстен повезивањем деонице „Јарам – Леденице“ и „Водовод - Суви Јелак – Депаданс“. Главне нове кабловске деонице 20kV са ТС 20/0,4kV инсталираће се за потребе локалитета туристичких подцентара Суво Рудиште, Јарам, Сребрнац и Рендара, као и подсистема алпских скијашких жичара изнад Ђорђевића, Црне Главе, Криве реке, Јошаничке Бање, Равништа, Белог Брда и друго. Поступно се укидају сви ваздушни далеководи ниже напонске категорије на подручју НП „Копаоник“, а у заштитној зони НП „Копаоник“ се могу задржати.

Од 41 ТС 10(20)/0,4kV (укупне инсталисане снаге од око 32MW), 37 испуњава услов за прелазак на напон од 20kV. Од постојећих ТС 10/0,4kV реконструисаће се ТС „Депаданс“, „Врх-жичара“, „Стара успињача“, „Војни дом“ и „ТВ стара“. Све нове ТС у овој категорији на подручју НП „Копаоник“ градиће се за трансформацију на нивоу 20 kV (односно као ТС 20/0,4kV).

Нисконапонска мрежа на подручју НП „Копаоник“ од ТС 20/0,4kV до потрошача биће највећим делом кабловска.

Постојећи и планирани ДВ 110 (35)kV су ваздушни и пружају се највећим делом кроз зону заштите III степена и само мањим делом кроз зону заштите II степена НП „Копаоник“. У дугорочној перспективи, ради заштите природних вредности НП „Копаоник“, на појединим локалитетима извршиће се каблирање краћих деоница ових ДВ.

Нове ТС 10/0,4 kV и ДВ 10kV ван НП „Копаоник“ градиће се за потребе туристичко-сеоских насеља и осталих сеоских насеља, као и за потребе жичара у секторима алпских скијалишта.

На подручју Просторног плана предвиђена је производња електричне енергије из малих хидроелектрана, на основу водозаврата на водотоцима и малим акумулацијама, претежно на подручју НП „Копаоник“, а са постројењима ван НП „Копаоник“. У том смислу, планирано је 8 (осам) малих хидроелектрана (у даљем тексту: МХЕ), од чега једна на граници НП „Копаоник“ и седам ван НП „Копаоник“, укупне инсталиране снаге од око 11 MW.

На граници НП „Копаоник“, у зони III степена заштите, планирана је МХЕ „Дубока“ инсталиране снаге од око 0,3MWh (E=1,050.000 kwh), са водозавратом у Дубокој испод природног резервата Дубока и са машинском зградом на ушћу Запланинске реке.

МХЕ ван НП „Копаоник“ су:

1) две МХЕ „Самоковска река“, од Кадијевца до Јошаничке Бање, укупне инсталиране снаге од око 5,50 MW и то: МХЕ „Самоковска река I“ са водозавратом у кориту Самоковске реке испод акумулације Кадијевац, укопаним деривационим цевоводом (који највећим делом води кроз зону са режимом III степена заштите НП „Копаоник“) и машинским зградама на погодној локацији код улаза у НП „Копаоник“; укупни пад воде је око 700 m, а оствариће се инсталирана снага од око 5,0 MWh (E= 20,000.000 kwh) и МХЕ „Самоковска река II“ лоцирана у Јошаничкој Бањи користиће употребљену воду из МХЕ „Самоковске реке I“, уз остваривање инсталиране снаге од 0,5 MWh (E= 3,000.000 kwh).

2) три МХЕ на потезу Јабланова Раван - Рудничка река укупне инсталиране снаге од око 3,83 MW и то: МХЕ „Лисина“ са захватом воде из акумулације Јабланова раван и инсталираном снагом од 1,08 MWh (E= 2,260.000 kwh), МХЕ „Бабин брег“ са инсталираном снагом од 1,67 MWh (E= 6,800.000 kwh) и МХЕ „Рудница“ са инсталираном снагом од 1,08 MWh (E= 2,970.000 kwh).

3) две МХЕ у Гобелској реци са водозавратима из Шутановачке реке и Гобелске реке, укупне инсталиране снаге од око 1,25 MW и то: МХЕ „Ђорђевићи I“ са водозавратом из Шутановачке реке на подручју НП „Копаоник“, падом од 550 m и машинском зградом испод села Ђорђевићи, са инсталираном снагом од 0,75 MWh (E= 3,000.000 kwh) и МХЕ „Ђорђевићи II“ са водозавратом из Гобелске реке на подручју НП „Копаоник“, падом од 150 m и агрегатом у машинској згради МХЕ „Ђорђевићи I“, са инсталираном снагом од 0,50 MWh (E= 2,000.000 kwh).

Изградња МХЕ је планирана искључиво за коришћење хидропотенцијала са малим улагањима, у складу са режимима заштите природних вредности, према планској документацији, тако да не угрожавају еколошку равнотежу, а да буду од користи за повећање сигурности снабдевања електричном енергијом. Димензионисање МХЕ ће стриктно бити у складу са природним протоцима и падовима водотока. Изградња МХЕ према утврђеним потенцијалима повећаће сигурност у напајању електричном енергијом насеља, алтернативне сеоске економије, као и туристичко-рекреативне инфраструктуре на подручју Просторног плана. Повезивање планираних МХЕ на електроенергетски систем генерално ће се вршити ваздушним или кабловским ДВ на постојећу или планирану ДВ 10(20) kV мрежу и објекте. Детаљнији услови изградње и повезивања МХЕ са електроенергетском мрежом (траса далековода, напонски ниво и место повезивања) утврдиће се са надлежним електродистрибутивним предузећем и предузећем надлежним за газдовање објектима водопривредних система, те условима завода надлежних за заштиту природних и културних добара и управљача НП „Копаоник“.

Министарство рударства и енергетике, Одсек за ОИЕ, је до сада издало енергетске дозволе и сагласности за изградњу следећих МХЕ: а) на територији општина Брус: Ђерекарска река (Ђерекаре, Стенице), Грашевачка река (Брус), Брзећка / Грашевачка река (Централа Брус 1, Кресаја) и Крива река (Пршићи), и б) на територији општина Рашка: Јошаница (Планска, Марићи, Владићи, Белци, Кашићи, Владићи 1, Жупањ), Гобелска река (Шутановина, Самоково), Самоковска река (Вележ, Вележ 1, Ђоров мост), Лисинска и Барска река (Лисина), Рудничка река (Тиоце) и Радошићка река (Родошиће).

Гасификација подручја Просторног плана је оправдана и пожељна, посебно за потребе грејања у висинској зони НП „Копаоник“, будући да је гас еколошки прихватљив и економски исплатив енергент. На подручју Просторног плана предвиђена је изградња:

- 3 (три) главне мерно-регулационе станице (ГМРС): „Брзеће“, „Копаоник“ и „Треска“.
- 1 (један) главни разделни чвор (ГРЧ): „Копаоник“.
- 4 (четири) деонице транспортног гасовода радног притиска до 50 бара као дела разводног гасовода РГ 09-04/1 (Александровац – Брус – Копаоник – Нови Пазар-Тутин) и то: ГМРС „Брзеће“ – ГРЧ „Копаоник“; ГРЧ „Копаоник“ – ГМРС „Копаоник“; ГМРС „Копаоник“ – ГРЧ „Рашка“; и ГРЧ „Копаоник“ – ГМРС „Брзеће“.
- дистрибутивне гасоводне мреже за радни притисак до 4 бара (насеља општине Брус и туристички центар Копаоник).

Развој система топлификације засниваће се на критеријумима еколошке и економске подобности система. За туристичке локалитете у висинској зони НПК, одговарајућим урбанистичким плановима утврдиће се трасе топловода са позицијама централних енергана, уз поштовање следећих критеријума: за избор референтног енергента приоритет је гас, а као допунски извори дозвољени су соларна енергија, електрична енергија и алтернативно, за појединачне објекте, чврсто гориво и то само дрво; положај топлане треба да буде на погодној локацији која је довољно и равномерно удаљена од већине корисника; укидање постојећих котларница на течна горива, односно прилагођавање топлотних подстаница, уз задржавање електрокотлова као алтернативе; побољшања топлотне изолације, са аспекта економије грејања, при изградњи и реконструкцији објеката; и коришћење могућности повезивања у јединствене системе грејања осталих подцелина у висинској зони. До реализације система топлификације на подручју НПК обавезно је уградити филтере на свим димњацима котларница. У заштитној зони НПК избор енергената биће слободнији, а у перспективи предност се такође даје гасу и обновљивим алтернативним изворима енергије.

На подручју Просторног плана предвиђена је производња еколошки прихватљивих облика енергије и из других обновљивих извора и то:

1) соларне енергије, применом разних врста пасивних соларних система (у којима објекат представља пријемник који захвата и чува највећи део енергије) и активних соларних система (који захватају енергију инсталисањем посебне опреме), на подручју НП „Копаоник“ само на грађевинским површинама у зони III степена заштите, а ван НП „Копаоник“ без ограничења. Као оптималан начин активне производње соларне енергије на Копаонику (ван НП „Копаоник“) предвиђа се санација површног копа рудника Суво Рудиште у соларну енергану и подземних галерија истог рудника у термални колектор за сезонску акумулацију топле воде, чиме би се обезбедила чиста енергија за грејање туристичког комплекса Суво Рудиште.

2) еолске енергије, само ван подручја НП „Копаоник“, изградњом ветроелектрана инсталисане снаге преко 3 MW, након детаљне анализе и избора локација која подразумева: одговарајуће природне потенцијале у смислу брзине и константности ваздушних струјања; погодности са аспекта могућих утицаја на орнитофауну и хироптерофауну; могућност прикључења на електромережу (за ветроелектране капацитета преко 3 MW); довољног растојања од објеката и активности људи (изузев пољопривредне производње). При избору локација за ветроелектране, прелиминарно се даје предност источној страни Копаоника. Поре тога, потребно је сагледати могућности развоја средњих (од 50 до 100 kV) и малих (од 10 kV) ветроелектрана које служе за индивидуалне објекте.

3) геотермалне енергије, укључивањем термоминералних вода Јошаничке Бање у функцију грејања, туристичке понуде, пољопривреди и друго, уз наставак истраживања и лоцирања примарних лежишта геотермалне енергије на подручју Копаоника.

4) енергије биомасе, као обновљивог извора енергије, који нема негативан утицај на природну средину, уколико се правилно експлоатише (нпр. коришћење дрвних отпадака у шумарству и преради дрвета, коришћење зелене масе за производњу гаса и ђубрива и слично) и уз услов да је производња ван НП „Копаоник“.

5) енергије био-гаса, из канализационог муља ППОВ и стајњака фарми ван НП „Копаоник“.

Примена обновљивих извора енергије условљена је регулативним и подстицајним мерама државе. Под повољним условима производње ове енергије могу се очекивати следећи резултати: економска исплативост улагања у производњу енергије, смањење загађења околине, супституција или смањење потрошње електричне енергије и фосилних горива за грејање, повећање коришћења локалних енергетских ресурса, смањење топлотних губитака, развој савремених домаћих технологија и опреме и друго.

ђ) Комунална инфраструктура

Један од битних предуслова развоја подручја Просторног плана је унапређење комуналне опреме, посебно у погледу уређења туристичких центара и санитације сеоских насеља.

Зелене и млечне пијаце предвиђене су у подцентрима Суво Рудиште и Сребрнац, претежно за сеоске производе из подкопаоничких подручја општина Рашка, Брус и Лепосавић.

Развој система топлификације засниваће се на критеријумима еколошке и економске подобности система. За туристичке локалитете у висинској зони НПК, одговарајућим урбанистичким плановима утврдиће се трасе топловода са позицијама централних енергана, уз поштовање следећих критеријума: за избор референтног енергента приоритет је гас, а као допунски извори дозвољени су соларна енергија, електрична енергија и алтернативно, за појединачне објекте, чврсто гориво и то само дрво; положај топлане треба да буде на погодној локацији која је довољно и равномерно удаљена од већине корисника; укидање постојећих котларница на течна горива, односно прилагођавање топлотних подстаница, уз задржавање електрокотлова као алтернативе; побољшања топлотне изолације, са аспекта економије грејања, при изградњи и реконструкцији објеката; и коришћење могућности повезивања у јединствене системе грејања осталих подцелина у висинској зони. До реализације система топлификације на подручју НПК обавезно је уградити филтере на свим димњацима котларница. У осталом подручју Плана избор енергента биће слободнији, а у перспективи предност се такође даје гасу и обновљивим алтернативним изворима енергије.

Решења за евакуацију комуналног отпада биће примерена конфигурацијским и климатским условима, потребама и режимима заштите НПК и осталом подручју Плана, односно уређења туристичких локалитета и насеља. Евакуација ће отпада се вршити целе године на регионалну депонију за Рашку, Нови Пазар, Тутин и Сјеницу/или, алтернативно на регионалну депонију за насеља Расинског округа) и посебно ће бити прилагођена зимским условима. У првој етапи, неселекционисани отпад ће се привремено депоновати на трансфер станици већих капацитета (у оквиру осталог подручја Плана, или ван подручја Просторног плана), а у наредној етапи би се вршило селективно сакупљање и централизована прерада и рециклажа отпада (на регионалној депонији ван подручја Просторног плана). Такође, неопходно је успостављање система прикупљања отпада из руралних подручја и његово одвожење до планиране трансфер станице. Безбедно уклањање животињског отпада обављаће се ван граница Просторног план, у регионалном центру за прераду и спаљивање у Нишу.

Базе за одржавање путева предвиђене су на Сувом Рудишту - Репушке бачије (постојећа) и на Сребрнцу (планирана).

Главна ватрогасна служба подручја НПК предвиђена је на Сребрнцу, а помоћна на Сувом Рудишту.

Технички сервис (ауто-сервиси, сервис грађевинских објеката, техничке инфраструктуре и комуналне опреме) предвиђени су на Сувом Рудишту и Сребрнцу.

Сервиси жичара, ски-стаза и опреме предвиђени су на Сувом Рудишту (Репушке бачије) и на Сребрнцу.

Посебно значајним сматра се увођење елемената урбо-комуналне опреме за уређење јавних површина. У оквиру туристичких комплекса и других садржаја на подручју НПК посебна пажња посветиће се уређењу јавних паркинга, аутобуских стајалишта, паркова, скверова, линијског зеленила и другог. У осталом подручју Плана унапредиће се уређеност и опремљеност јавних површина насеља, зелених пијаца, гробаља и другог.

3.4 Претходне консултације са заинтересованим органима и организацијама

У поступку израде Просторног плана и спровођења стратешке процене утицаја на животну средину обављен је широк круг консултација са заинтересованим и надлежним организацијама и органима, у току којих су прибављени подаци, услови и мишљења већег броја субјеката, а посебно од следећих институција: Министарство грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре-Сектор за железнице и интермодални транспорт, Министарство грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре-Сектор за стратешко планирање и управљање инфраструктурним пројектима, Министарство одбране, Сектор за материјалне ресурсе, Министарство рударства и енергетике, Министарство културе и информисања и Завод за заштиту споменика културе Краљево, Министарство државне управе и локалне самоуправе, Министарство омладине и спорта, Министарство привреде, Министарство просвете, науке и технолошког развоја, Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, Министарство трговине, туризма и телекомуникација, Министарство унутрашњих послова, Завод за заштиту природе Србије, Републички сеизмолошки завод, Републички хидрометеоролошки завод, Републички завод за заштиту споменика културе, Завод за заштиту споменика културе Краљево, Канцеларија за Косово и Метохију, Покрајински завод за заштиту споменика културе – Приштина, Републичка дирекција за воде, Директорат цивилног ваздухопловства Републике Србије, Центар за размињање Републике Србије, ЈП „Поште Србије“, Дирекција за поштанску мрежу, „Телеком Србија“ а.д., Дирекција за технику функција за планирање и развој мреже и сервиса, сектор за развој приступне мреже, Теленор, д.о.о., VIP mobile, Орион телеком д.о.о., SBB д.о.о., ЈМУ Радио-Телевизија Србије, Дирекција РТС, Сертификационо тело РТС, Развој и сертификација, одељење вишенаменске телекомуникационе мреже, РАТЕЛ, Регулаторна агенција за електронске комуникације и поштанске услуге, ЈП Емисиона Техника и везе, Железнице Србије, ЈП Путеви Србије, SMATSA д.о.о., Контрола летења Србије и Црне Горе, ЈП „Србијашуме“, ЈП „Скијалишта Србије“, ЈП Србијагас, Сектор за развој, ЈП ЕПС „Електросрбија“ д.о.о. Краљево и Крушевац, ЈП за транспорт нафте нафтоводима и деривата нафте продуктоводима – ТРАНСНАФТА, НИС гаспром њефт а.д., ЈП Електро мрежа Србије, ЕМС, ЈВП „Србијаводе“ Београд, Водопривредни центар „Морава“, Ниш, РЈ „Западна Морава“, Чачак и локалне институције и јединице локалне самоуправе припадајућих општина.

3.5 Процена алтернатива просторног развоја планског подручја без примене и са применом Просторног плана

У тачки 3.2. приказана су варијантна решења и алтернативе у оквиру планских решења, при чему су назначена или препоручена решења која су у поступку израде Нацрта плана оцењене као најповољнија. Критеријуми и разлози избора тих оптималних решења су разноврсни. С обзиром на чињеницу да планско подручје представља, највећим делом, заштићено природно добро националног ранга вредности било је неопходно да се планска решења дефинишу као компромис циљева и потреба очувања природе и животне средине, и даљег развоја туризма са префиксом ОДРЖИВИ.

Остали циљеви привредног и социо-економског развоја, иако веома значајни само чине пратећи, додатни критеријум и ослонац одлучивања.

Закон о стратешкој процени утицаја на животну средину не прописује шта су то варијантна решења плана/програма која подлежу стратешкој процени утицаја, али се у складу са чланом 13. став 6. Закона, у пракси неизоставно разматрају најмање две варијанте:

- 1) варијанта да се план/програм не усвоји и имплементира, и
- 2) варијанта да се план/програм усвоји и имплементира.

Стратешком проценом су анализирана следећа варијантна решења:

- варијанта **А** – сценарио који се базира на постојећим трендовима развоја планског подручја и
- варијанта **Б** – сценарио са применом Плана и планских решења дефинисаних у оквиру њега.

Овде треба напоменути да неусвајање или непримењивање Плана (варијанта А) претпоставља наставак постојећих трендова у планском подручју, који се базира на подацима, трендовима, динамици и предикцијама из ранијег периода. Варијанта Б претпоставља тренд развоја планског подручја у сценарију када би се Просторни план усвојио и у потпуности спровео у пракси.

У истраживању подручја за потребе СПУ, тачније за процену ефеката варијанти на животну средину користи се метод матрице. Тако је разматран утицај планских решења на стање животне средине простора који је под утицајем Просторног плана.

Заштита животне средине претпоставља решавање потенцијалних конфликта у простору у контексту националних развојних интереса у сектору туризма, с једне стране, и интереса заштите природе на подручју Националног парка, са друге стране, као два доминантна аспекта на планском подручју.

У том контексту је заправо и најважнији задатак стратешке процене да препозна могуће конфликте и кроз одговарајуће смернице потенцијалне конфликте спречи или минимизира њихов значај и интензитет.

Табела 7. Варијанте просторног развоја планског подручја

Циљеви стратешке процене

- 1.1 Очување и унапређење специјске, генетичке и екосистемске разноврсности
 1.2 Спречавање уношења и ширења алохтоних инвазивних врста
 1.3 Повећање агробiodиверзитета
 2.1 Увећање опште користи од шуме, посебно еколошких функција шуме
 2.2 Заштита, унапређење и санација деградираних површина под шумом
 3.1 Очување, презентација и одрживо коришћење природних вредности биолошког, геоморфолошког, хидрографског и геолошког карактера
 4.1 Очување разноврсности предеоних типова
 4.2 Очување и унапређење елемената предеоног лика
 4.3 Организовање адекватног управљања чврстим отпадом
 5.1 Очување, презентација и адекватно коришћење непокретних културних добара
 5.2 Очување етнографско-фолклорног наслеђа
 5.3 Очување објеката народног градитељства

- 6.1 Заштита здравља становништва
 6.2 Смањење буке и вибрација у оквиру изграђених простора
 6.3 Задржавање становника и подстицај насељавања у сеоским срединама
 7.1 Очување и унапређење квалитета површинских и подземних вода
 7.2 Смањење ризика загађења, очување и побољшање бонитета земљишта
 7.3 Умањење ефеката водне ерозије тла
 7.4 Очување физичког и биолошког интегритета водних објеката и посебних хидролошких феномена
 8.1 Смањење степена изложености становника загађеном ваздуху
 8.2 Смањење нивоа емисије штетних материја у ваздуху до нивоа који не угрожава животну средину
 8.3 Унапређење енергетске ефикасности применом ОИЕ
 9.1 Унапређење приступа знању и вештинама и повећање улагања у људе, опрему, инфраструктуру и др.
 10.1 Унапређење информисаности јавности о питањима животне средине и успостављање система сталног мониторинга свих параметара квалитета животне средине у НП

Област Плана	Варијанта	Сценарио тренда развоја	Циљеви стратешке процене утицаја																									
			1			2		3		4			5			6			7				8			9		10
			1.1	1.2	1.3	2.1	2.2	3.1	4.1	4.2	4.3	5.1	5.2	5.3	6.1	6.2	6.3	7.1	7.2	7.3	7.4	8.1	8.2	8.3	9.1	10.1		
ЗАШТИТА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ	А	Угрожавање подручја услед природних и антропогених утицаја, несклад заштите и развоја НП, неспровођење планских докумената, несклад изградње инфраструктуре, веће опасности од пожара, деградација земљишта ерозијом, изградњом, отпадом, загађење ваздуха под утицајем саобраћаја и грејања, угрожавање вода као последица бујица, ерозије, итд.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0	0	0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0	-	
	Б	Рационално коришћење природних ресурса у складу са принципима одрживог развоја и заштита природних подручја и добара; очување, унапређење и заштита појединих екосистема и биогеографских подручја; очување, унапређење и заштита бодиверзитета, амбијенталних и туристичких потенцијала подручја, квалитета ваздуха, вода, земљишта, флоре и фауне.	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	0	0	0	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	0	+	
ЗАШТИТА ПРИРОДНИХ ДОБАРА	А	Угрожавање био и геодиверзитета и предеоних особености због непланске изградње, али и због процеса деградације природе.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0	0	0	0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0	0	
	Б	Заштита природе на подручју НП; просторно дефинисање посебних природних вредности и станишта ретких биљних и животињских врста; реинтродукција ишчезлих биљних и животињских врста, по посебним, строго контролисаним програмима	+	+	+	+	+	+	+	+	+	0	0	0	0	+	+	+	+	+	+	+	+	+	0	0	+	

Област Плана	Варијанта	Сценарио тренда развоја	Циљеви стратешке процене утицаја																								
			1			2		3	4			5			6			7				8			9	10	
			1.1	1.2	1.3	2.1	2.2	3.1	4.1	4.2	4.3	5.1	5.2	5.3	6.1	6.2	6.3	7.1	7.2	7.3	7.4	8.1	8.2	8.3	9.1	10.1	
ЗАШТИТА НЕПОКРЕТНИХ КУЛТУРНИХ ДОБАРА	А	Запостављање системских истраживања свих НКД, евидентирања и проглашавања значајних објеката и утврђивања заштићене природне околине НКД, непостојање основа за плански третман заштите и коришћења добара, губљење аутентичне културне баштине и етно наслеђа у саобраћајно неприступачним селима	0	0	0	0	0	0	0	0	-	0	-	-	-	0	0	-	0	0	0	0	0	0	0	-	0
	Б	Спровођење мултидисциплинарних истраживања на подручју НП и формирање јединствене информационе основе о културном наслеђу на подручју НП; конзервација, реастаурација и ревитализација археолошких налазишта и споменичких локалитета; очување, унапређење и заштита предела, амбијената и пејзажа око НКД у оквиру комплексне заштите ових целина; утврђивање заштићених околних НКД; обезбеђивање потребних урбанистичких, техничких, организационих и других услова за заштиту и ревитализацију; израда неопходне урбанистичке документације; презентација културних добара на подручју Плана и окружења	0	0	0	0	0	0	0	0	+	0	+	+	+	0	0	+	0	0	0	0	0	0	0	0	+
СТАНОВНИШТВО, МРЕЖА НАСЕЉА, ЈАВНЕ СЛУЖБЕ	А	Наставак досадашњих негативних демографских тенденција, запостављање саобраћајних и функционалних веза како са општинским центрима тако и са ТЦ Копаоник, даље опадање опремљености насеља јавним службама и сервисима.	0	0	0	0	-	0	0	0	-	-	-	-	-	-	-	-	0	0	-	-	-	-	-	-	-
	Б	Демографски развој, заснован на оптимистичком циљу потребног обима и структуре становништва; запошљавање и samozapošljavanje у терцијарним делатностима; унапређење услуга здравствене и социјалне заштите и програма помоћи старачким домаћинствима; отварање нових радних места који се ослања на сектор туризма и рекреације, пољопривредних производа и прерађевина и др.; подизање нивоа друштвеног стандарда, стимулисање улоге локалног становништва као домаћина НП, кроз одржавање пољопривредне производње и других традиционалних активности карактеристичних за планско подручје.	0	0	+	+	+	0	0	0	+	+	+	+	+	+	0	+	0	0	0	0	+	0	0	+	+

Област Плана	Варијанта	Сценарио тренда развоја	Циљеви стратешке процене утицаја																									
			1			2		3	4			5			6			7				8			9	10		
			1.1	1.2	1.3	2.1	2.2	3.1	4.1	4.2	4.3	5.1	5.2	5.3	6.1	6.2	6.3	7.1	7.2	7.3	7.4	8.1	8.2	8.3	9.1	10.1		
МАЛА ПРИВРЕДА	А	Нестајање старих сеоских заната, опадање домаће радиности поткопаоничких села уз њихово извесно одумирање	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	-	0	
	Б	Оживљавање старих етно-заната у функцији израде сувенира, употребних и украсних етно-предмета; организовање домаће радиности у функцији бањског и сеоског туризма; организовање занатства и домаће радиности за производњу и прераду етно- и еко-хране и пића из домаће пољопривреде; унапређење услужних заната (трговина, угоститељство, технички сервиси)	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
ТУРИЗАМ	А	Тренд разједињености понуде ТЦ Копаоник (доминантно оријентисана на зимску скијашку сезону), занемаривање презентације вредности НП.	0	0	-	0	0	0	-	-	0	0	0	0	0	0	0	-	0	-	-	0	0	0	0	0	0	0
	Б	Успостављање система садржајно и функционално заокружене и регионално интегрисане туристичке по-нуде; подстицање туристичких подручја са најпо-вољнијим могућностима за продужење туристичке сезоне и повећање степена искоришћености капацитета; укључивање природних, културно-историјских и других вредности у развој туризма, уз целовиту заштиту животне средине, природе, природне и културне баштине	0	0	0	0	0	+	0	+	+	+	+	+	+	0	+	0	0	0	0	0	0	0	0	0	+	+
ПОЉОПРИВРЕДНО ЗЕМЉИШТЕ И ПОЉОПРИВРЕДА	А	Наставак деградације пољопривредног земљишта услед ерозије и бујица, некоришћење планинских пашњака и ливада због режима НП, одустајање од сточарске производње, напуштање потпланинских села	0	0	-	0	0	0	-	-	0	0	0	0	0	0	-	0	-	-	0	0	0	0	0	0	0	0
	Б	Усклађивање намена и начина коришћења пољопривредног земљишта са режимима заштите НП, и природним погодностима и ограничењима; чување површина и плодности пољопривредног земљишта; прилагођавање структуре пољопривредне производње потребама туристичке тражње; побољшање економских и социјалних услова живљења и рада пољопривредног становни-штва; израда пилот пројек-та интегралног руралног и аграрног развоја.	0	0	+	0	0	0	0	+	0	0	0	+	+	+	0	+	0	+	+	0	0	0	0	0	0	+

Област Плана	Варијанта	Сценарио тренда развоја	Циљеви стратешке процене утицаја																							
			1			2		3	4			5			6			7				8			9	10
			1.1	1.2	1.3	2.1	2.2	3.1	4.1	4.2	4.3	5.1	5.2	5.3	6.1	6.2	6.3	7.1	7.2	7.3	7.4	8.1	8.2	8.3	9.1	10.1
ШУМЕ, ШУМСКО ЗЕМЉИШТЕ И ЛОВСТВО	А	Неодговарајуће газдовање шумама, осиромашење шумског фонда са свим негативним ефектима; неадекватно коришћење ловних ресурса—дивље фауне; запостављање адекватних узгојних мера, криволов.	-	0	0	-	-	-	-	-	0	0	0	0	-	0	0	0	0	-	0	-	0	0	0	0
	Б	Газдовање шумама НП са тежиштем на очувању биолошког диверзитета у целини НП; одрживо управљање и коришћење шума и шумских подручја; установљење опште корисних, као доминантних функција шума на територији НП; заштита и очување заштићених реликтних, ендемичних, ретких и угрожених врста; унапређење стања постојећих шума НП и увећање површина под шумом; реализовање плана научно-истраживачке делатности у шумама НП; репатријација основних врста дивљачи у НП	+	0	0	+	+	+	+	+	0	0	0	0	+	+	0	+	0	+	0	+	+	0	0	0
САОБРАЋАЈ И САОБРАЋАЈНА ИНФРАСТРУКТУРА	А	Неорганизована саобраћаја, заостајање јавног саобраћаја, девастација постојеће саобраћајне инфраструктуре услед неадекватног одржавања, запостављање мирујућег саобраћаја.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	-	-	0	0	0	0	-	-	0	-	0	
	Б	Реализација деонице локалног пута са осталом инфраструктуром од Лисине до пословно-стамбеног комплексу у насељу Чајетина; и реализација хелидрома	0	0	0	0	0	0	0	+	+	0	0	0	0	+	0	0	0	0	0	0	0	0	+	0
ВОДЕ И ВОДОПРИВРЕДНА ИНФРАСТРУКТУРА	А	Настављање проблема недостатка и незадовољавајућег квалитета воде, заштравање проблема канализације, запостављање атмосферске канализације	0	0	0	0	0	-	0	0	0	0	0	-	0	-	-	0	-	-	0	0	0	0	0	
	Б	Снабдевање НП и подручја ван зоне НП водом највишег квалитета; канализација и преочишћавање отпадних вода НП и заштитне зоне; снабдевање техничком водом, мале водоакмулације и микро хидрозахвати и мале хидроелектране.	+	0	0	0	0	+	0	+	0	0	0	0	+	0	+	+	+	+	+	0	0	0	+	0
ЕНЕРГЕТИКА	А	Нерационалне потрошња енергије уз заостајање изградње адекватне електроенергетске инфраструктуре, запостављање гасификације и производње коришћењем ОИЕ.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	-	0	0	0	0	-	-	-	0	0	
	Б	Изградња далековода и трафостаница на подручју Плана; производња енергије из обновљивих енергетских извора; гасификација.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	+	0	0	0	0	0	+	+	+	0	0

Област Плана	Варијанта	Сценарио тренда развоја	Циљеви стратешке процене утицаја																								
			1			2		3	4			5			6			7				8			9	10	
			1.1	1.2	1.3	2.1	2.2	3.1	4.1	4.2	4.3	5.1	5.2	5.3	6.1	6.2	6.3	7.1	7.2	7.3	7.4	8.1	8.2	8.3	9.1	10.1	
ТЕЛЕ-КОМУНИКАЦИЈЕ	А	Неадекватан развој и одржавање телекомуникационе мреже и система.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	-	0	0	0	0	0	0	0	-	-	
	Б	Развој телекомуникационе мреже и система и проширење капацитета преносне мреже за телефонски саобраћај	0	0	0	0	0	0	0	0	0	+	0	0	0	0	+	0	0	0	0	0	0	0	+	+	
КОМУНАЛНА ОПРЕМА	А	Неадекватан развој комуналне инфраструктуре, настављање грејања на течна горива, нередовно одвожење смећа на санитарно неуређене депоније, запостављање комуналних објеката.	0	0	0	0	0	0	0	0	-	0	0	0	-	0	-	-	-	0	0	0	0	-	-	-	0
	Б	Реализација грејања на течни гас и база за одржавање путеве, ватрогасне службе, сервиса жичара и ски стаза и успостављање интегралног одрживог система управљања отпадом базираног на принципима регионализације	0	0	0	0	0	0	0	0	+	0	0	0	+	0	+	+	+	0	0	0	0	+	+	+	0

Значење симбола: + укупно позитиван утицај; - укупно негативан утицај; 0 нема директног утицаја, или нејасан утицај

А – варијанта просторног развоја без примене Просторног плана

Б – варијанта просторног развоја са применом Просторног плана

3.5.1 Резултати процене

Резимирајући процену утицаја варијантних решења у односу на циљеве СПУ, може се констатовати следеће:

- варијанта А – У варијанти да се Просторни план не донесе трендови развоја донели би неизвесност и негативне ефекте код сваког сектора Просторног плана. Варијанта А би врло вероватно довела до:
 - запостављености активне и креативне заштите, уређења и презентације вредности НП; непостојања програма и значајнијих активности уређења предела и презентације природних и непокретних културних добара на подручју НП и осталом подручју Плана; недовољних инвестиција у НП и неразвијености креативних приступа у обезбеђивању инвестиција ван буџета, из активности у НП и осталом подручју Плана;
 - интерног угрожавања природе и природних вредности НП и осталом подручју Плана, на урбаним површинама, са знатним последицама, посебно на Сувом Рудишту и у викенд насељу Лисина/Чајетина на ободу НП, а делом и у Брзећу у осталом подручју Плана, уз природно и антропогено условљену ерозију тла, неповољне утицаје садржаја специјалне намене и напуштених рудника, неконтролисано сакупљање лековитог и ароматичног биља и дивљих плодова;
 - запостављености културне баштине НП и осталог подручја Плана, без заштите од антропогеног деловања и спонтаног пропадања, без значајнијих резултата ревитализације и презентације;
 - одсуства јединствене туристичке понуде НП и у осталом подручју Плана, одсуства контроле квалитета, информационог и мониторинг система, специфицираних норматива и стандарда и др., без адекватног институционално-организационог аранжмана управљања развојем туризма; субстандардности понуде; угрожености природних претпоставки туризма и то: земљишта од ерозије због неодржавања педолошког покривача и травне вегетације алпских ски-стаза, вода и ваздуха због нерегулисаног саобраћаја, непланске и непримерене изградње, нерешених питања отпадних вода, комуналне хигијене и грејања; неизграђености садржаја летње туристичке понуде и др.;
 - угрожености шума штетним абиотичким и биотичким факторима, штеточинама и пожарима, недовољних активности и финансија на заштити, неги и подизању шума, запуштености шумских путева, недовољно контролисане сече, упућености егзистенције ЈП НП Копаоник на шумарство, одсуства сарадње ЈП НП и ЈП „Србијашуме“ са власницима приватних шума и осталим локалним становништвом и др.;
 - депопулације и старења села, неповезаности села са Туристичким центром и неразвијености сеоског туризма, ограничавања у коришћењу приватног пољопривредног земљишта у НП и приватних шума на целом подручју Плана, без компензација или понуде од стране ЈП НП за неки вид сарадње, неопремљености села јавним услугама и службама, комуналне неопремљености, саобраћајне неприступачности и др.
- варијанта Б – У варијанти да се План имплементира могу се очекивати бројни позитивни ефекти у сваком сектору, који отклањају већину негативних тенденција у развоју планског подручја ако се План не би имплементирао. То су следећи кључни позитивни ефекти:
 - уважавање режима заштите зона I, II и III степена као и осталог подручја Плана;
 - функционално и физичко повезивање сеоских насеља са туристичким и другим садржајима у НП које би било омогућено смањењем и прерасподелом постојећих и планираних туристичких;
 - условљавање било какве изградње супраструктуре на Сувом Рудишту и планиране изградње на другим локалитетима у зони III степена заштите НП претходним обезбеђивањем свих неопходних инфраструктурних објеката;

- имплементација Плана уз усклађивање постојећих урбанистичких планова, шумских, ловних, пољопривредних и других основа, програма и докумената, као и уз доношење нових планова нижег хијерархијског нивоа;
- санација и ревитализација свих деградираних површина у НП, односно ревитализација и рекултивација угрожених површина у осталом подручју Плана;
- регулисање отпадних вода на подручју НП, обавезно са прописном канализацијом и уређајима за пречишћавање у свим постојећим и планираним грађевинским комплексима, а код издвојених објеката са строго контролисаним, саобраћајно приступачним непропусним септичким јамама; регулисање атмосферске канализације са свих изграђених површина и саобраћајница;
- изградња канализације у насељима осталом подручју Плана ван границе НПК; код већих, концентрисаних насеља са канализацијом и уређајима за пречишћавање, а код осталих насеља са групним и појединачним водонепропусним септичким јамама;
- остваривање јединствених система грејања за концентрисане комплексе на подручју НП и примена чисте енергије, првенствено гаса, као и геотермалне, соларне, електричне и друге енергије;
- увођење интегралног одрживог управљања отпадом који се базира на принципима регионализације;
- успостављање система перманентног мониторинга свих параметара квалитета животне средине у НП по европским стандардима за оваква заштићена природна добра;
- израда катастра загађивача природе и животне средине у НП и осталом подручју Плана; стављање у функцију информативно-контролних пунктова на улазима у НП и строга контрола промета људи, роба и сировина, итд.

С обзиром да сваки развој подразумева промене, у овој варијанти могући су и појединачни негативни ефекти појединих планских решења у односу на циљеве Стратешке процене, а који су неизбежна цена развоја планског подручја. Интензитет и просторна дисперзија ових утицаја елборирани су у наставку Стратешке процене.

На основу изнетог је закључено да је, са аспекта одрживости и примерености реалним потребама, варијанта Б, са применом Просторног плана, повољнија од варијанте А.

3.6 Приказ врсте и карактеристика утицаја планских решења на животну средину

3.6.1 Врста и предмет утицаја

Утицаји планских решења анализирани су на релацији: извор дејства - дејство - предмет (објекат) - последица.

Извори дејства су потребни радови и активности да се одређено планско решење реализује. Кључни извори дејства су планска решења у вези изградње супраструктуре у непосредној функцији развоја туризма на подручју НП и заштитне зоне, изградње путне мреже и објеката вертикалног и ваздушног траснпорта, реализације комуналних објеката, реализација малих хидроакумулација и водозавата, изградње далековода и трафостаница, гасовода и других садржаја на планском подручју.

Од значаја за животну средину су и решења која се односе на коришћење вода, развој пољопривреде, обнову становништва и развој мреже насеља. Такође, заштита природних вредности генерише утицаје који се вреднују са становишта циљева у Плану и циљева стратешке процене.

Дејства/утицаји на животну средину су по својој основној природи углавном механички, физички и хемијски, а могу бити и биохемијски и физиолошки. Предмет или објекат утицаја је медијум преко кога се дејство преноси, или на који се одражава. У овој СПУ ти су медијуми груписани у неколико основних категорија : природне вредности - биодиверзитет, геонаслеђе, предео, шуме, ваздух, воде, земљиште и микроклиматске промене.

Последица дејства је промена (особина, изгледа или функција), која је могућа у два смера: позитивном и негативном - посматрано са становишта задатих циљева, при чему се мала или незнатна промена игнорише и означава као стање без промене.

Дискутована релација између извора дејства и последице у пракси се исказује кроз веома сложене везе, због чињенице да сваки елемент ове релације има низ пратећих обележја, односно субособина, које ће бити приказане под појмом *карактеристике утицаја*.

3.6.2 Карактеристике утицаја - методологија и приказ оцене

Измене и допуне Просторног плана подручја посебне намене НП Копаоник (како варијантна решења, тако и изабрана и Нацртом плана утврђена решења), што је случај и код већине других планова и програма, генерише већину приказаних врста/типова утицаја и њихових ефеката, који су најчешће чврсто повезани и међусобно условљени, тако да их је тешко раздвојити. У спровођењу ове стратешке процене узете су у обзир могућности таквих утицаја, пре свега код ефеката који су оцењени као могуће (потенцијално) значајни. Посебно су размотрени ризици ефеката и очекиване промене флоре и фауне и њихових природних станишта, естетике предела, квалитета и режима вода, квалитета ваздуха, квалитета и плодности земљишта у односу на планска решења, врсту и капацитете туристичке изградње и број посетилаца, развој пољопривреде, управљање водама и на проблеме настале услед непогода природне и антропогене генезе и др.

За евалуацију је примењен метод развијен у оквиру научног пројекта под називом “Метод за стратешку процену животне средине у планирању просторног развоја лигнитских басена“, финансираног од стране Министарства за науку и заштиту животне средине, који се реализује у Институту за архитектуру и урбанизам Србије.

У Табели 8. дат је приказ скале за процену утицаја према јачини утицаја који се оцењују бројевима од -3 до +3, где се знак минус односи на негативне, а знак плус на позитивне промене.

Табела 8. Критеријуми за оцењивање величине утицаја

Величина утицаја	Ознака	О п и с
Критичан	- 3	Јак негативан утицај
Већи	- 2	Већи негативан утицај
Мањи	- 1	Мањи негативни утицај
Нема утицаја, или нејасан утицај	0	Нема утицаја, нема података или није примењиво
Позитиван	+ 1	Мањи позитивни утицај
Повољан	+ 2	Већи позитиван утицај
Врло повољан	+ 3	Јак позитиван утицај

У Табели 9. приказани су критеријуми за вредновање просторних размера могућих утицаја.

Табела 9. Критеријуми за оцењивање просторних размера утицаја

Размере утицаја	Ознака	О п и с
Државни	Н	Могућ утицај на националном нивоу
Регионални	Р	Могућ утицај на регионалном нивоу
Локални	Л	Могућ утицај у некој зони или делу општине

Вероватноћа утицаја се одређује према скали која је приказана у Табели 20.

Табела 10. Скала за процену вероватноће утицаја

Вероватноћа	Ознака	Опис
100%	И	утицај извесан
више од 50%	В	утицај вероватан
мање од 50%	М	утицај могућ

У односу на време трајања утицаја могу се дефинисати привремени - повремени (Р) и дуготрајни (Д) ефекти.

На основу критеријума процене величине и просторних размера утицаја планских решења према циљевима стратешке процене обавља се евалуација значаја идентификованих утицаја. За утврђене значајне утицаје процењују се вероватноћа и време трајања.

Усваја се: Утицаји од стратешког значаја за предметни план су они који имају јак или већи (позитиван или негативан) ефекат на глобалном нивоу, на националном целом или на реионалном нивоу, према критеријумима у табели 9.

Табела 11. Критеријуми за евалуацију стратешки значајних утицаја

Размере	Величина		Ознака значајних утицаја
Национални ниво: Н	Јак позитиван утицај	+3	Н+3
	Већи позитиван утицај	+2	Н+2
	Јак негативан утицај	- 3	Н-3
	Већи негативан утицај	- 2	Н-2
Регионални ниво: Р	Јак позитиван утицај	+3	Р+3
	Већи позитиван утицај	+2	Р+2
	Јак негативан утицај	- 3	Р-3
	Већи негативан утицај	- 2	Р-2
Локални ниво: Л	Јак позитиван утицај	+3	Л+3
	Јак негативан утицај	- 3	Л-3

За Измене и допуне просторног плана подручја НП Копаоник посебно су значајни утицаји који имају јак позитиван или већи позитиван ефекат и јак негативан или већи негативан ефекат на целом подручју плана, односно на локалном, регионалном или националном нивоу планирања.

3.6.3 Процена утицаја планских решења прве етапе реализације Измена и допуна Просторног плана на животну средину

Планска решења у Нацрту плана која су обухваћена проценом утицаја на животну средину односе се период до 2018. године (приказану у поглављу 5. *Имплементација*)

Заштита природних добара

1. Планско решење	<i>Заштита, презентација и контролисано коришћење НП</i>
1.1	- спровођење одредби Плана о успостављању зона и режима заштите, уређења и коришћења НП Копаоник
1.2	- графичко и текстуално прецизирање граница режима заштите оријентационо утврђених законом и Просторним планом кроз израду оперативне граница заштите на катастарском плану Националног парка
1.3	- интегрисање презентације природних вредности у туристичку понуду путем заједничких програма, планова и пројеката, уз увођење одређених такси (еколошке таксе које би се плаћале приликом уласка у НП), и издвајање дела прихода од туристичких активности за потребе заштите и презентације природе и природних вредности који представљају туристичке мотиве

Заштита животне средине

2. Планско решење	<i>Унапређења и заштите квалитета животне средине</i>
2.1	- израда и реализација Програма за санацију и ревитализацију квалитета животне средине НП (угрожених природних вредности, оштећеног тла и вегетације, последица бомбардовања и елементарних непогода, угрожених водотокова и извора услед некомплетирања система фекалне и атмосферске канализације, филтера на котларницама и др.)
2.2	-реконструкција саобраћајница за зимске услове, решење мирујућег саобраћаја, увођење у функцију капија НП; регулисање саобраћајница и саобраћаја који угрожавају животну средину на подручју Плана
2.3	-израда катастра загађивача природе и животне средине; успостављање система сталног мониторинга свих параметара квалитета животне средине на подручју НП (земљишта, воде, ваздуха и вегетације)

Заштита непокретних културних добара

3. Планско решење	Заштита и презентација непокретних културних добара
3.1	-категоризација и проглашење најзначајнијих евидентираних добара; истраживање и евидентираер осталих добара у I и II степену заштите
3.2	-приоритетне активности заштите и уређења добара и организовање презентације добара; израда Програма конзервације, рестаурације и ревитализације непокретних културних добара

Шуме, шумско земљиште, шумарство и ловство

4. Планско решење	Одрживо коришћење шума и шумског земљишта
4.1	- Антиерозивна заштита скијалишта и сливова водоакумулација „Ђелија” и „Селова” (регулације бујичних водотока)
4.2	-компензација сече шуме (услед изградње, реализације скијалишта) пошумљавањем голети, појасева уз скијачке стазе, саобраћајнице и др. уз формирање расадника НП
4.3	-забрана лова у НП, интродукција аутохтоне дивљачи и уређење резервата дивљачи у НП

Пољопривредно земљиште и пољопривреда

5. Планско решење	Развој пољопривреде и повећања тржишне конкурентности локалних пољопривредних производа
5.1	- доношење Програма развоја пољопривреде у НП (регулисање малих ораница за семенски материјал, заштите од ерозије, развоја и вредновања биолошког капацитета травњака и развоја сточарства); стимулација пољопривреде у заштитној зони НП (удруживање произвођача, укрупњавање поседа, развој прераде, пословни аранжмани произвођача са објектима туризма, прераде и трговине)
5.2	- подршка развоју и промоцији органске производње хране, као и активностима за добијање робне марке широког асортимана локалних пољопривредно-прехранбених производа, по основу посебних/заштићених одлика географске средине

Туризам

6. Планско решење	Комплетирање и реализација садржаја супраструктуре у функцији НП и туризма на подручју НП
6.1	-изградња садржаја у непосредној функцији НП (управни, истраживачки, едукативни, културни, појединачни мали објекти)
6.2	- доградња садржаја висококомерцијалног туризма, рекреације и спорта у висинској зони до граничног капацитета предвиђеног Ппросторним планом
6.3	-изградња туристичко-пословних, стамбено-пословних и специјалних садржаја
7. Планско решење	Реализација садржаја ван граница НП
7.1	-изградња садржаја у непосредној функцији НП
7.2	-изградња садржаја руралног туризма уз интегрисање са понудом НП
8.Планско решење	Комплетирање садржаја посебне инфраструктуре на подручју Плана (алпско скијалиште, нордијско скијалиште, садржаји летње туристичке понуде у простору); приоритети: изградња гондолскох жичара Брзеће-Суво Рудиште и Лисина-Суво Рудиште, реконструкција и изградња жичаре Суво Рудиште-Панчићев врх са новим садржајима на излазној станици у функцији туриста и др.

Становништво, мрежа насеља и јавне службе

9. Планско решење	Становништво, мрежа насеља и јавне службе
9.1	- ревитализација села; доношење и спровођење програма стимулисања локалног становништва у пољопривреди, туризму и малој привреди
9.2	- развој и организација јавних служби и услуга усклађена са специфичним функцијама насеља (повећање квалитета физичке доступности и ефикасности јавних служби у центрима мреже насеља; развој нових програма и модалитета пружања услуга прилагођених различитим категоријама и циљним групама корисника, пре свега туриста)

Саобраћај и техничка инфраструктура

10.Планско решење	Ревитализација путне мреже (регионални и локални путеви)
10.1.	Реализација деонице локалног пута (око 1 км) са осталом инфраструктуром од Лисине до пословно-стамбеног комплексу у насељу Чајетина; и реализација хелидрома (Чајетина и Суво рудиште)
11.Планско решење	Изградња садржаја водопривредне инфраструктуре
11.1	-снабдевање НП и заштитне зоне водом највишег квалитета
11.2	-каналисање и преичишћавање отпадних вода НП и заштитне зоне
11.3	-снабдевање техничком водом, мале водоакумулације и микро хидрозахвати
11.4	-хидроенергетика (мале електране)
12.Планско решење	Изградња садржаја енергетске инфраструктуре
12.1	-изградња далековаода и трафостаница у НП и заштитној зони
12.2	-производња енергије из обновљивих енергетских извора
12.3	-гасификација
13.Планско решење	Изградња садржаја телекомуникационе инфраструктуре

Комунална опрема

14. Планско решење	Реализација грејања на течни гас и база за одржавање путеве, ватрогасне службе, сервиса жичара и ски стаза и система сакупљања смећа
--------------------	---

Табела 12. Процена величине утицаја планских решења на животну средину и елементе одрживог развоја

ЦИЉЕВИ СТРАТЕШКЕ ПРОЦЕНЕ		ПЛАНСКА РЕШЕЊА																																
		1.1	1.2	1.3	2.1	2.2	2.3	3.1	3.2	4.1	4.2	4.3	5.1	5.2	6.1	6.2	6.3	7.1	7.2	8	9.1	9.2	10	10.1	11.1	11.2	11.3	11.4	12.1	12.2	12.3	13.	14	
1.1	Очување и унапређење специјске, генетичке и екосистемске разноврсности	+3	+3	+3	+3	+1	+3	0	0	+2	+2	+3	0	0	+2	-1	-1	+2	0	-1	0	0	-1	-1	0	+2	-1	-1	-1	+1	0	+2	-1	
1.2	Спречавање уношења и ширења алохтоних инвазивних врста	+1	+3	+3	0	0	0	0	0	+2	+3	0	0	+1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
1.3	Повећање агробиодиверзитета	+1	+1	+1	+1	+1	0	0	0	0	0	+3	+2	+1	0	+1	0	0	0	+2	0	+1	0	0	0	0	+1	0	0	+1	0	0	0	
2.1	Увећање опште користи од шуме, посебно еколошких функција шуме	+1	+2	+3	+1	0	+1	0	0	+3	+3	+2	0	0	+1	-1	+1	0	0	-1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	+1	0	0	0	
2.2	Заштита, унапређење и санација деградираних површина под шумом	+3	+2	+2	+2	0	0	0	0	+3	+3	+1	0	0	0	0	+1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	-1	0	0	0	0	
3.1	Очување, презентација и одрживо коришћење природних вредности	+3	+3	+3	+3	+1	+3	0	0	+2	+1	+2	0	0	+2	-1	0	+2	0	0	0	0	+1	+1	0	+1	-1	-1	0	0	0	+2	0	
4.1	Очување разноврсности предеоних типова	+3	+3	+3	+2	+1	0	+3	+3	+2	+2	+1	+1	+1	+1	+1	0	0	-1	-1	0	+1	0	0	0	0	+1	-1	-1	0	0	0	0	
4.2	Очување и унапређење главних елемената предеоног лика	+3	+3	+3	0	+1	0	+3	+3	+2	+2	0	+1	0	0	0	+1	0	0	-1	0	0	+1	0	0	0	+1	0	-1	0	0	0	0	
4.3	Организовање адекватног управљања чврстим отпадом	0	0	+1	+3	+1	+2	0	0	0	0	0	+1	0	+1	0	0	+1	0	+1	0	+1	+2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	+2	
5.1	Очување, презентација и адекватно коришћење непокретних културних добара	0	+3	+3	0	+1	0	+3	+3	0	0	0	0	+2	+2	+2	+1	+1	0	+1	+1	+2	+2	0	+1	0	0	0	0	0	0	+2	0	
5.2	Очување етнографско-фолклорног наслеђа	0	+1	+2	0	0	0	+3	+3	0	0	0	0	+2	+2	+2	+1	+1	0	+2	+1	+2	+2	0	0	0	0	0	0	0	0	+2	0	
5.3	Очување објеката народног градитељства	0	+1	+2	0	+1	0	+3	+3	0	0	0	0	+1	+2	+1	+2	+1	+1	0	+2	+1	+2	0	0	0	0	0	0	0	0	+1	0	
6.1	Заштита здравља становништва	0	+1	+1	+2	0	+2	0	0	+2	+2	0	0	0	0	+2	0	0	0	0	0	+2	+1	-1	+2	+3	+1	0	0	+2	+2	0	+2	
6.2.	Смањење буке и вибрација у оквиру изграђених простора	0	0	0	0	+1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	-1	0	0	0	0	0	0	-1	-1	0	0	0	0	-1	0	0	0	0	
6.3	Задржавање становништва и подстицај насељавања у сеоским срединама	0	0	+1	+2	+2	0	+2	+2	0	0	0	+3	+3	0	+3	+3	0	+3	+3	+3	+3	+3	+3	+2	+2	+2	0	+3	+2	+2	+2	+2	
7.1	Очување и унапређење квалитета подземних и површинских вода	+2	+3	+2	+2	0	+2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	-1	-1	0	+3	+2	-1	0	0	0	0	+2	
7.2	Смањење ризика загађења и очување и побољшање бонитета земљишта	+2	+1	+2	+1	0	+2	0	0	+1	0	0	+1	+2	0	0	0	0	0	0	+1	0	0	-1	0	+3	0	0	0	0	0	0	+2	
7.3	Умањење ефеката водне ерозије тла	+3	0	+2	+1	0	0	0	0	+3	+3	0	0	0	0	0	0	0	0	-1	+1	0	0	0	0	+2	+2	0	0	0	0	0	0	
7.4	Очување физичког и биолошког интегритета водних тела и хидролошких феномена	+3	+3	+3	+2	0	+2	0	0	0	0	0	0	0	+1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	+2	+3	+1	-1	0	0	0	0	0	
8.1	Смањење степена изложености становника загађеном ваздуху	+1	+1	+1	+2	+1	+3	0	0	+2	+2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	-1	-1	0	0	0	0	0	+2	+2	0	+2	
8.2	Смањење нивоа емисије штетних материја у ваздуху до нивоа који не угрожава жив. средину	0	0	+1	+1	+1	+2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	-1	-1	0	0	0	0	0	+2	+2	0	+2	
8.3	Унапређење енегетске ефикасности применом чисте енергије	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	+2	0	0	0	0	+1	0	0	0	0	0	0	0	+2	0	+3	+2	0	0
10.1	Унапређивање приступа знању и вештинама и увећање улагања у људе, опрему, инфраструктуру	0	0	0	0	+2	0	0	+2	0	0	0	+2	+2	+2	+2	+2	+1	+2	+3	+3	+2	+2	+2	+2	+3	+2	+2	+2	+2	+2	+2	+2	
11.1	Унапређивање информисаности јавности по питањима животне средине и успостављање система сталног мониторинга параметара квалитета животне средине у НП	0	0	+2	0	0	+3	0	+3	0	0	0	0	0	+3	0	0	+1	0	0	+1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	+3	0	

Табела 13. Процена територијално-просторних утицаја планских решења на животну средину и елементе одрживог развоја

ЦИЉЕВИ СТРАТЕШКЕ ПРОЦЕНЕ		ПЛАНСКА РЕШЕЊА																																	
		1.1	1.2	1.3	2.1	2.2	2.3	3.1	3.2	4.1	4.2	4.3	5.1	5.2	6.1	6.2	6.3	7.1	7.2	8	9.1	9.2	10	10.1	11.1	11.2	11.3	11.4	12.1	12.2	12.3	13.	14		
1.1	Очување и унапређење специјске, генетичке и екосистемске разноврсности	Р	Н	Н	Р	Л	Н			Р	Р	Р			Н	Л	Л	Л		Л	Л		Л	Л		Л	Л	Л	Л	Л		Н	Л		
1.2	Спречавање уношења и ширења алохтоних инвазивних врста	Л	Р	Р						Л	Р				Л																				
1.3	Повећање агробиодиверзитета	Р	Р	Р	Р	Р						Л	Л	Л		Л					Л		Л				Л			Л					
2.1	Увећање опште користи од шуме, посебно еколошких функција шуме	Р	Р	Р	Р		Р			Р	Л	Л			Л	Л	Л			Л											Л				
2.2	Заштита, унапређење и санација деградираних површина под шумом	Л	Л	Л	Л					Л	Л	Л					Л												Л						
3.1	Очување, презентација и одрживо коришћење природних вредности	Р	Н	Н	Р	Р	Н			Р	Р	Р			Н	Л		Л						Л	Л		Л	Л	Л	Л	Л		Н	Л	
4.1	Очување разноврсности предеоних типова	Р	Р	Р	Р	Р		Р	Р	Р	Р	Р	Л	Л	Р	Л	Л			Р	Л		Р				Л	Л	Л						
4.2	Очување и унапређење главних елемената предеоног лика	Л	Р	Р		Р		Р	Р	Р	Л		Л			Л				Р			Л				Л		Л						
4.3	Организовање адекватног управљања чврстим отпадом			Р	Р	Р	Р						Л		Л			Л		Л		Р	Р											Р	
5.1	Очување, презентација и адекватно коришћење непокретних културних добара		Н	Н		Р		Н	Н						Н	Л	Л	Л	Л		Л	Р	Р	Л			Л						Н		
5.2	Очување етнографско-фолклорног наслеђа		Р	Р			Р	Р							Р	Л	Л	Л	Л		Л	Р	Р	Л										Р	
5.3	Очување објеката народног градитељства		Р	Р		Л	Р	Р					Л	Р	Л	Л	Л	Л			Л	Л	Л											Р	
6.1	Заштита здравља становништва	Р	Р	Р	Р		Р			Р	Л					Н						Р	Л	Л	Л	Р	Р	Р		Л	Л		Л	Л	
6.2	Смањење буке и вибрација у оквиру изграђених простора					Л										Л							Л	Л					Л						
6.3	Здржавање становништва и подстицај насељавања у сеоским срединама			Р	Р	Р		Р	Р				Л	Р		Р	Л		Р	Р	Р	Р	Р	Р	Р	Р	Р	Р	Л		Р	Л	Л	Р	Р
7.1	Очување и унапређење квалитета подземних и површинских вода	Р	Р	Р	Р		Р																Л				Р	Л	Л						Л
7.2	Смањење ризика загађења и очување и побољшање бонитета земљишта	Л	Л	Л	Л		Л			Л			Л	Л							Л			Л		Л									
7.3	Умањење ефеката водне ерозије тла	Л		Л	Л					Л	Л									Л	Л					Л	Л								
7.4	Очување физичког и биолошког интегритета водних објеката и хидролошких феномена	Л	Л	Л	Л		Л							Л												Л	Л	Л	Л						
8.1	Смањење степена изложености становника загађеном ваздуху	Р	Р	Р	Р	Р	Р			Л	Л													Л	Л						Л	Л		Л	Л
8.2	Смањење нивоа емисије штетних материја у ваздуху до нивоа који не угрожава жив. средину			Р	Р	Р	Р																	Л	Л						Л	Л		Л	Л
8.3	Унапређење енергетске ефикасности применом чисте енергије															Л					Л								Л		Р	Р			
10.1	Унапређивање приступа знању и увећање улагања у људе, опрему, инфраструктуру				Л			Л				Л	Л	Л	Л	Л	Л	Л	Л	Л	Л	Л	Л	Л	Л	Л	Л	Л	Л	Л	Л	Л	Л	Л	
11.1	Унапређивање информисаности јавности по питањима животне средине и успостављање система сталног мониторинга параметара			Н			Н	Н							Н			Р			Р														Н

Табела 14. Идентификација и евалуација стратешки значајних утицаја планских решења на животну средину и одрживи развој

Ознака	Планско решење	Идентификација и евалуација значајних утицаја*		Образложење
		Ознака циља СПУ	Ранг	
1.1	Спровођење одредби Плана о успостављању зона и режима заштите, уређења и коришћења НП Копаоник	1.1	P+3МД	Могућ већи дуготрајни регионални утицај планског решења на очување специјске, генетичке и екосистемске разноврсности, очување, презентацију и одрживо коришћење природних вредности, очување разноврсности предеоних типова, и очување и унапређење квалитета подземних и површинских вода
		3.1	P+3МД	
		4.1	P+3МД	
		7.1	P+2МД	
1.2	Графичко и текстуално прецизирање граница режима заштите оријентационо утврђених законом и Просторним планом кроз израду оперативне граница заштите на катастарском плану Националног парка	1.1	H+3ВД	Могућ већи дуготрајни национални утицај планског решења на очување специјске, генетичке и екосистемске разноврсности, очување, презентацију и одрживо коришћење природних вредности, и очување и коришћење непокретних културних добара већи регионални утицај на очување разноврсности предеоних типова и очување и и унапређење квалитета подземних и површинских вода
		3.1	H+3ВД	
		4.1	P+3ВД	
		5.1.	H+3ВД	
1.3	Интегрисање презентације природних вредности у туристичку понуду путем заједничких програма, планова и пројеката, уз увођење одређених такси (еколошке таксе које би се плаћале приликом уласка у НП), и издвајање дела прихода од туристичких активности за потребе заштите и презентације природе и природних вредности који представљају туристичке мотиве	1.1	H+3МД	Могућ већи дуготрајни национални утицај планског решења на очување специјске, генетичке и екосистемске разноврсности, очување, презентацију и одрживо коришћење природних вредности, очување и коришћење непокретних културних добара, и унапређивање информисаности јавности и успостављања мониторинга, као и регионални утицај на увећање општих користи од шуме
		1.2	P+3МД	
		2.1	P+3МД	
		3.1	H+3МД	
		5.1	H+3МД	
2.1	Израда и реализација Програма за санацију и ревитализацију квалитета животне средине НП (угрожених природних вредности, оштећеног тла и вегетације, последица бомбардовања и елементарних непогода, угрожених водотокова и извора услед некомплетирања система фекалне и атмосферске канализације, филтера на котларницама и др.)	1.1	P+3МД	Могућ већи дуготрајни регионални утицај овог решења на очување специјске, генетичке и екосистемске разноврсности, очување, презентацију и одрживо коришћење природних вредности и организовање адекватног управљања чврстим отпадом
		3.1	P+3МД	
		4.3	P+3МД	
2.2	Реконструкција саобраћајница за зимске услове, решење мирујућег саобраћаја, увођење у функцију капија НП; регулисање саобраћајница и саобраћаја који угрожавају животну средину на подручју Плана	6.3	P+2ВД	Вероватан дужи регионални утицај планског решења на задржавање становништва и подстицај насељавања у сеоским срединама
2.3	Израда катастра загађивача природе и животне средине; успостављање система сталног мониторинга свих параметара квалитета животне средине на подручју НП (земљишта, воде, ваздуха и вегетације)	1.1	H+3ВД	Могућ дуготрајни национални утицај на очување специјске, генетичке и екосистемске разноврсности, очување, презентацију и одрживо коришћење природних вредности и унапређивање информисаности јавности и успостављања мониторинга, као и регионални утицај на смањење степена изложености становника загађеном ваздуху
		3.1	H+3МД	
		8.1	P+3МД	
		11.1	H+3МД	
3.1	Категоризација и проглашење најзначајнијих евидентираних добара; истраживање и евидентирање осталих добара у I и II степену заштите	4.1	P+3ВД	Вероватан дужи и већи национални утицај планског решења на очување разноврсности предеоних типова, као и регионални утицај на очување, презентацију и адекватно коришћење природних добара, очување етно фолклорног наслеђа и објеката народног градитељства
		5.1	H+3ВД	
		5.2	P+3ВД	

Ознака	Планско решење	5.3	P+3МД	Образложење
		Идентификација и евалуација значајних утицаја*		
		Ознака циља СПУ	Ранг	
3.2	Приоритетне активности заштите и уређења добара и организовање презентације добара; израда Програма конзервације, рестаурације и ревитализације непокретних културних добара	4.1	P+3ВД	Могућ дужи и већи национални утицај планског решења на очување разноврсности предеоних типова, као и регионални утицај на очување, презентацију и адекватно коришћење природних добара, очување етно фолклорног наслеђа и објеката народног градитељства
		5.1	H+3МД	
		5.2	H+3МД	
		5.3	H+3МД	
4.1	Антиерозивна заштита скијалишта и сливова водоакмулација „Ћелија” и „Селова” (регулације бујичних водотока)	2.1	P+3ВД	Вероватан јак утицај на регионалном нивоу на увећање опште користи од шуме односно еколошких функција шуме и на очување, презентацију и одрживо коришћење природних вредности
		3.1	P+3ВД	
4.2	Компензација сече шуме (услед изградње, реализације скијалишта) пошумљавањем гоleti, појасева уз скијачке стазе, саобраћајнице и др. уз формирање расадника НП	1.1	P+2МД	Могућ дуготрајни регионални утицај на очување специјске, генетичке и екосистемске разноврсности и на очување разноврсности предеоних типова
		4.1	P+2МД	
4.3	Забрана лова у НП, интродукција аутохтоне дивљачи и уређење резервата дивљачи у НП	1.1	P+3МД	Могућ дуготрајни већи регионални утицај планског решења на очување специјске, генетичке и екосистемске разноврсности и спечавање уношења и ширења алохтоних инвазивних врста
		1.2	P+3МД	
5.1	Доношење Програма развоја пољопривреде у НП; стимулација пољопривреде ван подручја НП	1.3	L+3МД	Могућ већи и дуготрајан утицај планског решења на локалном нивоу на повећање агробiodиверзитета и задржавање становништва и подстицај насељавања у сеоским срединама
		6.3	L+3МД	
5.2.	Подршка развоју и промоцији органске производње хране, као и активностима за добијање робне марке широког асортимана локалних пољопривредно-прехранбених производа, по основу посебних/заштићених одлика географске средине	6.3	P+3ВД	Могућ већи и дуготрајан утицај планског решења на локалном нивоу на повећање агробiodиверзитета и регионални утицај на задржавање становништва и подстицај насељавања у сеоским срединама
6.1.	Изградња садржаја у непосредној функцији НП (управни, истраживачки, едукативни, културни, појединачни мали објекти)	1.1	H+2МД	Могућ већи и дуготрајан национални утицај планског решења на очување специјске, генетичке и екосистемске разноврсности, очување, презентацију и одрживо коришћење природних вредности, очување и коришћење непокретних културних добара, као и унапређивање информисаности јавности и успостављање система мониторинга
		3.1.	H+2МД	
		5.1.	H+2МД	
		11.1.	H+3МД	
6.2.	Доградња садржаја висококомерцијалног туризма, рекреације и спорта у висинској зони до граничног капацитета предвиђеног Просторним планом	6.1	H+2МД	Могућ већи и дуготрајан национални утицај планског решења на заштиту здравља становника.
		6.3	P+3ВД	
7.1	Изградња садржаја у непосредној функцији НП	11.1	P+1ВД	Вероватан регионални утицај на унапређивање приступа знању и вештинама, увећању у људе, опрему и сл
7.2	Изградња садржаја руралног туризма уз интегрисање са понудом НП	6.3	P+3ВД	Могућ већи регионални утицај планског решења на задржавање становништва и подстицај насељавања у сеоским срединама
9.1	Ревитализација села; доношење и спровођење програма стимулисања локалног становништва у пољопривреди, туризму и малој привреди	6.3	L+3ВД	Вероватан дуготрајан локални утицај планског решења на задржавање становништва и подстицај насељавања у сеоским срединама и нешто мањи регионални утицај на унапређивање приступа знању и вештинама, увећању у људе, опрему и сл
		11.1	P+1ВД	

Ознака	Планско решење	Идентификација и евалуација значајних утицаја*		Образложење
		Ознака циља СПУ	Ранг	
9.2.	Развој и организација јавних служби и услуга усклађена са специфичним функцијама насеља (повећање квалитета физичке доступности и ефикасности јавних служби у центрима мреже насеља; развој нових програма и модалитета пружања услуга прилагођених различитим категоријама и циљним групама корисника, пре свега туриста)	6.1	P+2ВД	Вероватан, дуготрајан регионални утицај на заштиту здравља становника и задржавање становништва и подстицај насељавања у сеоским срединама
		6.3	P+3ВД	
10.1	Реализација деонице локалног пута (око 1 км) са осталом инфраструктуром од Лисине до пословно-стамбеног комплекса у насељу Чајетина; и реализација хелидрома (Чајетина и Суво рудиште)	4.3	P+2ВД	Вероватан дуготрајан регионални утицај планског решења на квалитет туристичке понуде и обезбеђивање доступности, презентацију природних и културних вредности, адекватно управљање чврстим комуналним отпадом
		5.1	P+2 ВД	
		6.3	P+3ВД	
11.1	Снабдевање НП и заштитне зоне водом највишег квалитета	6.1	P+2ВД	Вероватан дуготрајни утицај на регионалном нивоу овог планског решења на заштиту здравља становништва и задржавање становништва и подстицај насељавања у сеоским срединама
		6.3	P+2ВД	
11.2	Каналисање и пречишћавање отпадних вода подручја НП и осталог подручја Плана	6.1	P+3ВД	Вероватан дуготрајни утицај на регионалном нивоу овог планског решења на заштиту здравља становништва, задржавање становништва и подстицај насељавања у сеоским срединама и очување и унапређење квалитета површинских и подземних вода
		6.3	P+2ВД	
		7.1	P+2ВД	
11.3	Снабдевање техничком водом - формирање малих водоакмулација и микро-хидрозахвата	6.1	P+2ВД	Вероватан дуготрајни утицај на регионалном нивоу овог планског решења на заштиту здравља становништва
12.1	Изградња далековода и трафостаница у НП и ван подручја Плана	6.1	P+3ВД	Вероватан већи дуготрајни регионални утицај овог планског решења на задржавање становништва и подстицај насељавања у сеоским срединама
12.2	Производња енергије из обновљивих енергетских извора	6.1	Л+3ВД	Вероватан регионални утицај на унапређење енергетске ефикасности применом чисте енергије
		8.3	P+3ВД	
12.3	Гасификација	8.3	P+3ВД	Вероватан регионални утицај на унапређење енергетске ефикасности применом чисте енергије
13.	Изградња садржаја телекомуникационе инфраструктуре	1.1.	Н+2ВД	Вероватан већи дуготрајни национални утицај планског решења на на очување специјске, генетичке и екосистемске разноврсности, очување, презентацију и одрживо коришћење природних вредности, очување и презентацију НКД, као и унапређење информисаности јавности и система мониторинга
		3.1.	Н+2ВД	
		5.1.	Н+2ВД	
		11.1	Н+3ВД	
14.	Реализација пијаца, грејања на течни гас, база за одржавање путева, ватрогасне службе, сервиса жичара и ски-стаза и система сакупљања смећа	4.3	P+2ВД	Вероватан дуготрајни регионални утицај планског решења на организовање адекватног управљања чврстим отпадом и задржавање становништва и подстицај насељавања у сеоским срединама
		6.3	P+2ВД	

Легенда: Н-национални утицај, Р-регионални утицај, Л-локални утицај, М-могућ утицај, В-вероватан утицај, Д-дуготрајни утицај, П-повремени утицај

3.6.4 Идентификација и евалуација стратешки значајних утицаја планских решења на животну средину и одрживи развој

Поред наведених систематизација утицаја планских решења на животну средину, могуће је извршити и детерминисање утицаја плана у односу на врсту, дужину трајања утицаја, развој утицаја, извор, реверзибилност утицаја, могућност интервенције, односно анулирања утицаја, трајање, континуитет, важност утицаја или степен неопходне интервенције.

Ефекте, односно утицаје, у складу са претходно наведеном категоризацијом можемо сврстати у неколико категорија и то²:

1)у односу на врсту утицаја

-позитивни (+) (они који се сматрају позитивним са становишта стручне и научне јавности, становника, у контексту комплетних економских и еколошких анализа његових предности)

-негативни (-) (они чије дејство изазива девастацију естетских, природних и културних вредности, или пораст загађења било ког од параметара животне средине)

-нулти (Null - 0) (они који се не могу сматрати ни позитивним ни негативним)

2)у односу на дужину трајања утицаја

-привремени (TEM) (чији утицај траје краћи временски период)

-трајни (PEM) (чији утицај има изузетно дуг временски период)

3)у односу на развој утицаја

-једноставни (SIM) (чији утицај има ефекат само на локалном, индивидуалном нивоу, без опасности од изазивања споредних ефеката)

-кумулятивни ефекти (CUM) (настају када појединачна планска решења немају значајан утицај, а неколико индивидуалних ефеката заједно могу да имају значајан ефекат; као пример се може навести загађивање ваздуха, вода или пораст нивоа буке)

-синергетски ефекти (SIN) (настају у интеракцији појединачних утицаја који производе укупни ефекат који је већи од простог збира појединачних утицаја; синергетски ефекти се најчешће манифестују код људских заједница и природних станишта)

4)у односу на извор утицаја

-директни (DIR) (чији се утицај огледа кроз тренутну манифестацију на неки параметар животне средине)

-индиректни (IND) (чији се утицај огледа кроз посредно деловање на поједине параметре животне средине)

5)у односу на реверзибилност

-реверзибилни (REV) (чији утицај животна средина може неутралисати у средњерочном периоду, путем сопствених механизма)

-нереверзибилни (IRV) (када је утицај толико јак да су потребне изузетно велике интервенције да би се вратило постојеће стање)

6)у односу на могућност анулирања утицаја

-утицаји који могу бити неутрализовани (REC) (када је утицај могуће неутрализовати путем природних или антропогених интервенција,)

-утицаји који не могу бити неутрализовани (IRC) (када је утицај толико изражен да је немогуће неутралисати га чак ни интервенцијом човека)

7)у односу на трајност утицаја

-периодичан (PER) (када је утицај дуготрајан и континуалан)

-нерегуларан (IRG) (када је утицај инцидентан, односно када се дешава без репетитивности или фазности)

8) у односу на континуитет утицаја

-континуалан (CON) (када се промене дешавају у континуитету без наглих и нерегуларних манифестација)

-дисконтинуални (DIS) (када се алтерације дешавају дисконтинуално)

9)у односу на важност

² Вредновање је извршено на основу SOTAVENTO методе примењене приликом формирања еолских поља у Шпанији <http://www..sotaventogalicia.com/index.php>

- изразито мали значај (**VERY LOW**)
- мали значај (**LOW**)
- средњи значај (**MEDIUM**)
- велики значај (**HIGH**)
- врло велики значај (**VERY HIGH**)

10)у односу на степен неопходне интервенције

- подношљив (**COMP**) (када је могућност неутрализовања утицаја тренутна након прекида утицаја и није неопходна интервенција човека)
- умерен (**MOD**) (када постоји могућност неутрализације утицаја, али уз помоћ антропогеног фактора)
- јак (**SEVE**) (када неутрализација утицаја захтева већи степен интервенције и дужи период опоравка параметара природе)
- критичан (**CRITICAL**) (то су утицаји чији је значај толико велики да изазивају трајну девастацију природних вредности, без могућности опоравка)

На основу наведене систематизације утицаја извршено је и вредновање планских решења која могу имати већи негативни или позитивни утицај.

Табела 15. Идентификација и евалуација стратешки значајних утицаја планских решења на животну средину и одрживи развој

Ознака	Планско решење	Идентификација и евалуација значајних утицаја	
		Ознака циља СПУ	Ранг
6.1	изградња садржаја у непосредној функцији НП (управни, истраживачки, едукативни, културни, појединачни мали објекти)	1.1	+, PEM, SIN, DIR, REV, REC, PER, CON, MEDIUM, COMP
		3.1	+, PEM, SIN, DIR, REV, REC, PER, CON, MEDIUM, COMP
		5.1	+, PEM, CUM, IND, REV, REC, PER, CON, LOW, COMP
		11.1	+, PEM, SIN, IND, REC, REC, PER, CON, MEDIUM, COMP
6.2.	доградња садржаја висококомерцијалног туризма, рекреације и спорта у висинској зони до граничног капацитета предвиђеног Ппросторним планом	6.1	-, TEM, SIN, IND, REV, REC, PER, DIS, LOW, COMP
		6.3	+, PEM, CUM, DIR, REV, REC, PER, CON, MEDIUM, COMP
6.3	изградња туристичко-пословних, стамбено-пословних и специјалних садржаја	5.1	+, PEM, CUM, IND, REV, REC, PER, CON, MEDIUM, COMP
		10.1	+, PEM, CUM, DIR, REV, REC, PER, CON, LOW, COMP
7.1	изградња садржаја у непосредној функцији НП	1.1	-, PEM, CUM, IND, REV, REC, PER, CON, LOW, COMP
		3.1	-, PEM, CUM, IND, REV, REC, PER, CON, LOW, COMP
		11.1	+, PEM, CUM, DIR, REV, REC, PER, CON, LOW, COMP
7.2	изградња садржаја руралног туризма уз интегрисање са понудом НП	6.3	+, PEM, CUM, DIR, REV, REC, PER, CON, LOW, COMP
8.	Комплетирање садржаја посебне инфраструктуре на подручју Плана (алпско скијалиште, нордијско скијалиште, садржаји летње туристичке понуде у простору); приоритети: изградња гондолскох жичара Брзеће-Суво Рудиште и Лисина-Суво Рудиште, реконструкција и изградња жичаре Суво Рудиште-Панчићев врх са новим садржајима на излазној станици у функцији туриста и др.	6.3	+, PEM, SIN, IND, REC, REC, PER, CON, MEDIUM, COMP
10.1	Реализација деонице локалног пута (око 1 км) са осталом инфраструктуром од Лисине до пословно-стамбеног комплекса у насељу Чајетина; и реализација хелидрома (Чајетина и Суво рудиште)	4.3	+, PEM, CUM, DIR, REV, REC, PER, CON, LOW, COMP
		5.1	+, PEM, SIN, IND, REC, REC, PER, CON, MEDIUM, COMP
		6.3	+, PEM, SIN, IND, REC, REC, PER, CON, LOW, COMP

3.6.5 Резиме значајних утицаја Плана

Реализација Просторног плана не импликује значајне неповољне односно неприхватљиве ефекте на животну средину који се не могу контролисати и који доводе у питање обележја и вредности природе и квалитет животне средине, са становишта домаћих прописа и стандарда и међународних препорука и не индикује ризик угрожавања здравља људи.

На основу спроведених оцена утицаја могуће је извести следеће закључке:

-изградња садржаја у непосредној функцији НП може имати дуготрајан позитивни кумулативни и индиректни ефекат на очување презентацију и одрживо коришћење природе и природних вредности, као и културних добара и задржавање становника и подстицај насељавања у сеоским срединама. Утицај ових решења (уколико дође до негативних манифестација) природа може неутралисати у средњерочном периоду путем сопствених механизма. Такође ово планско решење може имати дуготрајан позитиван кумулативни утицај на очување елемената предеоног лика и на унапређивање информисаности јавности по питањима животне средине и успостављање система мониторинга;

-изградња садржаја висококомерцијалног туризма, рекреације и спорта у висинској зони има дуготрајан позитиван синергетски утицај на заштиту здравља становништва и задржавање становника и подстицај насељавања у сеоским срединама. Евентуалне негативне манифестације (на здравље становника - краткотрајне, ограничене на период трајања радова) се могу неутралисати у кратком року путем природних или антропогених интервенција;

-изградња туристичко-привредних и службено-привредних и специјалних садржаја може имати дуготрајан позитиван кумулативни ефекат на очувању, презентацији и одрживом коришћењу културних добара и очувању етно-фолклорног наслеђа и унапређење приступа знању и вештинама, изградњи инфраструктуре и сл;

-изградња садржаја социјалног и комерцијално домаћинског туризма има дуготрајан позитиван кумулативни директни утицај на очување у адекватно коришћење непокретних културних добара, као и унапређење приступа знању о вештинама и повећању улагања у људе, инфраструктуру и др.

-изградња садржаја посебне инфраструктуре на подручју плана (алпска скијалишта, нордијска скијалишта, садржаји летње туристичке понуде) може имати дуготрајни, позитивни, директни синергетски утицај на задржавање становника и подстицај насељавања у сеоским срединама. Притом, треба узети у обзир да се локације и правци пружања као и техничке перформансе алпских скијалишта и жичара и нордијских скијашких стаза које су дате у Просторном плану могу сматрати генералним решењем, које не мора бити стриктно обавезујуће уколико се у складу са законом на појединачним примерима детаљне разраде утврди значајан неповољан утицај на природне вредности и животну средину који се не може успешно отклонити или компензовати (у складу са Стратешким проценама и Проценама утицаја на животну средину планова нижег хијерархијског нивоа). У том случају неопходно је детерминисати оне правце и перформансе који неће имати негативне утицаје на квалитет параметара животне средине, што ће бити предмет разраде плановима детаљне регулације, односно Изменама и допунама Просторног плана и детаљном разрадом и одговарајућих процена утицаја на животну средину;

-Комплетирање садржаја посебне инфраструктуре на подручју Плана (алпско скијалиште, нордијско скијалиште, садржаји летње туристичке понуде у простору); приоритети: изградња гондолског жичара Брзеће-Суво Рудиште и Лисина-Суво Рудиште, реконструкција и изградња жичаре Суво Рудиште-Панчићев врх са новим садржајима на излазној станици у функцији туриста и др, може имати дуготрајан синергетски директан утицај на задржавање становника и подстицај насељавања у сеоским срединама као и на презентацију непокретних културних добара и очување етно фолклорног наслеђа, као и задржавање становника. Негативне манифестације овог утицаја животна средина може неутралисати у средњерочном периоду путем сопствених механизма.

Посебни повољни/позитивни ефекти су:

- заокружење започетог процеса уређења простора националног парка и осталом подручју Плана уз отклањање недостатака везаних за досадашње планирање, спровођење планова и управљање националним парком;

- решавање кључних проблема комуналне и саобраћајне инфраструктуре (водоснабдевање, канализација и пречишћавање вода, саобраћај и транспорт, адекватно управљање отпадом) којима ће се битно унапредити стање главних чинилаца животне средине и поправити естетика предела;

- стварање техничких и организационих услова за оживотворење општег интереса везаног за установљење националног парка (наука, образовање, култура, рекреација),
- унапређење живота људи у ободном, руралном подручју кроз развој туризма и пољопривреде и мере планског уређења и комуналног опремања.

3.6.6. Вредновање планских решења која су предмет детаљне разраде Просторног плана

Поред наведене евалуације планских решења која су вршена за потребе Просторног плана, мултикритеријумским вредновањем обухваћено је и подручје детаљне разраде Просторног плана.

Подручје детаљне разраде налази се изван границе Националног парка и у оквиру њега се не налазе заштићене ни предвиђене за заштиту природне вредности и непокретна културна добра.

Земљиште у обухвату подручја детаљне разраде је пољопривредно земљиште – ливаде, пашњаци и воћњаци – у приватној својини. Земљиште је подељено на два дела, две групације парцела – целину А и целину Б. У оквиру предметног подручја не постоје изграђени објекти, јавни објекти нити површине јавне намене, осим постојећег јавног пута, односно његове катастарске парцеле и фактичке трасе, које се не подударају.

Подручје детаљне разраде подељено је на просторне целине А, Б1, Б2 и Б3, са следећом планираном наменом површина (Табела IV-2):

- планирана целина **А** – пословно-стамбени комплекс, са компатибилним садржајима;
- планирана целина **Б1** – хелидром са хангаром и компатибилним садржајима;
- планирана целина **Б2** – зеленило; и
- планирана целина **Б3** – зеленило.

Површине осталих намена одвојене су од површина јавне намене регулационим линијама и у њих спадају:

- пословно-стамбени комплекс са компатибилним садржајима – угоститељско-услужни садржаји, спорт, рекреација итд;
- хелидром и хангар са компатибилним садржајима – гараже, спорт, рекреација, угоститељство, и
- зеленило.

Све намене планиране у детаљној разради у склопу ових Измена и допуна Просторног плана су међусобно компатибилне.

Намена пословно-стамбени комплекс: У оквиру ових садржаја могућ је смештај запослених. У оквиру ове намене могућа је изградња и додатних, пратећих садржаја у објекту за: рекреацију, спорт, угоститељство, трговину, услужно занатство, медицинску рехабилитацију, спа центар и слично.

Намена хелидром и хангари са компатибилним садржајима: С обзиром на конфигурацију терена, неопходно је пројектовати инжењерску конструкцију за равну површину намењену за слетилиште хеликоптера. Испод ове равне плочасте површине, могућ је смештај компатибилних садржаја: гараже, спортских и рекреативних садржаја (спортска хала, балон за тенис, мали фудбал, теретана, спа центар, мањи базен, површине до 300 m²). Летилиште, односно терен могу да се користе у ваздушном саобраћају ако оператер има важећу дозволу за коришћење летилишта, односно терена коју издаје Директорат цивилног ваздухопловства Републике Србије, те ако је летилиште, односно терен уписано у регистар летилишта, односно терена који води Директорат и ако у тренутку коришћења испуњава све услове за безбедно одвијање ваздушног саобраћаја прописане Правилником о летилиштима и теренима ("Службени гласник РС", бр. 23/2012 и 33/2013).

Слетиште хеликоптера и хангаре планираће се и пројектовати у складу са међународном регулативом која се односи на област ваздушног саобраћаја, посебно у складу са стандардима прописаним од стране Међународне организације за цивилно ваздухопловство (*International Civil Aviation Organization - ICAO*).

Намена зеленило: На површинама чија је намена зеленило (целине Б2 и Б3) планирати аутохтоне врсте зеленила чија висина не омета одвијање ваздушног саобраћаја.

Није дозвољена изградња или било каква промена у простору, која би могла да наруши или угрози објекат или функцију на суседној парцели.

Забрањена је изградња објеката са наменом која није предвиђена или није компатибилна са наменом предвиђеном детаљном разрадом у склопу ових Измена и допуна Просторног плана, као и изградња свих објеката са пољопривредном наменом.

У оквиру намена датих у детаљној разради у склопу ових Измена и допуна Просторног плана, према указаној потреби се даљом разрадом урбанистичким пројектом може утврдити промена и прецизно дефинисање планираних намена.

Саобраћајне површине и објекти

Постојећи прилазни пут ка овој локацији је ширине око 3,5 m са зазором туцаника или земље.

Неопходно је извршити реконструкцију прилазног пута да би се обезбедио нормалан саобраћајни прилаз овој локацији, свим парцелама и планираним новим објектима, као и несметана циркулација доставним, интервентним и осталим возилима.

Новопланирана саобраћајница која се простире дуж целог подручја детаљне разраде има ширину коловоза 5,5 m са обостраним тротоарима ширине 2,0 m и регулационим простором 2x4,0 m. Планирана је и једна колско-пешачка стаза, која обезбеђује прилаз постојећим објектима, са коловозом ширине 3,5 m и пешачком стазом 1,5 m и регулационим простором 2x3.0 m. На целој ширини колско-пешачке стазе предвидети исту коловозну конструкцију са упуштеним ивичњаком између, што обезбеђује могућност мимоилажења два возила.

Регулационе ширине, саобраћајно решење и основни елементи нормалних попречних профила приказани су на Рефералној карти 4. Лист 3. „План регулације и нивелације са саобраћајним решењем” Просторног плана у размери 1:1000. Сви елементи попречног профила саобраћајних површина који се међусобно функционално разликују морају бити одвојени одговарајућим елементима визуелно и нивелационо.

Приликом израде извођачких пројеката потребна проширења у кривинама урадити на унутрашњим деловима кривина.

На новој саобраћајници у обухвату детаљне разраде забрањено је паркирање.

Све потребе за паркирањем морају се планирати у оквиру сопствених парцела.

У границама детаљне разраде за планирану саобраћајницу дате су координате темена у државном координатном сиситему са употребљеним радијусима кривина и осталим потребним елементима хоризонталних кривина.

Дати геодетски подаци за осовину саобраћајница треба да послуже за геодетско обележавање грађевинских линија на терену за нове објекте.

Нивелационо решење нове саобраћајнице прилагођено је терену. Подужни падови не би требало да буду већи од 12,0% изузетно 15%. Попречно вођење површинских вода обезбеђују попречни падови на правцима за коловоз мин. 2,5% и 2,0% за тротоаре. Попречни падови за паркинге су 2,5%-4,0% у зависности од површинске обраде. Одводњавање атмосферских вода обезбедиће се површинским путем до одређених места на којима ће се вода испустити у околни терен. Ради контроле подужних нагиба урађен је подужни профил нове улице (на Рефералној карти 4. Лист 3а. „План регулације и нивелације са саобраћајним решењем. Подужни профил саобраћајнице 1000/100” Просторног плана). Приложени подужни профил не обавезује касније обрађиваче и дозвољава им минимална нивелационо одступања.

Предвиђено је да нова саобраћајница има коловозну конструкцију за лако саобраћајно оптерећење са зазором од асфалт бетона. Код димензионисања коловозних конструкција посебну пажњу треба обратити на дубину мржњења. Застор на паркинзима може бити од растер елемената по систему бетон-трава, асфалта или од неког другог материјала. Пешачке стазе односно тротоаре обрадити са асфалтним зазором или бехатон елементима на одговарајућој подлози.

Геомеханичка испитивања потребна за димензионисање коловозних конструкција радиће се у каснијим фазама пројектовања а на основу предвиђеног саобраћајног оптерећења према важећим прописима за ову област.

Ради безбедног одвијања саобраћаја треба предвидети одговарајућу хоризонталну и вертикалну сигнализацију.

Комунална инфраструктура

Забрањено је прикључење на електроенергетску, гасоводну, телекомуникациону или мрежу даљинског грејања, водовод и канализацију објекта који се гради, сходно члану 160. Закона о планирању и изградњи.

Постојећа и планирана инфраструктура приказана је на Рефералној карти 4. Лист 4. „Синхрон план инфраструктуре” Просторног плана, у размери 1:1000. Позиције инфраструктурних водова дате на ситуацији и карактеристичним пресецима су илустративне и могу се по потреби мењати приликом израде техничке документације, с тим да су минимална растојања и дубине обавезујући.

Водовод

На предметној локацији се не налази ниједан објекат водоводне мреже који би могао да буде угрожен изградњом планираних објеката.

Снабдевање водом пословно-стамбеног комплекса и хелидрома са хангаром у насељу Чајетина планира се напајањем из регионалног система „Копаоник”, из резервоара “Суво Рудиште”, запремине 250 m³. Одатле се врши одвођење воде цевима $\varnothing 250/180$ до прекидне коморе ПК8. У прекидној комори врши се раздвајање дотока у два цевовода који одводе воду према резервоару „Треска” и према резервоару „Крст” запремине 500 m³. Резервоар „Крст” је предвиђен за потребе насеља Чајетина (чија је друга фаза изградње планирана од 2015. до 2025. године). Његова запремина је 500 m³ (или 2x250 m³) а кота дна 1520 м.н.в. (воде 1525 м.н.в.). Кота резервоара је прилагођена висинским зонама потрошача воде, с обзиром да су они распоређени на котама терена од 1200 до 1650 м.н.в. Оваква расподела је условила формирање девет висинских зона од по 50 m тако да минимални притисак код потрошача буде 2,5 бара а максималан 7,5 бара.

Планирана траса водоводне мреже условљена је саобраћајним решењем и наменом, односно распоредом објеката, као и конфигурацијом терена. Планирана водоводна мрежа има укупну дужину око 2000 m и састоји се од транзитних цевовода, примарне и секундарне водоводне мреже. Висинске зоне су одвојене са по једном прекидном комором и редуциром притиска. Предметна локација се ослања на девету висинску зону, која обухвата потрошаче лоциране на висинским котама између 1200 и 1250 м.н.в. Снабдевање потрошача пословно-стамбеног комплекса и хелидрома са хангаром у насељу Чајетина предвиђено је гравитационим путем прикључењем на цевовод примарне мреже ДН125 mm (у шахту Ш99) на коти 1250 м.н.в. Непосредно по уласку на локацију планирано је постављање редуцира притиска у новом шахту Ш200 на коти 1191 м.н.в. Прикључни цевовод је минималног пречника ДН110mm (ПЕХД ПЕ-100).

Водоводне цеви се налазе у коловозу на растојању 1,0 m од ивичњака или у тротоару на растојању 0,5 m од ивичњака. Минимална дубина укопавања цеви је 1,5-1,6 m са надслојем земље изнад цеви од 1,2 до 1,3 m. Водоводни систем треба опремити довољним бројем затварача, испуста и осталим арматурама потребним за његово лако одржавање и правилно функционисање, а такође обезбедити довољне количине и довољан притисак за санитарне и противпожарне потребе. Прикључке објеката на водоводну мрежу треба извести у шахтовима са свим потребним арматурама. Шахтови се постављају у зеленом појасу осим случајева када се морају поставити у тротоаре или у коловозној конструкцији.

Приликом мимоилажења са мрежом фекалне канализације потребно је да водоводна мрежа буде изнад, а приликом мимоилажења са ТТ и електро мрежом да водоводна мрежа буде испод ових инсталација. Минимално растојање између водоводних и канализационих цеви је 0,4 m, а између водоводних и ТТ и електро каблова 0,5 m.

На планираној водоводној мрежи неопходно је предвидети надземне противпожарне хидранте Ø80 на међусобном растојању максимално 50.0 m. Хидранти треба да буду видно обележени и постављени тако да буду увек приступачни непосредно по уласку на локацију

Канализација

На предметној локацији не налази се ни један објекат фекалне канализационе мреже који би могао да буде угрожен изградњом планираних објеката.

С обзиром на распоред насеља и пунктова на подручју изван границе Националног парка, као и на конфигурацију терена, планирано решење канализационе мреже заснива се на коришћењу гравитационог сепарационог система канализације. Ово решење омогућава оптимално функционисање канализационог система и усклађено је са решењима у оквиру постојећег пројекта прикупљања, одвођења и пречишћавања отпадних вода ТЦ Копаоник, насеља Треска, Лисина и Чајетина, где се налази и предметна локација.

Решење евакуације и пречишћавања отпадних вода у оквиру пословно-стамбеног комплекса и хелидрома са хангаром у насељу Чајетина планира се коришћењем посебних сепарационих система и индивидуално, преко локалног система канализације отпадних вода са механичко-биолошким системима за пречишћавање (ППОВ), технологијом производње биогаса за грејање и производњу електричне енергије и са упуштањем пречишћене воде у реципијенте који ће имати најмање IIa класу воде. Локација постројења за пречишћавање отпадних вода (ППОВ), предвиђена је у најнижем делу локације чиме је омогућено гравитационо одвођење отпадних вода са највећег дела локације. За објекте или делове објеката које није могуће укључити у гравитациони систем одвођења отпадних вода, предвидети локално препумпавање отпадних вода.

Пречнике цеви одредити техничком документацијом на основу хидрауличног прорачуна, а као минимални пречник главних одводних канала усвојити Ø250. Дубина укопавања цеви износи минимално 1,2 m до врха цеви.

Положај цеви фекалне канализације предвидети испод водоводних, телекомуникационих и електро инсталација. На преломима нивелета и праваца предвидети ревизиона окна, као и каскаде на местима где је то потребно.

Укупна дужина фекалне канализације је око 500 m.

Пројекте фекалне канализације и прикључака објеката радити у складу са важећим прописима и стандардима.

Одвођење атмосферске воде је планирано преко отворених канала уз саобраћајницу или зацељеном кишном канализацијом. С обзиром на конфигурацију терена, атмосферске отпадне воде се одводе гравитационо у природне реципијенте. Пре упуштања у природне водотоке - поток предвидети претходно пречишћавање. Приликом израде пројектне документације за одвођење атмосферских вода са паркинга потребно је предвидети сепараторе за масти и уља.

Главни одводни колектор за атмосферску канализацију треба да буде 400 mm. Очекивани проток током референтне кише износи око 250 l/s. Није дозвољено уводити атмосферске воде у фекалну канализацију и обрнуто.

Телекомуникациона мрежа и објекти

Локација пословно-стамбеног комплекса и хелидрома са хангаром у насељу Чајетина налази се у непосредној близини викенд насеља Лисина-Чајетина и по територијалној организацији фиксне телекомуникационе мреже припада мрежној групи 036 Краљево. На самом локалитету не постоји инфраструктура телекомуникационе мреже. У непосредној близини предметне локације планиран је телекомуникациони оптички кабл Казновиће–Копаоник преко когасе локација везује на комутациони чвор Рашка. У непосредној близини локације постоје базне станице мобилних оператора МТС, Теленор и ВИП, тако да је подручје добро покривено мобилним сигналом од све три мреже.

Планирано решење телекомуникационе мреже у оквиру пословно-стамбеног комплекса и хелидрома са хангаром у насељу Чајетина мора да омогући све савремене услуге у области телекомуникација: телефонију са свим пратећим сервисима, мрежу за пренос података са великим брзинама, Интернет, мултимедијалне сервисе, КДС (кабловски дистрибутивни систем). Да би се то остварило, у складу са условима оператера „Телеком Србија” који пружа услуге фиксне мреже на Копаонику, предвиђено је:

- изградња приводног оптичког кабла од трасе постојећег оптичког кабла Казновиће – Копаоник до локације у дужини од око 500 метара. Оптички кабл треба изградити до оба пословно-стамбена објекта;
- набавка и монтажа два најсавременија приступна чвора типа мини ИПАН - за сваки објекат по један приступни чвор; и
- изградња потребне кабловске канализације – од пословно-стамбених објеката до техничких садржаја на локацији која ће омогућити да и они користе све телекомуникационе сервисе.

Овакав концепт омогућава да сви телекомуникациони сервиси буду доступни у сваком објекту, врло економично, само преко кабловске инсталације унутар објекта. Ова инсталација треба да буде комбинована са бакарним и оптичким кабловима у зависности од намене појединих делова објекта, а што се дефинише посебним пројектима.

Траса оптичког кабла лоцирана је поред приступне саобраћајнице. На страни предвиђеној за електро-инфраструктуру, треба поставити две ПЕ цеви пречника 40 mm које треба да буду непрекидно спојене гасно непропусним спојницама. Једна цев служи за полагање оптичког кабла, а друга служи за каснију доградњу мреже.

За смештај приступних чворова мини ИПАН у сваком објекту треба обезбедити просторију у приземљу или првом подземном нивоу површине 4-6 m², висине 2,80 m. Просторије треба да су лако приступачне за особље, да имају обезбеђено електрично напајање и уземљење и обезбеђено проветравање. Кроз просторије не смеју да пролазе топоводне, водоводне и канализационе инсталације.

Вредновање утицаја наведених планских решења вршено је SOTAVENTO методом и презентовано у табели 16.

Табела 16. Идентификација и евалуација утицаја планских решења датих кроз детаљну разраду на животну средину и одрживи развој

Ознака	Планско решење	Идентификација и евалуација значајних утицаја	
		Ознака циља СПУ	Ранг
1.	Изградња садржаја у планираној целини А – пословно стамбени комплекс са компатибилним садржајима	1.1	-, PEM, SIN, DIR, REV, REC, PER, CON, MEDIUM, COMP
		3.1	-, PEM, SIN, DIR, REV, REC, PER, CON, MEDIUM, COMP
		4.3.	+, TEM, CUM, IND, REV, REC, PER, CON, MEDIUM, COMP
		6.3	+, PEM, CUM, DIR, REV, REC, PER, CON, MEDIUM, COMP
		10.1	+, PEM, SIN, IND, REC, REC, PER, CON, MEDIUM, COMP
2.	Изградња у планираној целини Б1 – хелиодром са хангаром и компатибилним садржајем	1.1	-, PEM, SIN, DIR, REV, REC, PER, CON, MEDIUM, COMP
		3.1	+, TEM, SIN, DIR, REV, REC, PER, CON, MEDIUM, COMP
		4.2.	-, TEM, SIN, DIR, REV, REC, PER, CON, MEDIUM, COMP
		6.2	-, TEM, SIN, IND, REV, REC, PER, DIS, LOW, COMP
		6.3	+, PEM, CUM, DIR, REV, REC, PER, CON, MEDIUM, COMP

Изградња садржаја у планираној целини А – пословно стамбени комплекс са компатибилним садржајима имаће дуготрајне позитивне кумулативне и синергетске ефекте на организовање адекватног управљања отпадом (индиректни ефекат) и задржавање становништва и подстицај насељавања у сеоским срединама (директни ефекат) као и унапређење приступа знању и увећање улагања у људе, опрему, инфраструктуру и др. (индиректни ефекат). Негативни ефекти наведеног планског решења огледају се у привременим негативним утицајима (ограниченим само на период извођења радова) на очување и унапређење специјске, генетичке и екосистемске разноврсности, као и очување, презентацију и одрживо коришћење природних вредности. Применом мера датих кроз ову стратешку процену, наведени ефекти биће ограничени на мање подручје и контролисани током одвијања радова на изградњи стамбено туристичког комплекса.

Изградња у планираној целини Б1 – хелиодром са хангаром и компатибилним садржајем може имати негативне дуготрајне утицаје на очување унапређење специјске, генетичке и екосистемске разноврсност, очување и унапређење главних елемената предеоног лика, смањење буке и вибрација у оквиру изграђених простора. Наведени негативни утицаји могу бити превазиђени поштовањем мера датих кроз ову Стратешку процену, као и кроз услове одговарајућих институција. Међутим, будући да се подручје разраде овог планског решења налази ван свих граница заштите природних и културних вредности, његов утицај се локализује искључиво на полетно-узлетну стазу хелиодрома. С друге стране, позитивни утицаји овог планског решења огледају се у његовом утицају на презентацију природних вредности, као и, индиректно, на задржавање локалног становништва.

3.7 Опис мера за предупређење и смањење негативних и повећање позитивних утицаја на животну средину

Планска решења Измена и допуна Просторног плана подручја посебне намене НП Копаоник заснивају се првенствено на превентивној заштити и унапређењу квалитета природе и животне средине у складу са одрживим развојем туризма на овом подручју и установљењем зона са различитим, степенованим режимима заштите. Просторни план такође даје и сет планских мера и правила за уређење и коришћење простора и грађење на овом подручју. Наведене мере исказане су детаљније кроз планске циљеве и препоруке за приступ изради и процени утицаја планова, програма и пројеката на нижем хијерархијском нивоу.

1) Заштита природе и природних вредности

Мере заштите природе и природних вредности (биодиверзитет, флора, фауна, предео, геонаслеђе, есенцијални природни ресурси), односно мере спречавања и смањивања негативних утицаја су правно-административне, техничко-биолошке и организационе природе и дефинисане су Просторним планом кроз режиме заштите, а базирају се на пропозицијама Закона о заштити животне средине ("Службени гласник РС", бр. 135/04 и 36/09, 36/09 - др. закон, 72/09 и 43/11 - одлука УС), Закона о заштити природе („Службени гласник РС“, бр. 36/09, 88/10 и 91/10-исправка) и Закону о националним парковима ("Службени гласник РС", бр. 84/2015) и одређивањем планских смерница.

За утврђивање мера заштите односно забрана и ограничења радова и активности на деловима подручја Националног парка Копаоник са режимима заштите I, II и III степена меродаван је, на првом месту, члан 10. Закона о националним парковима којим је одговорност за утврђивање забрана и ограничења пренета на план управљања националног парка и прописе којима се уређује заштита природе (Закон о заштити природе и Уредба о режимима заштите). Те мере утврђују се планом управљања за конкретно подручје националног парка, а наведени прописи представљају материјални извор права за њихово одређивање. План управљања нема слободу односно маневарски простор да забране и ограничења из тих прописа примени у либералнијем облику, али може, у стручном и правном оквиру који ће формирати субјекти израде и доношења плана управљања, имати строжије режиме заштите, сходно члану 35. ст. 13. Закона о заштити природе којим је утврђено да се у националном парку могу, „у складу са посебним законом, забранити радови и активности који су у режимима заштите из овог члана ограничени“. Такође, у члану 10. ст. 4. Закона прописано је да план управљања и просторни план националног парка не смеју бити у супротности. С обзиром да у вези доношења оба документа одлучује Влада Републике Србије (у првом случају кроз давање сагласности а у другом – доношењем уредбе о утврђивању просторног плана), није од посебног значаја који ће план прво бити израђен и усвојен. С обзиром да Просторни план Националног парка Копаоник претходи плану управљања, за успостављане зоне заштите Националног парка диференциране мере заштите, коришћења и уређења по режимима заштите утврђене су на основу акта о условима заштите природе који је издао завод за заштиту природе Србије.

2) Заштита животне средине

Основне планске мере превенције и ограничавања негативних утицаја на кључне елементе животне средине и здравље људи су:

- стриктно спровођење закона и прописа (уредбе, правилници, упутстава) који регулишу заштиту животне средине, урбанистичко планирање и изградњу објеката, коришћење природних ресурса и др.;
- доследно спровођење мера заштите дефинисаних предметном стратешком проценом утицаја на животну средину и Просторним планом за који је она урађена;
- благовремена и стручна/квалитетна израда урбанистичких планова и развојних програма предвиђених Просторним планом, као основа и подлога за елиминисање бројних неповољних утицаја на животну средину изазваних ефектима и последицама бесправне и непланске изградње објеката и нерешених комуналних проблема, прекомерног коришћења природних ресурса и укупног антропогеног оптерећења простора изнад утврђених граничних капацитета;
- ефикасна примена основних инструмената заштите, као што су процена утицаја развојних пројеката на животну средину и издавање интегрисане дозволе, са пратећим помажућим средствима, као што су услови, мишљења и сагласности релевантих институција и органа;
- обезбеђивање вишег нивоа примене инструмената принуде у очувању животне средине, као што су инспекцијски и стручни надзор, доношење и извршење инспекцијских решења и судских одлука, као и мониторинг имплементације планских докумената и стања животне средине;
- благовремено доношење управљачких и регулаторних докумената и аката од стране јавног предузећа за управљање Националним парком (програми управљања, правилници о унутрашњем реду и чуварској служби, шумске, ловне и друге основе, програми унапређења рибарства, и др.) и њихово доследно спровођење;
- установљење ефикасног система управљања активностима и понашањем посетилаца Националног парка, укључујући постављање и опремање улазних капија;

- израда и реализација пројеката водоснабдевања туристичких центара/комплекса и насеља, заштита изворишта вода, очување извора на подручју НП од непланираног каптирање и њихово адекватно уређивање;

- израда и реализација програма пречишћавања и евакуације отпадних вода (регулисање отпадних вода на подручју НП, обавезно са прописном канализацијом и уређајима за пречишћавање у свим постојећим грађевинским комплексима, а код издвојених објеката са строго контролисаним, саобраћајно приступачним непропусним септичким јамама); регулисање атмосферске канализације са свих изграђених површина и саобраћајница; изградња канализације у насељима заштитне зоне НП (код већих, концентрисанијих насеља са канализацијом и уређајима за пречишћавање, а код осталих насеља са групним и појединачним септичким јамама);

- успостављање система интегралног управљања отпадом, рециклаже и енергетског коришћења отпада у адекватним уређајима ван подручја НП;

- остваривање јединствених система грејања за концентрисане комплексе на подручју НП, уз коришћење чисте енергије;

- израда и реализација програма и пројеката санације деградираних површина, антиерозионе заштите и заштите вода (ревитализација свих деградираних површина у НП, односно ревитализација и рекултивација угрожених површина у заштитној зони НП - санација површинских копова напуштених рудника, каменолома и позајмишта материјала, површина угрожених ерозијом, деградираних ливада, пашњака и др.);

- израда и реализација програма и пројеката уређења предела;

- израда и реализација пројеката саобраћајне инфраструктуре (путева, зупчасте железнице и др.), који ће омогућити ефикаснији превоз посетилаца и смањити неповољне ефекте саобраћаја на околину (формирање кружног саобраћајног прстена око подручја НП са радијалним везама, уз увођење електричног шинског и гондолског саобраћаја, као и организација система јавног превоза, ради смањења броја индивидуалних путничких возила у НП, односно ради обезбеђивања уласка дневних излетника - скијаша у скијалишта из заштитне зоне НП, без оптерећивања Парка);

IV Смернице за израду стратешких процена на нижим хијерархијским нивоима и процене утицаја пројеката на животну средину

Према члану 16. Закона о стратешкој процени утицаја, извештај о стратешкој процени садржи разрађене смернице за планове или програме на нижим хијерархијским нивоима, које обухватају дефинисање потребе за израдом стратешких процена и процена утицаја пројеката на животну средину, одређују аспекте заштите животне средине и друга питања од значаја за процену утицаја на животну средину планова и програма нижег хијерархијског нивоа.

Приоритет до краја 2017. године има израда и доношење детаљне разраде у склопу наредних измена и допуна, односно израде новог Просторног плана за:

- 1) Туристички комплекс Суво Рудиште на територији општине Рашка, уместо донетог Плана детаљне регулације Суво Рудиште и Плана детаљне регулације Сунчана долина-Бачиште,
- 2) Туристички комплекс Сребрнац на територији општина Брус и Рашка, уместо донетог Плана детаљне регулације за локалитет Сребрнац на Копаонику у општини Брус,
- 3) Туристички комплекс Јарам на територији општина Брус и Рашка, уместо донетог Плана детаљне регулације за локалитет Јарам на Копаонику у општини Брус,
- 4) Туристички комплекс Рендара на територији општина Брус и Рашка, уместо донетог Плана детаљне регулације за локалитет Рендара на Копаонику у општини Брус, и
- 5) скијашку и другу инфраструктуру чија је реализација планирано да започне до 2019. године.

Границе приоритета за израду и доношење детаљне разраде у склопу наредних измена и допуна, односно израде новог Просторног плана до краја 2017. године дате су оријентационо на Рефералној карти 3. ових Измена Просторног плана, а ближе ће бити утврђене одлуком о њиховој изради.

За наведена планска документа сугеришу се израде стратешких процена утицаја.

Скупштине општина Брус и Рашка ускладиће у целости просторне планове јединица локалне самоуправе на обухваћеном делу територије своје општине са планским концепцијама, решењима и пропозицијама ових Измена Просторног плана до краја 2016. године, а Скупштина општине Лепосавић у процесу израде Просторног плана општине Лепосавић.

Донети просторни планови јединица локалне самоуправе са шематским приказима уређења насеља спроводе се и разрађују урбанистичким плановима на делу подручја Просторног плана који се налази ван граница Националног парка Копаоник.

Утврђују се следеће смернице за усклађивање донетих просторних планова јединица локалне самоуправе са овим Изменама Просторног плана:

- 1) **Просторни план општине Брус** („Службени лист општине Брус”, број 3/2013, у даљем тексту: ППО Брус)
- 2) **Просторни план општине Рашка** („Службени гласник општине Рашка”, број 114/2011, у даљем тексту: ППО Рашка)

За наведена планска документа сугеришу се израде стратешких процена утицаја.

Утврђују се следеће смернице за усклађивање донетих урбанистичких планова и урбанистичких планова који се налазе се у поступку контроле усклађености са просторним планом подручја посебне намене унутар граница проглашеног заштићеног подручја³, а чији се обухват у целости или делом налази на подручју Националног парка Копаоник:

1) *Општина Брус*

(1) **План детаљне регулације локалитета Јарам на Копаонику у општини Брус** („Службени лист општине Брус”, број 3/2007, у даљем тексту: ПДР Јарам)

(2) **План детаљне регулације локалитета Рендара на Копаонику у општини Брус** („Службени лист општине Брус”, број 2/2011, сагласност министра надлежног за послове урбанизма број 350-01-00051/2011-07 од 04.04.2011. године, у даљем тексту: ПДР Рендара)

³ Урбанистички планови који су достављени до 20.11.2015. године министарству надлежном за послове урбанизма.

(3) **План детаљне регулације локалитета Сребрнац на Копаонику у општини Брус** („Службени лист општине Брус”, број 6/2007, у даљем тексту: ПДР Сребрнац)

(4) **План генералне регулације Брзеће - Копаоник** („Службени лист општине Брус”, број 4/2015, у даљем тексту: ПГР Брзеће)

(5) **План детаљне регулације за изградњу ценовода од извора Вигњиште до Брзећке реке и изградњу мини хидроелектране** („Службени лист општине Брус”, број 4/2015, у даљем тексту: ПДР Вигњиште)

(6) **Нацрт ПДР за изградњу ценовода сирове воде од бунарског водозавхвата до постројења за прераду воде за пиће – за водоснабдевање туристичких локалитета на Копаонику-општина Брус** (2015., у даљем тексту: Нацрт ПДР ценовода до постројења за прераду воде за пиће)

2) *Општина Рашка*

(1) **План детаљне регулације Суво Рудиште на Копаонику** („Службени гласник општине Рашка”, број 139/2014, сагласност министра надлежног за послове урбанизма број 350-01-0033/2014-12 од 06.06.2014. године, у даљем тексту: ПДР Суво Рудиште)

(2) **План детаљне регулације Сунчана долина – Бачиште на Копаонику** („Службени гласник општине Рашка”, број 112/2011, у даљем тексту: ПДР Сунчана долина – Бачиште)

Сви наведени урбанистички планови ће се у целости ускладити са овим Изменама Просторног плана до краја 2016. године. Самим тим, препоручује се израда стратешких процена утицаја на животну средину за све наведене урбанистичке планове.

У складу са чланом 8. Закона о процени утицаја, за све планиране пројекте у заштићеном природном добру, инвеститори су у обавези да се обрате надлежном органу за послове заштите животне средине са Захтевом о одређивању потребе израде Студије процене утицаја на животну средину, у складу са Законом о заштити животне средине ("Службени гласник РС", бр.135/04, 36/09 и 72/09 – 43/11 – Уставни суд), Законом о процени утицаја на животну средину ("Службени гласник РС", бр. 135/04 и 36/09), Правилником о садржини студије о процени утицаја на животну средину ("Службени гласник РС", бр. 69/2005), и Уредбом о утврђивању Листе пројекта за које је обавезна процена утицаја и Листе пројеката за које се може захтевати процена утицаја на животну средину ("Службени гласник РС", бр. 114/08).

Приликом израде пројеката за планиране појединачне објекте, неопходно је испуњавање свих обавеза и критеријума који су дефинисани законском регулативом из области управљања и заштите животне средине, као и поштовање мера заштите животне средине које су дефинисане Просторним планом. При изради процена утицаја наведених пројеката на животну средину обавезно је узети у обзир циљеве и индикаторе из овог извештаја, као и критеријуме за процену утицаја наведене у одговарајућим правилницима који се односе на одређене чиниоце животне средине.

V Програм праћења стања животне средине у току спровођења Плана

Успостављање ефикасног мониторинга предуслов је остваривања циљева Просторног плана у области заштите животне средине, односно циљева стратешке процене утицаја и представља један од од основних приоритета имплементације Плана.

Праћење стања животне средине уређено је законом и позаконским актима. Према члану 69. Закона о заштити животне средине, Влада доноси програм мониторинга за период од две године за територију Републике Србије, а јединица локалне самоуправе, односно општина, доноси програм праћења стања животне средине на својој територији, који мора бити усклађен са претходно наведеним програмом Владе. Чланом 70., 71., 72. и 73. тог закона утврђени су садржај и организација мониторинга животне средине. Међутим, наведени програми још нису донети.

Чланом 12. став 2. тачка 5. Закона о стратешкој процени утицаја на животну средину утврђена је обавеза дефинисања програма праћења стања животне средине у току спровођења плана или програма за који се стратешка процена утицаја ради, а чланом 17. тог закона прописан је садржај програма мониторинга који, нарочито, садржи: 1) опис циљева плана и програма; 2) индикаторе за праћење стања животне средине; 3) права и обавезе надлежних органа; 4) поступање у случају појаве неочекиваних негативних утицаја; 5) друге елементе у зависности од врсте и обима плана и програма. При томе, дата је могућност да овај програм може бити саставни део постојећег програма мониторинга који обезбеђује орган надлежан за заштиту животне средине. Тиме се избегава евентуално *дуплирање* процеса мониторинга, што је и препорука европске директиве (члан 10 - 2). Такође, мониторинг би требало да обезбеди информације о квалитету постојећег извештаја (из члана 12 - 2 Директиве) које се могу користити за израду будућег енвајерменталног извештаја.

Кључни плански циљ је одређивање мере одрживог социо-економског развоја и заштите животне средине планинског подручја Копаоника. Одрживи развој виђен је у туристичкој делатности као покретачу и главном ослоњу укупног развоја (уз пуно уважавање потенцијала и потреба развоја пољопривреде и водопривреде), док је заштита животне средине у пуној мери уважена кроз установљење и очување Националног парка Копаоник као заштићеног природног добра националног и међународног значаја и утврђивање његове заштитне зоне. Општи и посебни циљеви Просторног плана, главна планска решења и њихов могући утицај на животну средину, детаљно су разрађени и предочени у претходним поглављима овог извештаја.

Циљеви стратешке процене, који су повезани са циљевима Плана идентификовани су у поглављу I овог извештаја. На истом месту утврђени су и индикатори, који представљају репер и ослонац за евалуацију утицаја и промена.

Кључне области мониторинга су биодиверзитет, геонаслеђе, предео, шуме, ваздух, вода и земљиште. Оцењује се да предвиђени ефекти планских решења не намећу посебну обавезу мониторинга здравља становништва, изван или преко постојећих обавеза утврђених прописима и другим документима о здравственој заштити становништва.

Систем мониторинга оперише са два главна извора информација:

- подацима о животној средини прибављеним у поступку израде, лиценцирања и реализације различитих пројеката на планском подручју (водоснабдевања, канализације, саобраћаја, енергетске и скијашке инфраструктуре, туристичке супраструктуре, пројеката заштите, санације и унапређења биодиверзитета, феномена геонаслеђа, предела, шума, земљишта и др) и

- подацима заснованим на прописима и утврђеним различитим програмима *редовног мониторинга* животне средине на републичком или локалном нивоу.

Главни ауторитет (институција) одговоран за надгледање стања већине чинилаца животне средине на подручју Националног парка, по закону, треба да буде Јавно предузеће Национални парк Копаоник. Његове ингеренције не протежу се на простор заштитне зоне НП, јер то питање формално није регулисано ни организационо уређено. Решење тог питања се може иницирати овим Просторним планом, кроз његов имплементациони одељак, односно Уговором о имплементацији плана.

5.1 Мониторинг систем за контролу квалитета вода

Основни документ за мониторинг квалитета вода је Годишњи програм систематског испитивања квалитета вода који се на основу члана 57. став 2. Закона о водама утврђује уредбом Владе на почетку календарске године за текућу годину. Програм реализује Републички хидрометеоролошки завод и Агенција за заштиту животне средине, а он обухвата месечна, недељна или дневна мерења и осматрања водотока, водоакумулација, изворишта од посебног значаја и једнократна годишња испитивања квалитета седимената, као и годишња испитивања подземних вода. Мониторинг обухвата: за површинске воде – запремину, водостаје и протицаје до степена значајног за еколошки и квалитативни статус и еколошки потенцијал, као и параметре еколошког и хемијског статуса и еколошког потенцијала; за подземне воде – нивое и контролу хемијског и квантитативног статуса.

Мониторинг водних објеката који служе водоснабдевању становништва врше територијално надлежни заводи за заштиту здравља, а обим и врста тог мониторинга прилагођавају се динамици реализације планских решења у домену обезбеђења комуналних потреба водоснабдевања, везано, пре свега, за туристичку изградњу.

На основу члана 74. Закона о водама, јавно предузеће, односно друго правно лице које обавља послове снабдевања водом, дужно је да постави уређаје и обезбеди стално и систематско регистровање количине воде и испитивање квалитета воде на водозахвату, предузима мере за обезбеђење здравствене исправности воде за пиће и одржавање хигијене у објекту, предузима мере за обезбеђење техничке исправности уређаја.

5.2 Мониторинг систем за контролу квалитета ваздуха

Правни основ за праћење квалитета ваздуха представља Закон о заштити ваздуха („Службени гласник РС“, бр. 36/09 и 10/13).

Стандарди и методе мониторинга ваздуха прописани су Уредбом о условима за мониторинг и захтевима квалитета ваздуха („Службени гласник РС“, бр. 11/10, 75/10 и 63/13). Предмет систематског мерења су одређене неорганске материје (сумпордиоксид, чађ, суспендоване честице, азотдиоксид, приземни озон, угљемоноксид, хлороводоник, флуорофодоник, амонијак и водониксулфид), таложне материје из ваздуха, тешки метали у суспендованим честицама (кадмијум, манган олово, жива), органске материје (угљендисулфид, акролеин и др), канцерогене материје (арсен, бензен, никл, винилхлорид). Остала подзаконска акта која се односе на праћење стања квалитета ваздуха су: Уредба о граничним вредностима емисија загађујућих материја у ваздуху („Службени гласник РС“, бр. 71/10 и 6/11-исправка), Уредба о методологији прикупљања података за Национални инвентар емисије гасова са ефектом стаклене баште („Службени гласник РС“, број 81/10); Правилник о начину размене информација о мерним местима у државној и локалној мрежи, техникама мерења, као и о начину размене података добијених праћењем квалитета ваздуха у државној и локалним мрежама („Службени гласник РС“, број 84/10); Уредба о утврђивању Програма контроле квалитета ваздуха у државној мрежи („Службени гласник РС“, број 58/11); Правилник о условима за издавање дозволе за мерење квалитета ваздуха и дозволе за мерење емисије из стационарних извора загађивања („Службени гласник РС“, број 1/12); Правилник о условима за издавање сагласности оператерима за мерење квалитета ваздуха и/или емисије из стационарних извора загађивања („Службени гласник РС“, број 16/12).

Имајући у виду врсту и карактер планских решења, природне и антропогене одлике планског подручја и процењене незнатне и мале утицаје тих решења на квалитет ваздуха, предлаже се да се, осим програма Владе, програмима мониторинга животне средине, које ће донети надлежне општине, предвиде повремена или сезонска мерења вредности емисије у већим туристичким центрима/насељима и поред главних саобраћајница. Те програме ће реализовати Републички хидрометеоролошки завод и окружни заводи за заштиту здравља.

5.3 Мониторинг систем за контролу квалитета земљишта

Основе мониторинга земљишта намењеног пољопривредној производњи постављене су Законом о пољопривредном земљишту ("Службени гласник РС" бр. 62/06, 65/08 и 41/09) и односе се на испитивање количина опасних и штетних материја у том земљишту и води за наводњавање, а према програму који доноси Министар надлежан за послове пољопривреде. То испитивање могу обављати стручно и технички оспособљена и од стране надлежног министарства овлашћена правна лица (предузећа, привредна друштва и др.). Министар, такође, прописује дозвољене количине опасних и штетних материја и метод њиховог испитивања.

Контрола плодности обрадивог пољопривредног земљишта и количине унетог минералног ђубрива и пестицида врши се по потреби, а најмање једном у пет година. Те послове може обављати регистровано, овлашћено и оспособљено правно лице, а трошкове сноси власник, односно корисник земљишта. Уз извештај о обављеним испитивањима обавезно се даје препорука о врсти ђубрива које треба користити и најбољим начинима побољшања хемијских и биолошких својстава земљишта.

Заштита пољопривредног земљишта, као и мониторинг његовог стања обавезан су елемент пољопривредних основа, чији су садржај, начин израде и доношења регулисани члановима 5. до 14. Закона о пољопривредном земљишту. Истим законом предвиђено је спровођење Стратешке процене пољопривредних основа.

Праћење стања тла у односу на ерозионе процесе, посебно спирања и акумулирања материјала дејством воде, значајан је инструмент успешне заштите како пољопривредног, тако шумског и осталог земљишта, што је као експлицитна обавеза уграђено у Закон о пољопривредном земљишту и Закон о шумама и као начелна обавеза у Закон о заштити животне средине. Заштита од штетног дејства ерозије и бујица дефинисана је и одредбама члана 61. и 62. Закона о водама. С обзиром на то да очекивана реализација појединих планских решења индикује појаву процеса водне ерозије, на мањим површинама, али јачег интензитета (пре свега услед непрописне изградње, уређења и одржавања скијашке инфраструктуре и путева), и то првенствено на делу планског подручја који припада Националном парку, планирање и спровођење тог мониторинга обавеза је управљача Националног парка, уз укључивање одговарајућих надлежних субјеката јединица локалне самоуправе, када је у питању грађевинско и пољопривредно земљиште на планском подручју у целини.

5.4 Мониторинг природних вредности

Основни циљ је успостављање система праћења стања биодиверзитета, односно природних станишта и популација дивљих врста флоре, фауне и гљива, превасходно осетљивих станишта и ретких, угрожених и ендемитских врста. У овој области мониторинга значајно је и праћење стања и промена предела и објеката геонаслеђа. Сва три споменута аспекта мониторинга у делокругу су овлашћења и обавеза Завода за заштиту природе Србије, који те послове обавља на основу закона и према средњорочном и годишњим програмима заштите природних добара на које сагласност даје Влада, односно ресорно министарство. Мониторинг се спроводи у складу са пропозицијама Закона о заштити природе („Службени гласник РС“, број 36/09 и 88/10 и исправка 91/10) и подзаконским актима којима је обезбеђено његово спровођење, у сарадњи са управљачем заштићеног природног добра, односно ЈП Национални парк Копаник, а према потреби и уз помоћ других научних институција. Оцењује се да је минимум генералног мониторинга - у форми стручног надзора, једном годишње, док се појединачне активности мониторинга обављају систематски, као истраживачки послови, према одговарајућем пројектном задатку, или као ургентни задатак у случају доказане или основане претпоставке о некој значајној, *непредвиђеној неповољној* промени.

Мониторинг шума обављају одговарајуће научне институције из домена шумарства и управљач Националног парка, према посебним програмима и пројектима, посебно у односу на негативне утицаје и промене (сушење шума, ветроломи и снеголоми, пожари, каламитети и болести шума и др.). Та документа, такође, могу бити предмет стратешке процене утицаја на животну средину, при чему је закључак ове СПУ да се стратешка процена утицаја спроводи само за опште основе газдовања шумама планског подручја.

5.5 Мониторинг емисије

Већина дискутованих система праћења стања животне средине, у својој методолошкој поставци, заснива се на мерењу и осматрању *емисије* загађујућих материја или *ефеката дејстава* не везујући се директно за изворе, односно узрочнике.

Закон о интегрисаном спречавању и контроли загађивања животне средине ("Службени гласник РС" бр. 135/04 и 25/15) утврђује обавезу мониторинга емисије/ефеката на њиховом извору, као саставног дела прибављања интегрисане дозволе за постројења и активности који могу имати негативне последице по животну средину и здравље људи, што је регулисано актима Владе (Уредба о врстама активности и постројења за које се издаје интегрисана дозвола - "Службени гласник РС", бр. 84/05, Уредба о садржини програма мера прилагођавања рада постојећег постројења или активности прописаним условима - "Службени гласник РС", бр. 84/05, Уредба о критеријумима за одређивање најбољих доступних техника, за примену стандарда квалитета, као и за одређивање граничних вредности емисија у интегрисаној дозволи - "Службени гласник РС", бр. 84/05), односно актом министра надлежног за послове заштите животне средине (Правилник о садржини и начину вођења регистра издатих интегрисаних дозвола - "Службени гласник РС", бр. 69/05).

Интегрисана дозвола, коју издаје орган надлежан за послове заштите животне средине (на нивоу републике, аутономне покрајине или општине - у зависности од тога који је орган издао одобрење за изградњу) садржи и план мониторинга, који спроводи *оператер* (правно или физичко лице које управља или контролише постројење и др.).

5.6. Права и обавезе надлежних органа

Када су питању права и обавезе надлежних органа у вези са праћењем стања животне средине, она произилазе из Закона о заштити животне средине, односно чланова 69-78. овог Закона. Према наведеним члановима, права и обавезе надлежних органа су:

1. Влада доноси програм мониторинга за период од две године,
2. Јединица локалне самоуправе доноси програм мониторинга на својој територији који мора бити у сагласности са програмом Владе,
3. Република и јединица локалне самоуправе обезбеђују финансијска средства за обављање мониторинга,
4. Влада утврђује критеријуме за одређивање броја места и распореда мерних места, мрежу мерних места, обим и учесталост мерења, класификацију појава које се прате, методологију рада и индикаторе загађења животне средине и њиховог праћења, рокове и начин достављања података.
5. Мониторинг може да обавља само овлашћена организација. Министарство прописује ближе услове које мора да испуњава овлашћена организација и одређује овлашћену организацију по претходно прибављеној сагласности министра надлежног за одређену област.
6. Влада утврђује врсте емисије и других појава које су предмет мониторинга загађивача, методологију мерења, узимања узорака, начин евидентирања, рокове достављања и чувања података,
7. Државни органи, односно организације и јединице локалне самоуправе, овлашћене организације и загађивачи дужни су да податке из мониторинга достављају Агенцији за заштиту животне средине на прописан начин,
8. Влада ближе прописује садржину и начин вођења информационог система, методологију, структуру, заједничке основе, категорије и нивое сакупљања података, као и садржину информација о којима се редовно и обавезно обавештава јавност,
9. Информациони систем води Агенција за заштиту животне средине,
10. Министар прописује методологију за израду интегралног катастра загађивача, као и врсту, начине, класификацију и рокове достављања података,
11. Влада једанпут годишње подноси Народној скупштини извештај о стању животне средине у Републици,
12. Надлежни орган локалне самоуправе једанпут у две године подноси скупштини извештај о стању животне средине на својој територији,

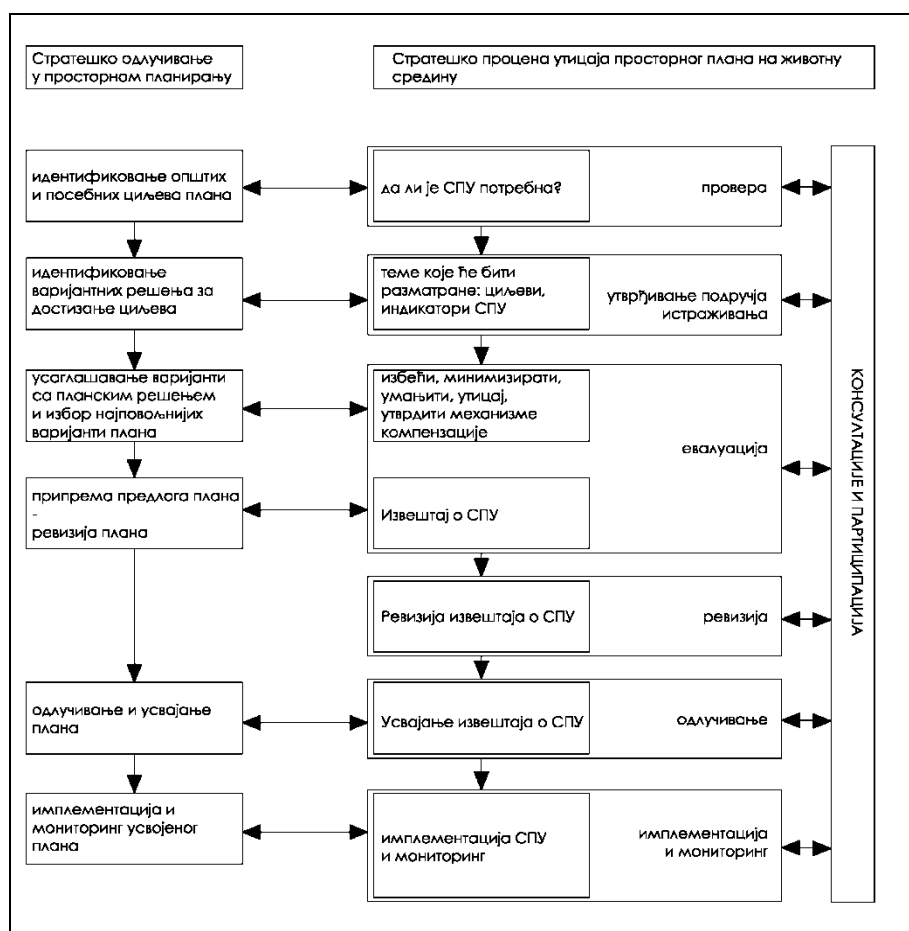
13. Извештаји о стању животне средине објављују се у службеним гласилима Републике и јединице локалне самоуправе,

Државни органи, органи локалне самоуправе и овлашћене и друге организације дужни су да редовно, благовремено, потпуно и објективно, обавештавају јавност о стању животне средине, односно о појавама које се прате у оквиру мониторинга квалитета амбијенталног ваздуха и емисије, као и мерама упозорења или развоју загађења која могу представљати опасност за живот и здравље људи, у складу са Законом о заштити животне средине и другим прописима. Такође, јавност има право приступа прописаним регистрима или евиденцијама које садрже информације и податке у складу са овим законом.

VI Приказ коришћене методологије и тешкоће у изради Стратешке процене утицаја

Методолошки приступ је заснован на фундаменталном концепту који подразумева да се упоредо са развојем циљева и решења предметног плана развија у оквиру СПУ и један холистички сет циљева који заступају заштиту животне средине и одрживи развој и који се затим разматрају у односу на иницијално дефинисана решења предметног плана. На тај начин се апликацијом СПУ у процесу планирања промовише подједнака заступљеност еколошких, социјалних, економских и осталих утицаја, што даље подразумева да се имплементацијом овако формулисаних планова омогућава спровођење стратегије одрживог развоја.

Закон о стратешкој процени утицаја на животну средину одражава/прихвата савремене европске методолошке и процедуралне оквири садржане у европској директиви о процени утицаја појединих планова и програма на животну средину (Directive 2001/42/EC of the European Parliament and the Council of 27 June 2001 on the assessment of the effects of certain plans and programmes on the environment). Узимајући у обзир да је примена закона о стратешкој процени у почетној фази, где је проблем непостојање детаљније разрађене и верификоване јединствене методологије за израду овакве врсте процене, за потребе израде СПУ коришћена су инострана искуства, односно смернице, упутства и практични примери. У делу спровођења СПУ и израде извештаја коришћена је и методологија разрађена кроз научни пројекат: "Методe за стратешку процену животне средине у планирању просторног развоја лигнитских басена".⁴

Логички оквир процеса СПУ (Извор: THE SEA MANUAL - Sourcebook on Strategic Environmental Assessment of Transport Infrastructure Plans and Programs, EC DG TREN, Brussels October 2005)

⁴ Институт за архитектуру и урбанизам Србије, руководилац пројекта: др Божидар Стојановић

а) Преглед плана, дефинисање обухвата и формулација основних и посебних циљева стратешке процене, као и формулисање индикатора

Ова фаза је обухватила преглед садржаја и циљева Плана и односа са другим плановима и програмима, затим преглед постојећег стања и квалитета животне средине, као и карактеристике животне средине у областима за које постоји могућност да буде изложене значајнијем утицају, као и питања и проблеме животне средине који су разматрани у Плану, уз приказ разлога за изостављање одређених питања и проблема из поступка процене. Посебно су разматрана варијантна решења која се односе на заштиту животне средине, уз уважавање резултата претходних консултација са заинтересованим органима и организацијама.

Након тога, приступило се формулисању општих и посебних циљева и избору индикатора.

б) Процена и евалуација утицаја плана на животну средину; предлог мера за умањење и увећање позитивних утицаја плана на животну средину

Процена утицаја варијантних решења плана подразумевала је разматрање утицаја на чиниоце животне средине (очување и унапређење специјске и генетичке разноврсности, повећање агробiodиверзитета, побољшање еколошких функција шуме, заштита и очување природних и културних вредности, заштита здравља становника, смањење буке, вибрација, смањење загађења ваздуха, воде, земљишта, заштита од поплава и др.), док су приликом евалуације утицаја узете у обзир карактеристике утицаја (вероватноћа, интезитет, сложеност/реверзибилност, временска димензија, просторна димензија, кумулативна и синергијска природа утицаја).

Приликом формулисања мера за умањење утицаја, узимајући у обзир обухват Плана, посебно су утврђене мере као што је забрана коришћења природних ресурса и градње у просторима са првим степеном заштите, ограничења у просторима са другим степеном заштите и др., затим успостављање смерница за планове нижег нивоа, односно јасно дефинисана потреба за израдом стратешких процена и процена утицаја пројеката на животну средину за планове и програме нижег хијерархијског нивоа, као и ограничења из других оквира.

в) Формулисање плана мониторинга

Приликом формулисања плана мониторинга посебно је било узето у обзир да треба достићи одговарајући циљ који подразумева да се из резултата мониторинга добије слика о успешности имплементације Плана. Основно и веома битно ограничење за планирање и спровођење мониторинга је недостатак података о тзв. нултом стању животне средине, посебно у домену показатеља квалитета ваздуха, површинских и подземних вода и нивоа буке. Стање бодиверзитета, флоре и фауне, шума, предела и геонаслеђа детаљније је истражено и око његовог редовног праћења, бар у контексту промена условљених имплементацијом Плана, неће бити већих тешкоћа.

Поред тога, посебно је значајна координација на нивоу Завода за заштиту природе Србије, Републичког завода за заштиту споменика културе, РХМЗ-а, Агенције за заштиту животне средине, ЈП Национални парк Копаоник и других надлежних и референтних институција.

г) Израда закључака Извештаја стратешке процене утицаја на животну средину

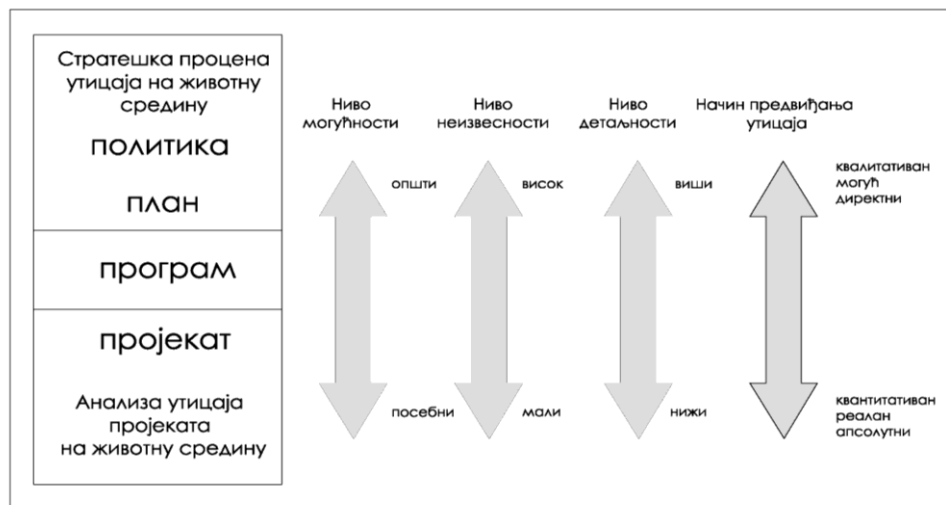
Израда закључака Извештаја се одвија на основу напред утврђеног садржаја.

Саставни део процеса израде Стратешке процене утицаја јесте поступак одлучивања. Приказ поступка одлучивања саставни је део Извештаја стратешке процене утицаја на животну средину.

Узимајући у обзир да се у пракси СПУ најчешће користе експертске методе које углавном заступају квалитативну процену и то матрице, контролне листе, вишекритеријумска анализа, просторна анализа, SWOT анализа, Делфи метода, оцењивање еколошког капацитета и друге, као и тешкоће у смислу обезбеђивања одговарајућих квантитативних података, ова СПУ је стога базирана на примени експертских метода које заступају квалитативну процену.

Основна метода јесте матрица уз помоћ које се обавља процена и евалуација утицаја Плана и то тако што се планска решења разматрају у односу на оквире СПУ, односно опште и посебне циљеве СПУ и њихове одговарајуће индикаторе.

Овде је примењена методологија процене која је развијана и допуњавана у последњих 15 година^{5, 6, 7} и која је углавном у сагласности са новијим приступима и упутствима за израду стратешке процене у Европској Унији^{8, 9, 10}.

Основне разлике садржаја и обима СПУ и ПУ (Извор: The Relationship between the EIA and SEA Directives, Imperial College London Consultants, August 2005.)

У току израде СПУ, поред, како је већ истакнуто, недостатака одговарајућих смерница и домаћих упутстава, обрађивачи су се сусрели и са проблемом веома скромног информационог система о животној средини као и са непостојањем система показатеља-индикатора за оцену и праћење стања животне средине. Информациона основа која је коришћена за СПУ највећим делом је преузета из аналитичко-студијске основе Просторног плана, као и из Стратегије заштите, развоја и уређења НП.

Основну тешкоћу у спровођењу стратешке процене и изради Извештаја представљао је недостатак званичне, детаљно прописане јединствене методологије, на нивоу правилника или упутства. Такође, проблем је био и у раздвајању питања која су у домену (детаљне) процене утицаја на животну средину од стратешке процене утицаја. Европске препоруке су да стратешка процена (SEA, за разлику од EIA), не треба да улази у претерану квантификацију, да је њена суштина у вредновању и поређењу алтернатива/опција са аспекта *могућих значајних утицаја* на животну средину, да је нагласак, када се ради о карактеру утицаја, на кумулативним и синергијским ефектима, да се спроводи једино за програме и планове јавног карактера итд.

⁵ Стојановић Б., Процена утицаја на животну средину и услови за заштиту и унапређење животне средине, Секторски прилог за Генерални план Приштине, ИАУС, 1996.

⁶ Стојановић Б., Управљање животном средином у просторном и урбанистичком планирању - Стање и перспективе, у монографији "Новији приступи и искуства у планирању", ИАУС, 2002, стр.119-140

⁷ Стојановић Б., Спасић Н., Критички осврт на примену закона о стратешкој процени утицаја на животну средину у просторном и урбанистичком планирању, ИЗГРАДЊА, Бр.1, 2006, стр. 5-11

⁸ A Source Book on Strategic Environmental Assessment of Transport Infrastructure Plans and Programs, European Commission DG TREN, Brussels, October 2005.

⁹ A Practical Guide to the Strategic Environmental Assessment Directive, Office of the Deputy Prime Minister, London, UK, September 2005.

¹⁰ James E., O. Venn, P. Tomilson, Review of Predictive Techniques for the Aggregates Planning Sector, TRL Limited, Berkshire, UK, March 2004.

VII Приказ начина одлучивања

Начини одлучивања по питањима заштите животне средине зависе од великог низа фактора, а првенствено од значаја позитивних и негативних утицаја планских решења на здравље људи, социјални и економски развој и животну средину. С тим у вези, неопходна ја партиципација свих заинтересованих друштвених група и то инвеститора (бизнис сектора), локалне и републичке управе, становника и невладиног сектора. Међутим, за ефикасније остваривање апсолутне партиципације на свим нивоима неопходно је остваривање сталне сарадње између свих актера у процесу, које се неће сводити на раније заступљене форме јавних расправа и јавних увида које најчешће нису давале одговарајуће резултате.

Члан 18. Закона о стратешкој процени утицаја на животну средину дефинише учешће заинтересованих органа и организација, који могу да дају своје мишљење у року од 30 дана. Пре упућивања захтева за добијање сагласности на Извештај о стратешкој процени, орган надлежан за припрему Плана обезбеђује учешће јавности у разматрању Извештаја о стратешкој процени (члан 19). Орган надлежан за припрему Плана обавештава јавност о начину и роковима увида у садржину извештаја и достављање мишљења, као и о времену и месту одржавања јавне расправе у складу са законом којим се уређује поступак доношења Плана.

Учешће надлежних органа и организација обезбеђује се писменим путем и путем презентација и консултација у свим фазама израде и разматрања стратешке процене. Учешће заинтересоване јавности и невладиних организација обезбеђује се путем средстава јавног информисања и у оквиру јавног излагања.

Орган надлежан за припрему Плана израђује извештај о учешћу заинтересованих органа, организација и јавности који садржи сва мишљења о СПУ, као и мишљења датих у току јавног увида и јавне расправе о Плану. Извештај о СПУ доставља се заједно са извештајем о стручним мишљењима и јавној расправи органу надлежном за заштиту животне средине на оцењивање. Оцењивање се врши према критеријумима из прилога II Закона. На основу ове оцене орган надлежан за заштиту животне средине даје своју сагласност на извештај о СПУ у року од 30 дана од дана пријема захтева за оцењивање.

После прикупљања и обраде свих мишљења, на основу којих се формира финална верзија Плана, орган надлежан за припрему Плана доставља Предлог плана заједно са извештајем о СПУ надлежном органу на одлучивање.

VIII Закључци стратешке процене

Стратешка процена утицаја на животну средину је процес који интегрише циљеве и принципе одрживог развоја у План, уважавајући при томе потребу: (а) да се умање негативни утицаји рударско-енергетског сектора на животну средину и социо-економски развој планског подручја, (б) да се планским решењима у свим другим секторима Плана повећају позитивни утицаји на квалитет животне средине у планском подручју.

У изради СПУ је примењен методолошки приступ базиран на дефинисању циљева и индикатора одрживог развоја и вешекритеријумској квалитативној евалуацији планираних решења у односу на дефинисане циљеве СПУ и припадајуће индикаторе. У том контексту посебно је значајно нагласити да је СПУ најзначајнији инструмент у реализацији начела и циљева одрживог развоја у процесу стратешког планирања и планирања уопште. То значи да се СПУ није бавила искључиво заштитом животне средине, већ и социо-економским аспектима развоја, па су и циљеви СПУ дефинисани у том контексту.

У оквиру СПУ дефинисана су 24 циља одрживог развоја и 42 припадајућа индикатора за оцену одрживости Просторног плана. Избор индикатора извршен је из основног сета индикатора одрживог развоја УН и прилагођен потребама израде предметног документа. Овај сет индикатора базиран је на принципу идентификовања "узрока" и "последица" и на дефинисању "одговора" којим би се проблеми у животној средини минимизирали.

У првој фази Стратешке процене анализирани су две варијанте: (А) варијанта да се План не реализује и (Б) варијанта да се План доследно спроводи.

➤ варијанта А – У варијанти да се Просторни план не донесе трендови развоја донели би неизвесност и негативне ефекте код сваког сектора Просторног плана. Варијанта А би врло вероватно довела до:

- запостављености активне и креативне заштите, уређења и презентације вредности НП; непостојања програма и значајнијих активности уређења предела и презентације природних и непокретних културних добара на подручју НП и осталом подручју Плана; недовољних инвестиција у НП и неразвијености креативних приступа у обезбеђивању инвестиција ван буџета, из активности у НП и осталом подручју Плана;
- интерног угрожавања природе и природних вредности НП и осталом подручју Плана, на урбаним површинама, са знатним последицама, посебно на Сувом Рудишту и у викенд насељу Лисина/Чајетина на ободу НП, а делом и у Брзећу у осталом подручју Плана, уз природно и антропогено условљену ерозију тла, неповољне утицаје садржаја специјалне намене и напуштених рудника, неконтролисано сакупљање лековитог и ароматичног биља и дивљих плодова;
- запостављености културне баштине НП и осталог подручја Плана, без заштите од антропогеног деловања и спонтаног пропадања, без значајнијих резултата ревитализације и презентације;
- одсуства јединствене туристичке понуде НП и у осталом подручју Плана, одсуства контроле квалитета, информационог и мониторинг система, специфицираних норматива и стандарда и др., без адекватног институционално-организационог аранжмана управљања развојем туризма; субстандардности понуде; угрожености природних претпоставки туризма и то: земљишта од ерозије због неодржавања педолошког покривача и травне вегетације алпских ски-стаза, вода и ваздуха због нерегулисаног саобраћаја, непланске и непримерене изградње, нерешених питања отпадних вода, комуналне хигијене и грејања; неизграђености садржаја летње туристичке понуде и др.;
- угрожености шума штетним абиотичким и биотичким факторима, штеточинама и пожарима, недовољних активности и финансија на заштити, неги и подизању шума, запуштености шумских путева, недовољно контролисане сече, упућености егзистенције ЈП НП Копаоник на шумарство, одсуства сарадње ЈП НП и ЈП „Србијашуме“ са власницима приватних шума и осталим локалним становништвом и др.;
- депопулације и старења села, неповезаности села са Туристичким центром и неразвијености сеоског туризма, ограничавања у коришћењу приватног пољопривредног

земљишта у НП и приватних шума на целом подручју Плана, без компензација или понуде од стране ЈП НП за неки вид сарадње, неопремљености села јавним услугама и службама, комуналне неопремљености, саобраћајне неприступачности и др.

- варијанта Б – У варијанти да се План имплементира могу се очекивати бројни позитивни ефекти у сваком сектору, који отклањају већину негативних тенденција у развоју планског подручја ако се План не би имплементирао. То су следећи кључни позитивни ефекти:
- уважавање режима заштите зона I, II и III степена као и осталог подручја Плана;
 - функционално и физичко повезивање сеоских насеља са туристичким и другим садржајима у НП које би било омогућено смањењем и прерасподелом постојећих и планираних туристичких;
 - условљавање било какве изградње супраструктуре на Сувом Рудишту и планиране изградње на другим локалитетима у зони III степена заштите НП претходним обезбеђивањем свих неопходних инфраструктурних објеката;
 - имплементација Плана уз усклађивање постојећих урбанистичких планова, шумских, ловних, пољопривредних и других основа, програма и докумената, као и уз доношење нових планова нижег хијерархијског нивоа;
 - санација и ревитализација свих деградираних површина у НП, односно ревитализација и рекултивација угрожених површина у осталом подручју Плана;
 - регулисање отпадних вода на подручју НП, обавезно са прописном канализацијом и уређајима за пречишћавање у свим постојећим и планираним грађевинским комплексима, а код издвојених објеката са строго контролисаним, саобраћајно приступачним непропусним септичким јамама; регулисање атмосферске канализације са свих изграђених површина и саобраћајница;
 - изградња канализације у насељима осталом подручју Плана ван границе НПК; код већих, концентрисаних насеља са канализацијом и уређајима за пречишћавање, а код осталих насеља са групним и појединачним водонепропусним септичким јамама;
 - остваривање јединствених система грејања за концентрисане комплексе на подручју НП и примена чисте енергије, првенствено гаса, као и геотермалне, соларне, електричне и друге енергије;
 - увођење интегралног одрживог управљања отпадом који се базира на принципима регионализације;
 - успостављање система перманентног мониторинга свих параметара квалитета животне средине у НП по европским стандардима за оваква заштићена природна добра;
 - израда катастра загађивача природе и животне средине у НП и осталом подручју Плана; стављање у функцију информативно-контролних пунктова на улазима у НП и строга контрола промета људи, роба и сировина, итд.

С обзиром да сваки развој подразумева промене, у овој варијанти могући су и појединачни негативни ефекти појединих планских решења који у процесу квалитативне мултикритеријумске евалуације нису окарактерисани као значајни по интензитету и просторној размери, те се не сматрају стратешки значајним.

На основу изнетог је закључено да је, са аспекта одрживости и примерености реалним потребама, варијанта Б, са применом Просторног плана, повољнија од варијанте А.

У другој фази Стратешке процене извршено је вишекритеријумско квалитативно вредновање одабраних планских решења. У процес вишекритеријумског вредновања укључено је 31 приоритетно планско решење које је формулисана у Плану. Сва наведена планска решења су вреднована по основу следећих група критеријума:

- величине утицаја,
- просторних размера могућих утицаја,
- вероватноће утицаја и
- трајање утицаја.

Резултати вредновања указали су да реализација Просторног плана не импликује значајне неповољне односно неприхватљиве ефекте на животну средину који се не могу контролисати и који доводе у питање обележја и вредности природе и квалитет животне средине, са становишта домаћих прописа и стандарда и међународних препорука и не индикује ризик угрожавања здравља људи.

На основу спроведених оцена утицаја могуће је извести следеће закључке:

- **изградња садржаја у непосредној функцији НП** може имати дуготрајан позитивни кумулативни и индиректни ефекат на очување презентацију и одрживо коришћење природе и природних вредности, као и културних добара и задржавање становника и подстицај насељавања у сеоским срединама. Утицај ових решења (уколико дође до негативних манифестација) природа може неутралисати у средњерочном периоду путем сопствених механизма. Такође ово планско решење може имати дуготрајан позитиван кумулативни утицај на очување елемената предеоног лика и на унапређивање информисаности јавности по питањима животне средине и успостављање система мониторинга;
- **изградња садржаја висококомерцијалног туризма, рекреације и спорта у висинској зони** има дуготрајан позитиван синергетски утицај на заштиту здравља становништва и задржавање становника и подстицај насељавања у сеоским срединама. Евентуалне негативне манифестације (на здравље становника - краткотрајне, ограничене на период трајања радова) се могу неутралисати у кратком року путем природних или антропогених интервенција;
- **изградња туристичко-привредних и службено-привредних и специјалних садржаја** може имати дуготрајан позитиван кумулативни ефекат на очувању, презентацији и одрживом коришћењу културних добара и очувању етно-фолклорног наслеђа и унапређење приступа знању и вештинама, изградњи инфраструктуре и сл;
- **изградња садржаја социјалног и комерцијално домаћинског туризма** има дуготрајан позитиван кумулативни директни утицај на очување у адекватно коришћење непокретних културних добара, као и унапређење приступа знању о вештинама и повећању улагања у људе, инфраструктуру и др.
- **изградња садржаја посебне инфраструктуре на подручју плана (алпска скијалишта, нордијска скијалишта, садржаји летње туристичке понуде)** може имати дуготрајни, позитивни, директни синергетски утицај на задржавање становника и подстицај насељавања у сеоским срединама. Притом, треба узети у обзир да се локације и правци пружања као и техничке перформансе алпских скијалишта и жичара и нордијских скијашких стаза које су дате у Просторном плану могу сматрати генералним решењем, које не мора бити стриктно обавезујуће уколико се у складу са законом на појединачним примерима детаљне разраде утврди значајан неповољан утицај на природне вредности и животну средину који се не може успешно отклонити или компензовати (у складу са Стратешким проценама и Проценама утицаја на животну средину планова нижег хијерархијског нивоа). У том случају неопходно је детерминисати оне правце и перформансе који неће имати негативне утицаје на квалитет параметара животне средине, што ће бити предмет разраде плановима детаљне регулације, односно Изменама и допунама Просторног плана и детаљном разрадом и одговарајућих процена утицаја на животну средину;
- **Комплектирање садржаја посебне инфраструктуре на подручју Плана (алпско скијалиште, нордијско скијалиште, садржаји летње туристичке понуде у простору); приоритети: изградња гондолскох жичара Брзеће-Суво Рудиште и Лисина-Суво Рудиште, реконструкција и изградња жичаре Суво Рудиште-Панчићев врх са новим садржајима на излазној станици у функцији туриста и др,** може имати дуготрајан синергетски директан утицај на задржавање становника и подстицај насељавања у сеоским срединама као и на презентацију непокретних културних добара и очување етно фолклорног наслеђа, као и задржавање становника. Негативне манифестације овог утицаја животна средина може неутралисати у средњерочном периоду путем сопствених механизма.

Посебни повољни/позитивни ефекти су:

- заокружење започетог процеса уређења простора националног парка и осталом подручју Плана уз отклањање недостатака везаних за досадашње планирање, спровођење планова и управљање националним парком;

- решавање кључних проблема комуналне и саобраћајне инфраструктуре (водоснабдевање, канализација и пречишћавање вода, саобраћај и транспорт, адекватно управљање отпадом) којима ће се битно унапредити стање главних чинилаца животне средине и поправити естеика предела;
- стварање техничких и организационих услова за оживотворење општег интереса везаног за установљење националног парка (наука, образовање, култура, рекреација),
- унапређење живота људи у ободном, руралном подручју кроз развој туризма и пољопривреде и мере планског уређења и комуналног опремања.

Да би позитивни плански утицаји остали у процењеним оквирима који неће оптеретити капацитет простора, а могући негативни ефекти планских решења минимизирали и/или предупредили, Просторним планом и Стратешком проценом утицаја дефинисане су смернице за заштиту животне средине које је потребно спроводити у циљу превентивне заштите и ограничавања негативних утицаја Просторног плана на животну средину. Саставни део овог сегмента Стратешке процене утицаја представљају и смернице израду процена утицаја приликом имплементације Просторног плана плановима нижег хијерархијског нивоа и пројектима.

Као инструмент за праћење реализације планираних активности и стања животне средине дефинисан је систем праћења стања (мониторинг) за појединачне чиниоце животне средине.

Полазећи од циљева и критеријума заштите животне и природне средине дефинисаним у политикама и стратегијама заштите у усвојеним документима, а уважавајући наслеђено стање животне средине, као и од пројекције просторног развоја, неопходно је у спровођењу Просторног плана применити комплексне просторно планске, урбанистичке, техничко-технолошке, организационе и друге мере заштите. Приликом програмирања и планирања активности за спровођење Просторног плана обавезан је превентивни приступ очувању ресурса и заштити животне средине, при чему се морају поштовати опште прихваћени критеријуми, законски нормативи и стандарди заштите животне средине, природе и здравља људи.

Имајући у виду све наведено може се закључити да је предметни Просторни план оквир за одрживи развој подручја у условима специфичне посебне намене и да се уз доследну примену планских решења и пропозиција заштите животне тај документ може сматрати у целисти прихватљивим.